

SVEZAME, OTVORI SE!
čitanka za 7. razred
devetogodišnje osnovne šole

SVEZAME, OTVORI SE!
čitanka za 7. razred
devetogodišnje osnovne škole

Autori:

Eldina Brulić
Namir Ibrahimović
Sanja Jurić
Željko Malinović
Klaudija Mlakić Vuković
Azra Rizvanbegović
Amer Tikveša
Nenad Veličković

Recenzenti:

Muris Bajramović
Senita Đapo
Rizo Džafić
Sanjin Kodrić

Jezički savjetnik:

Srđan Arkoš

Ilustracija na naslovnoj strani:

Adnan Dervišević Dado

Dizajn:

Asim Đelilović

DTP:

Boriša Gavrilović

Izdavač:

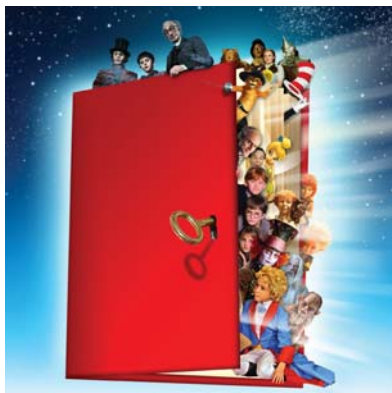
NIK "Sezam" d.o.o.
Jovana Bijelića 8
71000 Sarajevo

Za izdavača:

Emir Vučijak

Sarajevo, 2010.

Rješenjem Federalnog ministarstva obrazovanja i nauke, broj:
06-38-8-4718/10, od 14.06.2010. odobrava se upotreba ovog udžbenika u
sedmom razredu devetogodišnje osnovne škole.

Svezame, otvori se!

čitanka za 7. razred
devetogodišnje osnovne škole

Čitanka je podijeljena u više poglavlja, tako da tekstove u njima povezuju zajedničke teme, o kojima se na času može razgovarati ili pisati. Književna djela uvijek su nastajala u nekoj zajednici i u nekom vremenu, i uvijek su iskazivala čovjekov (umjetnikov) odnos prema životu. (A život je u svemu, i sve je u životu: ljubav i mržnja, sreća i nesreća, pravda i nepravda... pa čak i smrt.)

Poglavlja često počinju ilustracijama koje na prvi pogled nemaju mnogo veze ni s književnošću ni sa samom najavljenom temom. Ali, kao što mnogi pjesnici vjeruju, *sve je sa svim u vezi*, i upravo je otkrivanje tih veza avantura u koju nas čitanje knjiga poziva. Da, baš tako! – ljepotu i veličinu svemira možemo otkriti u knjigama – razmišljajući o smislu pročitanog.

Uvodni tekst otkriva u kakvoj su vezi ilustracije s temom poglavlja. On je često provokativan, postavlja zanimljiva pitanja i očekuje iskrene i pametne odgovore. Za pronalaženje takvih odgovora neće biti dovoljno nekoliko minuta, neće ni cijeli školski čas, ali cijela školska godina možda hoće. Ako se o pitanjima bude razmišljalo, i razgovaralo u školskom dvorištu, na času odjeljenske zajednice, u porodici, na internetu.

ЧОВЈЕК ЈЕ ОД ЗВИЈЕЗДА САЧИЊЕН

Na slikama su rukopisi velikana nauke: Leonarda, Darvina, Ajnštajna, Galileja i Њутна... У њихово вријеме није било компјутера, тек оловке и нотеси, али то им није сметало да открију тајне људског тијела, планете Земље и свемира. Прочитај пјесму Мировслава Крлеже и размисли: у чему су сличне поезија и наука.

Krugovi u kojima je broj strane različitih su boja, a boje se odnose na oblasti kojima se čitanka bavi. To su:

- žuta – lirska narodna pjesma
- zelena – epsko-lirska narodna pjesma
- crvena – lirsko pjesništvo
- roza – priča, pripovijetka
- narandžasta – roman
- tamnoplava – drama
- ljubičasta – književnost i stvarnost: putopis, ljetopis, dnevnik.

**Мирослав Крлежа
ЧОВЈЕК ЈЕ ЛАВА**

У нама врије врукат вруће лаве,
човјек је топла звијер под појасима неба.
На нашем длану цвате топла кора хљеба,
а крв нам је звиједана за млачне ноћи плаве.

У месу нашем има метеороског врукта,
и човјек је лава, а није воштана лутка.

Човјек је саздан од тридесет и три лука,
ко тетива је лака свака наша рука,
а лава нам је пуна снова, ко лађама богата лука.

Разговор о pjesми

Ко је главни мотив у овој pjesми?
Да ли је то неки одређени човјек или...?
Шта pjesник постиже алитерацијом, понављањем истих сугласника, на почетку ријечи у првом стиху?
Лава може значити снагу, незаустављивост, опасност, уништење...
Шта код Крлежа она симболизира? За шта је човјек створен, за шта способан? На шта га тјера врукат вруће лаве? У другом стиху битну улогу игра један пријев. Који? Зашто?
Замисли стих без тог пријева. Када се за човјека каже да је звијер? Код pjesника он је топла звијер. У чему је разлика?
На који начин pjesник повезује длан и топлу кору хљеба? Цвате кора хљеба? Када нешто цвате – када му се поклати довољно труда, љубави, пажње? Када се ствара или уништава?
Може ли се људски живот упоредити с блеском метеорита у зрачном Земљиним слоју? Како? Колико траје блесак звијезде падалице, колико људски живот у бесконачности времена? Остави ли звијезда падалица за собом траг? Какав утисак то на Тебе оставља? Да ли би и људски живот, кратак попут "живота" метеора, требао бити управо такав: сјајан, упечатљив, вриједан дивљења?
У дистиху се вели: "и човјек је лава, а није воштана лутка".
Шта симболизира воштана лутка, шта лава?
Да ли је човјек својим постојањем предодређен да ствара или да се њиме, немоћним, управља попут воштане лутке?
Тридесет и три лука су приљепени људске кичме. Каква је њихова улога у вези с положајем људског тијела? Каква у ставу човјека пред недаћама, искушењима која га у животу чекају? Понекад се за човјека каже да је бескичмењак. Какав је то човјек, какве га особине "кресе"?
Који чланови чине успјешна поређења у трећој строфи?
"Човјече, пази да не идеш мален испод звијезда" – стих је из pjesме "Оломена" А.Б. Шимића, познатог бх. pjesника.
У каквој су вези Шимићев стих и Кржегина pjesма?

Мирослав Крлежа (1893.) је писао поезију, драме, новеле, романе, есеје, путописе... *Повраћак Филија Лайиновича*, *Хрватски бољ Марс*, *Господа Глембајеви*, *У аџонији*, *Леда*, *Баладе Пејарине Керембуха*, *Мој обрачун с њима* – нека су од дјела из големог опуса Мирослава Крлежа. Умро је у Загребу 29.12.1981. године.

Кржегини афоризми:
"Борити се пером, спада међу највећа јунаштва."
"И мјесечина може бити поглед на свијет."
"Говорити о старим срамотама увијек је поучно."

Лава
Лава, температуре и до 1600°C, настаје ерупцијом вулкана, којих на свијету тренутно има око 600. Не више од седамдесет их је активно у току једне године. Који је вулкан најближи Босни и Херцеговини? У којој славној књизи за дјecu јунак муку мучи с гашењем вулкана?

Пре(не)познате ријечи:
врукат – извор, врело
лава – уждарена вулканска маса
млачан – млак, незнатно угријан
воштан – који је од воска
тетива – везивно ткиво мишића и костију које омогућује покретљивост зглобова

Naslovi poglavlja su ponekad čudni, u izrekama na koje smo navikli promijenjena je jedna riječ ili samo jedno slovo. I to će biti jedan zadatak, za razgovor u školskoj klupi: kako se smisao promijenio tom jedva primjetnom promjenom, i u kakvoj je vezi takav naslov sa sadržajem poglavlja.

U čitanci možeš pročitati i zanimljive podatke o autoricama i autorima izabranih tekstova. Oni su ponekad važni, jer pomažu čitaocima da djelo bolje razumiju.

Naravno, čitanke nema bez književnih djela. U ovoj ih ima, što cijelih (pjesama, priča, basni...) što odlomaka (pripovijetki, romana...) oko četrdeset! Sva se neće čitati, i o svima se neće raspravljati na časovima. O kojima i kada hoće, odlučite Tvoja nastavnik ili Tvoja nastavnica. Ali na njihovu odluku može utjecati i Tvoja želja!

Književna djela uvijek su u vezi sa svijetom u kojem nastaju. Pored njih, u čitanci, pronaći ćeš uokvirene slike i tekstove koji se trude dopuniti Tvoje znanje o pokrenutoj temi. Nekada su te dopune vezane za književne pojmove i u njima se objašnjavaju termini koje ćeš tako lakše razumjeti i kojima ćeš se onda češće koristiti.

O svakom književnom djelu moguće je razgovarati. Taj razgovor može se ponekad odnositi na neke dijelove koji su nam privukli pažnju (neobičan jezik, zanimljivi likovi, uzbudljivi događaji), ali je cilj razumjeti djelo u cjelini. A razumjeti djelo u cjelini znači shvatiti zašto je napisano – koju ideju o svijetu i čovjeku u tom svijetu ono ima. Pitanja nisu teška, ali ponegdje se, za svaki slučaj, nude dva ili tri odgovora, pa je dovoljno samo izabrati pravi.

Jedan od ciljeva naše čitanke je da naučiš što više riječi, da razumiješ lakše druge šta govore, i da Tebi bude lakše izražavati misli i osjećaje. Nekada se to može grimasom ili do- dirom, ali nekada, zaista, nema drugog načina nego riječima, i rečenicama. Što su one jasnije i ljepše, Tvoja misao će potpunije i brže stići do onoga kome se obraćaš. Ako u tekstu čitanke naiđeš na novi pojam koji ne razumiješ, potraži na str. 154 gdje je njegovo objašnjenje.

SADRŽAJ

8 Izgledati ili biti?

9 Ranko Pavlović, ČISTAČ OBUĆE

13 Nikola Šop, BAKINE NAOČARI

14 Enes Kišević, LAMPA U PROZORU

I još: Čistači cipela, napetost, tačka gledišta, Smrt moje bake, svjetionik...

15 Čarolija riječi

16 Čovjek je od zvijezda sačinjen

17 Miroslav Krleža, ČOVJEK JE LAVA

18 Dobriša Cesarić, VOĆKA POSLIJE KIŠE

19 Miroslav Antić, POSLE DETINJSTVA

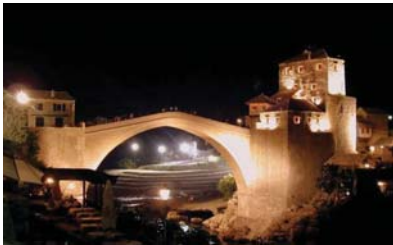
22 Ljubica Ostojić, SITNICE

25 Tin Ujević, DAŽD

30 Vojislav Ilić, U POZNU JESEN

I još: lava, Helije, Svirač iz Hamelna, Neobičan slučaj Benjamina Butona, dar zapažanja, škrinja ili sehara, Nojeva arka, kiša, grad, kišobran, sivi pejzaž...

31 Čarolija riječi

32 Granice su da se preskaču

33 Ćamil Sijarić, HRT

40 Duško Trifunović, NEŠTO VAŽNO DA TI KAŽEM

41 Mak Dizdar, ZAPIS O ZEMLJI

42 Karel Čapek, BAJKA O VODENJACIMA

48 Suzana Tratnik, NEBESKE LJESTVE

53 Isidora Sekulić, OSLO POD SNEGOM

I još: crtice o hrtu, pas u stanu, ptica dodo, Nelson Mandela, robot, Dugonja, Trbonja, Vidonja, babilonska kula, Strašilo, Lav, Limenko, crne ptice, ko želi biti odlikaš?...

56 Pravidovanje, ludom radovanje

57 Narodna balada, HASANAGINICA

60 Svetozar Ćorović, IBRAHIMBEGOV ĆOŠAK

70 Sergej Jesenjin, PJESMA O KUČKI

72 Petar Kočić, JAZAVAC PRED SUDOM

I još: Goethe, balada, Inat kuća, ćošak, pisci, stari časopisi, Berlinski kongres, Nioba, jazavac...

76 Jezik novina

78 Triput mjeri, jednom reci

79 Agota Kristof, NAŠE ŠKOLOVANJE

81 Mula Mustafa Bašeskija, LJETOPIŠ

84 Muhamed Nerkesi Es-Saraji, PJESMA O PERU

I još: Ljetopis, San o Sarajevu, pero...

85 Čarolija riječi

86 Loš glas daleko se čuje

88 Anne Frank, SLIJEDEĆI NOJEVU POLITIKU

91 Maja Pliseckaja, NE ŽELIM DA SAGINJEM GLAVU

92 Karl Bruckner, TISUĆU PAPIRNIH ŽDRALOVA

97 Feđa Šehović, NAJVEĆE I NAJJAČE ORUŽJE NA SVIJETU

I još: ždral, Vrt mira u Hirošimi, Enola Gay, kostimi...

101 Pozorište iza scene

104 Oko na oko, ljub na ljub

105 Antoine de Saint-Exupéry, ODGOVORAN SI ZA SVOJU RUŽU

110 Zija Dizdarević, NAZA VEZILJA

114 Narodna lirski pjesma, IMA L' JADA K'O KAD AKŠAM PADA

115 Sefardska romansa, ZAŠTO PLAČEŠ, DJEVO BIJELA?

117 Hedina Tahirović-Sijerčić, ČUJ, OSJETI

I još: zagonetni stihovi, novčanica, vez, vitez tužnog lika, sikter, def i saz, Ciganski romancero...

118 Bez felera nema rokfelera

119 Vjenceslav Novak, GOSPODAR

125 Ljiljana Dirjan, MAŠINA ZA PISANJE

128 Hamza Humo, AKVAREL

131 Anton Pavlović Čehov, VANJKA

I još: nasilje u porodici, Bacchus, Dolje alkohol!, tko želi biti odlikaš?, razglednice gradova, akvarel, Oliver Twist...

136 Da l' je slep ovaj svet...

137 Zane Grey, KOMANČI

145 Nikolaj Kornejevič Čukovski, TAHITI

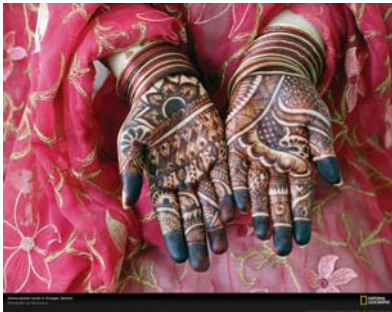
I još: Kraljević i prosjak, knjige za platno, Komanči, lula mira, Winnetou, jezik filma, filmski kviz...

152 Deveta umjetnost

IZGLEDATI ILI BITI?

Šta misliš, da li su ljudske ruke pomalo zapostavljene u istoriji likovnih umjetnosti? Trgovi su puni mermernih generala na konjima, parkovi puni bista pisaca, holove krase bronzani akademici, a galerije portreti bogataša i članova njihovih porodica. Ruke koje su podigle nasipe i brane, prokopale tunele i kanale, sagradile mostove i gradove nisu slikarima zanimljive kao svijetle oči, rumene usne i ružičasti obrazi? Zašto je to tako? Gledaš li Ti često u ljudske šake, pričaju li Ti one neku priču?

Možda je ljudima važnije kako izgledaju nego šta čine, pa zato licu posvećuju više pažnje nego rukama. Ali čovjek nije aparat sastavljen od dijelova – lice na jednoj strani, ruke na drugoj... Možeš imati savršen *make-up*, ili biti savršeno nabildan, ali to Ti neće biti dovoljno. Ljubavi i prijateljstva ne žive od šminke i mišića... Ono si što činiš, a ne kakvim se predstavljaš.

Ranko Pavlović ČISTAČ OBUĆE

Uzalud sam pozivao prolaznike i objašnjavao im da za samo nekoliko novčića mogu imati čistu obuću. Beskorsno sam nespretno udarao četkama po sanduku i kreštavim glasom molio svakog ko je naišao da mu makar iščetkam cipele. Ljudi su, iako je bila nedjelja, nekuda žurili, ili mi se bar tako činilo. Izgledalo je kao da me uopće ne čuju i ne vide. A ja sam ih pažljivo gledao, iskrivljujući glavu da mi ne bi smetao široki obod slamnatog šešira. U početku sam ih dobro osmatrao, od glave do pete, a što je vrijeme više odmicalo, pogled mi je klizio naniže, tako da sam na kraju gledao samo noge i obuću.

Pokušavao sam da pogodim ko bi mogao svratiti i staviti nogu na sanduk. Ovaj neće, cipele su mu sasvim čiste, vjerovatno ih je namazao prije nego što je izišao iz kuće. Ni ovaj neće, obuća mu je sasvim zapuštena, možda je samo ponekad obriše vlažnom krpom. Ovaj bi mogao svratiti jer se vidi da su mu cipele uvijek čiste, a sad ih je negdje zaprljao, vjerovatno je stao negdje u lokvu. Ali niko nije svraćao. Prolazile su ispred mene cipele, a nisu me uopće primjećivale. Izgleda da nisam znao pozivati njihove vlasnike.

Bajro je to mnogo spretnije radio. Sjedio je uvijek za iskrzanim drvenim sandukom ispred oronule zgrade iznad čijeg ulaza je pisalo "Kavana s prenoćištem". Na sanduku je visilo nekoliko četki, a ispod njih, u limenim kutijicama, laštila za obuću. Dok je radio, jedan kraj šala, nekoliko puta omotanog oko tanjušnog vrata, stalno je mlatao po sanduku, a obod slamnatog šešira pokatkad zapinjao za nogu čovjeka kome bi čistio cipele.

Bajru su svi znali u Vakufu. Slika centra gradića ne bi se mogla zamisliti bez njegovog sićušnog tijela i sanduka. U početku smo mislili da on i spava ispred kavane. Tu sam ga viđao ujutro kada sam polazio u školu, zaticao sam ga na istom mjestu sredinom dana, uveče, kad bih skoknuo u grad da donesem ocu cigarete, on je imao najviše posla. Radio je nedjeljom i praznikom. Ponekad sam viđao i njegovu mršavu, nešto stariju, uvijek umusanu sestru Hediđu, koja mu je u plavoj činijici donosila ručak. Ne perući ruke, prostirao bi čistu krpku preko sanduka, u lijevu ruku

Ranko Pavlović (1943.) piše poeziju, prozu i dramske tekstove, a za djecu igrokaze, radioigre i romane. Njegova prva zbirka pjesama zove se *Nemir sna*.

U čitanci za 6. razred nalazi se njegova priča *Jarac u pozorištu*.

Vrste pripovjedača

Objektivni ili vanjski pripovjedač ne pripada svijetu o kojem priča. On liči na historičara koji nije u vremenu o kojem govori, ali o njemu sve zna ili na izvještaca koji sa strane izvješćuje o onome što se dogodilo pa priča o onome što vidi.

Sveznajući pripovjedač sve vidi i sve zna. Takav pripovjedač lako prelazi s jednog mjesta na drugo i iz jednog vremena u drugo i jednako govori o vanjskom ponašanju i o unutarnjim stanjima svojih likova.

Ograničeni pripovjedač je onaj čije je znanje o onome što govori nepotpuno. Razlog takvom znanju može biti uzrokovano mjestom posmatranja, raspoloženjem pripovjedača i nesposobnošću da razumije ono što vidi.

Pre(ne)poznate riječi:

obod – vanjski dio predmeta koji se obavlja kružno, npr. šešira ili bubnja

iskrzan – oštećen na krajevima, ofucan, npr. odjeća od dugog nošenja ili upotrebe

laštilo – krema za cipele

činijica – posudica, zdjelica

latiti se – početi nešto raditi

nehotično – nenamjerno

prnja – stvar

dokučiti – dohvatiti, dosegnuti, shvatiti

nedoumica – dvoumljenje, kolebanje, dilema

zanovijetati – prigovarati

grohot – glasan, bučan smijeh

smušeno – zbunjeno, nespretno

zamackan – zamazan, zaprljan

U lov na glagole!

U označenom odlomku su tri povratna glagola. Dokaži da ih možeš prepoznati.

Čistači cipela

U većini zemalja na svijetu zabranjeno je djecu zapošljavati na poslovima odraslih. Posao je djece da se igraju i uče, i budu zdrava i vesela. Ali ponekad, kao u kadru iz filma Vittorija De Sice *Čistači cipela*, djeca i sama pokušavaju nešto zaraditi. Kada je rad djece opravdan i treba ga dozvoliti i podsticati, a kada poslodavce i korisnike treba osuđivati i kažnjavati?

uzimao komad hljeba, u desnu kašiku, i žurno jeo. Ako bi baš tada neko želio da mu očisti cipele, brzo je sve zamotavao i sklanjao sa sanduka, pa uzimao četke u ruke. Čim bi metalni novčić zvecnuo u kutiji na kraju sanduka, ponovo bi se latio jela.

Kraj Bajre smo često prolazili, jer smo na poljanici s donje strane kavane, prema Širokoj rijeci, provodili svaki slobodan trenutak. Tada smo ga obično zadirkivali. Znali smo ponekad načičkati sanduk nogama, a on nas je samo bezazleno gledao ispod šešira. Događalo se i to da poneki oholiji dječak, kao nehotično, stane na limenku s razrijeđenim laštilom, a Bajro je, nastojeći da ostavi utisak kako i on misli da se slučajno dogodilo, pažljivo izvlačio metalnu kutijicu kako se laštilo ne bi razlilo po betonu. Kad smo nailazili u grupi, onda bi mu neko natakao šešir na glavu, drugi bi ga malo povukao za kosu, treći zategao onaj kraj šala što je padao niz leđa. Bajro se samo smješкао, a iza pogleda mu se naslućivalo da će biti zadovoljan ako se sve završi na sitnim šalama.

Tog dana smo se zaustavili pred njim i povisoki Zvonko iznenadio nas je svojim prijedlogom:

– Bajro, pakuj prnje, pa ćeš s nama na utakmicu!

Bajro je gledao u nevjerici, očito ne shvaćajući ozbiljno ovaj poziv, uvjeren da se radi o nekoj šali čiji smisao nije mogao dokučiti.

– Šta buljiš? – upitao je Zvonko, a u njegovom glasu nije bilo ljutnje, pa smo i mi sa zanimanjem očekivali šta će se dalje događati. – I za tebe makar ponekad mora postojati nedjelja.

Zabacivši šešir na potiljak, Bajro je i dalje bez riječi, otvorenih usta, piljio u dugonju.

– Ozbiljno te pozivam da se igraš s nama – nastavio je Zvonko i pogledao nas, očekujući da to potvrdimo.

– Ne smijem, otac bi me namrtvo ubio – progovorio je Bajro glasom u kome se još naslućivala nedoumica.

Ne zanovijetaj, već pakuj sanduk! – navaljivao je Zvonko.

– Poigraj se malo s nama pa se vrati. Otac neće ni saznati.

– Hoće, on bi to sigurno saznao, a onda se ne bih smio vratiti kući.

– Kad je tako, onda zdravo! – rekao je Zvonko i to je bio znak da pođemo. Nismo odmakli ni pet koraka, a u meni se začela jedna čudna misao.

– Stanite! – rekao sam. – Imam ideju.

– Kakvu ideju? – upitao je Jota.

– Neka Bajro pođe s vama, a ja ću ga zamijeniti.

Svi su se grohotom nasmijali.

– Ozbiljno govorim – uvjeravao sam ih. Kada su bili sigurni da se ne šalim, vratili smo se, a onda je trebalo nekoliko minuta da i Bajro shvati da ozbiljno govorim. Uzeo sam od njega šešir i šal i sjeo za sanduk.

Uzalud sam pozivao prolaznike. Bila je rana jesen, dan prije toga je padala kiša, u pokrajnim uličicama bilo je blata, u centar su dolazili ljudi u prljavoj obući, ali niko nije prilazio sanduku. Prisjećajući se kako to Bajro radi, udarao sam četkama, doduše neskladno i nevješto, vikao, objašnjavao, ali od svega toga nikakve koristi.

Odjednom sam zapazio jedne cipele. Bile su to sasvim obične, crne cipele, udaljene petnaest koraka, i ja sam, ni danas ne znam zašto, bio uvjeren da će se zaustaviti pred sandukom. I zaista, išle su sporije od drugih, najprije ravno, a zatim su u blagom luku počele da skreću. Uzbudjenje koje sam osjećao dok su se cipele približavale, prerastalo je u zbunjenost. Kada je prva noga zakoračila na sanduk, osjećao sam se kao prije nekoliko dana pred nastup na školskoj priredbi.

Ruke su mi podrhtavale dok sam manjom četkom nanosio laštilo na cipele. Zaboravio sam staviti kožnate štitičke, pa je vrh četke, nevješto vođene mojom rukom, ponekad završavao na čarapama, ostavljajući crni trag. Kada sam počeo mahati velikim četkama, uzbudjenje se stišavalo i pred sobom sam dobro vidio cipelu. Odjednom mi se učinila nekako poznatom. Prepoznao sam i čarapu, i nogavicu sivih hlača. Polako sam uspravio pogled i u čovjeku koji je čitao novine prepoznao svog oca. Brzo sam pognuo glavu i počeo još nespretnije raditi. Noga je polagano sišla sa sanduka i na istom mjestu pojavila se druga. Radio sam smušeno. Uzbudjenje je preraslo u strah. Šta će on sada reći, šta će učiniti? Prije nekoliko dana umalo nisam dobio batine zato što sam smatrao da je isključivo sestrina obaveza da čisti njegove cipele.

– Gdje je Bajro? – upitao je otac, ne spuštajući pogled ni kada je posao bio završen.

– Igra se. Zamijenio sam ga malo. On se nikada ne igra.

Tajne spisateljskog zanata

Piši i Ti kao Pavlović. Gradi napetost u svojoj priči, svom pismenom radu. Obrati pažnju na koji način pisac pripovijeda o čišćenju očevih cipela. Kaže li on odmah na početku da cipele pripadaju njegovom ocu ili na kraju ovog odlomka? Također možeš naučiti šta je to perspektiva u pripovijedanju. Nijednog trenutka pripovjedač ne govori o izrazu očevog lica, niti o licima prolaznika. On sjedi i pripovijeda samo o onome što može vidjeti sjedeći.

U lov na glagolske priloge!

Glagolski prilozi nikada nemaju službu predikata u rečenici. Pronađi jedan glagolski prilog sadašnji i jedan glagolski prilog prošli te odredi njihovu službu.

Otac je, ne gledajući u zamackane cipele i zamazane čarape, polako presavio novine, izvadio novčanik, dugo prstima prebirao po njemu, pa u limenku, umjesto sitniša, spustio krupnu papirnu novčanicu. Otišao je ne rekavši više ništa.

Bajro kasnije nije mogao vjerovati da sam mu za kratko vrijeme zaradio toliko novca, a ja sam uveče kod kuće uzalud čekao da otac spomene naš neobični susret. Sutradan sam se ranije probudio i čuo oca kako u pred-soblju, polazeći na posao, pita majku ko mu je sinoć tako lijepo očistio cipele. Kada je majka odgovorila da sam to ja uradio, on se nasmijao i izišao iz kuće, a njegov smijeh se i dalje uvlačio u moju sobu i zavlačio u krevet, pa mi je od njega bilo toplije.

Razgovor o priči

Priča je ispričana u:

- a) prvom licu
- b) trećem licu.

Ko je priča?

Govori li priča o Bajri ili o pripovjedaču?

Ko je od njih čistač obuće?

Zašto pripovjedač ne može privući mušterije?

Kako to Bajri polazi za rukom?

Razlikuje li se Bajro od ostalih dječaka? Po čemu?

Koji dio priče nam otkriva materijalno stanje dječaka Bajre?

Zašto pripovjedač odlučuje pomoći Bajri?

U priči se spominju dva oca. Čija?

Razlikuju li se ti očevi?

Jesu li obojica okrutni u odgoju svojih sinova?

Boje li se oba dječaka svojih očeva? Zašto?

Šta je još zajedničko pripovjedaču i Bajri?

Čije cipele prilaze pripovjedaču?

Kako se osjeća dječak u trenutku kad ih prepozna?

Otac nije reagirao kako je dječak očekivao. Zbog čega?

Je li Te iznenadila očeva reakcija?

Kako završava priča?

Kako je očev smijeh djelovao na dječaka?

Može li se smijeh uvući u sobu, u krevet, u srce? Može li nas smijeh grijati? Koja je to stilska figura?

Je li cijela priča ispričana u istom vremenu?

Kazivanje u kojem pisac počinje pričati priču u sadašnjosti, nastavlja je u prošlosti, a na kraju se vrati u sadašnjost, zove se:

- a) hronološko kazivanje
- b) retrospektivno kazivanje.

Tajne spisateljskog zanata

Za pisca je važno da stvari vidi drugačije od ostalih, da ih sagleda iz nekog neobičnog ugla, s mjesta s kojeg se najčešće ne gledaju.

Drugačija tačka gledišta često otkriva neke ranije skrivene istine.

Vježbaj nesvakidašnje gledanje, zapiši otkrića do kojih na taj način dođeš.

Nikola Šop BAKINE NAOČARI

S teškim konjima sad će večernja kola
odvući iz doma mog sve stvari.
Pusto je, još samo tinjaju nasred stola
mrtve mi bake mutne naočari.

Koliko puta su bistro gledale u mene,
na plemenitom joj nosu radosno drščući.
Koliko puta tajnim suzama zamagljene
što je već svanuće, a još se ne vraćam kući.

I nema me i nema, a Velika Kola
već gasnu i baka je sva u mraku i brizi...
Niz hladne, ugasle očari nasred stola
jedna suza još klizi.

Razgovor o pjesmi

O kojem dobu dana govori pjesma? Iz kojih riječi je to vidljivo?

U pjesmi se kaže:

“S teškim konjima sad će večernja kola
odvući iz doma mog sve stvari.”

O čijem domu je riječ?

- Pjesnikovom domu.
- Domu lirskog subjekta.

Osjeća li osoba koja odlazi tugu?

Šta je to što osvjetljava i stvara toplu atmosferu u pjesmi?

Zašto se u pjesmi kaže da naočale “tinjaju”?

Ako naočale tinjaju, je li to personifikacija ili metafora? Objasni odgovor.

Jesu li bakine naočale mutne, zato što su stare?

Zašto su u prošlosti naočale gledale bistro, a sada mutne na stolu stoje?

Riječi pjesme otkrivaju bakin karakter. Koje osobine uočavaš?

Pročitaj još jednom posljednju strofu. Govori li se u njoj o prošlom ili sadašnjem vremenu?

Zašto su naočale “ugasle”?

Čija je suza koja klizi niz naočale?

U prvoj strofi spominju se večernja, a u posljednjoj Velika kola. Misli li se na ista kola?

U kojoj je strofi riječ kola upotrijebljena u osnovnom, a u kojoj u prenesenom značenju?

Iz koliko strofa se sastoji pjesma? Kako zovemo strofu koja se sastoji iz četiri stiha?

- Tercina.
- Katren(a).

U pjesmi se rimuju prvi i treći i drugi i četvrti stih. To se shematski obilježava ovako: abab. Kako zovemo takvu rimu?

Nikola Šop (1904.) svoj rodni grad nazivao je Grad-slap i često se iz Banje Luke, u kojoj je pohađao nižu gimnaziju, pješice vraćao u Jajce. Jedna njegova zbirka zove se *Isus i njegova sjena* i u pjesmama iz te zbirke Isus nije visoko i daleko na nebu, već na zemlji, potpuno blizak čovjeku, prijatelj koji prati čovjeka i potpuno osjeća sve njegove nevolje. Uz pjesme pisao je pripovijetke i drame. Osim pjesme *Bakine naočari* napisao je i pjesmu *Smrt moje bake*.

Smrt moje bake

Već se krila u dvorištu bude.
I navrh lipe sja vlažno list.
Negdje škrinuše mala vrata.
I uzduh je tako modar i čist.

Već je iz štale Biserka sama
izišla i čeka, zabrinuta,
na korake dobre muzilje svoje.
I bujnost rosnu poljskog puta.

I kvočka je izišla s pilićima,
ali u dvorištu nema zrnja.
I pas, kao zaboravljen gost,
pod prozorom kuhinje čeka na kost.

I kočijaš je već ustao stari.
Tražeći uzde, on još drijema.
Čuje se kako konje timari
i gundā što još doručka nema.

Najzad je pijevac pod prozor prišo
i kukurikno iz snažnih grudi.
Triput krikno, triput zavikno.
Ali se baka moja ne budi.

Pre(ne)poznate riječi:

tinjati – gorjeti bez plamena ispod pepela; malo, slabo svijetliti
Velika kola – sazviježđe, skupina zvijezda koja ima posebno ime
očari – naočale

Enes Kišević (1947.) je književnik i profesionalni glumac. Diplomirao je na Akademiji dramskih umjetnosti u Zagrebu. Poznatiji je kao pjesnik nego kao glumac. Autor je brojnih književnih djela, od kojih ćemo izdvojiti neke s interesantnim naslovima: *Sijeda djeca*, *I ništa te kao ne boli*.

Svjetionik

Svjetionik je visoka vitka građevina koja pomoću svjetlosnih signala omogućava brodovima snalaženje pri plovidbi. Koristi se za označavanje opasne obale, grebena ili plitke vode, kao i sigurnih ulaza u luku. Još u starom vijeku ljudi su na vidljiva mjesta postavljali svjetla ili lomače da bi moreplovcima tokom oluje pokazivali put. Najviši svjetionik na svijetu izgrađen je na otoku Faros kod Aleksandrije, a bio je visok oko 50 metara. Ljudi koji nadgledaju svjetionik žive u istoj zgradi ili blizu nje. Svjetionici polako izumiru jer njihov posao zamjenjuju moderni navigacijski uređaji.

Enes Kišević LAMPA U PROZORU

Čim nevirijeme udari neko,
Oluje, kiše il' snijezi zaspu
Moja majka posklanja cvijeće s prozora
Pa u okvir okna okači lampu.

– Kome to svijetliš? – bunovan pitam.
A majčin glas obavi crni šum drveća:
– Po ovom mraku beskućnik, sine,
Bolje vidi lampu od cvijeća.

Razgovor o pjesmi

Razmisli malo o naslovu pjesme. Šta u Tvojim kući obično stoji u oknu prozora?

Za pretpostaviti je da nekad možda stoji i lampa, u kojim slučajevima? Zašto pjesnik ne govori o uličnoj svjetiljci ili kućnoj sijalici?

Šta je glavni motiv ove pjesme? A tema?

Ko se sve u pjesmi dovodi u vezu s lampom?

Šta je svrha majčinog postavljanja lampe u prozor?

Zašto lampu postavlja samo kad je nevirijeme?

Kakav je sinov odnos prema lampi?

Iz majčinog postupka sin nešto nauči, šta?

Da li bismo i mi trebali preuzeti takav odnos prema ljudima?

Lampa je ovdje znak za nešto, šta bi to bilo?

Pjesnik pita majku: "Kome to svijetliš?"

Da li svijetli majka ili lampa?

Koju je on stilsku figuru u tom pitanju upotrijebio?

Pjesnik kaže: "crni šum drveća". Da li zvuk može imati boju?

Pronađi u interpretaciji pjesme *Dažd* Tina Ujevića (str. 25) šta je to sinesezija, pa razmisli da li se i ovdje radi o istoj stilskoj figuri.

ČAROLIJA RIJEČI

Kreket raketa

Aliteracija je stilska figura koja označava ponavljanje istih suglasnika u uzastopnim riječima zarad određenog zvučnog efekta koji je izraženiji ako se ponavljaju početni suglasnici riječi. Primjer: *Sabljama joj sanduk satesaše*. Obrati pažnju na učestalo ponavljanje suglasnika "s". Neke Tebi poznate brojalice i igre riječi su također osmišljene na principu aliteracije: *Navrh brda vrba mrda; Riba ribi grize rep; Petar Petru plete petlju; Pop uze trnokop da prokopa prokop*.

Ljubičanstvena haljina

Epitet je najčešća stilska figura. To je pridjev koji stoji uz imenicu i ističe jednu od osobina imenovane pojave. Osim označavanja osobine, svrha mu je da kod čitaoca izazove određen emocionalni doživljaj. Epitet ne mora nužno biti pridjev, nego i svaki oblik u koji se pridjev može pretvoriti. Npr. zlatna jabuka – jabuka od zlata. Razmotri sljedeće primjere: *Đurđić, sitan cvjetić, skroman, tih i fin; zlatokosa djevojka; bosonoga djeca; goloruki ljudi*.

Prepoznaj aliteraciju:

1. I cvrči, cvrči cvrčak na čvoru crne smrče;
2. Tata, kupi mi auto, bicikl i romobil;
3. Mjesec se nakrivio, u dvorište provirio.

Prepoznaj epitet:

1. Monotone sjene rijekom plivaju;
2. Tihi okean;
3. Nek' ti oči na grivnu ne slijeću, nit' na svilu što sija beskrajno.

Vrli pitac neki

Ironija je stilska figura u kojoj se iza govornog ili pisanog iskaza krije značenje suprotno od onoga što taj izraz podrazumijeva. Primjer: *Nije bila lijepa, imala je para, dakle, bila je simpatična*. U navedenom stihu lirski subjekt neku djevojku naziva simpatičnom jer je imala para. Dakle, ne misli da je simpatična, ali joj se dodvorava na taj način da bi se okoristio njenim novcem. Ironiju sadrže i sljedeći primjeri: *On je lijep, samo što to niko ne vidi; Vidjela žaba kako konja potkivaju, pa i ona digla nogu; Sve si u pravu, samo te ništa ne razumijem*.

Majka vaša srca kamenoga

Metafora je stilska figura kojom se značenje jedne riječi prenosi na drugu riječ na osnovu neke sličnosti. Primjer: *Krilo prozora*. Obrati pažnju kakva je sličnost između dijela prozora kojeg nazivamo *krilom* i krila ptice.

Prepoznaj ironiju:

1. Sve si pogrešno uradio, baš si pametan;
2. Al' je lep ovaj svet, onde potok, ovde cvet;
3. Od Tanjuše ljepše cure ne bješe u selu tom.

Prepoznaj metaforu:

1. Ne pada snijeg da pokrije brijeg;
2. Gasne se krvavo oko lipanjskog plavetnog dana;
3. April je najokrutniji mjesec.

Vojska mrava

Metonimija je stilska figura koja nastaje kada jednu riječ zamijenimo drugom na osnovu povezanosti onoga što te riječi označavaju. Primjer: *Selo spava*. Iako štale i kuće i drveće i stogovi sijena ne spavaju, u navedenom primjeru Ti i ne pomišljaš na njih pa Ti primjer nije nimalo neobičan. To je zato jer selo povezuješ s ljudima, bez njih ono ne bi bilo selo. Dakle, selo je povezano s ljudima. Bez ljudi ne bi ni bilo sela. Na isti način funkcioniraju i sljedeći primjeri: *Grad je na nogama; Čitam Andrića; Okrenu mi leđa i ode*.

Ne klepeći nanulama...

Onomatopeja je stilska figura kojom se u govoru oponašaju zvukovi, onomatopeje se još mogu nazvati riječima izvedenima iz zvukova. Primjer: *Av, av; mijau, dong, dong; krc; zum i sl.*

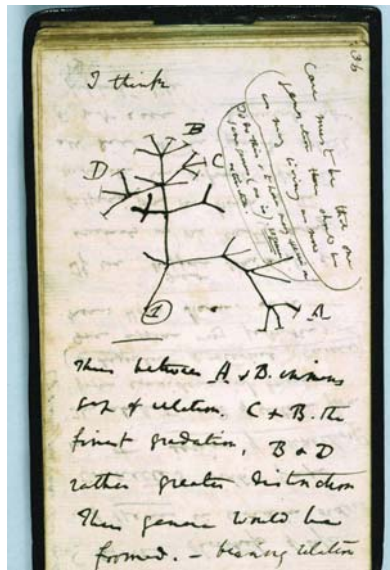
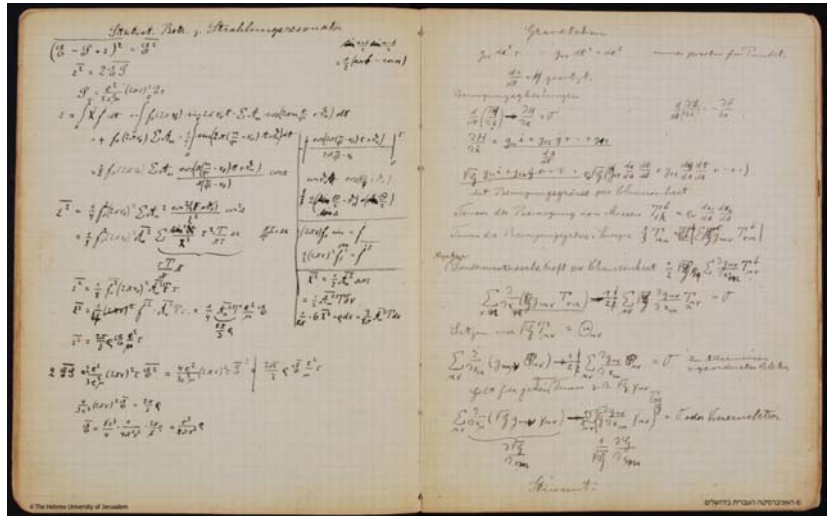
Prepoznaj metonimiju:

1. Snijeg se topi, sve se topi, moja draga;
2. Život je gnjlilo po tim blatnim jarugama;
3. U snu svome nisam znao za buđenja moć.

Prepoznaj onomatopeju:

1. Ti si mi bila u svemu naj, naj, naj;
2. Zvonce zvoni cin, cin, cin, on u igru, ja za njim;
3. Kad si sretan ti uzvikni: "Ura!"

ЧОВЈЕК ЈЕ ОД ЗВИЈЕЗДА САЧИЊЕН

На сликама су рукописи великана науке: Леонарда, Дарвина, Ајнштајна, Галилеја и Њутна... У њихово вријеме није било компјутера, тек оловке и нотеси, али то им није сметало да открију тајне људског тијела, планете Земље и свемира. Прочитај пјесму Мирослава Крлеже и размисли: у чему су сличне поезија и наука, а у чему различите.

Мирослав Крлежа ЧОВЈЕК ЈЕ ЛАВА

У нама врије врукта вруће лаве,
човјек је топла звијер под појасима неба.
На нашем длану цвате топла кора хљеба,
а крв нам је звјездана за млачне ноћи плаве.

У месу нашем има метеорског врукта,
и човјек је лава, а није воштана лутка.

Човјек је саздан од тридесет и три лука,
ко тетива је лака свака наша рука,
а глава нам је пуна снова, ко лађама богата лука.

Разговор о пјесми

Ко је главни мотив у овој пјесми?

Да ли је то неки одређени човјек или...?

Шта пјесник постиже алитераацијом, понављањем истих сугласника, на почетку ријечи у првом стиху?

Лава може значити снагу, незауостављивост, опасност, уништење...

Шта код Крлеже она симболизира? За шта је човјек створен, за шта способан? На шта га тјера врукта вруће лаве? У другом стиху битну улогу игра један придјев. Који? Зашто?

Замисли стих без тог придјева. Када се за човјек каже да је звијер? Код пјесника он је топла звијер. У чему је разлика?

На који начин пјесник повезује длан и топлу кору хљеба? Цвате кора хљеба? Када нешто цвате – када му се поклонити довољно труда, љубави, пажње? Када се ствара или уништава?

Може ли се људски живот упоредити с бљеском метеорита у зрачном Земљиним слоју? Како? Колико траје бљесак звијезде падалице, колико људски живот у бесконачности времена? Остави ли звијезда падалица за собом траг? Какав утисак то на Тебе оставља? Да ли би и људски живот, кратак попут “живота” метеора, требао бити управо такав: сјајан, упечатљив, вриједан дивљења? У дистиху се вели: “и човјек је лава, а није воштана лутка”.

Шта симболизира воштана лутка, шта лава?

Да ли је човјек својим постојањем предодређен да ствара или да се њиме, немоћним, управља попут воштане лутке?

Тридесет и три лука су пршљенови људске кичме. Каква је њихова улога у вези с положајем људског тијела? Каква у ставу човјека пред недаћама, искушењима која га у животу чекају? Понекад се за човјека каже да је бескичмењак. Какав је то човјек, какве га особине “красе”?

Који чланови чине успјешна поређења у трећој строфи?

“Човјече, пази да не идеш мален испод звијезда” – стих је из пјесме “Опомена” А. Б. Шимића, познатог бх. пјесника.

У каквој су вези Шимићев стих и Крлежина пјесма?

Мирослав Крлежа (1893.) је писао поезију, драме, новеле, романе, есеје, путописе... *Повраћајак Филија Лајиновића, Хрватски боџ Марс, Госиода Глембајеви, У аџонији, Лега, Баладе Пејрице Керемџуха, Мој обрачун с њима* – нека су од дјела из големог опуса Мирослава Крлеже. Умро је у Загребу 29.12.1981. године.

Крлежини афоризми:

“Борити се пером, спада међу највећа јунаштва.”

“И мјесечина може бити поглед на свијет.”

“Говорити о старим срамотама увијек је поучно.”

Лава

Лава, температуре и до 1600 °С, настаје ерупцијом вулкана, којих на свијету тренутно има око 600. Не више од седамдесет их је активно у току једне године. Који је вулкан најближи Босни и Херцеговини? У којој славној књизи за дјецу јунак муку мучи с гашењем вулкана?

Пре(не)познате ријечи:

врукта – извор, врело

лава – ужарена вулканска маса

млачан – млак, незнатно угријан

воштан – који је од воска

тетива – везивно ткиво мишића и костију које омогућује покретљивост зглобова

Добриша Цесарић (1902.) почео је писати поезију још као дјечак. Прву пјесму објављује с четрнаест година, а носила је наслов *И ја љубим*. Прву збирку поезије *Лирика* објављује 1931. За њу је добио награду Југославенске академије знаности и умјетности, чији је био члан. Објавио је послије тога још много збирки, књижевних приказа, препјева, а бавио се и преводилаштвом с њемачког и руског.

Добриша Цесарић ВОЋКА ПОСЛИЈЕ КИШЕ

Гле малу воћку послије кише:
Пуна је капи па их њише –
И блијешти сунцем обасјана,
Чудесна раскош њених грана.

Ал нек се сунце мало скрије,
Нестане све те чаролије.
Она је опет, као прво,
Обично, мало, јадно дрво.

Разговор о пјесми

Пјесма има јако инспиративан наслов: *Воћка послије кише*. Покушај се и Ти на ту тему изразити било цртежом или кратким саставом, а невезано за садржај саме пјесме.

Упореди свој доживљај воћке послије кише с текстом пјесме. Издвоји пјесничке слике и одреди којој врсти припадају. Ако се све могу појмити чулом вида, онда су...?

Одреди главни мотив пјесме.

Иако није главни мотив, једна именица се у различитим падежним облицима појављује више пута, пронађи је.

У чему се огледа важност те ријечи за пјесму? Како она утјече на значење пјесме? Прочитај шта је симбол и пронађи га у пјесми.

Симбол је ријеч или израз проширеног значења, међутим, то се исто може рећи и за неке друге стилске фигуре о којима је већ било говора, као што је, на примјер, метафора.

Оно по чему се симбол разликује је што се изражава ријечју која представља конкретну појаву, али кроз то своје проширено и пренесено значење уствари упућује на нешто апстрактно.

На примјер, када Ти неко нацрта срце, шта под тим мисли? На мишић који пумпа крв или на љубав?

Наведи неколико примјера симбола из свакодневног говора.

Каква све пренесена значења може имати ријеч сунце?

Примијени их на тумачење пјесме. Одреди остале стилске фигуре у пјесми.

Која је стилска фигура најчешћа у овој пјесми?

Којом је врстом ријечи изражена? Шта нам то говори о пјесми?

Обрати пажњу на риму.

Који се стихови римују једни с другима? Како зовемо ту риму?

Преброји слоге у сваком стиху. Шта закључујеш о ритму пјесме?

Да ли се и како прва и друга строфа разликују по том питању?

Размисли зашто је то тако.

Ал нек се сунце малко скрије

Стари Грци објашњавали су природне појаве дјеловањем богова. Грмове је слао Зевс, Посејдон је дизао буре на мору, Хефест је ложио ватру у вулканима, Хелије се возио у ватреним кочијама преко неба, с блијештећом круном на глави. Али једног дана је његов син пожелио пролетјети пут од истока према западу, упркос очевом противљењу... (Сазнај како се син зове, и како се прича завршава.)

Мирослав Антић ПОСЛЕ ДЕТИЊСТВА

Можда је то због сунца,
а можда и није зато:
ове хиљаде руку,
ове хиљаде лица,
све ми то јутрос одједном
изгледа непознато
као да нема у граду
дечака и девојчица.

Одједном: ко да су прешли
преко великог моста,
извијеног и лепог
што подсећа на дугу,

у неки нови живот
на неку обалу другу.

под небом, из далека,
шта их то тамо чека?
За њима траке птица
и траке ветра се вуку.

а они трче
и машу
и држе се за руку...

под небом, из далека,
шта их то тамо зове?
За њима градови плове,
за њима пространства плове
и све је налик на снове
кад их прелије злато.

Можда је,
кажем,
због сунца.
А можда и није зато.

Мирослав Мика Антић
(1932.) рођен је у Мокрину у Србији. У родном мјесту похађао је основну школу, а гимназију је завршио у Кикинди и Панчеву. Студирао је у Београду, а живио је у Новом Саду. Прије него што је постао познат и омиљен пјесник, био је морнар, радио је у луткарском позоришту. Осим писања бавио се и сликарством, новинарством и филмом. Најпознатије збирке пјесама за дјецу су *Плавичујерак* и *Гарави сокак*.

Свирач из Хамелна

“Као да у граду нема дечака и девојчица...” каже пјесник, и тиме нас подсјети на познату бајку, везану за градић Хамелн у Њемачкој. Кад су мишеви напали његове млинове и амбаре, краљ је понудио награду ономе ко град спаси напасти... Знаш ли ту причу?

Пронађи глаголе у футуру I.
Пише ли Антић футур I на исти начин на који га Ти пишеш?

Пјесма је написана на екавици.
Пронађи екавске изговоре гласа “јат” и напиши њихов ијекавски облик. Пази, није свако “е” настало од “јата”! Хоће ли Антићев стих “у бескрај – у даљину” гласити: “у бјескрај – у даљину”?

Стојте!
Чекајте! – вичем.
ја знам шта значи та дуга.
Знам: она обала друга
много лепше се плави.
Ал нека свако од вас
бар мрвицу детињства
понесе кришом у руци
и сачува у глави.

Можда вас без те мрве
нећу ни срести,
ни стићи,
а живећемо скупа,
у исти биоскоп ићи,
у истом ресторану
ручати исту храну,
у истој улици можда
пролазиће нам дани,
па ипак – без те мрве,
сићушне мрве детињства,
бићемо толико туђи,
бићемо толико страни.

а једном, када године мину
у бескрај – у даљину,
и прођу шарени дани
као да нису били,
и уморе се све шетње
и посиве априли
и лепи плави чуперак
над оком оседи
– видећеш да та мрва,
мајушна мрва детињства
нов неки живот вреди:
као да расте у срцу
велика звездана прича,
безбрижна,
златножута,
па живиш још много пута,
још небројено пута.

Разговор о пјесми

Шта то лирском субјекту изгледа непознато? Зашто користи “можда” и “можда није”? Је ли сигуран у ту слику коју види пред собом? Осим ријечи “можда”, шта Ти још говори да је лирски субјект несигуран у оно што види? Преко чега “ко да” су прешли? Знаш ли коју је стилску фигуру лирски субјект употребио? Пореди ли он тај велики мост с дугом на основу облика – лука или на основу боје – шаренила дугиних боја? Гдје води мост? У који живот, на коју обалу? Примјећујеш срећу код оних који прелазе мост. Зашто су сретни? Лирски субјект пита “Шта их то тамо зове? Шта их то тамо чека?” Помоћи ћеш пјеснику понудити одговоре? Зна ли он, ипак, шта их чека тамо? Пронаћи стихове који потврђују Твој одговор. Покушава ли их упозорити, зауставити? Успијева ли? Шта им савјетује? Зашто је важно да понесу “мрвицу детињства”? Коју мрвицу свог дјетињства носиш са собом? Чуваш ли сјећање “у глави” на неки догађај, незаборавна путовања, проведено вријеме с драгом особом, кућним љубимцем? Шта се догађа с људима који су “прешли на другу обалу”, а нису понијели “мрвицу детињства” са собом? Препознају ли се? Какви су једни према другима? Кад вриједност “мрвице детињства” буде највећа? Сјећаш ли се пјесме *Плави чуперак*? Шта се догоди с плавим чуперком у посљедњој строфи ове пјесме? Мора ли сваки плави чуперак посиједити? Живот је пролазан. Током живота бирамо вриједности које чувамо, памтимо, дијелимо с другима. Слажеш ли се с Антићем – је ли “мрвица детињства” највећа вриједност? Шта та мрвица (прича) омогућава? Како то “нов неки живот вреди” и како је могуће ту “причу” живјети још много пута?

Задатак: На листу папира направи три једнака квадрата. У сваком квадрату покушај сликовно приказати своје три мрвице дјетињства. Подијели их с другима, објасни свој цртеж.

Шта би се десило кад бисмо се рађали као старци, а умирали као бебе? Одговор на то питање покушао је дати књижевник Ф. Скот Фиццералд тако што је написао кратку причу у којој се главни лик рађа као старац – кожа му је наборана, кости старачке, а још не зна ни говорити. На основу Фиццералдове приче, режисер Дејвид Финчер је снимео филм *Необичан случај Бенџамина Бајна*.

Љубица Остојић (1945.) рођена је у Београду, а доселила се у Сарајево кад је имала свега девет мјесеци. Дипломирала је на Педагошкој академији и Филозофском факултету. Радила је у Позоришту младих у Сарајеву и Мостару. Писала је романе, драме, новеле и сценарије за позориште, радио и телевизију. Прва њена књига за дјецу носи наслов *Ту сјанује Данијелова прича*.

Пронађи најмање два глагола који имају несвршени глаголски вид. Је ли “појавити” један од њих?

Љубица Остојић СИТНИЦЕ

– записано у трунчици –

– Хајде о нечему важном, пусти ситнице – велиш ти. А ја бих да ти приповиједам како су настале СИТНИЦЕ или мале ствари, стварчице.

– Зашто? – питаш, наравно. И чудиш се.

Зато што оне могу човјеку уљепшати живот, штовани мој. И зато што се свакодневица, и живот, састоје од мало крупница и неупоредиво више ситница.

Па ево: Врло, врло давно, готово прадавно, ситнице нису постојале као такве или било какве. Давнолози их нигдје не налазе, чак нити у клинастом прастаром писму. Не могу им ући у траг чак ни на оним прелијепим, пећинским цртежима. Јок!

Тад је све на Свијету било крупно и посве једноставно. Црно – бијело. Храпаво – глатко. Високо – дубоко. Хладно – врело. И тако то. Живјело се у та доба у крупним потезима и великим гестама. Без нијанси. Хоћеш – нећеш. Јесте – није. И све је било на свом мјесту и без оних веселих керефека, фазона и фолова. Тако, и никако другачије!

Напримјер, дјеца су била малени људи који морају одрасти у велике људе. Никаквог дјетињства и пубертета није било ни на помолу. Све правом цртом, без кривудања. Јасно и гласно. То ти је тако, и готово!

– Па није баш било забавно, све у свему – чујем те. И није, кад се право узме. Посве те разумијем, пријатељу. – Што је даље било? – ти би да наставим, је ли? Добро.

Е, онда су се на Свијету појавили, ником није јасно, кад и откуд, неки људи, који се и данас, каткад појављују. Другачији. Из вана се то баш и не примјећује. Навлас сличе осталима. Врло ријетки и уријетко обују двије лијеве ципеле, или носе шешире са сврачијим гнијездима, или припитомљене лептире намјету лептир-машне...

И ето, они су почели измишљати ситнице у огромним количинама. Да. Они су, између осталог, измислили и мирис липова цвијета и чаја. Они су измијенили живот на Земљи својим епохалним измишљотинама...

– А што су измислили?! – врло енергично се интересираш.

Па ето, милијарде ситница, драги мој. Само ћу ти неке побројати, јер све не би стале у стотину подебелих књижурина.

Дакле: Мирис и окус колача. Гукање голубова. Црвену боју трешања. Ружичњаке. Чипке. Шешпириће с цвјетовима љубица и мимоза. Машне. Рукавице.

Маслачке, тратинчице и паркове. Лептиров лет. Лопте. Балоне. Сладолед. Абажуре на ноћним лампама.

Клавире. Албуме. Недјељне и благоданске ручкове.

Балконе. Палачинке. Цвркут ластавица. Кнедле с шљивама. Мирис чисте постељине. Златне рибице у акварију. Тушеве и миришљаве сапуне и гелове.

Свилу. Завјесе. Руменило на образима. Шапат. Пјесме. Прозорска крила. Вазе.

Тајне. Уздахе. Лустере. Птичија гнијезда. Нове читанке. Распусте и вееелике одморе. Сунчана јутра. Ријеке и мора. Љетње плускове. Снове. Глумце и театар. Пољупце. Руковања. Аплауз. Мачиће и псиће. И што је најбитније, нене, ноне и бакице, плус деде и дједице.

Ове прве су и чуварице успомена.

Тајне списатељског заната

За писца је важно да има развијен дар запажања. Гледај 30 секунди у ову слику, а онда покушај набројати што више предмета (ситница) који су Ти привукли пажњу. Шта је на њима занимљиво? Које су боје? Шта је поред њих? Зашто баш они, а не неки други? У чему се Твоје запажање разликује од запажања других ученица и ученика из Твог разреда?

Шкриња или сехара

Како називаш предмет на слици? Сехара или шкриња? Да ли ове двије ријечи означавају исти или сличан предмет? Да ли би Теби било свеједно да у свом раду предмет са слике назовеш једним или другим (или можда трећим) именом? Можеш ли навести још ријечи које би могле стајати испод ове слике?

Што више ријечи знаш, имаш богатији, садржајнији језик, боље разумијеш говор других људи и други људи разумију Тебе. Синоними не служе томе да се дијеле на “наше” и “њихове”, него да говор учине љепшим и разноврснијим.

Пре(не)познате ријечи:
абажур – платно око свјетиљке
клинасто писмо – најстарије људско писмо; знакови су се помоћу штапића отискивали у свјежу глину

– Гдје стоје успомене? – живо те интересира тај детаљ. На разним чудним и тајновитим мјестима. Шкрињама. Сехарама. Ладицама. Иза чисте постелине, на таванима, на дну плакара, у старим торбама, кутијама од ципела... И још стоје у чудноватим ситницама у које се похрањују, и добро чувају од радозналих унука.

Стоје у: финим везовима. Старинском, свјетлуцавом накиту. Празним бочицама парфема. Старим, пожутјелим фоткама и писмима. Коврцама нечије косе. Медаљонима од злата. Споменарима. Пресованим, сухим цвјетовима. Лепезама. Невјестинским веловима. Плетеним ципелицама за бебе. Нечијим играчкама. Честиткама за благодане. Чипканим рукавицама. Врећицама лавандина цвијета. И све те ситнице миришу по успоменама.

Чуvariце успомена ријетко даду другима да турају нос у њих, да их преврћу, разбацују и запиткују о њима. Зато се на та мјеста, или у близини често поставе бомбони, чоколадице, локуми, рахатлокуми, жваке, хурме, хурмашице, ситни колачи и сл. Неке укусне ситнице, зар не? Од њих, учас, пролазе жестоке радозналости. И, искрено ти велим, ја обожавам ситнице. А ти?

Разговор о причи

Јесу ли ситнице важне? Које синониме за њих користи приповједач? Које ситнице уљепшавају живот? Говори ли о таквим ситницама ова прича Љубице Остојић? Учиш ли ти из историје о ситницама старих народа? Знаш ли шта су средњовјековни витезови јели? У чему су уживала дјеца владара о којима учиш? Шта се у причи каже о томе? Јесу ли “давнолози” хисторичари? Да ли би Ти историја била забавнија да говори о ситницама?

Какви људи доносе ситнице? Какве ципеле обувају, какве шешире носе? Колико ситница има? Је ли их могуће побројати? Уживамо ли само у ситницама које видимо? Да ли и остала чула уживају у ситницама? Пронађи такве ситнице у овој причи.

Ко су чуvariце успомена? Зашто? Шта то оне чувају? Гдје се чувају те успомене? Јесу ли успомене опишљиве? Значи ли стари сат на зиду Твоје баке/мене једнако и Теби и њој? Ко би више о том сату могао причати – Ти или она? Има ли исту вриједност споменар који тренутно испуњаваш у школи и споменар који је у ладици Твојих родитеља? На основу чега одређујеш вриједност споменара? Но, приповједач тврди да чуvariце успомена “ријетко дају другима да турају нос у властите успомене”. Шта значи “турати нос” негдје? Какву сврху имају бомбони, чоколадице, локуми на мјестима гдје се чувају успомене? Зашто они спријече дубље “турање носа”?

Тин Ујевић
ДАЖД

У обилним млазовима
из тешких облака
лива се густа киша.
Точи као из кабла
на ливаде,
на воћњаке,
на пашњаке;
али, надасве,
лупа на наша стакла,
куца на наша врата,
бије нам о кровове.
И звучи,
и свира,
у свима језицима,
у чудним нарјечјима,
насилна,
свеплодна киша.
А њен је звук
сладак слуху
као чехуља грожђа
усницама.
Јутрос је варош била
чиста ко свечана слика,
у смеђем, освјетљењу
што падаше с неба
на улице и тргове,
те смо шећући посред кестенова
туговали,
жаловали,
благо,
без жалости,
без туге:
долази,
долази она дивна загребачка јесен.
И мучило нас
што наши мртви нису с нама
да виде нови Загреб,
љупку Хрватску.
А сада киша

Аугустин Тин Ујевић
(1891.) пјесник и врстан преводилац с француског. Пјесме је почео писати у тринаестој години. За живота је био оспораван, па и његове најпознатије збирке пјесама *Лелек себра*, *Колајна*, *Ауџо на корзу* и *Ојађено звоно*. Занимљиво је да није добио нити једну књижевну награду, а данас се највећа хрватска пјесничка награда зове његовим именом. Водио је биемски живот и никад се није везао за једно мјесто. Живио је у Паризу, Београду, Сарајеву, Сплиту, Загребу. Остао је забиљежен велики број његових анегдота. Ево једне: Тин је спавао у парку на клупи и полицајац га је пробудио. Кад је видио да се ради о познатом пјеснику, почео се извињавати. Тин је рекао да се не треба извињавати, али да је био ред да прво пробуди подстанара, показујући при томе на човјека који је спавао испод те исте клупе.

Пронађи једини глагол у имперфекту у дијелу пјесме на овој страни.

Дажд

Именица “дажд” потјече из старославенског језика (дъждъ). Током промјена у језику, ријеч је у свим славенским језицима попримила различите облике. Тако се у чешком језику каже *děšť*, словачком *ďažd'*, у бугарском *дъжд*, руском *дождь*, словеначком *dež*, пољском *deszcz*, македонском језику *дожд*. Из ове ријечи изведен је и назив за шареног водоземца, даждевњака. Стари Славени према древној ријечи “дажд” назвали су бога сунца и кише Даждбог.

Која је ово стилска фигура?

- а) Анфора.
- б) Анафора.
- в) Метафора.

тече и звучи;
куца о наше прозоре
као јато голих тића
што цвркућу,
што издишу.
Киша је испрала све гране
на стаблима
и сад је лишће свјеже зелено,
а куће опет чисте и црвене.
Слатко је писати уз ромон дажда.
Киша ромиња,
глогољи,
жамори;
киша јадикује;
мијења правац,
враћа се,
бугари,
и опет сипи и сипи
на дворишта гдје ствара млаке,
на кровове гдје тече у жлијеб;
киша једнолично свира
као лучац о звонку стаклу
по стаблима,
по брезима,
по живцима,
по срцима.

Киша киши
и киши
и престаје да киши;
а онда отиче цестом.
А онда као мирис дуња
кроз видик росних брегова
хрватске домовине
јавља се чежња

за плавим морима,
за новим небиштима,
за ширим обзорјима.

Буди
киша све што у нама дријема;
драга
киша све што у нама плаче;
тјешу

киша све што у нама цвили.
 Овако је ми некада, пјани, слушасмо,
 кроз лахоре борика на бријегу Марјану
 гдје спрема своје харфе и своје свирале,
 за наше душе дирке;
 за своје страшне свирке,
 лелеке,
 и дудуке:
 о ми смо слушали кишу
 по дану и по ноћи
 гдје рида сладострасно,
 гдје кида у нама
 као рђаву струну
 све што требаше да пукне.
 Али дража но она киша у ноћи
 чута из топла кревета за бура
 тече на њиву душе ова топла капља
 Милости,
 Доброте,
 Опроштења;
 плаче нас,
 драга нас,
 цури на нос,
 милосна,
 добросна,
 свјетлоносна,
 загребачка киша.
 Ми знамо да кроз то вријеме
 горе на Цмроку и Тушканцу
 плаве и црне дјевојке
 дишу на потна стакла
 куда наслањају чело
 и мотре на кишу и облаке
 и цвијеће у дворишту.
 Сањаре дакле дјевојке,
 а ми кроз то вријеме
 пјевамо кишу и цвијеће
 и момке и дјевојке.
 А када престаје киша,
 ми кроз отворен прозор
 дишемо чисти уздух:
 – таква скута плавети

У овој пјесми присутне су све стилске фигуре које знаш: персонификација, оноματοпеја, асонанца (вишеструко понављање самогласника), алитерација (вишеструко понављање сугласника), метафора, итд. Препознај неке од њих.

Плес на киши

У низу филмских жанрова (вестерн, хорор, трилер, мелодрама... о њима је било ријечи у Твојој читанци за 6. разред) постоји један у којем се много пјева и плеше. Како се зове тај жанр?

Пре(не)познате ријечи:

- дажд – киша
- чехуља – врста биљке; дио грозда
- бугарити – пјевати, старински начин групног пјевања
- обзорје – видик
- драгати – орасположити, увеселавати
- Марјан – узвишење у Сплиту
- лелек – оноματοпејски израз за нарицање
- дудук – врста дувачког инструмента
- струна – жица
- Цмрок, Тушканац, Грич – дијелови града Загреба
- потно – орошено
- уздух – ваздух
- млака – локва

“Сунце тјера облаке” – препознај стилску фигуру.

нема ни у ком Граду
по спасоносној киши. –

А онда Сунце
тјера облаке,
обасјава брежуљке
и суши по Граду млаке
од скоре кише.

Грич, 1920.

Разговор о пјесми

Послије читања ове пјесме да ли се имало промијенио Твој доживљај кише? Шта киша за Тебе представља, како је доживљаваш? Како је доживљава пјесник? Пронађи епитете које пјесник употребљава уз ријеч “киша”. Пјесник каже за кишу да је свеплодна. Да ли то значи да је киша плодна или да киша утјече да све добије плод? Покушај објаснити и ријечи као што су: свјетлоносна, добросна, небиште. Пјесник каже да киша “точи као из кабла” на воћњаке и пашњаке, а “лупа” о стакла, “куца” на врата, “бије” о кровове. Покушај објаснити те разлике. Шта киша значи за земљу, за њиву конкретно, а шта значи за кров и прозор? Кад пјесник каже да киша куца на врата, какво својство киши приписује? Како се зове та стилска фигура? Пјесник каже да киша звучи и свира “у свима језицима, у чудним нарјечјима”. Да ли то значи да киша пада нпр. на шпанском или да је једнако разумљива и Шпанцу као и било коме другом? Да ли је киша свима једнака? Кад пјесник каже да је њен “звук сладак слуху”, шта под тим мисли? Којим чулом иначе осјећамо да је нешто слатко? Пјесник каже да су жаловали и туговали благо, без жалости и туге. Можеш ли то објаснити? Да ли се Теби икад десило да не тугујеш ни за чим, а да си ипак тужан/на? Да ли је вријеме икад имало везе с тим осјећајем? Узми у обзир вријеме настанка пјесме, 1920. Који велики историјски догађај се завршио мало прије те године? Завршетком тог догађаја Хрватска је стекла самосталност од Аустро-Угарске, Ујевић се горљиво залагао за самосталност Хрватске, у то вријеме био је велики патриота. Пронађи стихове у пјесми који потврђују његов патриотизам. Да ли и његов доживљај кише има везе с тим? Сарајевски пјесник Изет Сарајлић у једној својој пјесми рекао је за Сарајево: “Јер ово је град у коме можда и нисам био најсрећнији./ али у коме и киша кад пада није просто киша”, она је за њега нешто више. Да ли то на неки начин и Ујевић говори, само у вези с Хрватском и Загребом? Шта све киша ради у овој пјесми осим што точи као из кабла, лупа, куца, бије? Да ли она умирује? Пронађи те стихове. Да ли чисти? У којим стиховима пјесник то наглашава? На једном мјесту у пјесми пјесник каже “њива душе”? Како се зове та стилска фигура. По чему је њива слична души? Да ли и душу требамо његовати, оплемењивати? Наведи неке примјере како се то може радити. Обрати пажњу на назив пјесме. Дажд је архаични назив за кишу. Шта мислиш да пјесник жели постићи његовом употребом? Да ли тиме пјесник даје киши призив нечег старог, тајновитог, магијског, чудесног? С обзиром на својства која пјесник киши придаје, може ли се рећи да је она уистину чаробна?

Нојева арка

Према библијској причи, Бог је људску врсту због гријеха казнио потопом. Киша је падала 40 дана и ноћи, потопивши цијело познато копно. Једини човјек кога је Господ поштедио био је Ноа. Њему је Бог прије потопа поручио да направи брод, и да на брод од сваке познате животињске врсте узме по пар. Након 40 дана дажд је престао, а једна голубица вратила се с маслиновом гранчицом у кљуну, што је био знак да се копно поново појавило. Повежи овај мит с пјесмом *Дажд...* Може ли се потоп упоредити са свјетским ратом?

Киша, град, кишобран...

На фотографијама је приказана киша у шест великих свјетских градова. Твој задатак је да препознаш градове на сликама. Која Ти је фотографија “најбоља”? Шта све једну фотографију чини добром? Покушај то сазнати разговарајући с неким познатим фотографом у интервјуу за школски лист.

Војислав Илић (1862.) је одрастао у књижевној породици, у кући у коју су често долазили пјесници, под чијим је утјецајем и сам почео да пише. Радио је као учитељ и чиновник. Већина пјесама објављена је у часописима.

У пјесми се, међу мноштвом глагола у презенту, скрио и један који то није. Пронађи га. О којем је глаголском облику ријеч?

У којем се глаголу догодила I палатализација, а у којем јотовање?

Сиви пејзаж

Погледај пажљиво Ван Гог-ов цртеж *Канал*. Које је годишње доба представљено на њему? Како то знаш?

Пре(не)познате ријечи:

позно – касно

убог – сиромашан, јадан

живина – перад (кокошке, ћурке, патке)

вабити – звати

космат – изразито дуге, густе длаке; чулав

зељов – пас

Војислав Илић У ПОЗНУ ЈЕСЕН

Чуј, како јауче ветар кроз пусте пољане наше,
И густе слојеве магле у влажни ваља до...
Са криком узлеће гавран и кружи над мојом главом,
Мутно је небо сво.

Фркће окисо коњиц и журно у село граби,
И већ пред собом видим убог и стари дом:
На прагу старица стоји и мокру живину ваби,
И с репом косматим својим огроман зељов с њом –
А ветар суморно звижди кроз црна и пуста поља,
И густе слојеве магле у влажни ваља до...
Са криком узлеће гавран и кружи над мојом главом,
Мутно је небо сво.

Разговор о пјесми

Пјесник се у првој строфи обраћа читаоцу. Којом ријечи? Шта од њега очекује?

У првом стиху пјесник користи персонификацију. Којој природној појави даје људску способност? Шта је том стилском фигуром постигао? Какав утисак она оставља на Тебе?

Обрати пажњу на епитете у првој строфи. По чему су слични? У каквој су вези с поменутом персонификацијом? Који самогласници су у строфи бројнији: тзв. свијетли (и, е) или тамни (о, у)? Шта се њиховим понављањем постиже? У каквој је вези “звук” строфе с поменутиим стилским средствима?

Каква се значења везују уз гаврана? Какву слутњу исказује пјесник кад каже да гавран кружи над главом? Да ли је та слутња у сагласности са свим што смо до сада запазили у првој строфи?

У другој строфи препознајемо двије лирске слике. Друга се понавља. Шта пјесник “слика” у првој? Шта се у тој слици “догађа”? (Шта старица чини, и зашто?)

Трећа слика разликује се од прве само у једном придјеву. Којем? Шта се тим придјевом нагласило, појачало?

Шта су значења ријечи “крик”? (Може ли човјек крикнути?) Које од тих значења пјесник користи у пјесми? У каквом су односу посљедња два стиха с насловом пјесме?

Да ли се у пјесми говори само о годишњем добу, или пјесма има други смисао?

ČAROLIJA RIJEČI

Pučina plava spava

Asonanca je stilska figura koja označava ponavljanje istih samoglasnika u uzastopnim riječima zarad određenog zvučnog efekta koji je jači ako se ponavljaju naglašeni samoglasnici.

Primjer: *Jer ja ću doći oko pola noći.* Obrati pažnju na učestalo ponavljanje samoglasnika "o".
Vremena više neće biti; osloviti slovo ovo; preko vode do slobode.

Kućice koje se smiju

Personifikacija je stilska figura kojom se nežive stvari ili apstraktni pojmovi predstavljaju kao osobe. Primjer: *Ti mi pričaj, pričaj o njoj, zelena rijeko; Sjena me prati; San me prevario; Vjetar šapuće; Kiša je zakucala na prozorska okna.*

Požuri polako

Oksimoron je stilska figura u kojoj se spajaju dva naizgled nespojiva pojma, ali spajanjem dobijaju neki dublji smisao: *tamno sunce; živi mrtvac; budan sanjati; hladna vatra itd.*

Prepoznaj asonancu:

1. Čiča čvorak čuva četv četvki;
2. Što se b'jeli u gori zelenoj?
3. Olovne i teške snove snivaju oblaci.

Prepoznaj personifikaciju:

1. Oblaci plove, oblaci lutaju;
2. Kraj mojih nogu je spavao pas;
3. Prosula se mjesečina.

Prepoznaj oksimoron:

1. Plavi voz;
2. Dobri zloća;
3. Hladna kuća.

Jak kao bik

Poređenje je česta stilska figura. Nastaje kada se nešto što je manje poznato ili nepoznato određuje pomoću nečega što je tome slično, a više poznato. Da bi poređenje bilo stilska figura, važno je da pojmovi koji se porede ne pripadaju istoj vrsti. Npr. *isti si kao otac* jest poređenje, ali nije stilska figura, dok *lukav je kao lisica* jest stilska figura. Primjer: *Kao da sam umoran, kao da sam star; lijep/a kao slika; kako nekad, tako i sad; spor kao puž.*

Stoput sam ti rekao

Hiperbola je stilska figura pretjerivanja, bilo u smislu uveličavanja stvari (*Jao jadna, hude sam ti sreće! Da se jadna za zelen bor hvatim i on bi se zelen osušio*), bilo u smislu umanjivanja (*Manji od makovog zrna*). Hiperbola se često koristi i u svakodnevnom govoru: *Stižem za sekundu; kao od brda odvaljen; spretniji od majmuna* i sl. U poeziji je također česta, čuveni stih Tina Ujevića *Umrijet ću noćas od ljepote* je također hiperbola.

Prepoznaj poređenje:

1. Da li je to stvarno bilo ili mi se samo snilo;
2. Dijete u noći, kao ti i ja;
3. Il' je vedro, il' oblačno, il' je hladna noć.

Prepoznaj hiperbolu:

1. Brzina je vrlina;
2. Ljubav je slijepa;
3. Krvarim od dosade.

Na Drini ćuprija

Inverzija je stilska figura kojom se mijenja uobičajeni red riječi ili dijelova rečenice zarad isticanja ili naglašavanja pojedinih pojmova. Obrati pažnju gdje je smješten subjekt sljedeće rečenice i reci gdje bi on u uobičajenom redu trebao stajati: *Zaboravio sam jutros pesmu jednu ja.* Na isti način osmotri i sljedeće primjere inverzije: *Kreni putem starim; Na mene se osloni; Raditi više ne mogu.*

Spolja gladac a unutra jadac

Kontrast je stilska figura kojom se ističe neka jasno uočljiva ili oštro izražena suprotnost. Kontrast se još naziva i antitezom. Primjer: *Ko tebe kamenom, ti nje-ga hljebom; Seljak je polje stvarao, hajduk je svijetom harao; Il' je sunce il' je mjesec il' je bijel dan?*

Prepoznaj inverziju:

1. Po smrti Vukas svojoj rodi sina Vukana;
2. Kad tamo, imam šta vidjeti!
3. Nema ničeg, osim uspomena.

Prepoznaj kontrast:

1. Ja sjednem, sjedne i on;
2. Niti čuje, niti mari;
3. Sit gladnom ne vjeruje.

GRANICE SU DA SE PRESKAČU

Na slici je vojnik koji baca pušku i preskače preko linije razgraničenja između Istočnog i Zapadnog Berlina. Šta misliš, kada je bacanje puške čin hrabrosti, a kada kuka- vičluka? Da li je poslušnost vrlina? Kada je vrlina nepo- slušnost? Kako razumiješ riječ granica? Da li je to samo crta između dvije teritorije, ili granica može biti i između dva čovjeka? Postoje li granice koje sami sebi postavljamo? Gdje su granice potrebne, a gdje nepotrebne? Ptica u kavezu nije slobodna, kao ni čovjek u zatvoru. Ali, ne moraš biti u okovima ili rešetkama da bi ti sloboda bila uskraćena. Živiš li slobodno ako ne smiješ reći ono što misliš, ako ne smiješ hodati kud želiš, ako ne smiješ voljeti koga izabereš? Može li zemlja biti slobodna ako ljudi u njoj nisu? Ima li u Tvojim školi dovoljno slobode? Da li Ti je nešto zabranjeno što misliš da ne bi trebalo biti? Pročitaj djela koja slijede u ovom poglavlju i ustanovi u kakvoj su vezi s temom slobode.

Ćamil Sijarić HRT

U Pešteri ima selo Dolići. Oko njega sa istočne i južne strane povijaju se brežuljci, a tamo na sjever i zapad pukla, kao dlan, ravna polja, kojima, reklo bi se, kraja nema. Nekada je u Dolićima, zbog tih ravnih i širokih polja, bio čuven lov sokolovima i hrtovima; jer sokolovi brzo i pravo lete, a tu su imali kuda da polete, a hrtovi brzo i pravo trče, i tu su imali kuda da potrče – i ništa im, što nebom leti i zemljom gazi, a lovi se, nije moglo umaći.

Lov sokolovima počeo je da iščezava još davno, i tih ptica lovica bivalo je sve manje – dok ih najzad nije sasvim nestalo, i o njima ostale samo priče.

Hrtovi su još dugo ostali, ali je i njih bivalo sve manje, i najzad im se broj sveo na dva, tri. Jednog od ta dva ili tri poklonio je Elmaz Dolićanin svome zetu u Bihor Šaranu Lipovcu; neka mu od njega, uz kćerku, ode i hrt.

Doveli su ga deset dana poslije nevjeste, i svijet, koji je prije dolazio da vidi nevjestu, sada je dolazio da vidi i hrta.

U Bihoru nije bilo hrtova, a ako je koji i bio, nije lovio, jer Bihor je kraj gorovit i lomovit i nije za hrtove. Stoga svijet u selu iz koga je bio Šaran Lipovac gotovo nije ni znao šta je hrt, sem toliko da je pas – ali drukčiji od običnih pasa, jer drugi mu je soj i rod i drugo mu je ime.

Gledali su ga – i nijesu umjeli ništa da kažu, do da je to ono što prije nijesu vidjeli – da je hrt. Stajao je na svojim tankim nogama, a tanak i sav, tako da je ličio na živ, zategnut luk, koji se nema kuda odapeti, jer je svud tijesno. Nešto carsko, što mogu da imaju samo dobri konji, lavovi i hrtovi, imao je u svome držanju, ali i nešto što imaju nevjeste kad se tek dovedu. Široka polja i beskrajne daljine bili su i sada u njegovima očima, i za njima tuga, jer je to ostalo u Dolićima. Da je govorio, rekao bi: Nijesam više onaj koji lovi, nego ulovljeni. I činio je ono što je dato i hrtovima: pustio bi suzu; kao što i hoće to biti sa strancem kad se nađe u tuđini.

I, kao da mu noge nijesu više ni trebale, kad se nema kuda potrčati. A isto tako ni oči, kad nemaju kuda pogledati. Plašio se brda i šuma oko sebe, koje su mu zatvarale vidik, i gotovo mu nalegle na šape. Daleke tačke na zemlji, koje

Ćamil Sijarić (1913.) rođen je u selu Šipovice u blizini Bijelog Polja. Rano je ostao bez roditelja pa ga je odgajao i školovao stric. Iz političkih razloga bio je isključen iz Velike medrese u Skoplju. Završio je pravni fakultet u Beogradu. Živio je u Mostaru, Bosanskoj Gradišci, Banjoj Luci, Sarajevu. Bio je urednik u redakciji Radio-Sarajeva i član Akademije nauka i umjetnosti BiH i Crne Gore. Pisao je pjesme, pripovijetke, romane među kojima su poznatiji: *Bihorci*, *Konak* i *Kuću kućom čine lastavice*.

Koliko predikata ima u označenom dijelu priče?

Pre(ne)poznate riječi:

soj – vrsta, rasa, pasmina
rod – potomstvo, vrsta, porodica, rodbina
nijesu – nisu
klecnuti – izgubiti uporište u koljenima pri hodu
opruga – komad metala koji se vraća u prvobitan položaj kad određena sila prestane djelovati na njega
kočet – goveđa dlaka; pokrivač ili kaput od goveđe dlake
čeljad – ukućani
prikrpiti – pridružiti se nekom ko to ne želi, doći nepozvan, nametnuti se
hajkač – potjernik, onaj koji učestvuje u potjeri, gonič
halak – vika, galama
čunak – kalem, valjak na koji se namotava konac
zakivčati – zalajati
strmen – strm
grmen – grm
tor – ograđeni prostor u koji se zatvara stoka
slamište – njiva poslije kosidbe žitarica
obnemariti – prestati brinuti o bilo kome ili čemu
ugarak – ostatak djelimično izgorjelog drveta
crepulja – glinena posuda u kojoj se peče, komad crijepa s posebnom namjenom, npr. za zagrijavanje tijela
osmuđen – oprljen, kratkotrajno izložen plamenu tako da se površinski spali, npr. dlaka
paljevina – ono što je izgorjelo, oštećeno vatrom; dio šume stradao u požaru
čardak – soba na spratu s lijepim vidikom; postoji fraza čardak ni na nebu ni na zemlji u značenju: nesigurna kuća ili nesigurni poslovi

od svega što na četiri noge hodi hrtovi najbolje vide, iščezle su, i sa njima nestao čitav dio svijeta: zemlje, i neba. Dizao je jednu od prednjih nogu, previjao je u koljenu kao da je slomljena, i dugo tako stajao na tri – kako ne stoji ništa drugo, do hrtovi. Nikakva promjena u držanju tijela ne bi tada nastala: ne bi klecnuo, ne bi posrnuo, ne bi ničim mrdnuo, sem što bi se učinilo da lebdi, i da nema pod sobom oslonca. Izgledalo je da on svoje težine i nema, i da ništa u sebi nema što zemlji vuče, a ni nebu, nego da je samo jedna opruga – što se odapinje u daljine, u ravnine, ka cilju...

Bio je bijel. Dlake kratke toliko da se činilo da je go. I po tome je – po golotinji, od svega što se vratima i vratnicama pred kućom njegova gospodara zatvaralo, on jedini bio kao kakav ljuti siromah: bez gunja, bez runa, bez kočeti. I sve čim se pokrivaio, i to samo dio svoje glave, bile su njegove duge i tanke uši, gotovo providne, oborene dolje; dizao ih je samo kad trči, i to ne uvis, nego duž vrata, i tada se činilo da ušiju i nema. A ono što se najviše, kod tog golog stvorenja isticalo, bile su oči; bile su mu crne, i iznad njih, začudo, crne obrve, iako je sav bio bijel. Tim crnim, krupnim, i ponekad kao staklo sjajnim očima gledao je mudro kao kakav starac. Nijesu to bile gladne pseće oči stvorene da ištu; bile su stvorene da gledaju, a na svijetu se ima šta gledati. Stoga se – kad čučne na svoje stražnje noge a na prednje visoko se osloni, činilo da je na nekakvom svom prijestolu, sa kojeg – upravo svojim gledanjem, ne ište nego daje. Leđa su mu tada jedna kosa ravan, koja odozdo, od repa i zemlje, ide gore prema glavi sve više i više, kao da bi ka nebu, ka kojem, a najviše noću, i inače idu oči hrtova... Ako se ta linija njegovih leđa dotakne, ona će zadrhtati kao kakva napeta žica, i nešto što više nije dodir, nego zvuk i glas, odzvoniće kroz cijelo njegovo tijelo, kao kakva svirka... i ne od mesa i kostiju, jer toga je u njemu bilo malo, nego od nekakvih tankih i zvučnih žica bio je sačinjen, i zbog toga i tanak, i lak, i zvučan.

Sporo se navikavao na čeljad u kući Šarana Lipovca; bio je u njoj tuđin – koji je, ma koliko mu se govorilo, bio nepovjerljiv. Bilo mu je dovoljno što poznaje jednu glavu – ženu Šaranovu, uz koju bi se, kao sve svoj uz svoga, prikrapio da se spasava. Legao bi pred nju, ispružio prednje

noge, položio po njima glavu i gledao je kao da kaže: Mi smo svoji...

Prvi kome se približio bio je Šaran. A najviše jednog zgodnog dana za lov, kad ga je Šaran – u rano jutro, prije nego što je sunce pokupilo sa trave rosu, izveo u lov. Svaka dlaka na njemu zasijala je, u očima se razgorjele vatre, a noge, od nestrpljenja pred lov, lomile se.

Pustio ga je – kao što se obično i puštaju lovački psi, podno gore, a on će čekati na vrh gore, kud zvjerka, gonjena, obično bježi.

Hajkači su hajkali. I bio je trenutak takav: da bi se svi drugi lovački psi, uz toliku viku i halak, kao čunkovi zabolili u gustu šumu i zakivčali. Ali on nije umio u šumu; nijesu to bila ravna polja, nijesu pucale beskrajne širine, ni one prave linije pred njim, kad se – sva snaga koju hrt ima, predaje nogama, a noge cilju... to što su vikali i halakali nije ga na lov namamljivalo, jer na tako nešto nije naučio – jer lovio je bez vike, i sam – i ćutke, i što je činio ličilo mu je na dvoboj, u kojem se pobjeđuje nogama.

Stajao je pred šumom kao plivač pred vodom – u koju se ne usuđuje da zapliva, jer je ne poznaje. Htjele su mu noge nekud, ali je pred njima bilo sve strmeno i puno šume, pa tijesno kao u kavezu, u kojem se ne može dalje od žice. Treptao je što ne može nikud, drhtao je, i svoju tanku glavu – iz nemoći, dizao nebu kao jedinom prostoru kud bi se moglo; kad bi se moglo...

Ne zađe u šumu.

Izvodili su ga kasnije na ravnije strane i sa manje šume, gdje bi pomalo trčao – ali samo do nekakvog grmena, do nekakvog stabla, koje nije – nenaviknut na smetnje pred svojim nogama, umio da zaobiđe, a u brzini nije ni mogao, i u njih udarao pravo glavom: u kamen, u panj, u stablo, ranjavajući se.

Vraćali su ga kući krvava.

Poslije toga izvođenja u lov, od kojeg je vidio da nema ništa, njegov gospodar je digao ruke od njega, i prepustio ga sudbini ostalih pasa: nek mu se daje hrana koja i njima, i nek se veže za kolac; kad je za to, a nije za lov.

Za kolac ga nije dala žena Šaranova, rekla je: To nije pas torni pa da tor čuva, on je nešto drugo, on je hrt.

Hodio je oko kuće i oko staja, birao mjesto gdje će leći, i sve više postajao obično pseto – ni torni, ni lovno, pa

Odavno Ti je poznato da se rečenice po svom sastavu dijele na proste (jednostavne) i složene. Također, znaš da se proste rečenice mogu podijeliti na neproširene (imaju samo subjekat i predikat) i proširene (uz subjekat i predikat imaju i dodatke). Sad objasni kako razlikujemo prostu i složenu rečenicu.

Prosta rečenica ima samo jedan predikat, a složena najmanje dva predikata. U označenom dijelu pronađi i prepisi u svesku prostu proširenu, prostu neproširenu i nekoliko složenih rečenica.

Črtice o hrtu

Hrtovi su jedna od najstarijih psećih pasmina. Ova pasmina stvorena je za lov, a ne za kućnog ljubimca. Hrt je poseban – naredbu gospodara brzo shvaća, ali često ne poslušava odmah. Hrtovi imaju slab njuh, ali zato imaju najbolji vid i najbrži su od svih pasa.

U označenoj rečenici pronađi imenički atribut, imenski predikat i dvije priloške odredbe sredstva.

beskorisno; do što bi se djeca, od svih pasa, jedino sa njim poigrala. Odbačen – on se bio prikrpio za djecu, za jedino društvo koje ga prima, i gdje bi se ona igrala tu bi bio i on. Čučnuo bi na travu, na koji korak od njih, i sve što bi ona radila pratio svojim pogledima i pokretima kao da se i sam sa njima igra: njihove igre, i na njihov način. Nešto od one svoje igre – kad je bio štene, i kasnije mladi hrt, vidio je sada u toj dječjoj zabavi, i ponovo postajao ono što ne može postati: mladim hrtom, malim štene-
tom... Dozvoljavao je da ga u igri opkorače, jer je to od druga, ili ga čak i nogom ćušnu, jer i to je od druga – i to je zaboravljao, kao što i biva u družini...

Dolazile su i prolazile godine, i on bivao sve stariji. Nije više bio ni bijel, kao onda kad su ga doveli, ni go onako; izrasla mu je neka žućkasta dlaka koja nikako nije bila ukras – na njegovom još i sada gipkom tijelu, nego ružnoća. Zabole bi mu se u tu dlaku slamke i travke, nešto što može da se desi psima, ali ne i hrtovima, i to ga je činilo još ružnijim. I najviše zbog te dlake i slamki u njoj, a još i više zbog hoda njegovog – jer hodio je tromo, i gledanja njegovog – jer gledao je tužno, on je postajao nešto sasvim drugo od onoga što je nekad bio – kad je jedan mlađi, bijeli hrt bio. I samo noću, kad iz svog legla digne glavu prema nebu i mjesecu, bivao je ponovo ono što više nije: mladi hrt, i sav hrt – kao što je gore mlad mjesec, i samo mjesec... tada nije vidio brda oko sebe, ni šume oko sebe, ni na sebi onu žutu dlaku, ni kako ga djeca u uzicu vežu i uzjahuju – vidio je nebeske širine, i u njima, kao nekad u širokim dolićskim poljima, lovio... Linija od njegovih očiju ka mjesecu bila je prava, i on – neometan šumama i brdima, trčao očima ka mjesecu, i htio da potrči i nogama. Bio je to – a u noći, još jedan od onih dvoboja kad je nekad lovio u poljima, u kojima on nikad nije bježao, nego tjerao i hvatao – i htio i sada da uhvati, još jednom... Još onog gore... Na ravnoj čistini. Pred okom. Pred nogom. Na nebu... Bivala bi tada tišina svuda. I tama noćna na zemlji – pa zemlje kao da i nema, do gore neba, na kojem su on i mjesec jedini i malo – pa će ostati samo jedan: hrt ili mjesec...

Niko nije mogao da prati tu borbu, jer ona je, iako na svijetlu prostoru, na nebeskom, na koji se – kao na pozornicu, gleda sa zemlje i iz tame, bila nevidljiva; kao što i jest

sve nevidljivo što je samo jedan san, ili snu slično... Kad bi mjesec naveo ka gori, za koju će da zađe – hrt bi, videći da gubi borbu, prvi put pustio iz sebe glas pobijednog, negdje u noći, iz tame, iz nekakvog slamišta. Bio bi to glas kakav pušta ulovljena, od rana krvava zvijer, a ne glas hrta. Niko ga tada ne bi čuo – jer niko nije ni lovio, i noć bi, i nebo bi, i mjesec bi tekli dalje – svako svojim putem, ne znajući i ne mareći za jednog hrta u jednom slamištu.

Zalazeći, malo po malo, mjesec se najzad pretvarao u zvijezdu nad gorom, od koje je – u oči hrtove, išla tanka zraka, slična strelici, koju – kao posljednju, i smrtnu, pobjednik baca na pobijedenog... Tada bi se, na kraju, i prekinula veza između gore velikog neba i dolje malog slamišta na gumnu, u kojem je ležao jedan hrt. Oborio bi – kad se čin završi, glavu na svoje šape, skupio se, i bio opet sam, i opet star, i kao da više nije ni bio hrt. Dječja uzica oko vrata i sama bi mu to govorila: Nijesi više...

Nastajale su, i dugo trajale, studene zime. Za pse torne Šaran je načinio male kolibice, slamom ih gore pokrio, a dolje pozder prostro. Lajali su iz tih svojih kućica kao da ih brane – potvrđujući: da pas ne laje sela radi, nego sebe radi. Da je i imao takvu kućicu, hrt ne bi lajao – jer nije mu u soju da se lavežom brani; to neka čine oni prosti... Bio je beskućnik; on jedini od svega što je njegov domaćin imao. Zavlačio se pod niske strehe ili savijao uz kućni prag – tu gdje, ako ne toplota od ognjišta s druge strane praga, a ono dim dolazi. Ispred nogu čeljadi, kad prag prekoračuju, sklanjao se, ili – već olijenio i obnemario, puštao da ga preskaču, i cvilio kad ga načepe. Izazivao je sažaljenje u čeljadima kad zacvili, tako kao da su načepila starca, i – za utjehu, puštala ga da uđe u kuću kod ognjišta. Bilo je to spasenje za njega premrzlog, kad prag prekorači. Prikupio bi se uz ugarke – tu gdje je bilo uvijek pepela, pa mu i meko i toplo. Glavu bi položio na šape, prižmurio, i grijao se; a to je bilo upravo ono što mu je, sad dobro staru, i trebalo... ostajao je tu sve do onog trenutka kad žene stanu da peku hljebove; kad uzmu da oko ognjišta razgrću žar i po njemu polažu crepulje. Budile su ga tada tim svojim crepuljama iz sna, i tjerale od ognjišta da im ne smeta – a on se, kao što to čini svaki beskućnik kad se negdje privije, opirao i ostajao na svo-

U sedmom razredu učiš glagolske priloge (prošli i sadašnji) i glagolske načine (kondicional i imperativ). U obojenom pasusu pronađi pet glagola u kondicionalu i tri glagolska priloga sadašnja.

Pas u stanu

Možemo li govoriti o prirodnom staništu psa? Šta bi ono bilo? Zavisi li ono od vrste psa i, ako zavisi, objasni na koji način? Može li stan biti prirodno stanište psa? Postoje li psi koji ne bi mogli živjeti van stana? Ako postoje, koje su to vrste pasa? Znaš li za neku vrstu kojoj je život u stanu patnja? Šta misliš zašto je to tako? Ako nabaviš psa da živi s Tobom u stanu, koja bi to bila vrsta? Obrazloži svoj izbor.

Pokretanje i zaustavljanje fabule

Dinamički motivi pokreću radnju. To su prije svega postupci junaka i reakcije na ono što on čini.

Statički motivi ne mijenjaju situaciju, ali zato popunjavaju priču različitim detaljima. Najčešće su to opisi prirode, mjesta, likosti i slično.

Uporedi pasuse koji počinju rečenicama: "Bio je bijel..." i "Hajkači su hajkali..." U kojem pasusu je radnja zaustavljena da bi se lik opisao, a u kojem je radnja ubrzana da bi se predstavio događaj? Dominiraju li isti motivi u oba odlomka?

Gdje ima više glagolskih, a gdje imenskih predikata? Šta je važnije za ubrzavanje radnje – glagoli ili imenice i pridjevi? Možeš li na osnovu svog odgovora proširiti definiciju dinamičkih i statičkih motiva?

me pepelu sve dok na njega ne bi digle ugarke. Bio je – u toj borbi sa ženama za svoj ležaj, sav osmuđen ugarcima, tako da mu je, nekad vitko i gipko tijelo, a sada tromo i pogrbljeno, bilo išarano crnim prugama, i koliko je dobio ugaraka, toliko je nosio i pruga.

Dođe – od toga ležanja uz ognjište, garav od dima, siv od pepela i osmuđen od ugaraka, i ličio je na živu, na nedogorjelu paljevinu...

Bio je tada – i takav... možda još jedini ostatak ostataka nekada čuvenih dolićskih hrtova – i njihov kraj... Onakav kao kod starih čardaka, koji podsjećaju što su nekad bili – pa više nijesu, i čekaju samo još jedan vjetar, onaj posljednji.

Bio se skupio pred pragom, tu gdje ga vjetrovi nijesu dohvatili, ali ga je, na vedroj zimskoj noći punoj zvijezda stezao mraz. Bila je noć sva sjajna: dolje na zemlji debeo smrznut snijeg, a po njemu mjesečina, pa se – nebo i zemlja, stopili u beskrajnu mliječnu bjelinu, kroz koju, sam i velik, plovi mjesec. Gledao ga je odozdo ispred praga, usamljen na zemlji kao i on na nebu, i – još jednom, kroz bjeline i ravnine nebeske, lovio ga... jedna tanka staza, od njega malog pred kućnim pragom do velikog mjeseca na velikom nebu, išla je pravo, i on – na toj stazi, a ka mjesecu, bio je opet mladi hrt u lovu, i sve bliži svome cilju...

Niko nije mogao vidjeti taj lov – a da je mogao, vidio bi u očima hrtovim ulovljen mjesec, i njega, bijelog od mjesečine kao kad je nekad bio mladi hrt – mrtvog.

Ostalo je i dalje gore nad njim veliko nebo, nadneseno nad male stvari na zemlji... Sjale su po njemu zvijezde. I mjesec.

I noć tekla...

Razgovor o djelu

Svidjela Ti se priča? Zašto?

Šta je tema priče?

Iz kojih rečenica, već na početku priče, vidimo da je hrt poseban pas? S kojim životinjama je hrt upoređen? Po kojim osobinama su poznate te životinje?

Zašto pisac poredi psa s nevjestom?

U priči se kaže: "Široka polja i beskrajne daljine bili su i sada u njegovima očima, i za njima tuga, jer je to ostalo u Dolićima. Da je govorio, rekao bi: Nijesam više onaj koji lovi, nego ulovljeni. I činio je ono što je dato i hrtovima: pustio bi suzu; kao što i hoće to biti sa strancem kad se nađe u tuđini."

Zašto se jedino Šaranova žena ponaša drugačije prema hrtu? Ima li nešto po čemu su slični? Misliš li da se i ona osjećala kao stranac u tuđini?

Jesu li se djevojke u starim vremenima udavale uvijek za mladiće koje su voljele? Jesu li i one ponekad bile poklonjene kao što je u ovoj priči poklonjen hrt?

Može li se čovjek osjećati kao da se oko njega stvorila šuma iz koje ne zna izaći ili su se ispriječila brda koja ne može preći?

Može li čovjek biti ulovljen? Kada?

Da li se Tebi ikad dogodilo da se osjećaš ulovljenim?

Kako je izgledao hrt iz priče? Šta se najviše isticalo na njegovom tijelu?

Kamo je često bio usmjeren njegov pogled? Šta ga je tako jako privlačilo?

Šta simbolizira nebesko prostranstvo?

Dižeš li Ti često svoj pogled k nebu ili češće gledaš u zemlju? Zbog čega?

Zašto hrt više ne lovi?

Kako stari, hrt sve više vremena provodi sa ženama i djecom. Zašto je više s njima nego s gospodarem?

Što se događa noću, kad svi u kući zaspu?

Bori li se i čovjek ponekad noću? Je li to češće borba s nekim protivnikom ili sa samim sobom?

Kako je završavala hrtova borba s mjesecom?

Zbog čega hrt nije mogao biti kao ostali torni psi?

Zašto se hrt poredi s čardakom? Znaš li šta je čardak?

Obrati pažnju na kraj priče. Koja boja se često spominje? Šta je sve obojeno tom bojom?

Šta ona inače simbolizira?

Je li hrt uspio uloviti mjesec? Kada?

Kako se tad osjećao?

Ulovivši mjesec, ulovio je:

- a) protivnika koji ga je izazivao
  - b) Zemljin satelit
  - c) slobodu koju je imao kad je bio mlad.
- Obrazloži svoj izbor.

Ptica dodo

Ptica dodo izumrla je krajem sedamnaestog vijeka, a danas je postala simbol svih ugroženih vrsta koje zbog čovjekove nebrige nestaju s planete. Živjela je na otoku Mauricijusu, bila visoka 75 centimetara i teška oko 20 kilograma. Nije mogla letjeti, nosila je jedno jaje i imala gnijezda na zemlji. Bila je pitoma i bezopasna, ali su je mornari koji su se prvi iskrcali na otok ubijali iz razonode. Kad su se Evropljani nastanili na Mauricijusu, sa sobom su na brodovima donijeli domaće životinje i među njima svinje, koje su se hranile jajima ptice dodo. Za nepunih stotinu godina i posljednja ptica dodo nestala je sa Zemlje. Na slikama je jedan od rijetkih crteža ptice, čiji je autor jedan od došljaka na otoku; rekonstrukcija ptice u muzeju, i ilustracija iz knjige *Alisa u zemlji čuda*. Znaš li u kakvoj su vezi ptica dodo i najpoznatija knjiga Lewisa Carola?

Duško Trifunović (1933.) za vrijeme školovanja nije pokazivao interes za pisanje, pa je prvu pjesmu napisao tek s 22 godine života. Napisao je dvadesetak zbirki pjesama (između ostalih *Bukvalno tako*, *Tumač tiranije i Tajna veza*), četiri romana, nekoliko drama i scenarija za filmove... Ostao je zapamćen i kao autor televizijskih emisija *Šta djeca znaju o zavičaju*. Više od 300 Duškovih pjesama je komponovano i snimljeno, a izvodili su ih Zdravko Čolić, Jadranka Stojaković, Đorđe Balašević, Arsen Dedić, Seid Memić Vajta, grupe Indeksi, Teška industrija... Ipak, najplodniju saradnju ostvario je s rok-grupom Bijelo dugme.

Duško Trifunović NEŠTO VAŽNO DA TI KAŽEM

Imam nešto važno da ti kažem
Otkrio sam kako stvari stoje
Ne pita me niko da l' se slažem
A govore svi u ime moje

Kada gledam starije i jače
Odmah vidim čime raspolažem
Ja se pravim da mi mnogo znače –
Ali imam nešto važno da ti kažem

Nešto važno da ti kažem
šta me muči šta me čudi
kako živim i šta radim
da l' je dobro – ti prosudi
ali važno važno važno
da ti kažem...

Razgovor o pjesmi

Šta "važno" lirski subjekt želi reći? Ko može govoriti u tuđe ime? Rađe li to roditelji u ime svoje djece, nastavnici u ime učenika, poslodavci u ime radnika? U čemu je moć onih koji govore u tuđe ime? Gdje se to u pjesmi vidi? Kako se lirski subjekt ponaša kada je u blizini starijih i jačih? Kako Ti reaguješ kad si u društvu starijih i jačih? Potvrđuješ li sve što oni kažu i traže? Govoriš li ono što stvarno misliš ili ono što stariji i jači žele čuti? Šta misliš zašto se lirski subjekt utiša kako se približava kraj pjesme? Da, možda, stariji i jači nisu u blizini?

U prethodna dva razreda bilo je riječi o vrstama strofa i vrstama rime. Možeš li svoje ranije stečeno znanje primijeniti na ovoj pjesmi? Prepoznaj vrstu strofe i vrstu rime.

Zadatak: Pokušaj nastaviti pjesmu, reći ono što nije smio lirski subjekt...

Nelson Mandela

Saznaj ko je bio Nelson Mandela i kakve veze ovaj eksponat ima s njegovim životom i djelom. Da li je on imao nešto važno da kaže, i da li ga je bilo strah starijih i jačih?

Mak Dizdar
ZAPIS O ZEMLJI

Pitao jednom tako jednoga vrli pitac neki:
A kto je ta šta je ta da prostiš
Gdje li je ta
Odakle je
Kuda je
Ta
Bosna
Rekti

A zapitani odgovor njemu hitan tad dade:
Bosna da prostiš jedna zemlja imade
I posna i bosa da prostiš
I hladna i gladna
I k tomu još
Da prostiš
Prkosna
Od
Sna

Mehmedalija Mak Dizdar (1917.) kao devetnaestogodišnjak objavljuje prvu zbirku pjesama *Vidovopoljska noć* (1936.), a znatno kasnije objavljuje ostala djela među kojima su najpoznatije dvije zbirke pjesama *Kameni spavač* (1966.) i *Modra rijeka* (1971.). Radio je kao novinar, poštanski službenik, novinski urednik. Bavio se istraživanjem i prezentiranjem srednjovjekovne književnosti Bosne i Hercegovine.

Napiši obilježeni stih tako da dobiješ uobičajen red riječi u rečenici.

Razgovor o pjesmi

Pjesma je podijeljena u dvije strofe neobičnog izgleda. U pjesmi čujemo ukupno tri glasa; jedan koristi glagole u oblicima za prošlo vrijeme (Koji su to oblici?), a druga dva u prezentu. Šta prvi od dva glasa, "pitac", pita? Da li je on samo radoznao, ili u svom pitanju iskazuje i neki stav? Zašto na početku svog pitanja kaže "da prostiš", a na kraju "rekti"? (Da tebe neko pita slično za simpatiju – šta je ta, da prostiš, odakle ti, gdje nađe tu, simpatiju, rekti – da li bi se u njegovom pitanju osjetilo divljenje ili podrugljivost?) Šta sve vrli pitac "ne zna" i "ne vidi"? Kakav odgovor dobija? Kakav je to "hitan" odgovor? Šta je Bosna? (Razumiješ li sada naslov pjesme?)

Šta je zajedničko riječima posna, bosa, gladna, hladna? (Koja je to vrsta riječi?) U kakvom odnosu prema te prve četiri je posljednja riječ u nizu – prkosna?

Na kakav san se u odgovoru misli? (Na san kao spavanje, ili na san kao viziju, kao nešto što se želi ostvariti, dosegnuti?) O čemu može sanjati neko ko je bos i gladan i kome je hladno? Da se obuže i najede i odjene? A šta ako je bos i gladan i siromašan zato što ne odustaje od svog sna? Sjeti se priče o carevom slavuju, iz čitanke za 6. razred. Zašto je slavuj ostavio toplotu, i hranu, i zlatni kavez?

Za koga "navija" onaj glas koji pripovijeda ovaj dijalog? Zašto on kaže "vrli" pitac? Kakav je odnos drugog glasa prema prvom? Zašto ponavlja ono zanimljivo "da prostiš"? Kome se na kraju smijemo i čudimo?

Karel Čapek (1890.) ogorčen pojavom fašizma, napisao je članak *Češki pisci, zašto šutite?* zbog čega je, nakon njemačke okupacije Češke, proglašen državnim neprijateljem. Umro je nekoliko mjeseci kasnije. Njegova su djela (među njima i *Priče iz lijevog i desnog džepa*, *Baštovanova godina*, *Rat ljudi i daždevnjaka*) zabranjena. Njegov brat Jozef je uhapšen i odveden u koncentracioni logor gdje je i umro.

“Čovjek se nikada neće riješiti onoga što prešućuje.” Karel Čapek

Karel Čapek BAJKA O VODENJACIMA

Ako vi, djeco, mislite da vodenjaci ne postoje, ja vam kažem da postoje, i to kakvi! Tako je, recimo, baš ovdje kod nas, pokraj našeg rodnog mjestanca, boravio jedan u rijeci Upi upravo ispod brane, a jedan se zadržavao u Radečskom potoku. Bio je to Nijemac od klobuka do plivaćih kožica među nožnim prstima, pa niti riječce češki znao nije. No jednom dođe on našem tatici da mu iščupa zub i donese zauzvrat kotaricu srebrenih i ružičastih pastrva, lijepo poredanih i prekrivenih lišćem koprive da ostanu svježje. A da je to bio vodenjak, moglo se zaključiti po tome što je stolac na kojemu je sjedio za njim ostao moker. Jedan je opet živio blizu djedova mlina u Hrnovu i taj je, niže ustave, pod vodom uzgajao šesnaest bijelih konja. Zato su inženjeri govorili da na tome mjestu rijeka Metuja ima snagu od šesnaest konjskih snaga. Tih je šesnaest konja neprekidno vuklo i vuklo i zato se mlin neprestano okretao. A kad je jedne noći naš djed umro, vodenjak je polako i nečujno ispregnuo svih onih šesnaest konja i mlin se tri dana nije okretao. Na velikim rijekama žive vodenjaci koji imaju još više konja, možda pedeset ili stotinu, ali neki od njih takvi su siromasi pa ne samo da nemaju konja, nego čak ni jarca za piljenje drva.

Ali uzmimo, na primjer, jednog velevodenjaka u Pragu, na rijeci Vltavi, koji može biti silno bogat i moćan gospodin. Događa se da takav bogataš ima i motorni čamac pa ljeti odlazi na more na godišnji odmor. Ta u Pragu i obični vodoinstalater može imati novaca kao blata i juri unaokolo u automobilu, hu, hu, da sve blato frca. Ali ima, opet, i malovodenjačića koji su puka sirotinja pa raspolažu barirom jedva malo većom od dlana, a u njoj ništa drugo nego jedna žaba, tri komarca i dva kukca vodoljuba. Neki se nerijetko bave svojim zanatom na tako uskom kanaliću da u njemu niti miš trbuščić smočiti ne može. Ima i takvih koji po cijelu bogovetnu godinu ne ulove ništa nego samo nekoliko papirnatih lađica i dječju pelenicu koja je nekoj mamac otplivala dok je prala rublje. Ma, kažem vam, bijeda da zaplačeš. A ima i takvih, uzmimo jedan rožmberski vodenjak, koji moguće ima i dvije stotine i dvadeset tisuća šarana, a uz to još i linjake, grgeče i mre-

ne i po koju onako dobrano zubatu štuku. E, da, na svijetu nema ni pravde ni jednakosti.

Vodenjaci su veliki samotnjaci, ali otprilike jednom ili dvaput na godinu, za visoka vodostaja, okupe se svi koji žive u nekom kraju i održe, kako se to kaže, pokrajinsku konferenciju. U našem kraju uvijek bi se za visoka vodostaja sastajali na livadama pokraj Hradec Kralova, zato što je ondje lijepa ravnica i posvuda su krasna jezerca i zatoke i slijepi rukavci, gdje je na dnu nataložen najfiniji barski mulj, kako se ono nekad govorilo – “cvajer”. To mora biti žuti mulj ili malo smečkast, kad je crven ili sivkast, nije više baršunast i mekan kakav treba biti, to jest kao krema. Na takvom jednom lijepom, mokrom mjestancu sjednu vodenjaci ukруг i pričaju jedni drugima što ima nova: da ondje u Suhovršicama ljudi vrše regulaciju, pa se tamošnji vodenjak, onaj stari Jireček mora odande odseliti; da su posuđe i užarski strašno poskupjeli po vodenjaku, kad hoće nekog uloviti ili sputati, ne preostaje drugo nego kupiti konop za čak trideset kruna, i obični lončić stoji najmanje tri krune i k tomu nerijetko prodaju najobičniji škart; najbolje bi bilo dići ruke od vodenjačkog zanata i latiti se čega drugog. A vodenjaci pripovijedaju i o tome kako se jaromjeržski vodenjak Faltys, onaj ričkosi, prebacio na trgovinu pa prodaje mineralnu vodu, da je hromi Slepanek postao instalater i postavlja kućne vodoinstalacije, a drugi su se pak snašli u najrazličitijim profesijama. Razumije se, djeco, vodenjak se može baviti samo onim zanatom ili zanimanjem koje je na neki način povezano s vodom. Tako vodenjak može biti *vodeničar*, prodavač *soda-vode*, stručnjak za otkrivanje tople *vode*, proizvođač mirišljivih *vodica*, *vodonoša*, turistički *vodič*, vlasnik karkva zavoda, može se i on izdavati za vojvodu, može u novinama pisati *uvodnike*, može biti razvodnik u kinu, može se baviti prijevodom – ukratko, bez nekakve vode u svemu tome – ništa.

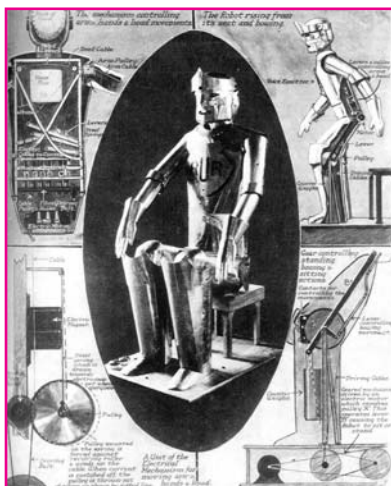
Kao što vidite, vodenjacima stoje na raspolaganju kojekakva zanimanja i zato ih se iz dana u dan sve manje bavi starim zanatom. I nije čudo što se na svojim godišnjim savjetovanjima redovito prebrojavaju i žale s tugom u glasu: “Opet nas je petorica manje od prošlog puta. Dečki moji, pa naše će zanimanje polagano izumrijeti.”

Pre(ne)poznate riječi:

klobuk – šešir
kotarica – korpa ispletena od pruća
ustava – brana za mlin
piljenje – rezanje drva
rožmberški – prisvojni pridjev od Rožmberg – dvorac u Češkoj
linjak – vrsta ribe
grgeč – vrsta ribe
mrena – vrsta ribe
štuka – vrsta ribe
zatoka – zaliv
kruna – češki novac
škart – loša roba
lakat (vode) – stara mjera za dužinu; nije precizna jer se kao mjera uzima duljina dijela ruke od lakta do ispruženog srednjeg prsta
usukati – stanjiti
kožuh – odjevni predmet od životinjske kože
balalajka – ruski narodni žičani instrument; sličan gitari

U označenom odlomku pisac navodi nekoliko riječi koje su tvorbom nastale od riječi “voda”. Imali “vode” u “prijevodu” i u “uvodniku”?

Sedam glagola je u perfektu. Pronađi ih, prepisi u svesku i odgovori zašto dva povratna glagola iz ovog odlomka nemaju pomoćni glagol "biti" u prezentu, a ipak pripadaju perfektu.

Robot

Karel Čapek je prvi koristio riječ robot u svom dramskom djelu *R.U.R.* Na fotografiji je upravo robot kakvog je zamislio ovaj češki autor. Prisjeti se naslova filmova u kojim si vidio/vidjela robota. Je li ijedan od njih bio sličan Čapekovom robotu?

“E, da”, kaže stari Kreuzmann, trutnovski vodenjak, “nije vam to više kao nekoć. Tomu je, strašno i pomisliti, već tisuću godina kako je cijela Češka bila pod vodom. A čovjek, hoću reći vodenjak, zato što ljudi tada još uopće nije bilo – e, da, druga su ona bila vremena – do bijesa, što sam ono htio reći?”

“Da je cijela Češka bila pod vodom”, priskoči mu u pomoć skalički vodenjak Zelinka.

“Ah, da”, veli Kreuzmann. “Cijela je Češka, dakle, bila prekrivena vodom, i Žaltman i Červena Hura i Grakorka i sve ostale gore. A naši su tada lijepo mogli po mokru odšetati ispod vodene površine, recimo od Brna pa sve do Praga. Čak je još iznad vrha Snješke bilo za lakat vode. Ljudi moji, to su vam bila vremena.”

“Bome, jesu”, potvrdi ratjiboržicki vodenjak Kulda. “U ta vremena mi vodenjaci još nismo bili takvi samotnjaci i pustinjaci kao danas. Imali smo tada podvodne gradove, sagrađene od vodenih cigli, a namještaj se izrađivao od tvrde vode. Perine su bile od mekane kišnice, a grijalo se toplom vodom. I nije bilo ni dna ni obale, no vodene površine. Bila je samo voda i mi.”

“Jest, jest”, dodu Liška zvani Hejkavec, vodenjak iz žabokrčkih baruština, “i kakva li je to samo voda bila! Mogao si je rezati poput maslaca, uvaljati u valjušak, konac od nje usukati. Bila je kao čelik, kao lan, kao staklo, kao papirje, gusta kao vrhnje, čvrsta kao hrast, a grijala je kao kožuh. Sve je bilo načinjeno od vode. Mili moj, takve vode više nema ni u Americi, ma ni slučajno!” Stari Liška na to otpljune, pa na onome mjestu nastane duboka lokva. “Bila je tada”, reče Kreuzmann zamišljeno, “zaista krasna voda, ali je u isti mah bila, kako da kažem, još skroz naskoz nijema.”

“Kako to”, začudi se Zelenika, koji nije bio toliko star kao drugi vodenjaci.

“E, pa tako”, javi se Liška Hejkavec. “Bila je nijema. Ni glasa u nje nije bilo. Još nije znala govoriti. Bila je tiha i šutljiva kao sad kad se zamrzne. Ili kad napada snijeg i ponoć je i ništa se i ne pomakne. Tada zna biti takva tišina, gluha tišina od koje ti je gotovo tjeskobno u duši. Pa kad pomoliš glavu iz vode i osluhneš, srce ti zastaje od one strašne tišine. Eto, takva je tišina vladala kad je voda još bila nijema.”

“A kako to”, upita Zelenika, koji je imao samo sedam tisuća godina, “kako to da više nije nijema?”

“Pa eto, ovako je to bilo”, reče Liška. Meni je o tome pričao moj pradjed i tvrdio da je od tada prošlo kakvih milijun godina. Tada je živio samo jedan vodenjak, kako li se ono zvao? Trsković, nije Trsković, Minaržik, a nije ni tako, Hampl, ma nije Hampl, Pavlasek, nije ni to, sveca mu, kako se ono zvao?”

“Arion”, reče Kreuzmann.

“Arion”, povladi Liška. “Ma da, bilo mi je na jeziku. Zvao se Arion. I taj vam je Arion imao čudan dar, moć koju mu je podario Gospod, hoću reći imao je takav talent, znate. Umio je on tako krasno govoriti da je onome koji bi ga slušao srce od radosti plesalo, a plakalo od žalosti kad bi Arion zapjevao. Takav vam je to bio muzikant.”

“Pjesnik”, ispravi Kulda.

“Pa sad, muzikant ili pjesnik”, reče Liška, “to je svejedno, ali znao je on kako se to radi, dragoviću moj. Pričao je pradjed da su svi plakali kad bi se on pjesme latio. On je, taj Arion, pretežak bol u srcu nosio. Nitko nije znao zašto. Nitko nije znao kakvo mu je to zlo bilo naneseno. Ali morao je to biti bol golem i pregolem, kad je Arion pjevao tako krasno i tako tužno. Pa kad je on tako pod vodom pjevao i naricao, drhtala je svaka kapljica vode kao da se pretvorila u suzu. Jer u svakoj se kapi zadržalo nešto od njegove pjesme, kako se ona širila kroz vodu. Svaka je kapljica u se upila mrvu Arionova glasa. I zato voda više nije nijema. Zato ona zvoni, bućka, šumi i šapuće, žubori i klokoće, pljuska, mrmori, hući, hropti, zapomaže i cvili, bući, urliče, ječi i grmi, stenje i uzdiše, smije se, svira kao da prebire po srebrnoj harfi, cinka umilno poput balalajke, pjeva poput orgulja, odjekuje poput šumskog roga i govori poput čovjeka u radosti i žalosti. Od tog vremena govori voda svim jezicima svijeta i pripovijeda priče koje više nitko ne razumije, priče zaboravljene u svojoj začudnosti i ljepoti. Ponajmanje ih razumiju ljudi. A da nije došao Arion i naučio vodu pjevati, bila bi jednako tako nijema kako je nijemo nebo.”

“Ali to nije bio Arion koji je vodi donio nebo”, rekao je stari Kreuzmann. “To se dogodilo istom kasnije, za života mog tatice, Bog mu podario rajsko naselje. Učinio je to vodenjak Kvakvakvokoax i to iz ljubavi.”

Vodenjak

U slavenskoj mitologiji vodenjak je muški vodeni duh koji živi u dubokim vodama rijeka, jezera i močvara. Često je prikazan kao zlo biće koje vreba ljude kako bi ih utopilo. Zavisno od područja, vodenjak je dlakav i bradat, zelene kose, ponekad s rogovima, kozijim nogama, ali nekad se donji dio njegovog tijela opisuje kao riblji. U nekim legendama, vodenjak može mijenjati oblik i pretvarati se u psa, ovna, zmiju, ribu ili malo dijete koje plače. Neke priče vodenjaka predstavljaju kao pravednog i mudrog, a ribari često traže pomoć od njega. Protiv vodenjaka su se ljudi štitili molitvama, svetom vodom, češnjakom ili paprati.

Odavno znaš da glagoli označavaju radnju, stanje i zbivanje. Koji su najzastupljeniji u ovom odlomku?

Prisjeti se pravila pisanja upravnog govora. Pogledaj kako Čapek piše kada se unutar upravnog govora pojavljuje još jedan govor. Koje oznake koristi?

Dugonja, Trbonja i Vidonja

Iz pera čeških pisaca izašle su neke od najljepših bajki za djecu. Jedna od njih je i *Dugonja, Trbonja i Vidonja* (*Dlouhý, široký a bystrozraký*) češkog pjesnika i pisca Karela Jaromíra Erbena. Ona govori o tri prijatelja s različitim čarobnim moćima koji pomažu mladom princu da pobijedi zlog čarobnjaka i oslobodi prelijepu princezu. Ruka Dugonje razvlači se kao žvakaća guma, Trbonja se može napuhati kao veliki leteći balon, a Vidonja može gledati sve što se dešava na drugom kraju planete. Ova bajka je vrlo često dramatizirana i postavljena na scenu. Jednu takvu dramatizaciju imalo je i Bosansko narodno pozorište Zenica.

“Kako se to dogodilo?” upita vodenjak Zelinka.

“Bilo je to evo ovako. Kvakvakvokoax se zaljubio. Kvakvakvokoax je vidio princezu Kuakuakunku i planuo ljubavljju prema njoj, kvak. Kuakuakunka je bila krasna. Imala je žut žablji trbuščić i žablje nožice i žablju gubičicu od uha do uha i bila je sva mokra i hladna: takva je to bila ljepotica. Danas takvih više nema.”

“A šta je bilo dalje?” upadne vodenjak Zelinka nestrpljivo.

“A što bi bilo? Kuakuakunka je bila krasna i ohola. Samo se nadimala i govorila kvak, a Kvakvakvokoax je naprosto izgubio glavu. ‘Uzmeš li me za muža’, reče on njoj, ‘donijet ću i dat ću ti sve što poželiš.’ A ona na to reče: ‘Onda mi donesi modrinu s neba, kvak.’”

“A šta je onda učinio Kvakvakvokoax?” upita Zelinka.

“E pa šta je mogao učiniti? Sjedio je pod vodom i naricao: Kva kva kva kva, kva kva kva kva. Pa je zatim namislio sebi oduzeti život. Skočio je radi toga iz vode u zrak, ne bi li se u njemu utopio, kvak. Nitko prije njega još nije nikada skočio u zrak. Kvakvakvokoax je bio prvi.”

“A šta je učinio u zraku?”

“Ništa. Pogledao je u vis, a iznad njega bilo je modro nebo. Pogledao je dolje, a pod njim je također bilo modro nebo. Kvakvakvokoax se silno začudio. Tada još nitko nije znao da se nebo odražava u vodi. Kada je Kvakvakvokoax da se na vodi prostrlo modro nebo, uskliknuo je od zaprepaštenja ‘kvak!’ i ponovo pao u vodu. A zatim je uzeo Kuakuakunku na leđa i skočio s njome u zrak. Kuakuakunka je tada u vodi ugledala modro nebo i od radosti kliknula ‘kvakva!’. Jer Kvakvakvokoax je samo njoj donio modrinu neba.”

“I šta je bilo dalje?”

“Ništa. Živjeli su zatim sretno i veselo i rodilo im se puno, puno ikre. I od tog vremena vodenjaci izlaze iz vode kako bi se uvjerali da se nebo prostire i ondje gdje se nalazi njihov dom. Ako netko napusti svoj dom, pa bio to tko mu drago, te se zatim osvrne unazad, kao što je Kvakvakvokoax bio pogledao u vodu, uvjerit će se da je pravo nebo samo ono kod kuće. Znaš, ono pravo, modro i krasno nebo. Kvak.”

“A tko je to prvi učinio?”

“Kvakvakvokoax.”

“Neka živi Kvakvakvokoax!”

“I Kuakuakunka!”

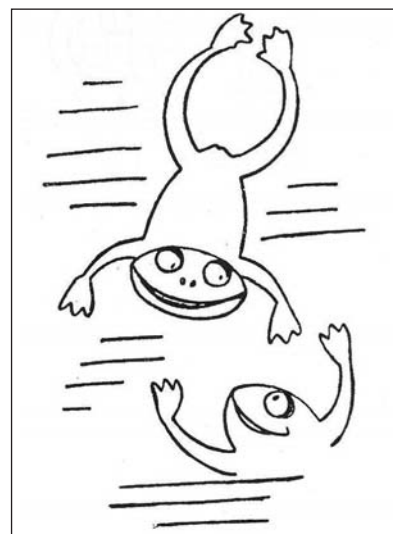
Prolazio onuda neki čovjek baš u tom trenu, pa pomislio: Kako li se samo žabe danas raskreketa! Dohvatio kamen i bacio ga u ono jezerce. Voda šiknula uvis, začuo se pljusak, a zatim zavladała mukla tišina: svi vodenjaci poskakali u vodu. A sljedeću će konferenciju održati istom iduće godine.

Razgovor o djelu

Šta je bajka? Pojavljuju li se u bajci bića koja ne srećeš na ulici, u prirodi, koja ne postoje u svakodnevnom životu? Nabroji neke od njih. Znaš li kako izgledaju vodenjaci? Mogu li Ti ilustracije Josefa Čapeka pomoći da ih zamisliš? U priči se, ipak, spominju dva bića koja imaju najviše zajedničkih osobina s vodenjacima. Koja su to bića?

Radnja u bajkama obično je smještena u neko davno vrijeme. Je li tako i u *Bajci o vodenjacima* ili se vodenjaci prisjećaju nekih događaja iz davnih vremena? Gdje vidiš sličnost vodenjaka i ljudi? Ima li i kod ljudi, kao kod vodenjaka, bogatih i siromašnih? Od čega zavisi bogatstvo ili siromaštvo vodenjaka? Vodenjaci su samotnjaci; ipak jednom godišnje se okupljaju. Jedno takvo okupljanje detaljnije opisuje i *Bajka o vodenjacima*. O čemu razgovaraju vodenjaci? Vjeruju li da su prošla vremena bila bolja? Zašto? Spominju li Tvoji roditelji prošla vremena? Govore li i oni, kao i vodenjaci, da je prije bilo ljepše živjeti? Kako vodenjaci znaju da je ranije bilo bolje? Jesu li Kreuzmann, Zelinka, Hejkavec i drugi vodenjaci živjeli u tim davnim boljim vremenima ili su čuli priče o njemu? Vjeruješ li u stare priče starih vodenjaka (Koliko godina ima Zelinka, najmlađi vodenjak na skupu?) da je prije bilo mnogo bolje nego sada? Koju priču priča Liška? Šta saznajemo? Kako voda može biti nijema? Ko joj daje glas? O čemu Kreuzmann govori? Ko su glavni junaci njegove priče? Kvakvakvokoax je bio vodenjak, a princeza Kuakuakunka pripadala je kojim životinjama?

Po čemu se razlikuje *Bajka o vodenjacima* od klasičnih bajki (*Snjeguljice*, *Pepeljuge*, *Ivice i Marice*...)? Ima li vodoinstalatera u svim bajkama? Slažeš li se da Čapekova bajka govori o osobinama današnjih ljudi? Možeš li u *Bajci o vodenjacima* pronaći dokaze za svoje tvrdnje? Na koji način se završava Čapekova priča? Baci li čovjek kamen na vodenjake ili žabe?

Crteži Josefa Čapeka koji su nacrtni za *Bajku o vodenjacima*.

Suzana Tratnik (1963.) je slovenačka književnica. Napisala je pet zbirki kratkih priča. Dobitnica je Prešernove nagrade. Čim je u djetinjstvu naučila slova, počela je pisati pričice o domaćim životinjama, vanzemalcima i nepoznatim letećim objektima. Imala je i zbirku kletvi koje je čula od odraslih, a koju su odrasli uništili kad su je pronašli. I još su se čudili od koga je sve to čula. Tada je odlučila pisati priče o ljudima. Godine 2001. objavila je roman *Ime mi je Damjan*.

Suzana Tratnik NEBESKE LJESTVE

Susjedova me Iza puno puta čuvala dok sam bila dijete, još kao bebu. To mi je rekla mama, a rekla mi je to i Iza. Sad me više nitko ne čuva jer sam se već u svojoj četvrtoj godini svima popela na vrh glave. A Izi je skoro petnaest, to je jako puno godina, ne znam točno koliko, no uskoro će biti stara.

Inače, ona je sada s druge strane međe. Zato nas dvije sjedimo uz cestu, na granici između naše i njihove kuće, a zbog toga su se njen otac i moj djed prije puno godina na mrtvo ime posvađali. Njezini roditelji, naši prvi susjedi, postavili su naime svoju ogradu dvadeset centimetara preduboko u pojas obavezne ničije zemlje između dva vrta. Onda se, usprkos već uhodanom dugogodišnjem pravu, ništa nije promijenilo, nametnuta međa ostala je tamo gdje je i bila, spor naših obitelji postao je trajan pa ja više nisam smjela odlaziti k Izi, a ni ona k meni. Zato smo se nas dvije nasjedile na međi, tako da ni ona nije bila kod mene niti ja kod nje.

Otkada me više nije čuvala, Iza me često zadirkivala. Tako bijaše i s ljestvama. Jednom je upitah može li se doći gore pod oblake, tamo gdje počinje vrijeme, a nakon nje ga nebesa. Nasmijala se i upitala me:

“Tko ti je rekao da tamo počinje vrijeme?”

“Baka. U oblacima počinje vrijeme.”

“Pa što bi ti u vremenu? Što bi ti uopće u nebesima? Dosadno je!”

“Ne znam... eto, zanima me! Po pričanju u nebesima trijebe bijeli grah.”

“A kako da dođem do gore?” upitah. “Kako se dolazi do oblaka?”

Iza reče da je to, naravno, najlakše po ljestvama. A ja upitam je l’ po onima koje imamo za podrum.

Ne, po onima ne. A po onima koje imamo za tavan? Niti po njima ne.

“Sve vaše ljestve prekratke su za oblake”, reče Iza.

I sama pogledah u nebo, u ploveće oblake, i točno zaključih da bi mi trebale zaista visoke ljestve.

“A znaš li ti kakve moraju biti te ljestve?” bijah uporna.

“Naravno, pa mi ih imamo!”

Htjedoh da odmah donese ljestve i da se zajedno popne-
mo u nebo. U dvije mi se učini lakšim, sama sam se na-
ime bojala ljestvi, vjerojatno zato što se njima nisam
smjela penjati, ni onima u podrumu ni onima u potkrovlju.
Doduše nisam znala kako će ljestve stajati u zraku, je-
li ih moguće nasloniti na neki težak, crni oblak, ili podbo-
čiti o kuću, ili zabiti u zemlju, no to me za sada nije pre-
tjerano brinulo. Ako Iza kaže da se pravim ljestvama mo-
žeš popeti sve tamo gore do vremena i nebesa, onda je to
valjda moguće.

“Donesi ljestve! Ja ću ti ih pomoći nositi. A gdje ih drži-
te?” oduševljeno sam ju moljaka.

“Ah, ne da mi se sada. Vjerojatno su u potkrovlju, jako su
visoke, znaš! Samo ih moj otac može donijeti.”

“Koliko visoke? Pokaži mi na ulici do kuda bi se protezale
da ih položimo na zemlju?”

Onda Jožica ispruži prst daleko od sebe i reče da bi te
ljestve, da ih položimo na zemlju, sezale od naše ulice pa
sve do kraja sela Rakičana. Kilometre i kilometre. I još ki-
lometre. Zato bismo se morali daleko penjati – odnosno
visoko jer bismo ljestve osovili. No Iza onda reče da mora
u Rakičan po mlijeko i da će o ljestvama razmisliti – kad
bude imala vremena. Naravno, bila je već malo prevelika
da se sasvim ozbiljno prihvati penjanja u nebo po ljestva-
ma. Sve češće ju je čekalo nešto važnije i još preče od
onoga što je trenutno radila i stalno je zaneseno govorila
o vremenu. A sve velike cure koje su govorile o vremenu,
gledale su za dečkima pa onda više nije bilo nikakve ko-
risti ni veselja od druženja s njima.

Osim toga, sasvim sam zaboravila da njen tata nije više
smio k nama otkad se “naša međa našla na sudu”, kao što
je rekla baka. Pitala sam se što bi uopće radili s međom
na sudu kad je ona zapravo stalno bila ovdje, no nakon
svake sudske rasprave, kad bi djed i baka obukli puno
crne odjeće, kao da idu na pogreb i nataknu na glavu
ružne šešire što smrde po naftalinu i koje u običnom ži-
votu nisu nosili, dolazili bi doma pokunjeni, drhtavih ru-
ku i blijedih obraza, i puni pogrđnih riječi. Zato im nika-
da nisam spomenula da se kroz oblake može doći gore
do nebesa. A još manje to da se ja i Iza spremamo, kada
za to bude pravi dan, kada oblaci budu taman toliko gus-
ti, plavosivi, teški i nepomični, doći do velikih ljestvi, ne-

Babilonska kula

Ljudska želja da dosegne nebo
i vidi šta se tamo dešava tema
je priče o babilonskoj kuli. Za-
što je srušena i kako su kaž-
njeni oni koji su je gradili?

Nebeske ljestve

Nebeske ljestve ili stepenice su motiv prisutan u brojnim religijama. Javljaju se još u egipatskoj mitologiji kao ljestve za uspinjanje iz zemlje tame i ljestve koje dosežu do zemlje svjetla. One pripadaju Horusu, egipatskom bogu Sunca sa sokolovom glavom. U Svetom pismu, praocu Jakovu u snovima su se prikazale ljestve koje sežu od zemlje do neba i po njima hodaju Božiji anđeli. Nebeske ljestve u kabali, jevrejskom mističnom učenju, označavaju sefire (stepene) na drvetu života kojim se čovjek uspinje k Bogu.

Prema nekim islamskim izvorima, nebeske ljestve su sačinjene od svjetla i nazivaju se Miradž-ljestve. Njima je poslanik Muhammed uznesen na nebo.

gdje ih prisloniti i popeti se na oblak iz kojega neće kišiti. Ili pak donji kraj čvrsto zakopati u ničiju zemlju između naše i njihove međe. Djed bi se sigurno strašno naljutio na mene kad bih bila tako glupa da mu kažem da se želim penjati po tuđim ljestvama. Kad su on i baka izgubili prvu od mnogih parnica protiv susjeda, uzeo me za ruku, doveo do sredine našeg dvorišta i svojom dugom rukom nalik na lopatu pokazao preko međe na susjedov voćnjak te očajnički zasiktao:

“Vidiš? Što tamo vidiš? Susjedove temelje, tuđu zemlju. Da mi više nikad nisi prestupila tu među!” Spremno sam kimnula glavom, kao da meni nešto takvoga poput prelaska međe, nikad ne bi palo napamet. A znala sam da ću skrivečki prelaziti preko i to je bilo sve. Sastajanje s Izom između naše i susjedove međe bilo je još bolje rješenje jer dangubljenje na ničijoj zemlji još uvijek nije prestup.

“Zašto ne doneseš velike ljestve?” vjerojatno sam po stoti put zapitala.

“Šta ja znam. Ne mogu”, rekla je Iza. U posljednje je vrijeme rado žvakala kisele vlati trave i pritom odsutno buljila prema udaljenom selu Rakičanu.

“Pođi na tavan i donesi ih! Dosta mi te je!” zahtijevala sam.

Iza mi se smijala kao da sam dijete. “Popodne. Popodne ću ti ih donijeti, poslije ručka.”

No tog je popodneva njezin život okljaštrila još jedna, dodatna međa. Otac ju je, zaprepaštenu, otkrio kad je skrivečki uzela bicikl i otišla u nekoliko kilometara udaljenom kuću na kraju sela kod dečka radi kojega je sažvakala toliko vlati trave. Kad sam ju popodne kriomice htjela posjetiti, njena mi je mama rekla da je Iza u kazni i da ne smije van niti iz sobe, a kamoli iz kuće. Popela sam se pod njen prozor i tiho je pozvala. Odmah je promolila glavu kroz prozor, no ugledavši mene, u trenu se u njenim zacrvenjelim i otečenim očima ugasio sav interes.

“Što hoćeš?” upitala me ljutitim glasom. “Znaš da ne mogu van.”

“Ljestve!” prošaptala sam.

“Kakve sad ljestve?”

“One velike, najveće koje imate u potkrovlju.”

“Ništa mi nemamo u potkrovlju. Nikakve ljestve.”

“Pa gdje su onda?” Moj se glasni šapat počeo pretvarati u vrištanje. “Obećala si mi ih za ovo popodne!”

“Tiše! Da ne dobijem opet batina. Odlazi! Ti uopće ne smiješ biti u našem dvorištu!”

“Samo mi reci, molim te, molim te, gdje ih držite. Sama ću ih uzeti” moljakala sam pod prozorom.

“Nećeš ti hodati po našem dvorištu!” histerično mi je šapnula Iza i nagnula se kroz prozor. “Osim toga ne postoje nikakve velike ljestve. Zapamti to i nestani preko te vaše međe – dok je još uopće imate!”

Strahovito sam žalila za izgubljenim ljestvama. Kad bih barem znala što se s njima dogodilo. Kad su Izu nakon višednevnog kućnog zatvora za kaznu poslali u školu kod tete u Maribor, moje žalovanje za ljestvama konačno se preobrati u žalovanje za velikom prijateljicom koja me na kraju najurila.

A ničiji pojas između naše i njihove međe zjapio je prazan. Kad je umro djed, prvi sam se put smjela penjati po obojim ljestvama, u podrum i u potkrovlje. Nikoga više nije brinulo hoću li pasti i ubiti se. Imala sam brojne zadatke koji su me tjerali ravno do ljestava i zbog kojih sam se pentrala gore i dolje po njima, a posebno u potkrovlje, među staru odjeću, knjige, požutjele časopise i fotografije koje iz ovih ili onih razloga nisu spadali u obiteljski album. Na nekima od njih bilo je potpunih neznanaca, prijateljica kojih se više nitko nije sjećao ili fotografija nepoznatih predjela, riječnih obala, ulica i dvorišta. Među njima je bio i ovelik svežanj fotografija zamotanih u bijeli papir i povezanih debelom gumenom vrpcom. Prišla sam tavanskom oknu i na svjetlu ga nestrpljivo poderala – u tom je svežnju bila hrpa snimaka međe koje je napravio službeni sudski fotograf, a morale su poslužiti kao dokaz da je susjed postavljanjem stupova za ogradu zaista posegnuo za našom međom. Ne, te fotografije baš i nisu predstavljale tople obiteljske uspomene – samo pet ili šest kamenitih stupova na međi, a u pozadini susjedov voćnjak i vrt, slikani sa svih strana. Samo na jednoj slici, sasvim odostraga, vidjela se bijela susjedova kuća, a na nju prislunjene ogromne ljestve koje su se dizale tako visoko iznad krova da im se vrh na fotografiji nije nazirao.

Strašilo, Lav, Limenko...

Radnja jednog od najpoznatijih dječjih romana dešava se na nebu; nakon što djevojčicu Dorothy i njenog psa Tota oluja podigne iznad oblaka, ona sreće Strašila, Lava i Limenka... (Prvi nema mozak, drugi nema hrabrost, a treći nema srce.) Znaš li o kojoj se priči radi?

Razgovor o priči

Ko pripovijeda priču? Da li je pripovijedanje u trećem ili u prvom licu? Kako to utječe na čitaoca?

Šta je tema priče? Šta junakinja želi učiniti, šta je prepreka ostvarenju njene želje? Zašto to želi učiniti? Možeš li se i ti pohvaliti nekom sličnom željom iz svog djetinjstva? Ispripovijedaj je.

Kakvu ulogu u zapletu ima baka, a kakvu Iza?

Kako junakinja doživljava djedovu zabranu? Ima li njena želja veze sa zabranama i međama koje je okružuju?

Kako se Iza ponijela prema junakinji? Čime je motivisano njeno takvo ponašanje? Da li se ono može opravdati?

Na početku priče junakinja kaže: "A Izi je skoro petnaest, to je jako puno godina, ne znam točno koliko, no uskoro će biti stara." Da li je to tačno? U kom trenutku u priči Iza zaista odraste? Kada progovori kao i odrasli?

Kako se priča o ljestvama završava? Da li je Iza lagala?

U kakvoj su vezi ideja ove priče i poenta pjesme Miroslava Antića u ovoj čitanci.

Isidora Sekulić
 OSLO POD SNEGOM
 (Iz knjige *Pisma iz Norveške*)

I Oslo, (ranije Kristijanija) glavni grad Norveške, leži na takvom terenu, i stoga je sav talasast i neravan, pun strmenitih ulica, izdignutih zgrada, raznih bizarnih slika. Idete ulicom, i odjedared zašušti drvo nad glavom; a ranije niste mogli ništa opaziti jer je stena s ulice živom ogradom skrivena. Ili, poznaniku se ulazi u kuću pravo s ulice, a njegovu prvom susedu se ulazi u kuću preko šezdeset stepenika. Malo dalje opet, između dve kuće diže se stena koja izgleda kao porušen toranj ili kao preturena lađa, a iz nje je izrasla platana u čudnom, mal te ne horizontalnom položaju, i zakrčila na tom mestu skoro pola puta. Crkve su mahom na brežuljcima, a ulica Karla Johana (kralj norveški) penje se kao prostrana terasa do kraljeva dvorca koji sa šumovitog visa gleda celu srednju varoš.

Kasnije, kad padne debeli norveški sneg i stvori se saonik, vidi se mnoga privlačna i neobična slika na tom humkastom i neravnom terenu. Ne samo školska deca, nego i poštanski i bankarski momci, trgovački i zanatlijski šegrti raznosaci, jednom rečju svi oni koji od zabave ili po dužnosti krstare ulicama celoga dana – stanu se pojavljivati sa nekim veoma niskim, uskim, lakim, ako je slobodno reći ručnim saonicama, koje nose pod pazuhom kao kakav portfelh. I čim se ulica ma najmanje nagne, odjedared, jednim brzim i vešt看 manevrom odrasli uzjašu, a deca potrbuške legnu na svoje saonice, i u trenu oka, dok vi još nevesto gazuckate i oprezno ispitujete i desnom i levom, oni su skratili svoj put, i tamo dole, u dnu ulice, lako i hitro poskakali iz snega, tutnuli saonice opet pod pazuhu do prve zgodne prilike, kojih je po ulicama Osla dosta.

Ima naravno i takvih prolaznika kojima saonice ne priliče, ali po norveškim pojmovima priliči im nešto drugo, priliči im da se točiljanjem ugrelu i skrate put. Duž svakoга trotoara vidite jednu ili dve točiljajke, glatke kao staklo, i po njima se kliza mlado i staro, debelo i mršavo, graciozno i zdepasto, naravno sa jednom brzinom i sigurnošću koju mogu imati samo ljudi što se takoreći od rođenja, i više od šest meseca u godini transportuju na ovaj originalni način.

Isidora Sekulić (1877.) pisala je priče, putopise, eseje, i gotovo ništa za djecu. Najpoznatija djela su joj *Pisma iz Norveške*, *Đakon Bogorodičine crkve*, *Hronika palanačkog groblja*. Bila je nastavnica, i članica Srpske akademije nauka i umetnosti.

Ovako ju je opisao jedan novinar, posjetivši je zbog intervjua: "Poslije drugog zvonjenja, pojavila se Isidora, povijenih ramena i vrata, tako da joj je naporno gledati pravo. Ramena su joj uska i kosa, kao da je htjela da bude riba, kako ona sama opisa jedan svoj lik, Kostu Zemljotresa. Oči su joj krupne, plave, malo iskočile iz debelih kapaka. Na čelu iznad lijeve obrve ima malu bradavicu. Sijedu kosu je savila u pundu. Dvije velike bore su joj usječene ispod istaknutih jagodica, a druge dvije polaze od kraja usana i odvajaju bradu od ostalog lica. Na njoj je kućna haljina neodređene boje, iskrpljena na laktovima."

Pre(ne)poznate riječi:

bizaran – čudan, neobičan, fantastičan
platan – vrsta listopadnog drveta
portfelh – portfelj, mapa za dokumente
saonik – sanke
točiljajka – strmina za sankanje, klizalište
ambar – prostor za odlaganje, stovarište, hambar
a la – poput
Fritjof Nansen – norveški istraživač, zoolog i diplomata; jedan od najpoznatijih svjetskih polarnih istraživača
Velhaven – Johan Sebastian Cammermeyer Welhaven – norveški pjesnik

Putopis je prozna književna vrsta koja sadrži putopisne opise, dojmove, zapažanja i razmišljanja nastala tokom putovanja. Putopisac obično upoređuje posjećene predjele s običajima, izgledom i navikama grada i države iz kojih potječe.

Prepoznavaj poređenje!

Crne ptice

Na slici je motiv identičan (jednak, istovjetan) motivu iz odlomka.

Međutim, ovdje su u prvom planu, i velike kao prilike ljudi u pozadini, crne ptice. Koja je njihova simbolika? Pročitaj pjesmu Vojislava Ilića *U poznu jesen* (u ovoj čitanci), možda Te dovede do odgovora...

Koliko te pojave oživljuju promet, koliko karakterističnosti, novih gestova, figura, i manira unose u svakidašnju uličnu sliku, to se ne da lako opisati. Izgleda kao da svi ljudi igraju od radosti što je pao sneg i lete saonice. Iznenaduje možda što u modernom, urednom, strogo evropski uređenom glavnom gradu ta čudna jurnjava nije zabranjena ni po parkovima, ni po najživljim ulicama i raskršćima. Već ako to nije vrsta nacionalne afirmacije da se bez ikakvih odredaba i pravila svaki po volji sme strmeknuti i svakoga po volji sme oboriti. Dečje, ili paketime natovarene saonice neprekidno se ukrštaju i sevaju između automobila i tramvaja; a nigde nema trotoara bez tociljajke, odnosno, pošto se sasvim male saonice i po trotoarima i glačaju ih u svim pravcima, nema trotoara koji nije tociljajka. Mora se priznati, međutim, da se krupne nevolje retko događaju, a da se sitne nevolje dešavaju najviše onima što traže da prođu između tociljajki. Naročito živopisna su ona mesta gde je raskršće brežuljak i zvezda se u nekoliko strmenih ulica. Takav je, recimo, vis ispred kraljeva dvora, ili mesto gdje je spomenik pesnika Velhavna. Tu je u svako doba dana toliko dece koliko o Božiću vrabaca na ambaru, i neobično je zanimljivo gledati sa kakvom bravurom upravljaju saoničicama, spuštaju se sa vrha visa, projure celu ulicu, i, usled silnog zamaha, lete još daleko po ravnom. Svi u kožnim haljinama, ili u kamiljoj dlaci i vuni a la Fritjof Nansn, i svi zdravi i veseli i nestašni kao da ih je neko na đavolskoj lopati servirao. To je tako živa i pokretljiva slika da stranac radoznalo gleda: neće li čežnjivi pesnik Velhavn odjerad skočiti sa stolice svoga spomenika, i sa grudvama snega koji mu se u krilu nakupio, potrčati u gomilu dece.

Razgovor o djelu

Književnica Isidora Sekulić opisuje Oslo za vrijeme svog putovanja po Norveškoj. (Kojoj književnoj vrsti pripada ovaj odlomak?) Šta privlači njenu pažnju, čemu se čudi? Da li na događaje kojima prisustvuje gleda blagonaklono ili s negodovanjem?

Njene rečenice u odlomku su bogate stilskim figurama. Kojih je najviše? Čemu one doprinose: što vjernijem dočaravanju onoga što književnica vidi ili što jasnijem iskazivanju onoga što ona osjeća ili zaključuje? Ponašaju li se ljudi u tvom mjestu na isti način kao i stanovnici Osla kad padne snijeg? Zašto?

Razmisli, koliko običaji neke zajednice zavise od klime i reljefa na kome obitava. Koliko zakoni zavise od običaja? U čemu je onda, po Tvom mišljenju, važnost i zanimljivost putopisa?

S narednog svog putovanja donesi, osim suvenira, i putopis.

KO ŽELI BITI ODLIKAŠ?

Uputstvo za igru: staviš svoju figuricu (novčić, gumicu, bombon...) na polje s nacrtanim šahovskim konjićem i odatle skočiš na polje po vlastitom izboru, poštujući pravilo o kretanju konjića u šahu – dva polja u jednom smjeru, pa onda jedno polje ustranu, tj. kao slovo L. S polja na koje doskočiš, pročitaj pitanje. Ako odgovoriš tačno, nastavljaš igru, ako pogriješiš, odgovara sljedeći igrač. Cilj je da odgovoriš na četiri pitanja zaredom tačno, i tako dobiješ peticu.

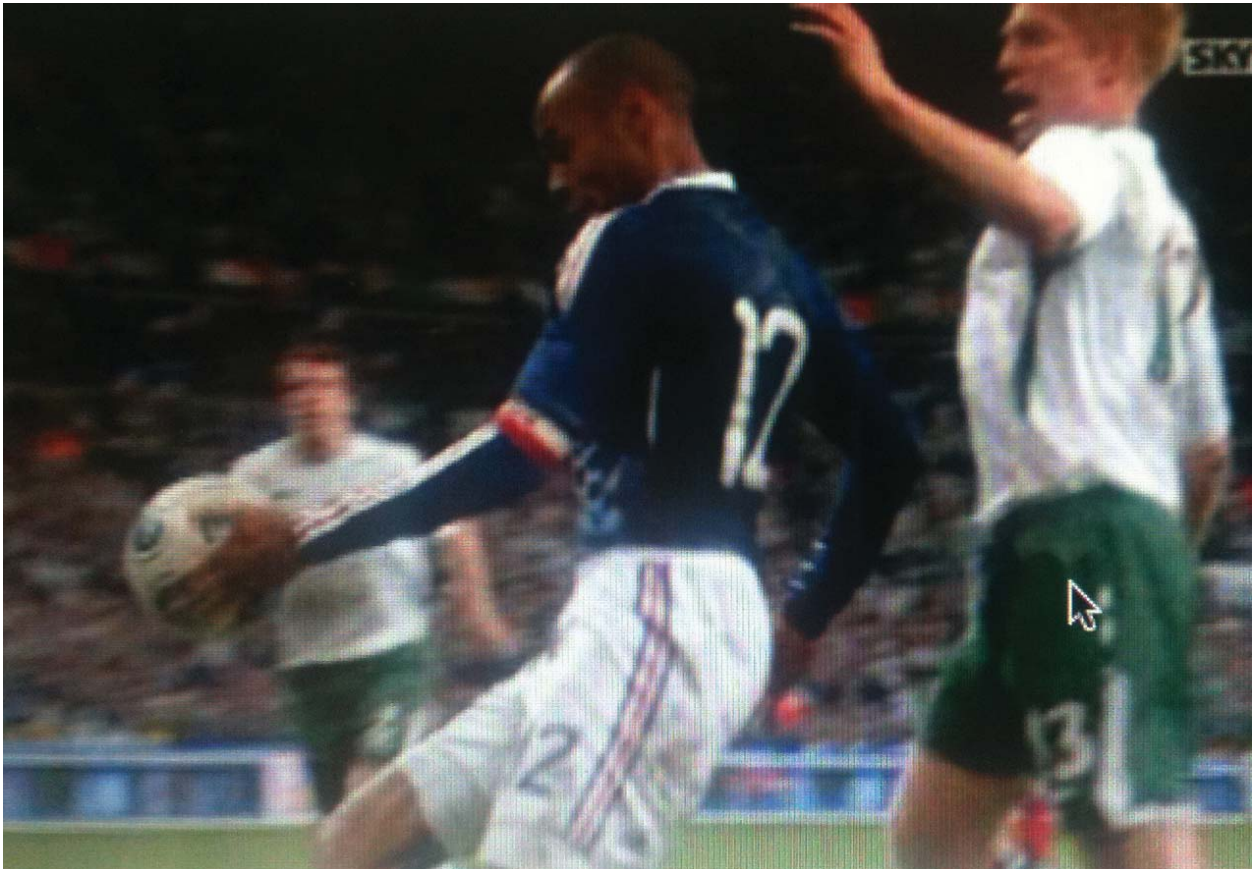

1. Priča čiji su junaci dječaci Zvonko i Bajro, a koja se dešava u Vakufu, zove se:
a) *Hrt*
b) *Naše školovanje*
c) *Čistač obuće*
d) *Naza vezilja*.

2. Figura u kojoj "naočare tinjaju" zove se: a) hiperbola b) metafora c) kontrast d) epitet.	3. Figura u stihu Kiševićeve pjesme (sjećaš li se naziva?) "Pa u okvir okna okači lampu" zove se: a) asonanca b) metonimija c) poređenje d) metafora.	4. Autor djela <i>Gospoda Glembajevi</i> , <i>Balade Petrice Kerempuha</i> , <i>Hrvatski bog Mars</i> zove se: a) Nikola Šop b) Enes Kišević c) Tin Ujević d) Miroslav Krleža.	5. Dovrši stih "Al nek se sunce malko skrije / Nestane sve te": a) vragolije b) magnolije c) čarolije d) dereglije.
6. Šta pjesnik Miroslav Antić želi da ponese u ruci i sačuvamo u glavi: a) mrvicu djetinjstva b) zrno mudrosti c) zeru radosti d) dekiku rahata.	7. Ljubica Ostojić zapisala je u trunčici: a) <i>Sitnice</i> b) <i>Uspomene</i> c) <i>Sjećanja</i> d) <i>Autobiografiju</i> .	8. Reći da pada kiša možemo i na drugi način: a) duždi b) daždi c) dreždi d) tišti.	9. Ko jauče u Ilićevoj pjesmi <i>U poznu jesen</i> : a) zeljov b) ograda c) majka d) vjetar.
10. U pripovijeci <i>Hrt</i> Ćamila Sijarića govori se o sudbini psa, ali istovremeno i o sudbini: a) Šarana Lipovca b) nevjeste c) Elmaza Dolićanina d) keruše i sedam kućica.	11. Koji pjesnik <i>Ima nešto važno da nam kaže</i> : a) Enes Kišević b) Mak Dizdar c) Sergej Jesenjin d) Duško Trifunović.	12. Koja je od četiri riječi arhaizam: a) glagoljati b) brbljati c) govoriti d) lupetati.	13. Pripovjedač u priči <i>Nebeske ljestve</i> je: a) djevojčica b) djed c) Iza d) baka.
14. <i>Pisma iz Norveške</i> Isidore Sekulić su: a) roman u pismima b) crtica c) putopis d) novela.	15. Figura koja počinje ovim stihovima "Šta se b'jeli u gori zelenoj?" zove se: a) metafora b) poređenje c) slavenska antiteza d) epitet.	16. <i>Hasanaginica</i> je: a) romana b) balada c) sevdalinka d) tužbalica.	17. Ako su Grga i inženjer sporedni likovi, glavni je: a) Mikan b) Naza c) David Štrbac d) Ibrahimbeg.

PRAVDOVANJE, LUDOM RADOVANJE

Znaš li koja je uzrečica prepravljena u naslov ovog poglavlja? Šta misliš o njoj – da li je ona tačna? A šta misliš o naslovu? Da li se isplati tražiti pravdu na svijetu? Isplati li se zalagati za nju?

Na fotografiji je kadar televizijskog prenosa fudbalske utakmice Irska – Francuska, trenutak kada Thierry Henry igra rukom, nakon čega njegov tim postiže gol, i kvalifikuje se za svjetsko prvenstvo. Da li je trebalo da prizna svoj prekršaj, pa da na prvenstvo ode Irska? Da li je utakmica trebala biti poništena, i ponovljena? Ili se zbog ovakvih stvari ne treba uzbuđivati?

Ljuti li Tebe nepravda? Čine li je ljudi oko Tebe, Tvoji ukućani, nastavnici, prijatelji? Činiš li je Ti? Ispričaj svoje iskustvo.

Pročitaj književna djela koja slijede. Zaključi u kakvoj su vezi ona s naslovom poglavlja.

Narodna balada HASANAGINICA

Što se b'jeli u gori zelenoj?
Al' su sn'jezi, al' su labutovi?
Da su sn'jezi, već bi okopnuli,
Labutovi, već bi poletjeli.
Nit su sn'jezi, nit su labutovi,
Nego šator age Hasan-age.
On boluje u ranama ljutim.
Oblazi ga mater i sestrice,
A ljubovca od stida ne mogla.

Kad li mu je ranam' bolje bilo,
Ter poruča vjernoj ljubi svojoj:
– Ne čekaj me u dvoru b'jelomu,
Ni u dvoru, ni u rodu momu!
Kad kaduna r'ječi razumjela,
Još je, jadna, u toj misli stala,
Jeka stade konja oko dvora,
I pobježe Hasanaginica,
Da vrat lomi kule niz pendžere.
Za njom trču dv'je ćere djevojke:
– Vрати nam se, mila majko naša!
Nije ovo babo Hasan-aga,
već daidža, Pintorović beže!
I vrati se Hasanaginica,
Ter se vješa bratu oko vrata:
– Da, moj brate, velike sramote,
Gdi me šalje od petero dice!
Beže muči, ne govori ništa,
Već se maša u džepe svione,
I vadi njoj knjigu oprošćenja,
Da uzimlje potpuno vjenčanje,
Da gre s njime majci uzatrage.

Kad kaduna knjigu proučila,
Dva je sina u čelo ljubila,
A dv'je ćere u rumena lica:
A s malahnim u bešici sinkom,
Od'jeliti nikako ne mogla.
Već je bratac za ruke uzeo,

Johan Wolfgang Goethe

Pisac Johan Wolfgang Goethe bio je toliko oduševljen *Hasanaginicom* da je prepjevao tekst ove balade na njemački, bez da je znao ijedan slavenski jezik. Koristio je ranije prevode na njemački jezik i na osnovu njih napravio svoj prepjev. Baladu *Hasanaginica* prvi put zapisao je Alberto Fortis u svojoj knjizi putopisa *Put po Dalmaciji* iz 1774. godine.

Pre(ne)poznate riječi:

okopnuti – okopniti
labut – labud
oblaziti – obilaziti
ljubovca – voljena žena
ter – te
ljuba – žena
poručati – poručivati
dvor – mjesto gdje su živjeli plemići
jeka stade – nastade buka
kaduna, kada – gospođa, dama
pendžeri – prozori
trču – trče (od trčati)
beg – plemićka titula
dica – djeca
mučiti – šutjeti
mašiti se – uhvatiti se
Knjiga oprošćenja – dokument o razvodu braka
uzimljati – uzimati
hrđav – zao, loš

Podsjeti se

Balada je književna epsko-lirska vrsta pjesme sa sumornim ugođajem i tragičnim završetkom.

Riječ **balada** potiče od provenzalske riječi "ballare" – plesati, a "ballada" doslovno znači plesna pjesma. Balada se prenosila usmenim putem.

Epski elementi u baladi su događaji, naracija i likovi, a ispjevana je najčešće epskim desetercem.

Lirski elementi u baladi su emotivnost i liričnost, melodičnost stiha i ritam.

Da se podsjetimo, jedno od najznačajnijih obilježja umjetničke organizacije jezika jeste **ritam**.

Ritam u književnosti pjesnik kreira pomoću izmjene dugih i kratkih slogova, istim ili različitim brojem slogova u stihovima jedne strofe, upotrebom rime, čestim ponavljanjem istih riječi.

Pre(ne)poznate riječi:

greti – ići

uzatrage – nazad

ćere – kćerke

mećati – stavljati

malo vrijeme – kratko

ne hajati – ne brinuti

duvak – veo

povratili se – vratili se

prid – pred

izhođati – izlaziti

užinati – jesti

starišina – starješina, vođa svatova

ustaviti – zaustaviti

čoha – vrsta tkanine

bošča – platno, prostirka

dozivljati – dozivati

I jedva je s' sinkom rastavio,
Ter je meće k sebi na konjica,
S njome grede dvoru bijelomu.

U rodu je malo vr'jeme stala,
Malo vr'jeme, ni nedjelju dana,
Dobra kada, i od roda dobra,
Dobru kadu prose sa svih strana,
A najveće imotski kadija.

Kaduna se bratu svomu moli:

– Aj, tako te ne želila, braco!

Nemoj mene davat za nikoga,

Da ne puca jadno srce moje,

Gledajući sirotice svoje!

Ali beže ne hajaše ništa,

Već nju daje imotskom kadiji.

Još kaduna bratu se moljaše,

Da njoj piše listak b'jele knjige,

Da je šalje imotskom kadiji:

– Djevojka te l'jepo pozdravljaše,

A u knjizi l'jepo te moljaše,

Kad pokupiš gospodu svatove,

Dug pul' duvak nosi na djevojku:

Kada bude agi mimo dvora,

Nek ne vidi sirotice svoje.

Kad kadiji b'jela knjiga dođe,

Gospodu je svate pokupio,

Svate kupi grede po djevojku.

Dobro svati došli po djevojku,

I zdravo se povratili s njome.

A kad bili agi mimo dvora,

Dv'je je ćerce s pendžere gledahu,

A dva sina prid nju ishođahu:

Tere svojoj majci govorahu:

– Vrati nam se, mila majko naša,

Da mi tebi užinati damo!

Kad to čula Hasanaginica,

Starišini svatov govorila:

– Bogom brate, svatov starišina,

Ustavi mi konje uza dvora,
 Da darujem sirotice moje.
 Ustaviše konje uza dvora.
 Svoju dicu l'jepo darovala:
 Svakom sinku nazve pozlaćene,
 Svakoj ćeri čohu do poljane;
 A malomu u bešici sinku,
 Njemu šalje u bošči haljine.

A to gleda junak Hasan-aga,
 Ter dozivlje do dva sina svoja:
 – Hod'te amo, sirotice moje,
 Kad se neće smilovati na vas,
 Majka vaša srca hrđavskoga!

Kad to čula Hasanaginica,
 B'jelim licem u zemlju ud'rila,
 Usput se je s dušom rastavila,
 Od žalosti gledajuć' sirota!

Razgovor o baladi

Naslov pjesme upućuje nas na glavni lik ove epsko-lirske pjesme – Hasanaginu suprugu. Da li se u pjesmi spominje njeno ime? Zašto se zove Hasanaginica? U vrijeme opjevano u ovoj narodnoj pjesmi žena nije imala pravo da samostalno odlučuje o svojim postupcima. U nje-no ime odlučivali su drugi – očevi, braća ili muževi. Kakav je bio Hasanaginin odnos prema mužu?

Uoči redosljed događaja. Koji trenuci u pjesmi su, prema Tvom mišljenju, najvažniji? Uoči događaj koji predstavlja vrhunac same balade. To je "prijelomni događaj" u fabuli pjesme. Izdvoji ostale dijelove kompozicije i daj im naslove.

Obrati pažnju na početak pjesme. Šta je prvim stihovima naslikano? Kakva atmosfera vlada u prvoj pjesničkoj slici? Šta se sve "bijeli" u pjesmi? Zašto je lice Hasanaginice "bijelo" na samom kraju pjesme? Kakva značenja u ovoj pjesmi ima bijela boja? Odredi poređenja na početku pjesme. (Pronađi i epska ponavljanja. S njima se možeš upoznati na str. 85.)

Kada se Hasanaga razbolio, posjećivale su ga majka i sestra. U pjesmi se navodi da "ljubovca od stida nije mogla". Čega se Hasanaginica stidjela? Da li je Hasanagina ljutnja na svoju suprugu bila opravdana? Da li je razlog te ljutnje bio dovoljan da Hasanaginicu odvoji od svoje djece? Hasanaginica je jako voljela svoju djecu. Čime to najjasnije pokazuje? Kakva još osjećanja možemo izdvojiti? Navedi sve situacije u kojima Hasanaginica iskazuje ogromnu majčinsku ljubav, ali i druge emocije. Da li ostali likovi pokazuju svoje emocije? Kako osjeća Hasanaga? Možemo li to zaključiti iz stihova? Da li Hasanaginin brat pokazuje svoja osjećanja? Zašto insistira na tome da se njegova sestra uda za imotskog kadiju protiv vlastite volje?

Književni tekst često je predložak i za druge oblike umjetnosti. Tako, osim drame u pozorištu, možete gledati i igrani televizijski film *Hasanaginica*, operu *Hasanaginica* i balet *Hasanaginica*.

Na čijoj si Ti "strani"? Čije postupke opravdavaš? Čije ne opravdavaš? Zašto Hasanaginica umire na kraju? Možemo li navesti tačan razlog njene smrti? Šta možemo navesti kao poentu pjesme? Kojom vrstom stiha je ispjevana "Hasanaginica"? Da li je to lirski ili epski odlik pjesme? Navedi još epskih i lirskih odlika koje prepoznaješ u baladi.

Svetozar Ćorović (1875.) se rodio u Mostaru gdje završava osnovnu i trgovačku školu. Zajedno s Aleksom Šantićem i Jovanom Dučićem zaslužan je za buđenje i unapređenje kulturnog života u Mostaru. Kuća Svetozara Ćorovića je sada Muzej Hercegovine. Njegova najpoznatija djela su: roman *Stojan Mutikaša* i pripovijetke *Bogojavljenska noć* i *Prijatelji*.

Odredi kakva je po sastavu ova rečenica. Vodi računa o tome koji glagolski oblici mogu imati službu predikata, a koji ne.

Svetozar Ćorović IBRAHIMBEGOV ĆOŠAK

U Hasanpašićevoj berbernici, po gnjilim drvenim sećijama, što su prekrivene nejednakom šarenom basmom, sjedili su nekoliko aga. Prekrstili neobuvene noge, uzvalili se leđima uza vlažno-čađavi, napuknuti zid, drže fildžane u rukama, a velike čibuke opružili do nasred berbernice. Od gustoga dima ne vidi se gotovo ništa, osim vatrom osvijetljena, bubuljičavoga lica berberinova, koji neprestano razmješta drva ispod velikoga šerbetnjaka, gdje se grije voda za kahvu. Age su šutile gledajući u dim i zamišljeno gladeći duge, sijede brade. Jedino onaj pogureni starčić, što je sjedio na kraj sećije, do čaršije, gledao je na čaršiju i neprestano otpozdravljao prolaznike, pronoseći ruku čelu i turbanu. Tek kada je opazio kako se iz daljega primiče jedan mali, sićušan, mršav čovjek, neumiven i neobrijan, on obori glavu i učini se kao da ga ne vidi. Kad je osjetio da je čovjek minuo mimo berbernicu, odahnu i zatrese glavom.

– Jarabi, jarabi, čudna devera! – reče polako. – Svaki dan kad ga vidim, srce mi se rastuži, pa bi' plako... I sad bi' plako i vazda...

– A šta to, Mujaga? – zapita jedan dedo iz vrha otežući trepavicama kao pred spavanje.

Mujaga opet uzdahnu.

– Prođe opet čaršijom Ibrahimbeg, – odgovori.

Opet svi ušutiše. Niko gotovo ni da dahne. Samo su dimovi iz lula bivali gušći i nekako su brže letili pod tavanicu.

– I suđeno mu da još živi, – opet će onaj dedo. – Nije mu još nestalo nafake... A žalos' ga pogledati.

Mujaga zavuče prste u bradu i snažno potegnu, te mu nekolike dlake ostadoše među noktima. On ih usuka među dlanovima i baci na tle.

– A otac mu, aman, kakav je bio!... Biridžija u svemu!... Si-
dio je paši uz kolino, pa što on presudi to je i paša presu-

dio... Kolika je Hercegovina, gotovo sve njegovi kmetovi...
Kud pođi, kud se okreni, sve vidiš njegove kule i čardake,
pa njegove bašče, vinograde, bostanluke, duhaništa...

– Carem ga zvali! – upade berberin utirući ruke u bošču.

– Stari ljudi, ihtijari, pa su na noge ustajali kad bi se on
pomolio na svome zekanu, a pred njim četiri seiza...

Mujaga odmahnu rukom.

– A kakav li bijaše teferič kad mu se rodio ev' ovaj Ibra-
himbeg! – reče. – Jednoga jutra zapucaše puške kroz ma-
hale, k'o da se otvorio boj u šeheru... Dok počеше vikati
da se Hasanbegu rodio sin i, biva, da je to šenluk... Kažu,
prvoga muštulugdžiju zasuo dukatima... Bio on u čaršiji,
pa kad muštulugdžija dotrčeo, zafatio je šakom u džep i
zasuo ga u lišce... drugome poklonio konja, trećemu pu-
šku... A putem bacao daci sve igrimluke i međedije, a pro-
sjacima bešluke... Kad je u kuću stigo, bili mu džepovi
prazni... Hanumi nije imao para da daje, nego naredi te
se po dućanima i magazama pokupilo što je bilo bisera i
merdžana i to proso oko nje po dušekuu...

– Pa nije samo to, – dočeka dedo – nego za deset dana
svak' je mogo u njegovoj kući jest' i piti koliko hoće, pa
došo prosjak, jal došo paša... Isti dan uredio i trku... Što je
bilo naroda u šeheru sve izašlo u polje da gleda... Age i
begovi izašli na konjima, obučeni u srmu i zlato, oružani
ko za boj... Raja izašla piške... I dvadeset konja trčali pun
sahat... Kad je prvi doletio, a ono okupan u pini, a nema
binjadžije na njemu... Jedva ga ufatiše!... Osmanaga Zino-
vić potrča mu i poče ga ljubiti' među oči k'o dite... Bio nje-
gov konj... I tada da ste vidili Hasanbega!... Primače se
Osmanagi, pa mu pruži dvi ledenjače u suho zlato oko-
vane... A momci pritrčaše, te na konja udariše opremu...
Sinu konj k'o vila! Sedlo fino, pa pokriveno kadifom, što
se spustila do uzendžija. Na četiri kraja izvezene četiri
zvizde, pa k'o da su almazima posute zasinjuju oči i ne
daju gledati u se... Crvene uzde sa velikim kitama, pa ne
vidiš konju očiju od njih... Više valjale uzde i oprema ne-
go čitav konj...

Age opet ušutiše za časak, uzvijajući se. Svaki kao da je
htio da se dosjeti čemu, da ispriča još štogod iz onoga
zlatnog doba što je kao u snu minulo...

Šta je neobično u upotrebi impe-
rativa i prezenta u ovim rečeni-
cama? Koje vrijeme oni ovdje is-
kazuju?

U četiri glagola – dvije glasovne
promjene! U kojim glagolima? O
kojim je glasovnim promjenama
riječ?

Pre(ne)poznate riječi:

basma – šarena lagana tkanina
za haljinu

čibuk – cijev s lulicom na je-
dnom kraju koja služi za pušenje
šerbetnjak – vrsta posude za šerbe
nafaka – hrana, jelo, piće; ono
što je čovjeku od Boga suđeno
da pojede i popije na ovom svi-
jetu; sudbina, usud

kmet – sluga na posjedu feudalca
bostanluk – povrtnjak u kojem
raste bostan (lubenica)

ihtijar – starac

šenluk – veselje, slavlje uz puca-
nje pušaka

muštulugdžija – donositelj rado-
sne vijesti (muštuluka)

međedija – vrsta starog turskog
kovanog novca

bešluk – vrsta starog turskog ko-
vanog novca

merdžan – biser, koralj

sрма – srebro

ledenjača – vrsta oružja

uzendžija (uzengija) – stremen u
kojem jahač drži noge dok sjedi
na konju

almaz – dijamant, dragi kamen

čošak – velika vidna soba s mno-
go prozora na spratu s isturenim
spoljnim zidovima kao u balkona

Pre(ne)poznate riječi:

kita – resa

bumbareć – čestitanje Bajrama (od Bajram mubarek olsun)

londža – zaštićeno mjesto

ječerma – dio narodne nošnje, prsluk

praporci – muzički instrument, zvečka

širit – ukrasna traka prišivena na određene dijelove uniforme

maštrafa – čaša s ukrasnim staklom

ulutma – slatko jelo od jaja

dahire – muzički instrument, bubanj s praporcima

seiz – čuvar konja, konjušar

jabana – stranci, tuđi ljudi

kanat – drveno prozorsko krilo

demirli-pendžer – prozor sa željeznim rešetkama

klačarda – slojevi kreča na zidu nastali krečenjem

kadifa – vrtno cvijeće lijepog mirisa

serdžada – prostirka

nargila – vodena lula za pušenje

čilibarski takum – dio čibuka koji se stavlja u usta

zarf – bakarna posudica ili držač za fildžan

fišeklija – kožni pojas s pregradama u kojim stoji municija za pušku

argat – fizički radnik

timariti – čistiti konja

indžilir – stručnjak, inženjer

oklepanica – odrpanac

hrbina – ruševina

krholjina – ruševna građevina

U rečenici je apozicija, a u apoziciji inverzija. Prepoznaj ih i prepiši u svesku.

– A hanuma kako mu je radila! – poče debelim glasom jedan hadžija. – Ja sam onda bio momče, pa trčo za ženska-dijom, pa sam virio kroz plot kad su hanume u bašči na bumbareću bile... Nasrid bašče, između širokih smokava, maslina i šipaka, načinjena londža, pa sva okićena cvićem, sve samim šebojem, ružom i karanfilom... Oko vrata zasađene naranče i limunovi, a između njih se protegao potok, pa teče upravo kroz londžu i vijuga se niz bašču k'oguja... U londžama posidale hanume, a po travi, oko naranča, divojke. Da umreš gledajući!... Odbacile feredže, otkrile lice, pa ne znaš jali im bilje grlo i obrazi, jali one tanke košulje... Po košuljama i ječermama osuli se dukati i bisser, pa kako koja makne, a ono zveče k'o praporci... Dimije im od same svile, a preko njih išarani zlatni širiti... I hanume ispijale medovinu... Pun kazan medovine pored njih, pa samo što zafačaju srebrnim maštrafama i piju... Oko kazana, na velikim tevsijama, poredane baklave, urmašice, lokumi, gurabije, ulutma, pa šta koja hoće neka jede... A tri Ciganke oblicu, pivaju i kucaju uz dahire... I age nastaviše razgovor. Sa Hasanbega predoše na ostale begove i počеше pričati o njima hvaleći i uznoseći sjaj, bogatstvo i raskoš svakoga...

A onaj malo čovječić, Ibrahimbeg, išao je čaršijom i ne sanjajući da je dao povoda da se o njemu govori. Išao je svojim sitnim korakom noseći na ramenu veliku šipkovu metlu, kojom čisti čaršiju, i dugačke merdevine, po kojima se penje da utrne varoške fenjere. Odijelo na njemu poderano, pa dronjci vise i kuckaju ga po koljenima... Čak mu ni fes nije čitav!... Na jednoj ga strani miš nagrizao, te tuda provirivaše bič kose...

Došavši do zgrade gradske općine, on ostavi metlu i merdevine u avliju. Zatim, stenjući, sjede na jedan snizak kamen i poče puniti kratku lulu.

– A zar si ti tu? – zapita ga ćosavi Grga, nadzornik svih radnika općinskih, sin nekdašnjeg seiza Ibrahimbegova. – A ja te tražim, ima dva sata...

Ibrahimbeg se naglo podiže i nekako prestravljeno strpa lulu u džep... Trepćući kopcima, gledaše u Grgu kao da nije dobro čuo.

– Jesi li ti gluh? – izdrije se Grga iskrivivši se malo unatrag, kao što je u ljutnji obično činio. – Šta me gledaš tako?... Gospodin indžilir pito je za te...

Ibrahimbegu pokleknuse noge... Ime inženjerovo prestraši ga... Šta će, upravo, inženjer s njime?... Inženjer, onaj visoki, mrgodni čovjek što samo na biciklu doleti radnicima i, tek malo pogledavši, ruži i otpušta svakoga!... On može čak i Grgu izružiti, – jedanput ga je i izružio – a da mu ništa ne bude i da mu se niko ne osveti za to!... Ibrahimbegu je inženjer bio gotovo najmoćniji i najstrašniji čovjek na svijetu... Prvi iza cara!... I taj moćni i strašni čovjek da njega, fenjerdžiju i čističaršiju, traži i zove sebi!...

– Šta si se ukočio, šta li misliš? – dreknu Grga i prodrma ga za prsi. – Čuješ li što ti kažem?... Indžilir te zove u sobu svoju...

Ibrahimbeg se poguri, usitni hod i, zaplećući, pođe... Kao neka jeza počela ga obujmljivati svega... Gotovo počeo drhtati... Kao da je mislio da je inženjer neka aždaja koja će ga progutati čim se pomoli.

Zakuca na vrata i otvori ih.

– Ah, ti si! – odjeknu krupan, muški glas.

I stasita ljudina, sa kratkom lulom u zubima, podiže se iza malog, zelenkastog stola i krupnim koracima poče mu se približavati. Ibrahimbeg uvuče glavu među ramena, skupivši se još više i opustivši ruke niza se, da mu vise kao mrtve.

– Tražio sam te još jutros! – zagrmi opet onaj glas, a neobično velike oči inženjerove gledaše mu pravo u nos.

– Ja... ja... čistio sam čaršiju... – zamuca Ibrahimbeg, a glas mu se utanjio, pa dahće.

– Dobro, dobro, – osiječe glas i snažna ruka spusti se Ibrahimbegu na rame da se jedva održao na nogama. – Ja sam te tražio da te zapitam za nešto... Čini mi se da ti imaš jednu kuću...

– Kućicu, – popravi Ibrahimbeg, usudivši se da mahne rukama i da ih, u znak pokornosti, složi na pas.

– Da, da, i to jednu na glavnoj pijaci... Onaj čošak što se nadnio na ulicu, tvoj je?

– Moj, – odgovori Ibrahimbeg nekako jače. I, sa nekim ponosom, podiže glavu i čak pogleda u oči inženjeru.

– Moj, moj, – potvrdi i opet. – To mi od babe ostalo...

Inženjer zaklima glavom...

– Šteta da ti nije ostalo ništa više, – osiječe. – A ja sam te zvao da te zapitam: pristaješ li ti da onaj čošak otkinemo?... On je dosta star, a i nije lijep, a smeta...

Inat kuća

Zbog izgradnje Vijećnice 1892. godine bilo je neophodno srušiti dva hana i jednu privatnu kuću. Hanovi su srušeni, dok je vlasnik kuće – stari Benderija – zahtijevao da mu se kao naknada isplati kesa dukata, a uz to da kuća bude prebačena, čerpič po čerpič, na drugu obalu Miljacke, nasuprot Vijećnici. Tako je i urađeno, a zbog inata vlasnika, kuća je prozvana Inat kućom.

Glagol "dahće" napiši u drugom, također pravilnom obliku prezenta i odredi glasovnu promjenu koja će se javiti.

Ibrahimbeg se strese.

– Da otkinete?

– Da, da, – dočeka inženjer. – Velim ti da smeta. A ti nećeš ništa štetovati... Platiće ti se...

– Jok! – ispade Ibrahimbegu nehotice iz usta.

I, kao da se poboja od jačine uzvika, brže-bolje spusti glas, umekša ga i oči obori u zemlju.

– Ne može mi ono niko platit' – prošapta.

Inženjer zavuče ruke u džepove i poče hodati po sobi.

– Smisli se, – reče. – Ja, vidiš, dozvoljavam da se ti smišliš...

– A šta ću se mislit', – opet će Ibrahimbeg istim glasom. – Mogo sam ga davno prodat', da sam stio... A ja sam volo i ne ručat' i ne večerat' nego ga prodat'...

I, ne mogavši da se savlađuje, pusti srcu na volju i krupne suze poletiše mu niz lice.

– Ono mi je samo što mi je od babe ostalo, – na glas plakaše. – Kad je Omerpaša ufatio Alipašu, naredio je, pa su mi i babu ubili... Potlje nam poharaše pare i svojte i jaban... Kmetovi nam osvojiše svu zemlju... Dođoše nekakvi, pa kazaše da im je babo bio dužan (a on nije nikome du-

govo) te odnesoše sve... Majka mi crče od žalosti, i samo ja što sam osto u kući... Kućica je moja, gospodine, i ćošak je moj, i to mi je sva begovina, i ja bi' volio da mi glavu otkinete nego da mi to oborite... Ona ne smeta nikome... Ni ja ne smetam nikome... Čaršiju čistim, a kuću čuvam da je ne prodam i da se zove moja i pošto umrem... A kuća bez ćoška ne valja!... Ćošak joj je lip i po njemu se zna da sam beg i draži mi je od svega na svitu...

I što je inženjer više ćutao, Ibrahimbeg je osjećao sve to više potrebu da govori, da se izjada. Činilo mu se da mu riječi neće biti uzaludne.

Iznenada inženjer mahnu rukom.

– Dosta! – reče – Ako nećeš milom, oborićemo ga silom. Ja neću da ona nakaza kvari našu čaršiju.

Ibrahim opet zanižem. Suze mu prestadoše teći i on glupavo pogleda inženjera.

– Nemojte! – reče opet, moleći.

– Ja sam kazo, – osiječe inženjer. – I oborićemo ga sjutra... A ti... ako ćeš se protiviti... bićeš i iz službe otpušten...

I uhvativši Ibrahimbega za rame, izvede ga pred sobu i pred nosom mu zatvori vrata.

Zašto "crči od žalosti", a ne, recimo, "umrijeti od žalosti"? Da li glagoli "crči" i "umrijeti" imaju isto značenje? Šta upotrijebljenim glagolom Ćorović naglašava?

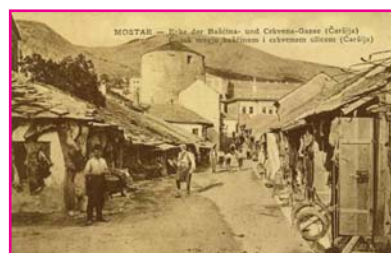
U predsooblju Ibrahimbeg stade. Nije znao ili bi naprijed ili natrag. Leđima se oduprije o zid i zablenuo gledaše na jedno mjesto u tavanici, odakle se veliki pauk spuštao po svojoj žici. Srce mu je kucalo jače nego obično, a jabučica pod grlom neprestano šetala gore-dolje. Nešto ga je gonilo da se vrati u sobu inženjeru, da stane pred njega i da se razviče kako neće pustiti svoga ćoška bez krvi...

Dva puta poletila mu je ruka kvaci, ali je brže-bolje opet trzao natrag. Strah, onaj čudnovati strah pred starješinama, koga mu je Grga na vanredan način znao uliti, zadržavao ga je... Zar opet da se usudi, pa da "gospodinu" u oči pogleda?....

I, bojeći se samoga sebe, Ibrahimbeg se odmače od zida i hitno poleti niza stepenice... Poleti pravo kući da se tamo smisli, da se pribere...

Kuća mu je bila nevelika, grbava, stara. Zidovi joj čisto crni, napukli, a po ploči kojom je pokrivena nahvatala se mahovina. Vrata velika, toliko istruhla da se jedva drže. Jedan kanat iskrivio se i, ako malo jači vjetar zatrese njime, oboriće ga. Alka na njemu slomljena, zarđala... A odmah iznad vrata izdiže se veliki ćošak, slavni *begov ćošak* sličan švapskome balkonu, samo što visinom dopire do pod krov i što je oda svih strana ograđen velikim, okruglim demirli-pendžerima. Oko pendžera i ispod njih crni se napukla klačarda. Prvi dnu je sasvim otpala, te ispod nje proviruje žuta lučevina, od koje je ćošak i sagrađen... Unutra, u kući, nema gotovo nikakva namještaja, osim nešto bakrenog posuđa i, u prizemnoj sobi, dva poderana ćilima. Ali zato u sobi gdje je ćošak namještaj je onaj isti koji je bio i prije šezdeset ili sedamdeset godina. Ista je, makar i iscrvotočena, tavanica, po kojoj su, na mekanoj orahovini, razni majstori izvezli svakovrsnoga cvijeća. U četiri ćošeta izrezani su stihovi iz Korana, a na sredini ispupčen veliki mjesec sa zvijezdom. Iznad pendžera također se vide razne rezbarije, od kojih neke ispucale, neke se sasvim raspale. Ispod pendžera su veliki minderluci, prekriveni kadifom, koja je, kako se čini, nekada izgledala zelena, a danas je blijeda, upravo bezbojna i izlignjala... Kadifeli jastuci, sa mjesecom i zvijezdom na sredini, također izbljedili. Neki su i poderani pri dnu, te iz njih ispada vuna kojom su napunjeni... Na tlama je prostrt ogroman ćilim, poderan na nekoliko mjesta, a ispod

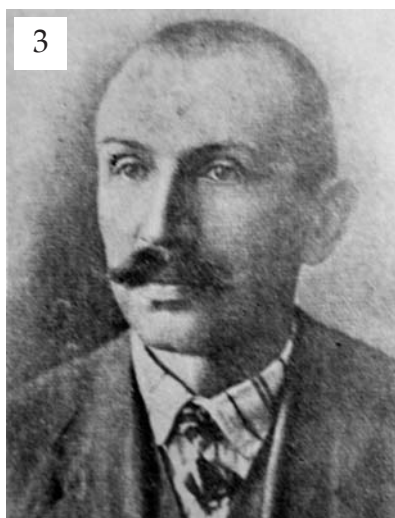
Među glagolima nema: a) aorista, b) perfekta, c) pluskvamperfekta, d) imperfekta.

Ćošak

Na fotografiji iz XIX vijeka prikazan je ćošak Baščine i Crkvene ulice u Mostaru. Da li riječ "ćošak" u naslovu priče ima isto značenje kao na ovoj fotografiji? Znači li da je i Ibrahim-beg posjedovao ugao dviju ulica? Potraži u pre(ne)poznatim riječima i drugo značenje riječi "ćošak".

Na slikama su tri bosanskohercegovačka književnika i tri književna časopisa koje su oni uređivali. Pokušaj prepoznati pisce i saznati ko je uređivao koji časopis.

njega izviruju trule serdžade. Jedna slomljena nargila leži u kraju, a crijevo se pružilo čak do sobnih vrata. Uz nargilu se vide: prislonjena tri čibuka, sa velikim ćilibarskim takumima pri vrhu, veliki izvezeni kahveni ibrik i nekoliko fildžana u zarfovima. O zidu visi nekakva ženska haljina, vezena čistim zlatom, a preko nje dva traboloza i velike srebrne fišeklije. Na rafovima, ispod tavanice, proviruju ostaci još nekakva posuđa, koga Ibrahimbegova ruka već petnaest godina prihvatila nije...

Kad je stigao u tu sobu, Ibrahimbeg pade na minderluk i prislonivši se leđima uz jastuke, nekoliko trenutaka samo dahtaše. Tako je činio vazda kad bi se, umoren teškim dnevnim poslovima, vratio kući. Razlika je bila samo u tome što danas nije vadio lule, a drugih večeri uvijek je pušio i, odbijajući dimove, gledao kako svijet čaršijom prolazi ili, razgledajući stari namještaj sobni, – koji je njemu bio uvijek nov – vraćao se u dane djetinjstva svoga i uživao u uspomenama. Ove stvari podsjećale su ga na to da on nije došlo i pridošlica, nego koljenović i kućević mimo druge... I on kao da je gledao one age i hadžije kako sjede po minderlucima, primajući od sluga raspaljene čibuke, a njegov otac sjedi u ćošku i, vječito držeći sablju preko krila, priča im šta se u svijetu radi i hoće li biti novih ratova.

– Pa, biva, da se s ovim rastanem? – izusti poluglasno, razgledajući po sobi. – Biva da i bez ovoga ostanem, pa da budem baš k'o i ostala fukara?

I, uhativši se za podbradak, tužno poče klimatati glavom. – Bud čistim čaršiju, bud radim sve k'o fukara, biva da ni u čem ne budem bolji od drugih argata... I Grga će me još više ružiti, jer zna da nema više ni ćoška, a dok je ćošak bio, on nije mogo zaboraviti da mu je otac bio moj seiz, a ja njegov beg... On mi je timario konja, sedlo ga i držo mi uzendiju sve dok ne uđahem... A kad bi uđaho, on je trčo preda mnom k'o hrt, a konj je poigravao, pa mu sve pina na usta udara... Zna Grga to... Zna on, i dok stoji ovaj ćošak, još mu je sramota da me ruži k'o ostale argate i još misli da sam beg... A kad nestane ćoška... eh... još će mi se gore rugati!... Dosad su me svi žalili, odsad će se rugati... "Di ti je begstvo?" – pitaće me – "Di je ćošak, di je kuća?" ... A ja ću crvenit' od stida i sakrivat' se...

Ibrahimbeg pokri lice rukama i jeknu. Činilo mu se kao da je već za njim pristala čitava rulja, pa ga goni, više za

njim, ruga se... I kao da mnoge age, koje su ga do sada sa sažaljenjem, a ipak i sa nekim poštovanjem, pozdravljale, sad će okretati glavu od njega. Kazaće mu da je svoju starinu prodao Švabi za kesu groša...

– Aman, aman! – uzdahnu. – Neću živ kabuliti... Kazaću i indžiliru i svakome da je ovo moja babovina i da je ne dam... Kazaću, pa nek' me otira... Ako i ne imajbudem posla kod njega, imaću kod drugoga, a opet ću ostati' beg i ostaće mi ova starina...

I rastvori pendžer na čošku, pa promoli glavu kroz demire i gledaše u susjedne dućane. Činilo mu se kao da sve komšije znadu za inžinjerovu namjeru, pa mu je došlo da vikne, da se dobro razdere kako ne da čoška...

Najpošlje mu dodija i to. Zatvori pendžer, zavali se na minderluk i zapali lulu...

Drugi dan probudio ga je Grga. Došao mu u sobu, zatekao ga gdje spava i, gurkajući ga nogom, počeo buditi. Ibrahimbeg skoči, protr oči i začuđeno gledaše... Uz Grgu stajali su još pet bunovnih općinskih radnika, sa alatom na ramenima.

– Ti spavaš, oklepanico! – uzviknu Grga. – A ne znaš da je indžilir naredio da zorom oborimo čošak... Ostario je... Pa hajde uzmi i ti lopatu i pomози nam...

Ibrahimbeg ga pogleda mrko, nekako prezrivo, i prvi put nakon toliko godina, prkosno izgovori:

– Neću...

Grga pljesnu rukama, a izbulji oči.

– Ama kome ti kažeš. Žalosniče? Meni li kažeš? – dreknu. Ibrahimbeg lagano zadrhta. Glas Grgin, poznati strogi glas, oduzme mu svu srčanost... On se počeo osvrutati oko sebe kao da nešto traži i nekako kroz zube propusti:

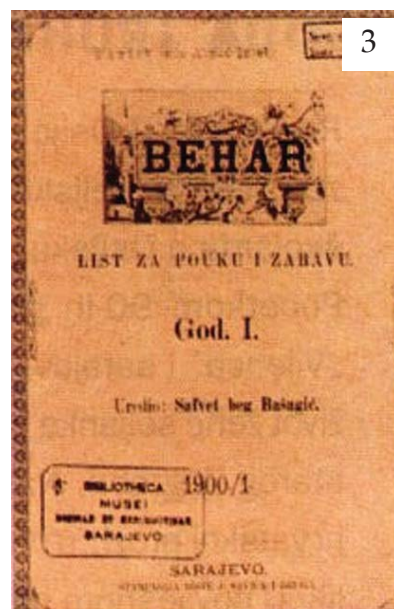
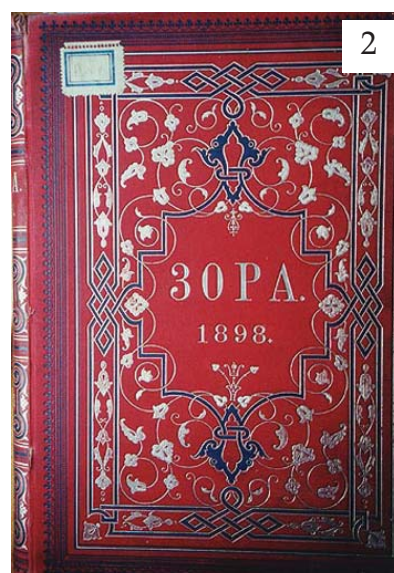
– Ne mogu ga dati...

– Ama je li tebe indžilir pito? – zapita Grga i unese mu se u lice.

– Jes'...

– Pa kad je indžilir pito, zar ti smiš kazati: neću?... Kad on veli da se obara, oboriću ja i ćaćinu kuću... Ča-ći-nu, kažem ti!... Ko si mi ti, pa da ne daš?... Nisi mogo odbraniti toliko imuće, a sad ovu hrbinu i krholjinu da odbraniš...

– Nije ovo krholjina! – upade Ibrahimbeg odignuvši glavu. – Ovo je begovska kuća i ovdje je moj otac...

Pocrveniti ili pocrvenjeti? Ili i jedno i drugo? U pravopisu pronađi odgovor: kada se koristi jedan, a kada drugi oblik.

Grga pocrveni i udari nogom o tle.

– Za očeve ne govorimo!... Zar ti to smiš meni u oči, ti?...

A indžilir meni zapovidio da obaram...

I okrenu se argatima

– Izbacite ove stvari, pa obarajte!

– Nemoj! – jauknu Ibrahimbeg prestrašen ovom zapoviješću.

– Ja slušam indžilira – ponosito odgovori Grga. – A tebi ako je krivo, hajde pa se tuži...

Zatim, kao žaleći ga, umekša glas i pokaza na jednu lopatu.

– A ja ti velim da je pametnije da zaradiš danas nadnicu,

– reče. – Eto ti lopate, pa polahko odozdo, ispred vrata, podupiri da lakše oborimo. Podupiraće Husejin, pa hajde i ti!...

Ovaj umekšani glas čudno je uplvisao na Ibrahimbega.

Ne znajući ni šta radi, on prihvati za lopatu i pođe pred vrata. Stade baš ispod ćoška, kao da će podupirati... Ipak nije radio... Nasloni se na lopatu i zamišljeno gledaše u čaršiju kako se svijet vrze i mota po njoj.

– Što ne radiš? – okosi se na njega Husejin, otirući znoj rukavom prljave košulje.

– Šta? – zapita Ibrahimbeg rasijano.

– Radi!... Zar misliš džaba nadnicu?... Nije ovo begovanje, nego treba pljunuť u šake, pa da zaradiš...

Lupa iznad glava prekide im razgovor. Radnici su uvelike testerali i lupali. Htjeli su, kako je Grga naredio, da ga "cjelokupa" obore, pa zaprli iz sve snage da pretesteraju grede što su ga držale.

– Oho! Ovdje nije dobro! – podviknu Husejin odskočivši, jer klačarda poče otpadati i posipati ih.

Ibrahimbeg ostade, poduprt lopatom.

– Biž' i ti! – doviknu Husejin. – Kad svi zavru, oboriće ga...

Ibrahimbeg ne odgovori. On je i dalje gledao uz čaršiju, mirno, kao da ne čuje onu lupu nad glavom i pucanje greda.

Ujedanput se začu Grgin glas:

– Ko ima na putu neka biži i neka se čuva!...

I ćošak se poče lagano ljuljati, kao kakva velika lađa kad se otiskiva od kraja...

– Biži! – opet viknu Husejin, bacivši se kamenom na Ibrahimbega. – Ubiće te.

"Lupa" je u rečenici imenica. Koji glagol može imati isti oblik? U kojem licu?

Ibrahimbeg samo podiže glavu i pogleda iznad sebe ne mareći što ga klačarda zasu po očima... Pogledao je kako se ćošak ljulja... I opet obori glavu, a prihvati lopatu.
– Biži!...

Strašan tresak zaori se. Zapucaše grede, zazvečашe pendžeri i sa silnom hukom ćošak se sruši na zemlju. Gust, zagušljiv oblak prašine podiže se, ne dopuštajući nikome da se približi. On je branio ljudskom oku da vidi kako pod ostacima svoga ćoška izdiše jadni, mirni Ibrahimbeg...

1903.

Razgovor o pripovijetci

U kojem licu je ispričana ova priča? Kako se zove pripovjedač koji je svugdje prisutan, koji sve zna, čak i šta likovi misle? (O vrstama pripovjedača potraži na str. 9.)

Ko je junak ove priče? Ko nas s njim upoznaje? Šta o njegovom životu saznajemo? Šta je on porijeklom? Šta se s njegovom porodicom desilo? Zašto? (Odgovor na ovo posljednje "zašto" potraži u historiji.) Zamisli pripovjedača kao neku nevidljivu osobu koja stoji pored likova, sluša i gleda o čemu govore i šta rade. Gdje se ta nevidljiva osoba nalazi na početku priče? Kada promijeni mjesto? Koga nastavi da prati? Gdje se odigrava sljedeća scena? Ko su njeni akteri? Kakav je odnos među njima? Kakve crte karaktera ispoljava jedan, a kakve drugi?

Ko su akteri treće scene? Gdje se ona odigrava? Šta jedan od aktera traži? Zašto? Ima li pravo na to? Zašto drugi ponudu ne prihvata? Pokušaj razumjeti i jednog i drugog. Postoji li realno rješenje kojim bi obojica bili zadovoljni? Obrati pažnju na dijalog: u čemu su sve različiti načini na koje govore?

Četvrta scena odigrava se u staroj kući. U kakvoj je vezi opis sobe i namještaja sa stanjem u kojem se lik nalazi? (Da li prostor u kome neko živi, ili način na koji se oblači, kako izgleda, može reći nešto i o njegovoj psihi?) Kakav je Tvoj odnos prema junaku priče? Da li ga sažalijevaš? Čini li mu se nepravda? Ili je sam kriv za svoju sudbinu? Pokazuje li on u svom ponašanju i razmišljanjima ijednu vrlinu? Da li je hrabar? Borben? Preduzimljiv? Ponosan?

Kako počinje završna scena? Je li smrt junaka ubistvo, samoubistvo, ili nesretan slučaj? Ko je za nju kriv? Kako tumačiš kraj, završnu sliku? Znači li ona nešto više od rušenja starog ćoška?

Šta je tema priče:

- a) propadanje bošnjačkog plemstva pod austrijskom vlašću
- b) modernizacija čaršije

c) pobuna pojedinca protiv samovolje vlasti.

(Izaberi jedan od ponuđenih odgovora i obrazloži svoj izbor.)

Šta je ideja priče:

- a) propada onaj ko se uzda u porijeklo i imovinu, a ne u vlastite vrline
- b) bolje je umrijeti ponosno nego živjeti poniženo
- c) pojedinac ne može zaustaviti društveni napredak.

(Izaberi jedan od ponuđenih odgovora i obrazloži svoj izbor.)

Berlinski kongres

U Berlinu, 1878. godine održan je kongres na kojem je Bosna i Hercegovina data na upravljanje Austro-Ugarskoj monarhiji. Istraži ko je prije upravljao Bosnom i Hercegovinom i u kakvoj vezi je ovaj istorijski događaj s temom priče *Ibrahimbegov ćošak*.

Sergej Jesenjin (1895.) jedan je od najpopularnijih ruskih pjesnika. Za njega se ne kaže uzalud da je pisao ono što je živio. *Pjesma o kučki* nastala je prema istinitom događaju iz njegovog sela. Osim ove pjesme poznate su i *Ana Snjegina* i *Pismo majci*.

RSPCA

Royal Society for the Prevention of Cruelty to Animals (RSPCA) – Kraljevsko društvo za prevenciju okrutnosti prema životinjama, najstarije i najveće društvo za zaštitu životinja na svijetu, osnovano je davne 1824. godine u Engleskoj i Walesu. Postoji li u Tvom mjestu neko slično društvo? Poznaješ li nekoga ko bi mogao biti član ili članica? Šta misliš o njihovom radu: podržavaš li ga, ili misliš da ima prečih stvari od brige za životinje?

Pre(ne)poznate riječi:

kučka – kuja, keruša

staja – štala, pojata, tor, mjesto za odlaganje sijena

šaš – barsko bilje koje se često koristi i kao ukrasno bilje u domaćinstvima

raskravljen – odmrznut

tmuo – tmuran

smetovi – snježni nanosi

Sergej Jesenjin PJESMA O KUČKI

Jutros, sred ražane staje,
Gdje šaš se zlati iz reda,
Sedmero oštenila je,
Riđe štenadi sedam.

Mazila ih do večernjih sjeni,
Jezikom sve češljajući.
Curkao snježić raskravljeni
Pod trbuhom joj vrućim.

Uveče, kad koke kreću
Na prečke da sjednu, tmuo
Iziđe gazda, u vreću
Sve sedmero je metnuo.

Po smetovima je trčala,
Hitala za njim trka njena...
I dugo je, dugo drhtala
Voda nezaleđena.

A kad, bokove oznojene
Ližući, vukla se nazad,
Ko jedno joj se od djece njene
Nad kućom mjesec ukaza.

Gledala je, cvileći
U plave zvonke vise,
I tanki mjesec klizeći
Za hum sred polja skri se.

Nijemo, ko kad se s njom šale
Bacivši kamen uz smijeh,
Pseće se oči skotrljale,
Ko zvijezde zlatne u snijeg.

Razgovor o pjesmi

Kakav utisak je pjesma na Tebe ostavila? Zašto? Kako nam pjesnik kerušu prikazuje? U kojoj ulozi? Vidiš li neku sličnost između njenog odnosa prema kućićima i odnosa majke prema djetetu? Možeš li na osnovu pjesme zaključiti kakvi su kerušini osjećaji prema kućićima? Kako se ona prema njima odnosi?

Kako se prema kućićima odnosi gazda? U koje doba dana kućiče odnosi u vreći? Zašto tada i zašto u vreći? Šta misliš zašto je gazda "tmuo"?

U petoj strofi keruš se čini da je mjesec jedno od njenih kućića. Da li je to Tebi posebno potresan moment u pjesmi i ako jeste, reci zašto? Obrati pažnju na šestu strofu. Za pse se inače kaže da "zavijaju na mjesec". Da li je u kerušinom slučaju ta predstava o psima istinita? U zadnjoj strofi pjesme kaže se da su joj se oči skotrljale u snijeg. Šta misliš, da li su se samo oči skotrljale ili i cijelo tijelo? Kada cjelinu zamjenjujemo dijelom, o kojoj se stilskoj figuri radi? Zašto pjesnik izdvaja samo oči? Razmisli o tome imajući u vidu da je noć. Ako je noć, šta je na životinji najlakše primijetiti? Pjesnik poredi oči sa zvijezdama. Koje pridjeve najčešće upotrebljavamo uz riječ "zvijezda"? Od čega sve oči mogu biti sjajne i svjetlucave? Šta misliš da je u kerušinom slučaju razlog sjajnim i svjetlucavim očima?

Za ovu pjesmu se može reći da je narativna (lat. narratio – pričanje) jer u osnovi ima priču. Pokušaj je prepričati, odredi elemente kompozicije njene priče: uvod, zaplet, vrhunac, rasplet i kraj. Jesenjin je u Rusiji bio pokretač jednog pjesničkog pravca koji je nazvan imažizam (fr. image – slika). Iz svake strofe izdvoji neku sliku koja je Tebi najupečatljivija.

Na fotografiji je statua Niobe. Bila je majka sedam sinova i sedam kćeri. Prema grčkom mitu, pretvorila se od tuge u kamen. Otkrij zašto, i svoje otkriće poveži s Jesenjinovom *Pjesmom o kućki*.

Petar Kočić (1877.) rodio se u selu Stričićima kod Banje Luke, u kojoj je završio osnovnu školu. Gimnaziju je pohađao u Sarajevu, a filozofiju studirao u Beču. Kao učitelj radio je u Skoplju i Bitolju.

Poznatija djela Petra Kočića su: *Jazavac pred sudom*, *Mračajski proto*, *Jablan*, *Megdan Simeuna đaka*...

Prepiši označeni odlomak u svesku tako što ćeš umjesto apostrofa napisati slovo koje bi tu trebalo biti. Možeš li objasniti zašto David Štrbac "guta slova"?

Jazavac

Jazavac je krznata životinja iz porodice kuna. Zdepaste je građe i kratkih udova. Jazavac je životinja noći. Iz svoje jazbine izlazi s prvim mrakom, a vraća se u nju u zoru. Ne kreće se u grupi, obično je sam. Kretanje jazavca je sporo i odmjereno. Jazavac ima vrlo snažne, za kopanje prilagođene noge. U jazbini kopa hodnike.

Petar Kočić JAZAVAC PRED SUDOM (odlomak)

Jazavac pred sudom je satira koju je Petar Kočić napisao 1903. godine u Beču za vrijeme studija, a objavljena je 1904. godine. Radnja počinje kada David Štrbac, bosanski seljak, dolazi u sud noseći u vreći jazavca s namjerom da ga tuži za pojedeni kukuruz.

SUDAC: Što si vodio ovog lopova pred sud? Što ga nijesi odma' na njivi ubio?

DAVID: Kako sam budalast, more biti da bi' i to učinio da ne znam današnjeg reda i zakona. Ama, šta bi ti glavati gospodine, duljio, otez'o i natez'o: znam zakon, pa neću preko zakona. Neću preko zakona, pa ubi me!... Neke godine, dok još nijesam bio svještio vašeg zakona, ubio sam u toj istoj njivici jednog jazavca. Biće valjda brat ovog lopova. U'vati me carski šumar i oglobi s pet vorinti. Kad metnu pare u džep, oštro mi zaprijeti: "Ne smiješ to više činiti, jer i jazavca današnji zakon brani!" E, kad brani, nek mu i sudi, kad štetu počini!... Samo imam ono nešto krezube babetine, i tu njivicu kuruza što sam imao, pa mi ovaj lopov stra i sa zemljom sravni. Osušili se jadni kuruzi, pa kad prođem pokraj njivice, obuzme me tuga i žalost. O, kako tužno šušte čemerni, slomljeni kuruzi! Rek'o bi čo'jek da uzdišu za osvetom i pravdom... Samo (plače) samo sam tu njivicu kuruza im'o, pa...

PISARČIĆ (zajedljivo): A kako ti se zove njivica? To treba slavni sud da zna.

DAVID (tare suze): Čudnovato se, dijete, zove njivica. Zove se Ni Davidova, ni carska, ni spa'iska. Tako joj je ime i tako je, čini mi se, vođe u sudu zapisato.

SUDIJA (smije se): U tebe, Davide, sve to nekako zapetljano. Kako se to zove njivica? Ni Davidova, ni carska, ni spa'iska? Kako to?

DAVID: E, tako, gospodini moji. Sve ću vam kazati po redu i zakonu. To je njivica krčevina. Ja sam iskrčio, pa velim: moja je. Oko te njivice carska šuma. Na kraj njivice, upravo kad se pođe Markanovom točku, stoji dirjek, uboden u zemlju, s one dvije k'o kantarske kuke (C. Š.). To vele, ko piše: carska šuma. Bože moj, bože, čudne ljepote u vašeg cara! Bože moj, bože, svakom li se danas odaje čast: carska šuma! Za turskog suda: svačija, ničija šuma, a

danas carska šuma. Pa kažem vam, oko te je njivice carska šuma, te gruntovnik veli: "Istina, Davide, ti si je iskrčio, ali to je carska šuma. Pošto si iskrčio carsku šumu, ostala je carska zemlja. Šuma je carska, pa i zemlja mora biti carska." Sad dolazi spa'ija: "Lažeš, Vlaše! Nisi je iskrčio, već je to, bivakarce, od davnina ziratna zemlja, a svaki komadić ziratne zemlje moj je!" Na čijoj je strani prava, ne znam. Samo znam da zato svijet tu njivicu zove Ni Davidova, ni carska, ni spa'ijska. A ja bi' rek'o da svijet u neku ruku ima pravo, jer ta njivica, kako ste čuli, nije ni moja, ni carska, ni spa'iska, već ovog prokletog lopova, a brezakonika! Dok se mi 'vamo svađamo i prepiremo čija je, a on se poistija sladi i deblja, što 'no vele k'o šokački pratar. Zato vas molim i preklinjem, da ga što teže osudite. Meni je ovaj slavni sud mlogo dobra učinio. Od mloge me je bijede i nevolje oslobodio...

SUDAC: Baš od mloge te nevolje oslobodio? Kako to?

DAVID: Da, da, od mloge me bijede i napasti oslobodio. Sve ću vam, gospodini moji, kazati po redu u zakonu. Imao sam sina. Snažno, mlado i vitko momče k'o jela. Nije bio nimalo na me nalik. Bacio se bio na đeda, moga oca, što je u posljednjoj buni u Crnim Potocima pogin'o. Snažno i vitko momče, ali naopako i zločesto, da bog milostivi sačuva! Uzeše ga u vojsku, poslaše ga u Grac i ja danu' dušom. Lani, oko Časni' veriga, donese mi knez crnu knjigu i tri vorinta: "Davide, umro ti sin, pa ti carstvo šalje tri vorinta. To ti je nagrada." "O, dobre carevine, krst joj ljubim!", lijepo ja jauknu' od radosti, a žena i djeca zaplakaše. "Brate, kneže, vrati ti ta tri vorinta carevini. Pravo će biti bogu i ljud'ma, da to carevina uzme sebi k'o reće kaz'ti, neku nagradu, jer ona je mene od napasti oslobodila." – Onda sam imao jednu kravu, dobru, debelu kravu. Od usta sam svoji' otkid'o, pa sam njoj dav'o. Kažem vam, dobra, debela krava, ali zijanćerasta, da bog zakloni! Satra mi svake godine ljetinu. Doču to nekako slavni sud. Eto ti jednog dana onog šikucije, što kupi miriju i porez: "Davide, veli, dočuo sud da te snašla bijeda, pa me je posl'o da... Kako bi bilo da mi ti nesretnu kravu preteslimimo carevini, pa nek se ona tamo š njom muči i devera?" "Vala, velim ja, carevini, koja se toliko za me brine! Vodi, brate, vodi odma'!" – Onda sam im'o čet'ri koze. Za turskog suda mirne k'o ovčice, a kad zastupi

Pre(ne)poznate riječi:

forinta (vorinta) – srebrni ili zlatni novac u različitim zemljama u različito vrijeme
spahija – zemljoposjednik u Osmanskom carstvu
dirjek/direk – stup, balvan, greda, temelj
kantar – vaga; ured za vaganje; mjera za težinu
Vlah – kod različitih naroda naziv za različite tuđe narode; često su ovim pojmom u periodu Osmanskog carstva nazivani kršćani
bivakarce – tobože, kao
gruntovnica – zemljišna knjiga u koju se unose nekretnine, vlasnički odnosi nad njima; gruntovnik – voditelj zemljišnih knjiga
ziratna zemlja – obradiva zemlja; oranica, njiva, polje
poistija – poistiha, u tišini, tiho
šokački – ovdje: pogrdan naziv za hrvatski
Časne verige – vjerski praznik

U kojem su glagolskom obliku predikati u ove dvije rečenice?

Karakterizacija, način prikazivanja bitnih svojstava ličnosti, može biti:

- sociološko/društvena (naglasak na položaju lika u društvu, na ono čime se bavi, šta radi)
- etička/moralna (naglasak na uvjerenjima lika, na postupcima)
- psihološka (naglasak na razmišljanjima, na razlozima zbog kojih lik djeluje)
- govorna (naglasak na iskazima, dijalogu).

Pokušaj objasniti satiru na označenom primjeru. Koga ismijava David Štrbac? Koristi li alegoriju da kritikuje i ismijava društvene pojave? Zašto jasno ne kaže šta mu se ne dopada?

ukupacija, ošjetiše i one slobodu, bog i' ubio, pa se ne daju snositi! Počne i' ona moja krezuba babetina musti, a posljednja nogom u kab' o, pa prolije vareniku. Doču jope' nekako carevina. Eto ti šikucije: "Pomozi bog, Davide! Zdravo, mirno?!" "Dobro, 'vala bogu, kako si ti?" Tuj se upitismo za zdravlje, dok šikucija poče: "Tebe, Davide, zar jope snašla napast: nemirne ti koze, pa proljevaju vareniku? Kako bi bilo da i' predamo poreznom uredu, pa nek on š njima muči?" "O, da dobre carevine, milostivi bože!", zaneso' se ja i lijepo jauknu', od nekakve silne miline, a žena i djeca od velike radosti zajecaše. "Goni, brate, ljubim ti stope tvoje, goni!" I, boga mi, čo'jek – 'vala mu, 'vala i njemu i premilostivoj carevini! – očera nesretnice i oprostite me napasti. – Od svega mala i imaća ostade mi još jedan prasac, ali zijanćerast i nesreća jedna! Potra kuruze, pojede tikve i misirače, sve pojede i proždra, da oprostite, k'o kakav šikucija. Napravim mu jarmac i metnem mu 'vako k'o sad tebi (sklapa ruke i pokazuje na pisarčića) i, ne budi primijenjeno, oko vrata, ali ne pomaže. Skočio svijet na me k'o na bijelu vranu: "Tvoj prasac, Davide, upropasti i tebe i nas!" Od usta do usta, dok i carevina ne doču. Eto ti šikucije: "E, baš si, veli, Davide, baksuz! Ni u čemu ti se ne da!" "Dosta, brate! Znam!", viknu' ja, pa ga zagrlji, i poljubi'. "Dosta! Goni! 'Vala ti, 'vala i tebi i premilostivoj carevini, koja se ona za mene toliko brine? 'Vala vam će čuli i ne čuli!"

PISARČIĆ: Ne znate vi, gospodine, još ovih bosanskih seljaka. Danas ovaj David hvali i uznosi carevinu do neba, a sutra bi se, onako sakat diga' u bunu i pošaj' protiv ovog slavnog suda. Znamo se, Davide, znamo. Svi ste vi jednaki.

DAVID (unosni se pisarčiću u oči): Ko? Ko, bolan? Zar da se ja dignem u bunu? Drago moje dijete, vidim, pametan si i učevan si, ali nemoj me, tako ti carskog kruva, musavediti i bijediti kod ovog carskog suda! Zar da se ja dignem u bunu? Bolan, bolan, ja bi' glavu svoju položio za 'vaj sud!... Nego, preklinjem te, glavati gospodine, da ovog lopova što teže osudiš. Svega me upropastio. Skini mi ga s vrata, tako ti carske službe! Nas je, seljake, kažem vam, ovaj slavni sud od mlogo čega oslobodio. Ne riču nam više sa plandišta zadržali bakovi niti nam bodu čeljadi; ne taru nam više silne volovanice plotova i ušjeva

k'o u ono staro, blentavo, tursko vrijeme. Danas ne mereš vidjeti u svijeta žirovine i bakovite sermije. Što nam je slavni sud ostavio, to je mirno, čudevno, pametno; istina malo šašavo i slabo, ali za nas, blentave Bošnjake, i nije drugo!...

PISARČIĆ: E, ta ti je, Davide, na mjestu.

DAVID: Svaka je moja, d'jete, na mjestu, svaka! Nemoj misliti da nije. Nego, kažite vi meni, 'oćete li već početi ovog brezakonika osuđivati ili nećete, da znam na čemu sam?

SUDAC: Ti si, Štrbac, prava pravcata budala! Jazavca osuđivati! Ti si lud, čovječe!

DAVID (kao uvrijeđeno, ljutito): Nemoj ti, gospodine tako! Dok jadni težak svješti vaš red i zakon, a vi odma': ti si lud, ti si budala...

Razgovor o odlomku

Zbog čega se David Štrbac obratio za pomoć sudu?

Pročitaj Davidovo objašnjenje svoje tužbe. Baca li on krivicu na jazavca ili na nekog drugog? Zastupa li David Štrbac samo sebe? Objasni citat: "O, kako tužno šušte čemerni, slomljeni kuruzi! Rek'o bi č'o'jek da uzdišu za osvetom i pravdom..." Koga, u prenesenom značenju, predstavljaju polomljeni kukuruzi?

Kako David Štrbac naziva svoju njivu? Zašto? Na šta se odnosi taj naziv: samo na njivu ili na nešto mnogo šire?

Razgovara li David Štrbac sa sudijom i pisarčićem nepristojno? Kako se on ponaša prema njima?

David Štrbac je: a) buntovnik; b) mudrac; c) licemjer; d) naivan; e) duhovit? (Izaberi jedan odgovor i obrazloži.)

Šta u ovoj satiri predstavlja sud? Protiv koga ili čega se David Štrbac buni? Osjeća li strah pred sudom? Koji su razlozi tome? David Štrbac kaže da je "slavni sud" za njega učinio "mloga dobra". Da li on to zaista i misli?

David Štrbac se zalaže za zakone. Tako govori. Ali, da li ih on na ovaj način ismijava? Na čijoj su strani ti zakoni: na strani naroda ili na strani države, vlasti?

Prisjeti se šta je ironija. Možeš li prepoznati u kojim dijelovima teksta se javlja: u govoru Davida Štrbca, suca ili pisarčića?

David Štrbac se služi ironijom: a) da se dodvori sudu; b) jer ga je strah reći ono što misli; c) da se podsmjehuje sudu jer mu oni vjeruju ono što im govori? (Izaberi jedan odgovor i obrazloži.)

Prisjetite se pripovijetke *Jablan* Petra Kočića. Možeš li pronaći poveznice između te pripovijetke i ove satire? Koja je osnovna ideja koju pronosi ovo djelo?

Pre(ne)poznate riječi:

šikucija – (egzekucija) zapljena dužnikove imovine
mirija – zemljište u vlasništvu države; porez
preteslimiti – predati, ustuknuti, pretrgnuti
deverati – baviti se nečim; mučiti se, teško živjeti; služiti nekom
akupacija: okupacija – osvajanje tuđeg teritorija vojnom silom; stjecanje vlasništva stvari koja nije ničija njenim uzimanje u posjed; zaposlenost, zauzetost
varenika – skuhanu mlijeko
mal – imetak, blago; novac; stoka
misirača – bundeva
zijančerast – onaj koji nanosi štetu
jarmac – obruč za konje
baksuz – nesretan čovjek kojem ništa ne uspijeva ili koji donosi nesreću
sakat – invalid, bogalj
musavediti – zanovijetati, dosađivati, klevetati
plandište – mjesto na polju za odmor
plot – ograda
žirovina – ograđeni prostor sa stablima žirova, tor za svinje
bak – bik
sermija – imanje, imovina; blago, stoka, domaće životinje uopće
težak – seljak, poljoprivrednik

PRIČE U
SLIKAMA
V DIO

ILUSTROVANA ISTORIJA
STRIPA

Od karikatu do avanture

JEZIK NOVINA

↑ **Naslov:** *Od karikature do avanture – sažet, jasan, istaknut. Za naslov su rezervisana najveća slova i nijedan drugi dio teksta nema tu privilegiju.*

← **Nadnaslov:** *Priče u slikama V dio; ilustrovana istorijica stripa – Nadnaslov ističe temu o kojoj se govori u tekstu. U zavisnosti od vrste časopisa razlikuju se i nadnaslovi. Koja riječ je neobična u ovom nadnaslovu? Zašto je navedena riječ istorijica, a ne kratka istorija? Koji još podatak nudi ovaj nadnaslov?*

Pogledaš sliku i vidiš: isječak iz nekih novina. Šta vidiš na isječku? Možeš li na prvi pogled shvatiti o čemu/kome tekst govori? Pomažu li Ti fotografije u tome? Pokušaj prepoznati iz kojih novina su ove dvije strane. Nijedan časopis koji čitaš nije crno-bijeli. Kako ćeš saznati ime ovog časopisa? Pogledaj u lijevi i desni donji ugao – *FAN* – bh. časopis koji je izlazio u periodu od 1996. do 1998. godine. Istraživanja su dokazala da čitatelji novina najviše čitaju naslove, podnaslove, potpise ispod fotografija, same fotografije. Veoma mali broj njih pročita tekst od početka do kraja. Da bi tekst privukao Tvoju pažnju, potrebno ga je dobro i zanimljivo opremiti. Opremanje novinskog teksta sadrži sljedeće dijelove:

prije zvanično
torije stripa pr
koji su ga izur
mu standard
FW.Busha (e
bilo riječi), nec
pomenuti Rodolpha Te
koji je još od 1829. go
"Albert", a kasnije, o
strip "Pustolovine ge
Vjeboa, g
Zaboa i g
Kriptogra

"The Yellow Kid" Richard Outcault

Francuskoj je J. C. Christoph crtao strip "Porodica Fenjuar",

dok je u Velikoj Britaniji to radio V. F. Thomas crtajući "Iznemoglog Villija i umornog Tima".

Kako je sve počelo

↑ **Međunaslovi** – rečeno novinarskim rječnikom: razbijaju tekst, pomažu Ti da prepoznaš koje informacije donosi koji dio teksta. Ako želiš s nekim podijeliti dio sadržaja novinskog teksta, međunaslovi Ti pomažu da ga brže pronađeš. Broj međunaslova zavisi od dužine teksta.

a novinsku
e izdavačke kuće
", imala je jako
a. Joseph Pullicer,
zaposlio Richarda
, uspio da znatno
nik "The New
a prodaju novina
u svom listu.
historija. Taj 16.
low Kid" premi-

čovjeku, Jevrejину, sa velikom dozom etničkog humora, pojavila se 1910. godine pod nazivom "Abie the Agent", a crtao ju je Harry Hershfeld. Uvidjevši uticaj stripa na tiraž tadašnjih dnevnih listova, izdavači su stvorili novi trend- PORODIČNI STRIP.

Glavni junaci ovih stripova koji su izlazili u dnevnim nastavcima bili su obični ljudi, tako da je identifikacija čitalaca sa likovima bila neizbježna. Već 1917. godine se pojavio strip "Gumps" kojeg je crtao Sidney Fisher. Bio je to strip porodičnog tipa koji se bavio zgodama jedne sasvim obične tadašnje američke porodice i uskoro je imao milionsku publiku. Porodični strip koji je imao najduži vijek trajanja bio je "Gasoline Aley".

"The Katzenjamer Kids" Rudolph Driks

"Happy Hooligan" Frederic Ber Oper

autora Franka Kinga čiji su glavni likovi vremenom stariji, umirali, radali se... Ukratko, ovaj strip je sažimao iskustva jedne sasvim obične porodice tako da junak koji je služio u 2. svjetskom ratu u narednim epizodama strepi za svog sina koji upravo služi u Vijetnamu. "Polly and Her Pals" Cliffa Sterretta, "Smitty" Valtera Burnta, "Moon Mullins" Franka Villoudhardta su samo neki od značajnijih porodično-dječijih stripova toga doba. Ukratko, ovaj najraniji period historije stripa obilježen je uglavnom ovakvom vrstom stripa, zasnovanom na isključivo karikaturnom izrazu i satiričnim scenarijskim elementima. Krajem dvadesetih godina u većini slučajeva s tim je raskinuto. Autori su dotjerali scenario, crtači su poboljšali crtež uvodeći u naraciju dokumentarno-realistične elemente. Započeo je novi trend realizma u crtežu, što je bio nedvojbeni uticaj filma. Sve savršeniji stripovi su montirani iz scene u scenu. Započelo je doba takozvanog AVANTURISTIČKOG STRIPA.

↑ Potpis ispod fotografije – veza između ilustracije i sadržaja članka. Happy Hooligan Frederic Ber Oper piše ispod ove ilustracije. Koja je veza ove ilustracije sa sadržajem teksta?

2. Osim Marvelovih crtača epizodu stripa "Silver Surfer" je ekskluzivno uradio i jedan Evropljanin:
a) Hermann
b) Moebius
c) Battaglia
d) Serpieri

1. Ova autokarikatura predstavlja crtača stripa "Calvin and Hobbes", Njegovo ime je:
a) Howard Cruse
b) Syd Mead
c) Bill Watterson
d) Jerry Robinson

Elvis Naprta
Elvis nam je poslao jedno kratko pismo i četiri blijeda crteža koji su nažalost urađeni olovkom i kao takvi se, opet nažalost, ne mogu čitati su dobri, kompoziciono jedinstvi, ali im smeta već...
Zašto ne. Ova rubrika u...
Elvise, poziv na suradnju...
može uradiš tušem i pokušaš...
slikih kontrasta pri...
odličan fazon. Zašto ga ne

↑ Dodaci – u ovom tekstu imamo dva dodatka – jedan je FAN STRIP PTT, a drugi STRIPKVIZ. Pročitaj sadržaj dodataka i objasni njihovu funkciju u ovom tekstu.

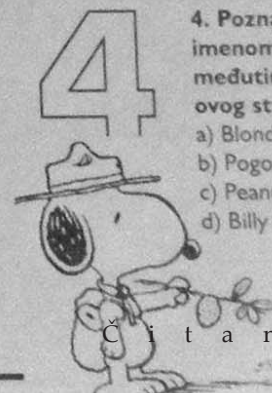
Duboko obrađovani obavještavamo redakciju prijatelje, poznanike i sve ostale koji nisu...
- FAN zbog njega, da je naš i vaš

cloun

urno poslije 9. epizode jer ga njegov tata nije donio na vrijeme

- a) FAN No 6
- b) FAN No 9
- c) FAN No 11
- d) FAN No 13

4. Poznajemo ga pod imenom "Snoopy"; međutim, originalno ime ovog stripa je:
a) Blondie
b) Pogo
c) Peanuts
d) Billy

ТРИПУТ МЈЕРИ, ЈЕДНОМ РЕЦИ

На слици је кадар из филма *Лажов* (Liar Liar) у којем главни јунак, иначе склон лажима, буде зачаран да један дан у животу говори само и искључиво истину. Замисли себе у сличној ситуацији. Да ли је та чаролија казна или награда?

Истину је увијек лијепо рећи, али често није лако. Храброст није у мишићима, него у карактеру. Али, да би се истина могла рећи, она се прије тога мора знати. А да би се знала, мора се видјети, чути, препознати. Истина се учи; ради ње, а не ради оцјена, иде се у школу. Да би истина победила, није довољно да Ти не лажеш, него и да другима не допушташ да Те лажу. Лаж живи у ријечима. Прочитај како о томе размишљају два дјечака, близанца.

Агота Криштоф НАШЕ ШКОЛОВАЊЕ

(Поглавље из романа *Велика биљежница*)

Наставу одржавамо с рјечником нашег Оца и с Библијом коју смо нашли овдје, код Баке, на тавану.

Имамо сатове правописа, писања састава, читања, рачунања напамет, математике и вјежби памћења.

Рјечник рабимо за правопис, за тражење објашњења, али и за учење нових ријечи, синонима и антонима.

Библија служи за читање наглас, за диктате и за вјежбе памћења. Учимо тако напамет цијеле странице из Библије.

Ево како тече сат писања састава:

Сједимо за кухињским столом с папирима на квадратиће, оловкама и Великом Биљежницом. Сами смо.

Први каже:

– Наслов твојег састава је “Долазак к Баки”.

Други каже:

– Наслов Твог састава је “Наши послови”.

Прионемо писању. Имамо два сата за обрађивање теме и два листа папира.

Кад истекну два сата, размјењујемо листове папира, исправљамо један другоме правописне грешке уз помоћ рјечника и, на дну странице, напишемо: “Добро” или “Лоше”. Ако је “Лоше”, састав бацимо у ватру и покушавамо обрадити исту тему на сљедећем сату. Ако је “Добро”, састав можемо преписати у Велику Биљежницу.

Да бисмо одлучили је ли “Добро” или “Лоше”, примјењујемо врло једноставно правило: састав мора бити истинит. Морамо написати оно што јест, оно што видимо, што чујемо, што радимо. Примјерице, забрањено је написати: “Бака сличи вјештици”, али је дозвољено написати: “Људи Баку зову Вјештица”.

Забрањено је написати: “Мали Град је лијеп”, јер Мали Град може нама бити лијеп, а неком другом ружан. Исто тако, ако напишемо: “Посилни је добар”, то није истина, зато што је посилни можда кадар учинити нешто

зло, а да ми то не знамо. Зато ћемо написати само:

“Посилни нам даје покриваче”.

Написат ћемо: “Једемо много ораха”, а не: “Волимо орахе”, зато што ријеч “вољети” није сигурна ријеч,

Агота Криштоф (1935.) рођена је у Мађарској. Живи у Швајцарској и пише на француском. Роман *Велика биљежница* објавила је 1986. доживевши убрзо након тога преводе на 30 језика.

Ријеч хладан је антоним за топао; наведи синоним за топао.

Који се све глаголи могу “написати” од глагола “писати”? Настави низ: дописати, исписати...

недостају јој прецизности и објективности. “Вољети орахе” и “вољети Мајку” не може значити исто. Први израз означава угодан окус у устима, а други осјећај. Ријечи којима се изричу осјећаји врло су неодређене; боље је избјегавати их и држати се описа предмета, људских бића и себе, то јест вјерног описа чињеница.

Разговор о одломку

Ко је приповједач у овој причи? У којем лицу приповиједа? Говори ли приповједач у своје лично име или у име свих ученика? Користиш ли Ти прво лице множине када препричаваш неки догађај у којем си учествовао заједно са својим пријатељима?

Свиђа ли се Теби школа приказана у овом одломку романа *Велика Биљежница*? Желиш ли бити ученик такве школе? Наброји предмете које ученици изучавају. Сатови рачунања напамет и математике – зар и рачунање напамет не спада у математику? Имаш ли Ти посебно часове правописа, посебно писања састава и часове читања или то све изучаваш у оквиру једног предмета? Ако ученици уче напамет дијелове *Библије*, гдје би се то они могли школовати?

Како ученици пишу саставе? Гдје сједе када пишу саставе? Откуд у школи кухињски сто? Шта у том тренутку имају са собом? Чему служи Велика Биљежница? Када се ученички састав преписује у Велику Биљежницу? Ко је задужен да одреди вриједност састава? Гдје је наставник? Да ли Ти желиш да ученици оцјењују Твој писмени рад, а не наставник? Твој рад би тада имао исти садржај, био би “истинитији”, као код ученика у овом одломку? Пишеш ли састав који је настао на основу стварних догађаја или радије измислиш нову причу? Траже ли наставници и од Тебе да користиш еуфемизме (ријечи којима се неки израз замјењује другим, али у блажем облику, због бонтона, друштвених, религијских и других разлога) у писању? Напримјер, не смијеш у саставу написати да неко “лаже”, него да “не говори истину”. Мислиш ли да је потребно писати на тај начин? Погледај примјере за “лијеп начин писања” у овом одломку. Шта је још потребно избјегавати? Има ли противрјечности у томе да се увијек пише о истинитом догађају, али да писање није у потпуности истинито, да је потребно мало и “заобићи истину”?

Смију ли ученици писати о осјећајима? Зашто? Може ли човјек занемарити осјећаје и само се држати “описа предмета и вјерног описа чињеница”? Провјери да ли је могуће написати састав у којем неће бити емоција. Изабери један од два наведена наслова у одломку: “Долазак к баки” или “Наши послови”. Напиши састав и онда провјери има ли дијелова који су Твојом емоцијом обојени. Ако има, промијени или избриши тај дио. Резултате свог експеримента подијели с ученицима у разреду.

Мула Мустафа Башескија

ЉЕТОПИС

(Одломци)

Година 1183. (7. V 1769 – 26. IV 1770)

Руси и Пољаци, са снагама од 60-70 хиљада људи и 27 топова, опколили су тврђаву Хотин. Муслиманима стигоше у помоћ Абаза-паша, Кахриман-паша и други неки и тако муслиманска војска извојева побједу на сабљу над непријатељем који је имао доста губитака. О овоме догађају стиже у Сарајево 5. ребиул-евела на Петров-дан (9. VII 1976) радосни ферман, којим поводом је три дана трајало весеље уз пуцњаву топова.

У истом мјесецу стиже ферман у којем се каже да је око стотину хиљада Руса и Пољака заједно навалило на исламске земље и након прелаза ријеке Турле ненадано опсједнуло тврђаву Хотин. Међутим, беглербег Меркаши и метесафир Теке санџака Абаза и мири-миран Али-паша навале на непријатеља и протјерају га до у његов логор и ту побију око 30.000 непријатеља. На муслиманској страни пало је 600-700 шехида, а рањено је неколико стотина војника. У ферману је наређено да се у хутбама спомињу ови јунаци. У овим вијестима је јављено да је рањен хотински паша Хусејин-паша, који је наводно био изашао из тврђаве према непријатељу. Међутим, касније се испоставило да је лажан споменути ферман који говори о претјераним побједама и који султана и учеснике тога боја проглашујегазијама. Овај ферман су саставили некакви лажљивци и варалице. Дакле, свијет је, и не провјеривши ствар, прославио ове побједе. Затим је опет стигао татар с веселом вијести да је непријатељ прешао са 18.000 војника преко три моста на ријеци Турли и навалио на тврђаву Хотин, гдје је погинуло 25.000 непријатеља, а осим тога је Авди-ага заробио хиљаду непријатеља, а 200 погубио. Страдало је 1000 оклопника у непријатељској војсци. Тим поводом је весеље трајало три дана уз пуцњаву топова. Јављено је такођер да је заплијењено осамнаест непријатељских топова и двије стотине кола хране. Такве су вијести дошле. Коначно, када се војска вратила с војне кућама, установило се да су наведене вијести биле лажне. (...)

Једине податке које имамо о Башескији навео је сам летописац: највећи дио свог живота провео је као писар у дућану испод Сахат-куле. Због великог броја неписменог становништва писао је у њихово име приватна писма, молбе, жалбе, уговоре, потврде и сл.

Препиши предикате и препознај који од њих је исказан плусквамперфектом.

Башескија: Сан о Сарајеву

На слици је сцена из представе *Башескија: Сан о Сарајеву*. Представа се већ 19 година приказује на сцени Позоришта младих из Сарајева; премијеру је имала 1991. године. Режијер представе је Градимир Гојер.

Љетопис је књижевна форма која настоји своје читатеље увјерити да садржи неупитно истините догађаје, оне које историја потврђује. Прозна књижевност, чак и ако спомиње историјске догађаје не избјегава мијењање догађаја из прошлости. **Љетопис** је и књига у коју се записују догађаји из живота једног града, активности поједине институције, организације или заједнице.

Пре(не)познате ријечи:

Хотин или Хоћин – град на ријеци Дњестру у Украјини

ребиул-евел – трећи мјесец муслиманске године

Петров-дан – празник

ферман – царска наредба, дугачко писмо

Турла – турски назив за ријеку Дњестар

беглербег – врховни командант османске војске

метесафир – изасланик

шехид – муслиман који погине у борби за вјеру, невино погубљен, мученик

санџак – османска управна област; изворно на турском значи застава

вилајет – покрајина, провинција, завичај

хутба – проповијед коју држи имам у џамији петком и за вријеме бајрама

газија – јунак из рата

Татар – назив народа

ћурчија – кожар који прави прслуке од овчије коже

шеријат – муслимански вјеро-закон

худ – зао

мехкема – суд, судска зграда

кадија – шеријатски судија

везир – министар

чета – војна јединица

куга – заразна болест

шиник – мјера за пшеницу

грош – сребрни новац

Стиже вијест да су поновно непријатељи навалили на Хотин и да с бројном војском већ неколико дана опсиједају хотинску тврђаву. Велики број муслиманске војске је побјегао, али се коначно охрабрише, протјераше непријатеља и тако ослободише хотинску тврђаву. (...) Коначно, муслиманска војска напусти Хотин, а чете које су се с другу страну ријеке бориле буду посјечене од остале војске, јер је усљед киша ријека надошла и порушила мостове, па они који бијаху способни препливаше ријеку и побјегоше с Хотина. Тако непријатељ нађе празну тврђаву и заузео је. Везир дозволи босанским четама да се врате кућама, давши им запечатена писма. На плаћу за 1183. годину имало је право само 200-300 особа. Свијет се зачудио доласку војске и њеном отпуштању, јер мир још није био склопљен. То је било неуобичајено.

Признајем да сам биљежењем догађаја задњих неколико страница преуранио, а биљежио сам их чим сам за њих сазнао. Наиме, вијести о претјераним побједама и страховитом поразу непријатеља, показале су се лажнима. Зато, ево сада обећајем да ћу одсада убудуће сачекати најсигурније вијести, стрпићу се да прође више времена, па тек онда их обиљежити.

Година 1197. (7. XII 1782. – 25. XI 1783)

Како је прије појаве куге двије године узастопно владала суша, то је пшеница веома поскупила, тако да је шиник износио осам гроша. Такво стање је потрајало око десет мјесеци. Затим у селима поче харати куга, а тада бијаше пшеница усљед повољних временских прилика добро родила. Тако наједном паде цијена пшенице на три гроша по шинику, чему се сваки зачуди. (...) Божијом провидношћу висока цијена пшенице, која бијаше изашла на близу десет гроша по шинику, одржа се кратко вријеме. Иако је у селима завладала куга и свијет није пожњео ни покупио жито, ипак усљед великог рода цијена пшенице спаде на стотину пара по шинику, а то је све Божија доброта.

У нашем граду је у години у којој хараше куге умрло од куге осам хиљада душа, заједно са дјецом, кршћанима и Жидовима. Исто толико је умрло прије двадесет година. Не може бити да је умрло више од тог броја.

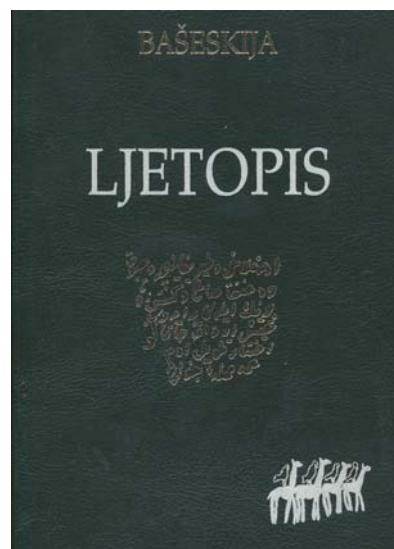
Наиме, Сарајево има стотину махала, па нека је у свакој махали умрло по осамдесет особа, то би износило 8000 особа. Додуше, у Сарајеву су само три до пет великих махала, а све остале су махале с малим бројем домова. Многе особе сам распитивао по кафанама за број умрлих од куге и већина њих су ми одговорили да их је било до осамдесет по махали; негдје сам установио мање случајева, а негдје опет више. Међутим, глупаци, који не знају рачунати, рећи ће вам, ако хоћете, да је било и двадесет хиљада умрлих од куге.

Разговор о одломку

Колико догађаја наводи Мула Мустафа Башескија у првом одломку из Љетописа? Који су то догађаји? Догађајима у наведеном одломку није посвећена једнака пажња и исти простор. Зашто? Какве су прве вијести које стижу с хоћинског ратишта? Наводи ли Башескија број “непријатељских” војника? Како становници Сарајева реагују на вијести о извојеваној побједи над бројним непријатељем? Зашто становништво не сумња у број жртава – убијено 30.000 непријатељских војника, а само 600 – 700 у османској војсци? Ипак, убрзо и Башескија наводи да су приспјеле вијести биле лажне. Значи, становници су први пут славили побједу које није било. Је ли их то опаметило? Како реагују на вијести о новим “побједама”? Да ли би тако реаговали и трећи пут да се војници нису с ратишта вратили кућама?

Шта је љетописац Башескија научио из овог догађаја? Још једном прочитајте одломак који почиње ријечима: “Признајем да сам биљежењем догађаја...” Вјерујеш ли Ти свим информацијама које чујеш? Настојаш ли их провјерити?

У чему је сличност првог с другим одломком? Како Башескија долази до броја умрлих од куге? Слаже ли се с већином која говори да је од куге умрло 20.000 људи?

О Башескијином Љетопису

На почетку *Љеџоџиса* Башескија пише: “Овдје ћу навести и забиљежити датуме неких догађаја који се збише у Сарајеву граду и босанском ајалету, јер како се каже: Што је записано остаје, а што се памти ишчезне!” *Љеџоџис* почиње писати у својој 25. години живота, односно 1756. и пише га све до 1805. Прије него напише цитирану реченицу, он ће навести и неке познате догађаје из прошлости. Писао је на турском језику. Догађаји у *Љеџоџису* су разноврсни; Башескија биљежи временске прилике, урод воћа и поврћа; наводи цијене прехранбених артикала; наводи посљедице куге те појаве и других болести, имена умрлих, број рођених; извјештава о земљотресима, одласцима војника у рат... Оригинал Башескијиног *Љеџоџиса* чува се у Гази Хусрев-беговој библиотеци у Сарајеву.

Мухамед Неркеси Ес-Сараји (1584.) рођен је у Сарајеву. Потјече из кадијске породице. Школовао се у Сарајеву, у Гази Хусрев-беговој медреси, а затим у Цариграду. Радио је као кадија у многим градовима, од Цариграда до Габеле, Новог Пазара, Елбасана до Бања Луке. Стекао је велики углед као писац, па је послан у Цариград да буде службени хроничар царског похода на Реван. На том путу је и умро.

Мухамед Неркеси Ес-Сараји ПЈЕСМА О ПЕРУ

О перо,
иако си немоћно и наоко нијемо,
без језика,
кад пређеш у руке пјеснику,
он од тебе начини славуја;
истога часа почнеш извијати пјесме,
у свакоме напјеву откриваш хиљаду тајни,
ходи сада,
отпочни пјесму
и сложи глас са славујем моје нарави!

Разговор о пјесми

О писању и умијећу пера написано је много, много редова. Сваки писац је на свој начин доживио саму умјетност ријечи – снагу написаног... Перо није само средство писања, предмет помоћу којег човјек ствара умјетничко дјело. Оно представља и симбол људског умијећа да ствара. Како је перо представљено у овој пјесми? Зашто лирски субјект каже да је оно “немоћно без језика”? Шта перо може извести без људског језика? Појасни значење ријечи “наоко нијемо”. Зашто у рукама пјесника перо престаје бити нијемо и постаје славуј? У сваком напјеву пера открива се хиљаду тајни, каже пјесма. Можеш ли претпоставити какве су то тајне? Јеси ли икада у пјесми открио/открила тајну? Коју? Може ли умјетничко дјело крити у себи баш хиљаде тајни? Каква је ово стилска фигура? Шта још умјетничко дјело може? Има ли моћ промијенити стварност? На који начин? Напиши свој став о моћи ријечи.

Коме се обраћа лирски субјект у овој пјесми?

Стиховима “Ходи сада/отпочни пјесму”, пјесник ће “оживити” перо. Коју стилску фигуру у томе препознајеш?

Зашто пјесник жели да се “глас пера” сложи са “славујем његове нарави”? Препознај и појасни метафоре у овим стиховима. О чему уствари говоре ови стихови? Чему тежи пјесник – лирски субјект? Ко је уствари “славуј његове нарави”? Да ли сматраш да је пјесништво посебан таленат или техника коју свако од нас може научити? Како пјесма говори о томе?

Да ли је пјесма написана у слободном или везаном стиху?

За истраживање: Пронађи што више података о источним пјесничким формама попут газела, рубаије, касиде и месневије.

Перо

Перо су у сврху писања први користили стари Индијци. Израђивали су их од перја птица (јер су шупља и могу се напунити тинтом) или штапића бамбуса, и њима писали књижевна дјела још прије 7000 година. У средњем вијеку писари су за свој алат били захвални орловима, гускама, совама, ћуркама, а најскупље су плаћали онај ишчупан из лабуђег крила.

ČAROLIJA RIJEČI

Opkoračenje

Iz šume, s rikom gora, prasak **muko zatutnji**. Za njim tanad **raspršeno Ciknu**, ko djeca njegovaa. **Pijuko Nada mnom zvuk** visoko, izgubljeno. (Ivan Goran Kovačić, *Jama*)

Vitorog se mesec zapleo **u granju Starih kestenova**; noć svetla i plava. Ko nemirna savest što prvi put spava, Tako spava more u nemom blistanju. (Jovan Dučić, *Selo*)

Iza mokrih njiava magle **skrivaju Kućice i toranj**; sunce u ranama Mre i motri kako mrke bivaju Vrbe, crneći se crnim vranama. (Antun Gustav Matoš, *Jesenje večer*)

Često, šale radi, **sa broda mornari Love albatrose**, silne ptice mora, Što slede, nehajni saputnici stari, Lađu koja klizi vrh gorkih napora. (Charles Baudelaire, *Albatros*)

O davno, davno otrova mi grudi? Cinička zbilja zemaljskog života? Davno me udes **rastavio hudi? Od mojih milih**; ah ja sam sirot... (Musa Ćazim Ćatić, *Ja nijesam sanjar*)

Opkoračenje je... Pogledaj primjere i obrati posebnu pažnju na dije-love stihova označene debljim slovima; šta im je svima zajedničko? (Ko šta tu opkoračuje?) Pokušaj odgovarajući na ova pitanja dati definiciju opkoračenja.

Stalni epitet

Prođi me se **mila majko** moja, nije blago ni srebro ni zlato već je blago što je srcu drago! (Smrt Omera i Merime)

Pak dozivlje **milu majku** svoju: Nu, starice, mila moja majko! (Zaručnica Senjanina Iva)

Besedi joj mladani Nenade: Oj starice, moja **mila majko!** (Predrag i Nenad)

Zdravo da si, mudra sijeda glavo! Evo tebi **sitnu knjigu** pišem. (Smrt Smail Age /malog Radojice/ kod Sombor kapije)

Pa on odmah **sitnu knjigu** piše, Te je šalje caru u Stambola. (Marko Kraljević i Arapin)

Pašinica **sitnu knjigu** piše: Moj djevoere, Gazi Husrev-beže, eno paše u Stambolu živa. (Ženidba bega Ljubovića)

Marko uze svoju **vjernu ljub**u I Minino on pokupi blago. (Marko Kraljević i Mina od Kostura)

No eto ste tri brata rođena, U svakoga ima **vjerna ljuba**. (Zidanje Skadra)

Vjernoj ljubi jade zadavaše: **Vjerna ljubo**, ženiću se na te. (Ženidba bega Alibega)

Stalni epitet je figura koja... Gdje se javlja? U kojim pjesmama? Šta je za njega karakteristično? Pogledaj pažljivo sve primjere i sačini vlastitu definiciju ove stilske figure.

Anafora

Zbogom, žitku, moj prelepi sanče! **Zbogom**, zoro, **zbogom**, beli danče! (Branko Radičević, *Kad mlidijah umreti*)

I nema sestre ni brata **I nema** oca ni majke **I nema** drage ni druga... (Tin Ujević, *Svakidašnja jadikovka*)

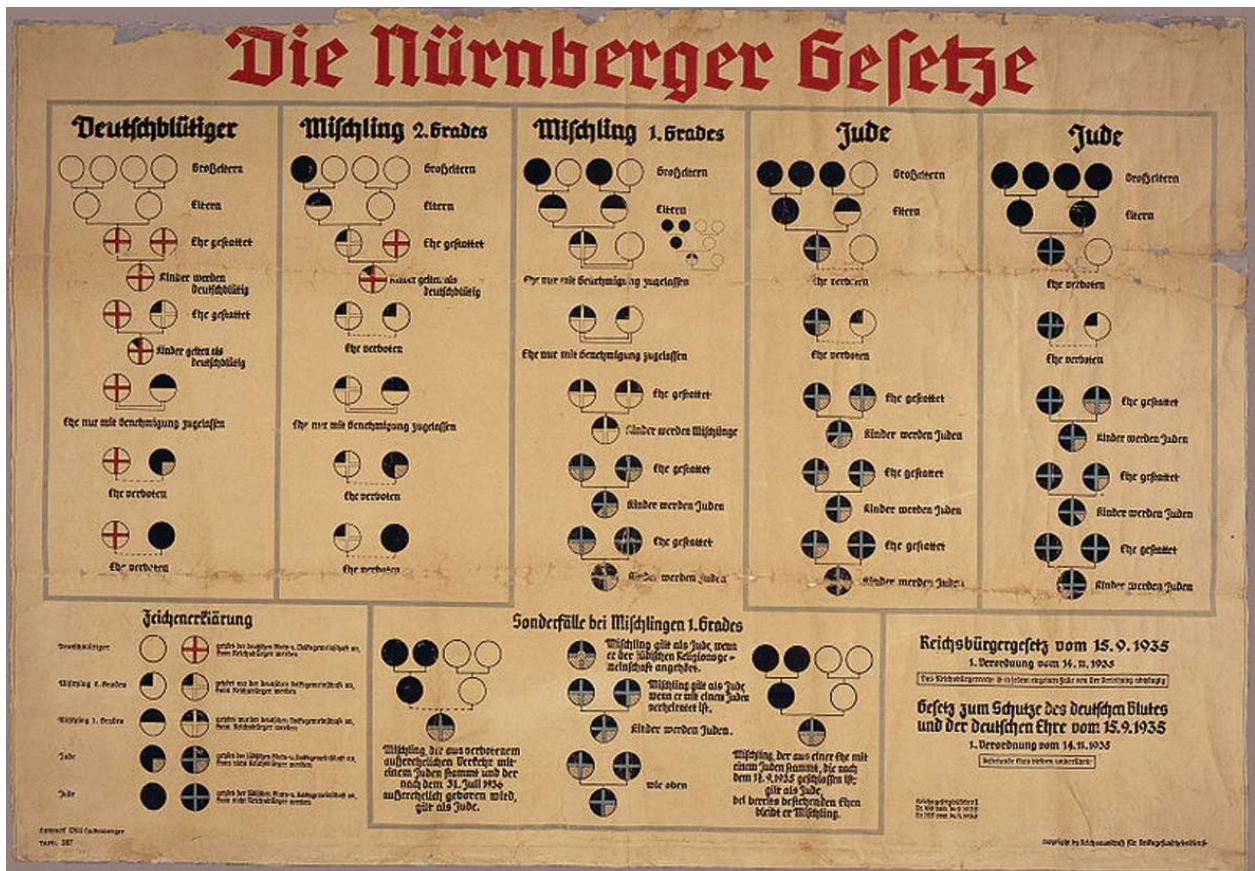
Ljubav nije sreća! – znaš li kad mi reče? **Ljubav**, to je rana, i ta rana peče, **Ljubav** boli, boli, kao život boli... (Antun Gustav Matoš, *Samotna ljubav*)

Ona gori: vruća rana! **ona** pišti: lelek žala! **Ona** mrzi: jed zeleni! **ona** lipti: prsak krvi! (Skender Kulenović, *Ševa*)

Anafora je figura koja... Pogledaj pažljivo četiri gornja primjera. Zaključi šta je zajedničko svim po-debljanim riječima. Na osnovu svojih zapažanja sačini definiciju anafore.

LOŠ GLAS DALEKO SE ČUJE

Narodna poslovice kaže da se dobar glas daleko čuje. Možeš li objasniti šta narodno iskustvo poručuje? Ali šta ako glas ne znači proizvođenje ili ispuštanje zvukova, nego stajanje na nečiju stranu u odlučivanju, glasanjem? Kako se čuo glas njemačkih glasača, koji su 1933. izabrali za vođu nacistu Adolfa Hitlera, čovjeka koji je odgovoran za početak Drugog svjetskog rata? U tom ratu stradalo je 55.000.000 ljudi, od toga 6.000.000 (šest miliona! To je više od cjelokupnog stanovništva BiH!) u logorima. Većina njih bili su Jevreji, koje je Hitler smatrao nižom rasom.

Na fotografiji je originalni dokument u vezi s nurnberškim zakonima, na osnovu kojeg su nacističke vlasti počevši od 1935. određivale čistoću rase. Osoba kojoj oba djeda i obje bake nisu bili Nijemci (bijeli krugovi na crtežu), tj. osoba kojoj je barem jedno od njih bilo Jevrej (crni krug), gubila je građanska prava u Hitlerovoj državi. Ostajala bi bez po-

sla, zabranjivano joj je da sklapa brak s "čistim" Nijemcima, oduzimana joj je imovina, uskraćivano pravo na slobodno kretanje. U Drugom svjetskom ratu ti su ljudi proganjani, zatvarani, deportovani u tzv. radne logore, gdje su bili žrtve ubistava, mučenja, bolesti, iscrpljenosti i gladi. Pokušaj zamisliti da živiš u društvu koje Te smatra niže vrijednim i uskraćuje Ti prava zato što Tvoje porijeklo nije prihvatljivo većini, zato što pripadaš drugoj vjeri ili naciji. Bolje ćeš razumjeti razloge zbog kojih je Anna Frank morala s porodicom napustiti Njemačku i zašto se u Amsterdamu morala kriti.

Nakon dolaska Hitlera na vlast u Njemačkoj, bogati Jevrej Otto Frank iz Frankfurta seli sa ženom i kćerkama u Amsterdam, gdje pokušavaju mirno živjeti. Međutim, nacisti 1941. godine okupiraju Holandiju i počinje masovno ubijanje i protjerivanje Jevreja u logore. Annina porodica je prisiljena sakriti se u potkrovlju jedne kuće u Amsterdamu. U polutami između četiri zida, Anna počinje pisati svoje dnevničke zapise. Dnevnik je vodila od juna 1942. godine do augusta 1944. godine. U proljeće 1944. godine na radiju je čula kako će se nakon rata sakupiti sva svjedočanstva o patnjama holandskog naroda za vrijeme njemačke okupacije. Odlučila je objaviti knjigu nakon rata, a dnevnik je trebao biti skica te knjige. Nažalost, pisanje dnevnika prekinuto je otkrovanjem skrovišta Annine porodice 4. augusta 1944. godine. Anna je odvedena u jedan od najstrašnijih nacističkih koncentracijskih logora Auschwitz u Poljskoj, a potom je prebačena u njemački logor Bergen-Belsen pored Hanovera. U tom logoru umrla je od tifusa, u martu 1945. godine.

Dnevnik Anne Frank pronašao je njen otac, koji se 1947. godine vratio u Amsterdam. Annin dnevnik će postati jedan od najvažnijih simbola i dokumenata masovnog uništenja Jevreja u Drugom svjetskom ratu. Porodična kuća djevojčice Anne u Amsterdamu pretvorena je u muzej.

Dnevnik

Na slici je originalni dnevnik koji je Anne Frank vodila od juna 1942. do augusta 1944. godine.

Dnevnik je književna vrsta čiji sadržaj čine manje cjeline od kojih se svaka odnosi na određeni datum. Unutar svake cjeline, "dana", bilježe se događaji i razmišljanja koje autor ili autorica smatra važnim.

Ukoliko želiš voditi dnevnik, ne zaboravi: voditi ga redovno, pisati detaljno i iskreno, ne uljepšavati događaje o kojima pišeš.

Mješanci / Mischling

Mješanci – naziv u nirnberškim zakonima za ljude koji imaju "miješanu krv", koji "nisu čista rasa", čiji preci nisu SVI Nijemci. Čovječanstvo danas ne prihvata rasizam – ideju da je jedna rasa bolja od druge (da su bijelci bolji od crnaca ili Kineza, npr.). Ljudi se ne smiju dijeliti po tome kojoj rasi, vjeri ili naciji pripadaju njihovi predaci!

Drugim riječima, to u šta vjeruje ili ne vjeruje, ili kako se zove ili ne zove, ili šta posjeduje ili ne posjeduje Tvoj, naprimjer, djed – ne smije imati nikakve veze s Tvojim pravima. Bez obzira na Tvoje porijeklo, Ti trebaš imati ista (a to znači ni manja, ali ni veća!) prava kao i svi drugi ljudi oko Tebe, u razredu, u školi, u gradu, državi...

Anne Frank

SLIJEDEĆI NOJEVU POLITIKU

(Odlomak iz *Dnevnika Anne Frank*)

ponedjeljak, 22. maj 1944.

Draga Kitty,

Dvadesetog svibnja tata je izgubio pet boca jogurta u okladi s gospođom Van Daan. Ipak još uvijek nije došla invazija; nije pretjerano reći da čitav Amsterdam, čitava Holandija da, čitava zapadna obala Evrope, sve do Španjolske, danju i noću priča o invaziji, raspravlja o njoj, kladi se i... nada.

Kojim početnim slovom pišeš nazive stanovnika neke države? Pišeš li isto kao i Anna Frank? Stanovnike kojih zemalja ona spominje u ovom označenom dijelu?

Napetost raste prema vrhuncu. Nipošto nije svatko koga smo smatrali "dobrim" Nizozemcem istrajao u svojoj vjeri u Engleze; svi nipošto ne misle da je engleski blef majstorsko djelo strategije; oh, ne, ljudi žele napokon vidjeti djela, velika herojska djela. Nitko ne vidi dalje od nosa, nitko ne misli da se Englezi bore za vlastitu zemlju i vlastite ljude, svi misle da je njihova dužnost spasiti Holandiju, što brže i što bolje umiju. Kakve obveze imaju Englezi spram nas? Kako su Holanđani zaslužili velikodušnu pomoć koju kao da tako jasno očekuju? Oh, ne, Holanđani silno griješe; Engleze, unatoč čitavom njihovom blefu, sigurno ne treba okrivljavati više negoli sve ostale zemlje, velike i male, koje nisu pod okupacijom. Englezi nam se zbilja neće trebati ispričavati, jer čak ako ih prekoravamo što su spavali onih godina dok se Njemačka naoružavala, ne možemo poreći da su i sve druge zemlje, osobito one koje graniče s Njemačkom, također spavale. Slijedeći jednu nojevu politiku, nećemo nikamo stići. Engleska i čitav svijet sada to isuviše dobro vide i zbog toga će jedan po jedan, Engleska ništa manje od ostalih, morati učiniti teške žrtve. Nijedna zemlja neće žrtvovati svoje ljude ni zbog čega a zacijelo ne u interesu neke druge. Ni Engleska to neće učiniti. Invazija, s oslobođenjem i slobodom, jednoga će dana doći, ali će taj dan odrediti Engleska i Amerika, a ne sve okupirane zemlje udružene zajedno. Na naš veliki užas i žalost čujemo da se mijenja stajalište velikog broja ljudi spram nas Židova, čujemo da antisemitizam sada postoji u krugovima koji na nj nikad ranije nisu pomišljali. Ova vijest sve nas je jako, jako pogodila. Uzrok ove mržnje spram Židova je razumljiv, čak pone-

Tajne spisateljskog zanata

Na osnovu ove fotografije opiši Annu Frank. Obrati pažnju na izraz Anninog lica, na nježno poziranje – je li iskreno nasimijana ili se samo smije zbog fotografiranja?

kad ljudski, ali nije dobar. Kršćani okrivljuju Židove što odaju tajne Nijemcima, što izdaju svoje pomagače i zbog činjenice što su preko Židova mnogi kršćani otišli putem tolikih drugih i pretrpjeli strašne kazne i groznu sudbinu. Sve je to istina, ali uvijek se mora gledati ove stvari s obje strane. Da li bi se kršćani drugačije ponašali na našem mjestu? Nijemci imaju način prisiljavanja ljudi da progovore. Može li netko tko im je posve prepušten na milost i nemilost, bio on Židov ili kršćanin, uvijek šutjeti? Svi znaju da je to praktički nemoguće. Zašto onda ljudi od Židova zahtijevaju nemoguće?

U podzemnim krugovima se šapće da njemačkim Židovima koji su emigrirali u Holandiju i koji su sada u Poljskoj možda neće biti dopušteno da se vrate ovamo; jedanput su imali pravo na azil u Nizozemskoj, ali kad Hitler ode, morat će se vratiti u Njemačku. Kad čovjek ovo čuje, pita se zašto nastavljamo ovaj dugi teški rat. Stalno slušamo da se svi zajedno borimo za slobodu, istinu i pravdu! Zar se nesloga pokazuje dok se još borimo, zar je Židov ponovno manje vrijedan negoli netko drugi? Oh, žalosno je, vrlo žalosno da se ponovno, tko zna po koji put, potvrđuje stara istina: "Što čini jedan kršćanin, čini na vlastitu odgovornost; što čini jedan Židov, baca se na sve Židove." Posve otvoreno, ne mogu shvatiti da Holanđani, tako dobri, poštene i ispravni ljudi, ovako mogu prosuđivati nas, najugnetenije, najnesretnije, možda najbjednije među svim narodima čitavoga svijeta.

Samo se jedno nadam: da će ova mržnja spram Židova biti nešto prolazno, da će Holanđani ipak pokazati kakvi jesu i da nikad neće posrnuti i izgubiti svoj osjećaj pravičnosti. Jer antisemitizam je nepravedan! A ako se ova strašna prijetnja doista obistini, onda će jadna mala skupina preostalih Židova morati napustiti Holandiju. Mi ćemo se također morati opet odseliti s našim malim svežnjevima i ostaviti ovu lijepu zemlju koja nam je pružila tako toplu dobrodošlicu, a koja nam sada okreće leđa. Volim Holandiju. Ja, koja nemam rodne zemlje, nadala sam se da će ona postati mojom domovinom i još uvijek se tome nadam!

Tvoja Ana

Irena Sandler

Irena Sandler (rođena 1910.) spasila je preko 2500 djece od sudbine kakvu je doživjela Anna Frank. Kao socijalni radnik u Varšavi sklanjala je jevrejsku djecu u poljske porodice ili u katolička sirotišta, nabavljajući im pri tom lažna dokumenta. (U staklenim teglama zakopanim ispod drveta u dvorištu čuvala je spisak pravih i lažnih imena.) Predložena je za Nobelovu nagradu za mir 2007. godine, a umrla 2008. O svom hrabrom činu (zbog kojeg su je nacisti 1943. osudili na smrt, ali su je prijatelji uspjeli spasiti s gubilišta) kazala je: "Želim posebno naglasiti da oni koji su spašavali djecu nisu nikakvi heroji. I dalje me grize savjest što nisam učinila više. Svako spašeno dijete je opravdanje mog postojanja na zemlji, a ne nešto zbog čega bih bila slavna." Kako razumiješ ove Irenine riječi? Ako njen čin nije herojski, šta za Tebe jeste herojstvo?

Pronađi tri bliža i jedan dalji objekat. Pomoći ćemo Ti: dalji objekat se u istom obliku pojavljuje dva puta.

Zakon za Rome

Među narodima koji su stradali u logorima u Drugom svjetskom ratu bili su i Romi. Prema njima su nirnberški zakoni bili još stroži nego prema Jevrejima. I danas se mnoge države prema Romima odnose s podozrenjem, sumnjom, strahom, netrpeljivošću. Kako se zakoni u našoj zemlji odnose prema njima, i manjinama uopšte? Neka to bude jedna od tema časa odjeljenske zajednice.

Razgovor o odlomku

Čemu se nadaju Jevrejka Anna i ostali Jevreji koji su se sakrivali u jednoj amsterdamskoj zgradi? Zašto svi Engleze doživljavaju kao spasitelje?

Napad savezničkih snaga (Velika Britanija, Amerika, Francuska, Kanada) na položaje vojnih snaga nacističke Njemačke odigrao se 6. juna i ovaj dan zove se Dan-D. To je bila najveća pomorska invazija u povijesti, a uključivala je preko 3 miliona vojnika koji su se iskrcali na obalu i u francuskoj pokrajini Normandiji. Bitka za Normandiju trajala je dva mjeseca i donijela je pobjedu savezničkih snaga i oslobođenje Pariza.

Možemo li se složiti da je Anna znala jako puno o aktualnoj situaciji u Evropi za svoje godine? Zašto je to tako? Da li Ti znaš podjednako mnogo o trenutnoj društvenoj situaciji u našoj državi?

Da, ona je bila i zaljubljena, prolazeći kroz period u kojem ste svi vi sada. Glava u oblacima, sanjarenje o dječacima, mašta koja te odvodi na bilo koji dio svijeta – ali, Anna je itekako snažno bila svjesna stvarnosti oko sebe. Po čemu to zaključujemo?

Pronađi dio u tekstu koji govori o odnosu Holandana prema Jevrejima. Zašto su prema Anni, Jevreji najnesretniji i najbjedniji narod na svijetu?

Da li Anna doživljava Holandiju kao svoju domovinu? Šta je za Tebe domovina? Patriotizam je osjećaj ljubavi i pripadnosti prema svojoj zemlji. Voliš li Ti svoju domovinu? Zašto? Poznati mađarski pisac Georg Konrad rekao je da je domovina tamo gdje te neće ubiti. Šta misliš o ovoj tvrdnji? Možeš li se složiti s njom? Zašto? "Domovina je tamo gdje se poštuje ličnost i riječ. Tamo gdje se unaprijed uvažava to što sam onakav kakav jesam i što mislim ono što mislim. Domovina je tamo gdje se moja djeca osjećaju sigurno."

Može li se čovjek osjećati sigurno u svijetu u kojem vladaju sila i nepravda?

Pročitaj priču o djevojčici Sadako Sasaki. Čiji glas je uzrok njenoj sudbini?

Pre(ne)poznate riječi:

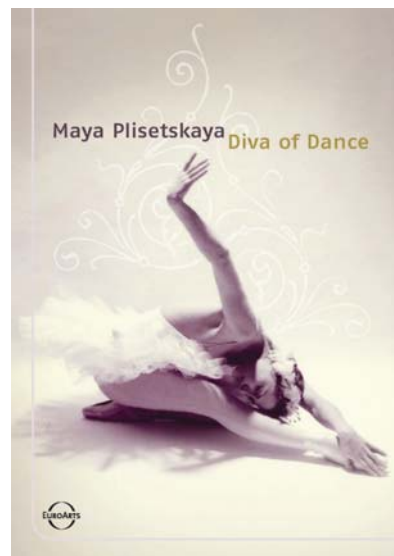
antisemitizam – neprijateljstvo prema Jevrejima; prvi put se ovaj izraz javlja krajem XIX stoljeća
blef – trik, varka, obmana; termin potječe iz kartaških igara

Maja Pliseckaja NE ŽELIM DA SAGINJEM GLAVU

Dnevnik je vodila i Maja Pliseckaja, poznata ruska balerina. I ona je, poput Anne Frank, živjela i odrastala u dramatičnim vremenima. Rođena je 1925. godine u Moskvi u jevrejskoj porodici. Kad je imala devet godina, Maja je krenula u baletnu školu i uskoro se pokazalo da je veoma talentirana. Uprkos tome što je komunistička vlast njenog oca uhapsila i ubila, a majku poslala u radni logor, Maja nije odustajala. Vježbala je vrijedno i razvijala svoj talenat sve dok nije postala prva balerina poznatog ruskog Boljšoj teatra. U svojoj zemlji je često doživljavala poteškoće jer je smatrana neprijateljicom vladajućeg režima. Zbog toga šest godina nije mogla dobiti pasoš i putovati na turneje izvan domovine. To uskraćivanje slobode, koje ju je jako pogađalo, opisala je u svojoj knjizi:

“A šta je, ustvari, potrebno čovjeku? Za druge ne znam.
Reći ću šta je meni potrebno:
Neću da budem robinja.
Neću da mi nemjerodavni ljudi odlučuju o sudbini.
Neću lanac oko vrata.
Neću da sam u kavezu, pa da je od platine.
Ako pozivaju na gostovanje, i meni je to zanimljivo, – hoću da idem, da letim, da putujem.
Hoću da budem jednaka sa svima. Ako moj teatar ide, želim i ja da idem s njima.
Ne želim da budem odbačena, prokažena, obilježena.
Ne mogu se pomiriti s tim da ljudi od mene moraju bježati, tuđiti se, bojati se da razgovaraju sa mnom.
Hoću da ne krijem šta mislim.
Strahovati od prijava – sramota me. Stalno praćenje ne mogu da trpim.
Ne želim i neću da saginjem glavu. Nisam za to rođena...”

Pokušaj ono što Maja nabraja povezati sa sljedećim riječima: sloboda, nezavisnost, jednakost, hrabrost, pravednost. Uz koju njenu želju bi išla koja od nabrojanih riječi? Pokušaj i Ti sastaviti neki sličan spisak.

Karl Bruckner (1906.) po zanimanju je bio automehaničar, prije nego je počeo pisati u 40. godini života. *Sadako hoće živjeti* je njegov najpoznatiji roman, preveden na 22 jezika. Osim nje, napisao je i djela *Giovanna* i *Zlatna močvara* i *Zlatni faraon*.

Karl Bruckner TISUĆU PAPIRNIH ŽDRALOVA (Odlomak iz romana *Sadako hoće živjeti*)

Radnja romana Karla Brucknera "Sadako hoće živjeti" odvija se u vrijeme 2. svjetskog rata u japanskom gradu Hirošimi. Likovi su stanovnici Hirošime, obični mali ljudi, koje autor prikazuje neposredno pred eksploziju atomske bombe – trpjeli su glad, neizvjesnost i strah, baš kao i svi ljudi u čije se živote umiješa rat. U centru njegovog romana su djevojčica Sadako Sasaki i njen brat Šigeo, koji ne slute nikakvo zlo, već pokušavaju pronaći nešto za jelo. Kad im majka mora na cjelodnevnu radnu obavezu, odlaze do mjesta gdje se dijeli hrana, no u prevelikoj gužvi Sadako počinje gubiti svijest te je Šigeo prisiljen odnijeti je kući. U trenutku dok on u gradskoj fontani hladi noge i skuplja snagu da izmorenu Sadako odnese do kuće, dogodit će se nešto što će promijeniti njihove sudbine pretvorivši ih u životne priče čija će tragika opominjati čovječanstvo za sva vremena. Jer...

Bomba se nalazila na visini od šest stotina metara iznad zemlje.

I kad se oko osam sati petnaest minuta spustila za daljnjih stotinu metara, aparati što su ih izmislili učenjaci, izazvali su u nutrini bombe paljenje: neutroni su razdvojili atomska zrna teškog metala urana 235. I to se odvajanje ponovilo u neshvatljivo brzom lančanoj reakciji.

U milijunitom dijelu jedne jedine sekunde rasplamtjelo se novo sunce u sjajno bijelom svjetlu.

Stotinu puta svjetlijem negoli je nebesko sunce.

I ta vatrena kugla obasjala je zrakama od nekoliko milijuna stupnjeva vrućine grad Hirošimu.

U toj sekundi izgorjelo je 86.100 ljudi.

U toj sekundi je 72.000 ljudi pretrpjelo teške ozljede.

U toj sekundi je 6.820 kuća bilo pretvoreno u prah, a isisavanjem zrakopraznog prostora ti su se djelići prašine uzvitali nekoliko kilometara u visinu.

U toj jednoj sekundi srušilo se osim toga 3.750 zgrada, a ruševine su počele gorjeti.

U toj jednoj sekundi bombardirale su smrtonosne neutronske i gama-zrake eksplozivno mjesto u krug jednog i po kilometra.

U toj sekundi je slika i prilika božja izvršila prvi pokušaj da uz pomoć nauke uništi samu sebe.

Pokušaj je uspio.

Sadako i Šigeo i njihova majka preživjet će pad bombe. Otac se vraća iz vojske. U razorenom gradu punom užasa i smrti, porodica Sasaki pokušava pre-

Ždral

Prema japanskoj legendi ždral je simbol sreće i dugog života. Vjeruje se da će onome ko složi 1000 ždralova od papira bogovi ispuniti jednu želju.

živjeti. Otac otvara brijačku radnju i uskoro bijedu i glad zamjenjuju pristojni životni uvjeti. Ali, deset godina nakon eksplozije, tokom obilježavanja desetogodišnjice pada atomske bombe, u biciklističkoj utrci, Sadako pada u nesvijest. Ljekari shvataju da ona, ipak, neće preživjeti posljedice atomske bombe. No, Sadako se ne predaje – želi živjeti (usprkos smrti njenog bolničkog prijatelja Šigetoma koji je umro nekoliko dana ranije) i, vjerujući staroj japanskoj legendi, posljednjim snagama želi napraviti tisuću papirnatih ždraloza koji donose život...

“Oh, to je lijepo. Baš se radujem”, prošapće Sadako uzbuđeno i izmučena pomanjkanjem duha. “Moji mi – ždralozi – pomažu da ozdravim. Dogotovila sam ih već – devet stotina – osamdeset – šest. Još ih – moram – izraditi – četrnaest – to je onda – tisuću. Molim vas – sestro Hisako – upalite svjetlo – tamno je u sobi. Trebam više – svjetla – ako hoću raditi ždraloze.”

Sestra pogleda ganuto u bolesnicu. Vani je sjalo sunce na plavom nebu bez oblaka.

Sadako se svom snagom volje borila protiv osjećaja vrtočavice što ju je uvijek prisiljavala da ruke pusti mirovati.

Sada joj samo još jedanaest ždraloza nedostaje do tisuće.

Samo jedanaest! Mora ih dovršiti. Ali taj devet stotina osamdeset deveti ždral nikako da uspije. Taj krhki zlatni papir stalno joj se rasklapa među prstima. Kako to da je tako slaba kad joj liječnici, i sestre, i otac, i majka, pa i Šigeo stalno govore o tome da će uskoro moći ustati? Da, i Šigetomu su to isto obećavali, pa ipak je umro. No Šigetomo je objesio iznad svog kreveta samo četiri stotine pet ždraloza. Ona je, naprotiv blizu tisućem. Tisuću želja! Toľiko želja bogovi sigurno neće prećuti. Oni će joj pomoći da izradi posljednje ždraloze. Da, pomoći će joj. Osjeća snagu u prstima. Papir se daje lakše savijati. Skoro će devet stotina osamdeset deveti ždral dobiti krila. Sad! Sad! Oh, to baš nisu lijepa krila. I glava je nekako zgnječena.

Da počne još jednom? Ne. Tako treba da ostane. Među tisuću ždraloza jedan ružan neće upasti u oći. Zato će sljedećići ispasti to bolje.

Sadako dohvati svježići komad papira. Savine prvi pregib, kadli joj u ušima počne šumiti. Opet je to onaj grozan šum što ga uvijek ćuje prije negoli će je spopasti nesvjestića. Pokuša da ga nadgłasa brojanjem. Ali, šum se pojaća. Po ćetvrtići puta toga dana Sadako izgubi svijest.

Bilo je devet sati i trideset minuta prije podne. Oko osam sati je doktor Owens sjeo na stolicu pokraj bolesnićkog

“Sada” je priloška odredba za vrijeme, “joj” je dalji objekat, a u ovoj rećenici koju službu ima “još jedanaest ždraloza”?

Dva glagola iskazuju budućnost. U ćemu se razlikuju?

Vrt mira u Hirošimi

Učenici i učenice iz Japana su svojim novčanim prilozima izgradili ovaj spomenik. Kako Ti se dopada?

kreveta pacijentice Sasaki. Dugo je sjedio nagnut nad bolesnicom i promatrao je. Promatrao je Sadakino lice, pa zatim njezine ruke. Ona ga nije opazila. Vjerojatno nije bila svjesna da on sjedi pokraj nje i napeto promatra nenaravno polagane kretnje njenih prstiju. Nikad prije nije on tako bolno osjetio kako je liječnik nemoćan prema volji Smrti. S tom podmuklom Smrti se tjednima borio za život te četrnaestogodišnje djevojke. I kakav je uspjeh svih tih metoda što ih je smislio? Samo to: mogao je odgoditi smrt tog djeteta za nekoliko dana. Sada ona savija devet stotina devedesetog ždrala i to radi s posljednjim iskrama svojega života. A on mora mirno gledati kako ta volja malakše. Sadako treba tisuću papirnatih ptica. Nedostaje ih još samo deset. Jer toga jedinog što ga njeni nemoćni prsti izrađuju, još će dovršiti. Pa kad bi se dogodilo i čudo da dovrši i tih deset ždralova što nedostaju, da li bi to značilo ozdravljenje za nju?

Doktor Owens prijeđe rukom preko čela kao da bi htio od sebe odbiti tu misao koja mu se čini glupom i nerazumnom, ali ga unatoč tome sili da želi nešto nemoguće: da dijete uspije dovršiti još deset ždralova. On zna: protivi se svakom razumu spriječiti smrt da ne udari. Ali znade i to da postoji sugestivna snaga koja stvara čudesa. Stisne zube i ne skine pogleda s ruku djevojčice. Hoće da svojom voljom dade snagu tim rukama. One se ne smiju umoriti. On to želi. Zdrav je, jak, pun života. Kao što akumulator, napunjen električnom energijom, može dati energiju tako treba da i od njega, prisiljena njegovom voljom, prostruji snaga u te malaksale ruke.

A te ruke opet miruju, leže na pokrivaču kreveta i drže polugotova ždrala iz papira. Sve njegovo htijenje nije ni najmanje u stanju postići da u te ruke prostruji dio njegove snage.

Šta bi on još mogao učiniti? Da joj dade novu injekciju? Zar u to potpuno iscrpljeno tijelo? To ne bi otjeralo smrt, već bi je samo izazvalo. A drugog sredstva nema. Pronalazački čovječiji duh tog dvadesetog stoljeća stvorio je atomsku bombu, ali ne i lijekove za rane što ih je zadala ta bomba. I on, liječnik ovog stoljeća, sjedi ovdje i prisiljen je da mirno gleda kako jedno dijete umire od posljedica gama-zraka. Jer ovog sata će dogorjeti i posljednja iskrica u tijelu te djevojčice. Oči se zastiru koprenom...

Doktor Owens skoči sa stolca. Treba odmah obavijestiti rođake tog djeteta.

Djevojka Sadako Sasaki htjela je dovršiti devet stotina devedesetog ždrala iz papira. Smrt je dopustila djevojci da ostvari tu skromnu želju. Još jednom je uzmakla. Vrijeme je nije gonilo. Ovo dijete nema straha pred njom. Tu dušu mora uzeti sebi sasvim nježno, da bi je vratila stvoritelju.

Ruke bolesnice napipavaju ždrala. Zar još nije dovršen? Tako bi ga rado pogledala! Na žalost, noćna sestra je opet zaboravila upaliti svjetlo.

Zar je noć? Da, sasvim sigurno, jer ona ne vidi ništa.

Ipak, nije. Oko nje nešto lagano svjetluca. Možda mjesečina?

Sadako čuje glasove. Jedan joj zvuči nekako poznato. To je – majčin – glas. Da, da – to je – majka. Zašto jeca? Od veselja? Zato što Sadako – još samo – deset ždralova – samo još deset – ne, već ih je – tisuću! Brzo će biti zdrava – brzo.

Lagano svjetlucanje postade jasnim svjetlom. Oči djevojke Sadako širom se otvore. Ugledala je nebo u svom njegovom sjaju, kojim uvijek blista.

Na spomen!

U Vrtu mira u Hirošimi stoji spomenik: na vrhu simbolički prikazane atomske bombe uzdiže se iz bronce izliven lik djevojke Sadako Sasaki. Njene prema nebu uzdignute ruke drže zlatnog ždrala.

Izgradnju tog nekoliko metara visokog spomenika omogućili su svojim novčanim priložima japanski učenici i učenice iz čitave zemlje.

Oni su htjeli da tom građevinom, podignutom u znak opomene, doviknu očevima i majkama u svim zemljama: Sjetite se djevojke Sadako Sasaki! Mislite na svoju djecu! Nemojte reći: Pametnije je da svojoj djeci ne govorimo ništa o onome što se dogodilo. Nije to pametnije! Jer – tko ne poznaje opasnost, pogiba od nje. I imajte na umu: Na tisuće hidrogenskih bombi je spremno! A razorna snaga takve bombe je tisuću puta veća od uranijske bombe koja je u nekoliko sekundi uništila Hirošimu.

*U Vrtu mira u Hirošimi
Stoji jedan spomenik!*

Obrati pažnju na pisanje crta u ovom odlomku. Zašto su tu? Koja je njihova funkcija?

Enola Gay

Zapovjednik posade aviona Enola Gay, koja je brojala sedam članova, izjavio je nakon rata da se ne osjeća krivim zato što je bacio bombu, ali da bi se osjećao krivim da to nije učinio, jer se time ubrzao kraj rata, a broj mogućih žrtava znatno smanjio. Šta misliš o ovakvom njegovom stavu?

Hirošima 1945. – nakon pada atomske bombe.

Razgovor o odlomku

Na završetku prvog odlomka autor kaže: "U toj sekundi je slika i prilika božja izvršila prvi pokušaj da uz pomoć nauke uništi samu sebe. Pokušaj je uspio." Ko je "slika i prilika božja"? Kako je čovjek upotrijebio nauku u ovom slučaju? Ima li čovječanstvo više štete ili koristi u pronalasku atomskog oružja? Znaš li razloge zbog kojih je tadašnja vlast Sjedinjenih Američkih Država odlučila baciti dvije atomske bombe na Japan – jednu na Hirošimu, 6. augusta (o čemu se govori i u romanu *Sadako hoće živjeti*) i drugu na Nagasaki, 9. augusta 1945. godine?

Djevojčica Sadako Sasaki zaista je i preminula od posljedica eksplozije atomske bombe. Na internetu pronađi podatke o Sadako i uporedi ih s podacima koje imaš u ovom odlomku. Posebnu pažnju obrati na broj ždralova koje je Sadako pravila – Bruckner u odlomku kaže 990, a historijski podaci su različiti: po nekima napravila je 664, a po drugima i više nego je bilo dovoljno – 1300. Šta misliš zašto je piscu bilo važno da Sadako pravi 990. papirnog ždrala? Mora li pisac, ako izabere stvarnu ličnost i o njoj piše u svom književnom djelu, tačno navoditi sve poznate pojedinosti vezane za tu ličnost? Je li to svrha književnosti?

Kako se osjeća Sadako nekoliko posljednjih sati svog života? Šta joj onemogućava da nastavi izrađivati ždralove? Razumije li ona da je to bolest? Kako tumači to što jasno ne vidi papir i rezultat svog rada?

Ko je s njom u sobi, ko svjedoči njenoj nemoći? Šta misliš zašto je on iz Amerike došao da liječi stanovnike Hirošime? Osjeća li se on odgovornim za ono što je uradila Vlada njegove zemlje? Osjeća li se on nemoćnim? Kako pokušava pomoći iznemogloj Sadako?

Ako Ti ovaj odlomak nije bio dovoljan, ako želiš saznati šta je Sadako radila dan prije pada atomske bombe, ako želiš znati gdje je tačno bila kad je eksplodirala atomska bomba, ako Te zanima ko su bili piloti aviona koji je ispustio bombu, onda pročitaj cijeli roman *Sadako hoće živjeti*.

Feda Šehović
NAJVEĆE I NAJJAČE ORUŽJE NA SVIJETU
 (Odlomak iz drame *Priča kapetana Porporelosa*)

Porporelosova nova priča ne može biti završena jer je nestala iz košare. Kapetan, zajedno s članovima posade: Nostromom, Timunjerom, Pijancem – filozofom, Fortunatom, Jednookim i Mornarom kreće u potragu za Kuharom, odbjegli članom posade koji je ukrao kraj priče. Tragajući, dolaze do otoka na kojem surovo vlada lažni kralj. Prisustvuju turniru u puzanju i u pobjedniku prepoznaju "glavom i bradom" – Kuhara. Njihov bivši prijatelj je u međuvremenu postao prvi ministar neobičnog otoka i nametnuo nevjerovatne običaje: zatvaranje roditelja u starački dom, kupus sa slaninom kao glavno jelo, jedno govoriti, a drugo misliti... Kralj protjeruje družinu s otoka. Dok na brodu kuju planove o ratu protiv otočke vlasti, pristižu im nezadovoljni stanovnici otoka i jadaju se kapetanu.

KAPETAN: Vi ste sigurno pjesnik?

PJESNIK: Jesam, pjesnik sam, ma zaludu kad se moja riječ već petnaest godišta ne čuje. Stavili su mi ovaj katanac na usta da mučim i mučeci da umrem!

KAPETAN: E, to je najstrašnije što se živomu čovjeku može dogoditi!

PJESNIK: Gdje pjesnici nemaju slobodu, tamo je narod jadan i potlačen.

KAPETAN: I mi tu imamo jednog pjesnika i filozofa!

PJESNIK: Znam, čuo sam da mu je poznata tajna otvaranja ovog sramotnog katanca.

KAPETAN: Fortunato, gdje je filozof?

FORTUNATO: Dolika je u štivi! Napio se pa razmišlja!

KAPETAN: Povedi k njemu ovoga dobrog čovjeka i neka ga subito oslobodi od te sramote.

PJESNIK: Adios, senjor! (Odlazi s Fortunatom.)

KAPETAN: Adios, senjor!

JEDNOOKI: Kapetane, evo još bjegunaca, govore perfeto naški!

KAPETAN: Pusti ih, neka uđu! (Ulaze tri djevojčice i kleknju pred kapetanom.)

KAPETAN: Najprvo, na noge, djevojčice! Čovjek nikad i ni pred kim ne smije klečati!

SVE TRI: Tako su nas učili!

KAPETAN (strogo): Na noge, djevojčice, i neka čujem koja je nevolja!

PRVA: U škole nam mjesto stranih jezika uveli debele i tanke batine!

Feda Šehović (1930.) rođen je u Bileći. Nakon studija u Zagrebu, počeo je raditi kao profesor u Dubrovniku. Kratko je bio slobodni novinar. Radio je i kao direktor drame Hrvatskoga narodnoga kazališta u Splitu. Krajem šezdesetih godina pokrenuo je Studentsko kazalište *Lero*. Pisao je i pod pseudonimom Raul Mitrovich. Objavio je 15 romana, a 14 njegovih pozorišnih djela izvedeno je u različitim teatrima.

Koji rečenični znaci se javljaju unutar ovih rečenica? Zašto?

Uljez među "izmima"

Jedan pojam napisan je pogrešno. Pronađi ga, i usput ponovi, šta su:

- lokalizmi – karakteristični govorni izrazi nekoga kraja
- arhaizmi – zastarjele riječi
- talijanizmi – posuđenice preuzete iz talijanskog jezika
- tuđizmi – riječi preuzete iz drugog jezika, prilagođene strukturi jezika u koji se unose.

Pre(ne)poznate riječi:

- sikuro – sigurno
- dolika – dolje
- štiva – brodska ostava, spremište
- subito – odmah
- adios – zbogom
- senjor – gospodin
- bursa – torba
- hučak – pas
- lardo – vrsta jela, kupus sa slaninom
- špek – slanina
- oli – ili
- čerati – tjerati
- afitavati – iznajmljivati
- imatinati se – zamisliti se

SVI: Auuuuuu!

DRUGA: Daju nam šibe za svaku riječ koju izgovorimo, a koja nije od škole odobrena!

TREĆA: Ja sam jučer dobila deset debelih, samo zato što sam rekla da mi je glupo kad đaci moraju napamet učiti lekcije!

PRVA: Sve nam zabranjuju!

DRUGA: Zabranili su nam igrati razreda pred školom.

TREĆA: Zabranili su muškima da igraju nogomet!

SVI: Auuuuuu!

PRVA: Sva dječja igrališta pretvorili u vojničke poligone!

DRUGA: Daju nam toliko domaćih zadataka da nemamo ni sekundu vremena za igru!

TREĆA: Moraju djeca nositi u školu po dvije burse knjiga!

SVI: Auuuuuu!

PRVA: Bolnice pune djece s istegnutim ručnim zglobovima.

DRUGA: A koliko ih ima s iskrivljenom kičmom!

TREĆA: Daju nam čitati samo neke glupe priče!

PRVA: Ne smijemo ništa sami uzeti za čitati!

DRUGA: Samo što nam oni propišu!

SVI: Auuuuuu!

KAPETAN: Dosta, dosta, sve sam razumio! Momci, jeste li čuli ove strahote?

SVI: Jesmo!

KAPETAN: Hoćemo li dopustiti da se pjesnicima stavlja katanac na usta?

SVI: Nećemo!

KAPETAN: Da se djeca kilave noseći po dvije burse nepotrebnih knjiga?

SVI: Nećemo!

KAPETAN: Da se smiju čitati samo glupe i loše priče?

SVI: Nećemo!

KAPETAN: Da čovjek pred čovjekom ropski kleči?

SVI: Nećemo!

KAPETAN: Da ljudi pužu i idu četveronoške kao kučki?

SVI: Nećemo!

KAPETAN: Da jedu samo lardo, oli vam špek s kupusom?

SVI: Nećemo!

KAPETAN: Hoćemo li dozvoliti da se iz kuće ćeraju roditelji zbog afitavanja?

SVI: Nećemo!

KAPETAN: Da se takmičenjem u puzanju stiče čast i vlast?

SVI: Nećemo!

KAPETAN: Bravo, momci!

FORTUNATO: Nećemo! Pardon, pogriješio sam!

KAPETAN: Fortunato, pazi! Naša sveta i povijesna dužnost je da pomognemo ovom jadnom i napaćenom narodu!

NOSTROMO: A s čim mu pomoći?

TIMUNJER: Navalit na okupatora, eto s čim!...

NOSTROMO: A oružje? Će nam je oružje? Najprvo je kapetan rekao da ima šest pušaka, onda devedeset, a sada, kako vidimo, nema nijedne...

KAPETAN: Časa nemamo. (Dolaze Pijanac, Pjesnik i Fortunato.)

NOSTROMO: Oružja nemamo!

JEDNOOKI: Nemamo pušaka i mitraljeza.

KAPETAN: Dosta! Imađinaj se, filozofe, ovi momci govore da mi nemamo oružja!

PIJANAC: Imamo mi najveće i najjače oružje na svijetu! A to je mašta! Je li tako, kolega pjesniče?

PJESNIK: Tako je, prijatelju! Još ako je čeljade slobodno, mašta ne zna za kraj!

SVI: Tako je!

Pokušajte na času likovnog kreirati – nacrtati kostime za predstavu *Priča kapetana Porporelosa*. Neka Ti naš prijedlog pomogne da zamisliš kako se to može uraditi.

Komedija je vrsta drame šalji-
vog, smiješnog, satiričnog sadrža-
ja. Prikazuje ljudske nedostatke i
izlaže ih podsmijehu i ruglu.

Didaskalije/remarke je
dio dramskog teksta, obično
stavljene u zagradu ili štampan
drugim tipom slova. Ima zada-
tak da reditelja, glumca ili čita-
oca upozna s izgledom scene,
ambijentom u kojem se odvija
dramska radnja i da dočara po-
našanje glumaca (mimiku, gesto-
ve). To su obično kratki i jednos-
tavni zapisi, najčešće lišeni lite-
rarne vrijednosti.

Scena/prizor/pojava je
manja kompoziciona jedinica u
drami koja nastaje promjenom
broja lica na sceni.

Dijalog je razgovor dviju oso-
ba; uz monolog, osnovni oblik
kazivanja u dramskom tekstu ko-
jim se ističe suprotnost ili sličnost
među likovima te ih dovodi u si-
tuaciju da otkrivaju svoj karakter.

Monolog je oblik prikazivanja
dramske radnje (najčešće u mo-
nodrami) u kojem se jedna lič-
nost ne obraća drugoj ličnosti,
već sebi, odnosno publici. To je
duži govor jednog dramskog li-
ka, govor "nasamo sa samim so-
bom".

Razgovor o odlomku

"Zanimljiv" otok, "zanimljiva" vlast...

Kakvo je Tvoje mišljenje o državi gdje se jedno misli, a drugo govori, državi gdje se roditelji zatvaraju u starački dom? Takmičenje u puza-
nju!? Šta misliš, ko je organizator tog takmičenja? Šta želi njime pos-
tići? Koji je cilj takmičara? Šta im pobjeda donosi?

U šestom razredu čitali smo *Guliverova putovanja*, upoznali se s car-
skim igrama koje je organizirao liliputski car. Kakva je sličnost s igra-
ma na ovom otoku?

Koje je vrijeme radnje u ovoj komediji? Po čemu to zaključuješ? A
vrijeme radnje u *Putovanju u Liliput*? Šta je, dakle, zajedničko vlasti-
ma koje slikaju Swift i Šehović?

Kakvim Ti se čine likovi posade broda? Šta možeš reći za Porporelo-
sa? Koja njegova rečenica Ti se naročito dopada? Obrazloži odgovor.
Pri karakterizaciji ostalih likova povedi računa i o značenju njihovih
imena. Šta sve ona kriju?

Pod kojim se zajedničkim imenom članovi posade najčešće javljaju?
Šta Svi najčešće čine? Kako reaguju na kapetanove riječi? Složno?

Možda previše složno? Na šta su, kao Svi, navikli? Pronađi zanimlji-
vu Fortunatovu reakciju koja će Ti pomoći u traženju odgovora.

Protiv čega su lica u ovom odlomku? Šta žele postići? Hoće li u tome
uspjeti? Opravdavaš li njihovu borbu? A način borbe?

Odlomak završava rečenicama Pijanca i Pjesnika. Po čemu su slična
ova dva lika? U odlomku pronadji scene koje kriju odgovor.

Smatraš li da je mašta dovoljna da bi se pobijedilo u borbi za prav-
du?

Da li je i Tebi mašta oaza u koju bježiš pred nedaćama? Da li tim
"maštovitim" bježanjem pobjeđuješ probleme?

U vezi s tim odredi glavnu misao ovog odlomka.

Likovi govore jezikom Dubrovnika i njegove okoline. U tekstu uoči
lokalizme, kao i tuđice, prvenstveno riječi koje potječu iz talijanskog
jezika.

Objasni značenje izraza: "staviti katanac na usta" i "stjecati čast i
vlast takmičenjem u puzanju". O kojoj se stilskoj figuri radi?

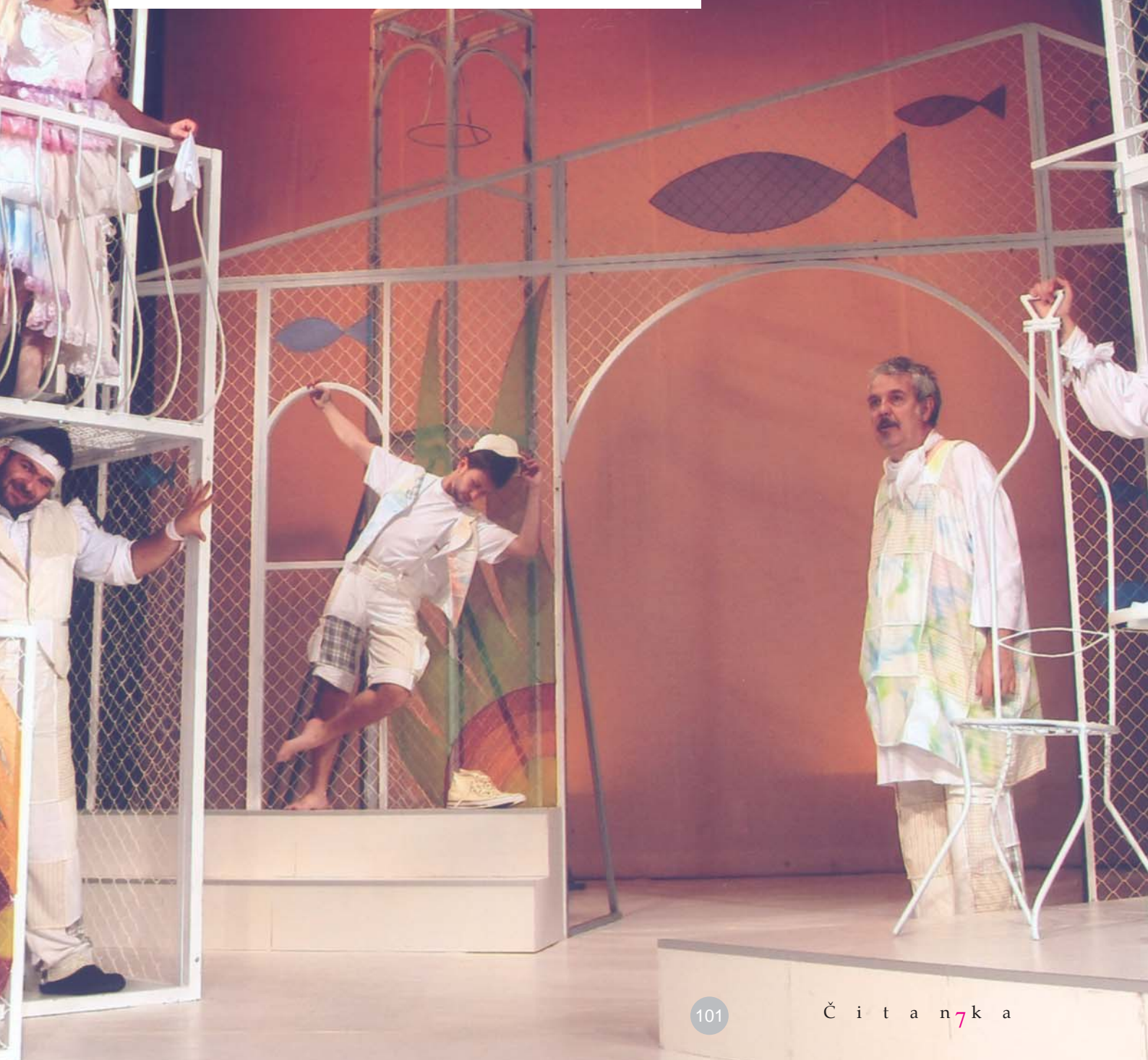
Uporedi jade učenica iz ovog odlomka sa svojim školskim problem-
ima. Imaju li šta zajedničko?

Tebi je mnogo, mnogo lakše. Ne nosiš u školu kilograme knjiga, vre-
mena za igru imaš napretek, i prostora, jer igrališta nisu pretvorena u
parkirališta. Ili, možda, griješimo?

Šta bi se promijenilo, da se Ti pitaš? Ko bi Te trebao pitati? Razmisli o
načinu na koji ćeš se boriti da ta pitanja dopru do Tebe.

POZORIŠTE IZA SCENE

U jednu uspješnu predstavu, zbog koje ljudi izlaze iz pozorišta zadovoljni, uložen je trud cijelog *ansambla*. To znači da prije nego što glumci izađu pred premijernu publiku mnogo drugih saradnika uradi svoj dio posla, u nekim zanimljivim prostorijama iza scene, u prostorijama u koje većina pozorišnih gledalaca nikad ne zaviri. Mi smo to učinili za Tebe.

Depo/skladište: velika soba, magacin, mjesto gdje se odmaraju elementi scene. U tu malenu prostoriju stanu zamkovi, zvonici, brodovi, planine, ormari, stolovi, pedaline, šume, kuće s vrtovima, fontane... Zamisli koliko priča tu čeka da izađe na scenu. Pokušaj zamisliti predstavu u kojoj bi scenski radnici greškom na pozornicu iznijeli scenografiju iz nekoliko različitih komada, a glumci "skakali" iz jedne uloge u drugu. Al' bi to bio urnebes!

Garderoba: Sobići u kojima su ormari, ogledala i pultovi. Tu se glumci presvlače i tu ih šminkeri šminkaju, ili im rade *maske* – dodaju im ili oduzimaju godine, mijenjaju spol, čak ih pretvaraju u mačke ili galebove. U garderobi se glumci *koncentrišu*. Tu ponavljaju tekstove svojih uloga, tu se dogovaraju da izvedu nešto novo, što prije nisu.

Rekvizita: U toku predstave glumci koriste neke predmete. Nose kofere, mašu čarobnim štapićima, ispijaju pehare s vinom, vitlaju sabljama, pucaju iz pušaka, sviraju violine, tegle sirotinjske bošče, zvočkaju šoljicama i čajnicima, umaču pera u mastionice... Sve te stvari moraju se napraviti, i održavati ispravnim, i biti spremne da izađu pred reflektore i publiku. Za taj dio predstave zaduženi su majstori, rekviziteri.

Radionica kostima: Ovdje se kostimi izrađuju prema skicama koje radi kostimograf, u dogovoru s rediteljem. U ormarima i na vješalicama kostimi se čuvaju kad nisu zaposleni. Tu se krpe ako se poderu, odatle se nose na pranje, kad se zaprljaju. Pa hajde sada ne poželi da obučeš jedan i ne prošetaj malo u njemu!!

ОКО НА ОКО, ЉУБ НА ЉУБ

Која Ти се мисао више свиђа: *око за око*, *зуб за зуб*, или *око на око*, *љуб на љуб*? Шта се поручује једном, а шта другом? У каквој су вези оне са сликама на овој страници? По чему се једна од ових слика разликује од осталих? Колико емоција можеш набројати у разговору? А колико их препознати у животу? Да ли је боље емоције прикривати или показивати?

Антоан де Сент Егзипери ОДГОВОРАН СИ ЗА СВОЈУ РУЖУ (Одломак из романа *Мали Принци*)

Мали Принци је живио на својој малој планети која се звала Б-612. На њој није било ничега осим црвене руже, па се Мали Принци осјећао јако усамљеним. Црвена ружа је за њега била све. Она му је била једино друштво. Водио је бригу о њој. Принци је једног дана одлучио отићи у њу. Пролазио је крај многих других малих планета на којима су живјели различити људи. Сви они су били веома чудни, радили су необичне послове које Мали Принци није разумио. Заједничко им је било то да су били заузети својим послом и нису имали времена ни за што друго. Сви они чудни савановници малих планета су увијек били особе из свијета оградених. Принца код тих ликова заједничко је бесмисленост, бесцјелност и бескорисност њиховог рада, силна уображеност и саможивост, те потпуно одсуство љубави и разумијевања према пословима које обављају.

На крају је отишао на Земљу, у Африку. Ходао је пустињом и наишао на осамљеног човјека – писца. Писац је имао квар на мотору авиона. Њих двојица су се полако упознавали. Мали Принци му је причао о својој планети и црвеној ружи; о посјећима другим планетама и чудним људима које је сусретао. На том упознавању Мали Принци је сазнао да су рад, пријатељство и љубав вриједности без којих човјек не може живјети. Схватио је да је повриједио црвену ружу и одлучио је вратити се на своју планету.

Тада се појави лисица:

– Добар дан – рече лисица.

– Добар дан – учтиво одговори Мали Принци, окрећући главу у правцу одакле је долазио глас, али ништа не видије.

– Овдје сам, – рече глас – под јабуком...

– Ко си ти? – рече Мали Принци. – Јако си лијепа!...

– Ја сам лисица – рече лисица.

– Хајде да се играмо – предложи јој Мали Принци. – Тако сам тужан...

– Не могу се ја с тобом играти – рече лисица. – Нисам припитомљена.

– Ах! Пардон – рече Мали Принци. Али пошто је размислио, дода:

– Шта значи припитомљени?

– Ти ниси одавде, – рече лисица – шта тражиш?

– Тражим људе – рече Мали Принци. – Шта значи припитомљени?

Антоан Мари Роже де Сент Егзипери (1900.) је француски писац и зракопловац. Познат је и као Сент-Екс. Рођен је 1900. године у Лиону. Већ од дјетињства је показивао склоности према писању, а сачекао је о томе да постане пилот. Његов сан се остварио. Од 1929. године летио је по Америци. Његова прва књига носи наслов *Авијатичар*. Учествовао је као пилот на страни ослободилачких снага против Хитлерове Немачке. Током извиђачког лета над Средоземљем, 1944. његов је авион нестао, а пишчева смрт се никад није објаснила. Своје најпознатије дјело, роман *Мали Принци*, написао је 1943. године.

Два аориста, један перфект и један глаголски прилог садашњи су глаголски облици у овој реченици. Докажи!

Тајне списатељског заната

Пилот и Мали Принц упознају се у “игри цртања”. Слика змијског цара који је прогутао слона личи на шешир, све док нам писац не објасни о чему се ради. Онда све изгледа једноставно. На исти начин може се играти и ријечима. Покушај ријешити ових неколико загонетки:

- Без ивера на води ћуприја.
- Кућица у горици на једној ножици.
- О клину виси, о злу мисли.
- Кроз воду иде а воде се не дохвата.

И стихови правих пјесама могу се одгонетати као загонетке, и тада читање постаје игра. Покушај открити кога пјесник Васко Попа описује у овим стиховима:

- “Мајушно сунце са жутом косом од дувана гаси се у пепељари.”
- “Тега се прашином у којој се не смеју рибе. У боковима својим носи немир вода.”
- “Обично осам ногу има. Између вилица човек му се настанио.”
- “Улица му пропије све зелене новчанице.”

(Рјешења загонетки: пушка, дуга, мјесец, гљива. Рјешења стихова: патка, кестен, коњ, опушак.)

– Људи – рече лисица – имају пушке којима лове. То је јако незгодно! Они гаје и кокошке. И у том налазе интерес. Тражиш ли кокошке?

– Не – рече Мали Принц, – тражим пријатеље. Шта значи *пријиииомии*?

– То се превише заборавља – рече лисица. – То значи *сйвориийи везе...*

– Створити везе?

– Па да – рече лисица. – Ти си за мене још увијек само мали дјечак који личи на стотине хиљада других малих дјечака. И ти ми ниси потребан. Нити сам ја теби потребна. Ја сам за тебе само једна лисица, слична хиљадама других. Али, ако ме припитомиш, бит ћемо потребни једно другом. Бит ћеш за мене једини у свијету. Бит ћу за тебе једина у свијету....

– Починем разумијевати – рече Мали Принц. – Има један цвијет... мислим да ме је припитомио...

– То је могуће – рече лисица. – На Земљи се виде свакакве ствари...

– Ох! Није то на Земљи – рече Мали Принц.

Лисица постаде јако радознала:

– На некој другој планети?

– Да.

– Има ли ловаца на тој планети?

– Нема.

– То је занимљиво! А кокошки?

– Нема.

– Ништа није савршено – уз уздах рече лисица. Али лисица се поново врати на своју мисао: – Мој живот је једноличан. Ловим кокошке, људи лове мене. Све кокошке личе једна на другу, сви људи су слични. Значи, досађујем се помало. Али, ако ме припитомиш, мој живот ће озарити сунце. Упознат ћу шум корака који су различити од свих других. Други кораци ме тјерају под земљу. Твоји ће ме, као музика, звати напоље, из јазбине. А гледај! Видиш ли тамо она житна поља? Ја хљеб не једем. Жито ми није од користи. Житна поља ме не подсећају ни на шта.

А то је тужно!

Али твоја коса је златне боје. И бит ће дивно кад ме припитомиш! Златно жито ће ме подсећати на тебе. И завољет ћу шум вјетра у житу...

Лисица зашути, и дуго посматраше малог принца.

– Молим те... припитоми ме – рече она.

– Ја бих, – одговори Мали Принц – али немам времена.

Морам да откријем неке пријатеље и да научим многе ствари.

– Познају се само припитомљене ствари – рече лисица.

– Људи немају више времена да било шта упознају. Купују готове ствари код трговаца. Али пошто не постоје трговци код којих се могу купити пријатељи, људи немају више пријатеља. Ако желиш пријатеља – припитоми ме!

– А шта треба да се уради? – рече Мали Принц.

– Треба бити стрпљив – одговори лисица. – Прво ћеш сјести мало подаље од мене, овако, у траву. Ја ћу те гледати испод ока, а ти нећеш ништа рећи. Говор је понекад извор несугласица. Али сваки сљедећи дан сјест ћеш мало ближе мени. Сутрадан, Мали Принц поново дође.

– Боље би било да си дошао у исти сат – рече лисица. – Ако дођеш, на примјер, у четири сата послије подне, ја ћу бити сретна већ од три сата. И што вријеме буде више одмицало, ја ћу бити све сретнија. А већ у четири сата почет ћу да се бринем и узнемирујем; открит ћу цијену среће! Али, ако будеш долазио у било који сат, онда ја нећу знати у које вријеме да одјенем срце... Потребни су обреди...

– Шта је то *обред*? – упита Мали Принц.

– И то је једна презабораваљена ствар – рече лисица. – То је оно што један дан чини различитим од свих других, један час од свих других. Моји ловци, на примјер, имају један обред. Сваког четвртка плешу са дјевојкама из села. Зато је четвртак прекрасан дан! Прошетам све до винограда. Кад би ловци плесали било кад, онда би сви дани били међусобно слични и ја не бих имала празника.

И тако Мали Принц припитоми лисицу. А кад се час одласка приближи:

– Ах! – рече лисица – плакат ћу...

– Ти си крива. – рече Мали Принц – Ја ти зло нисам желио. Ти си хтјела да те припитоим...

– Сигурно – рече лисица.

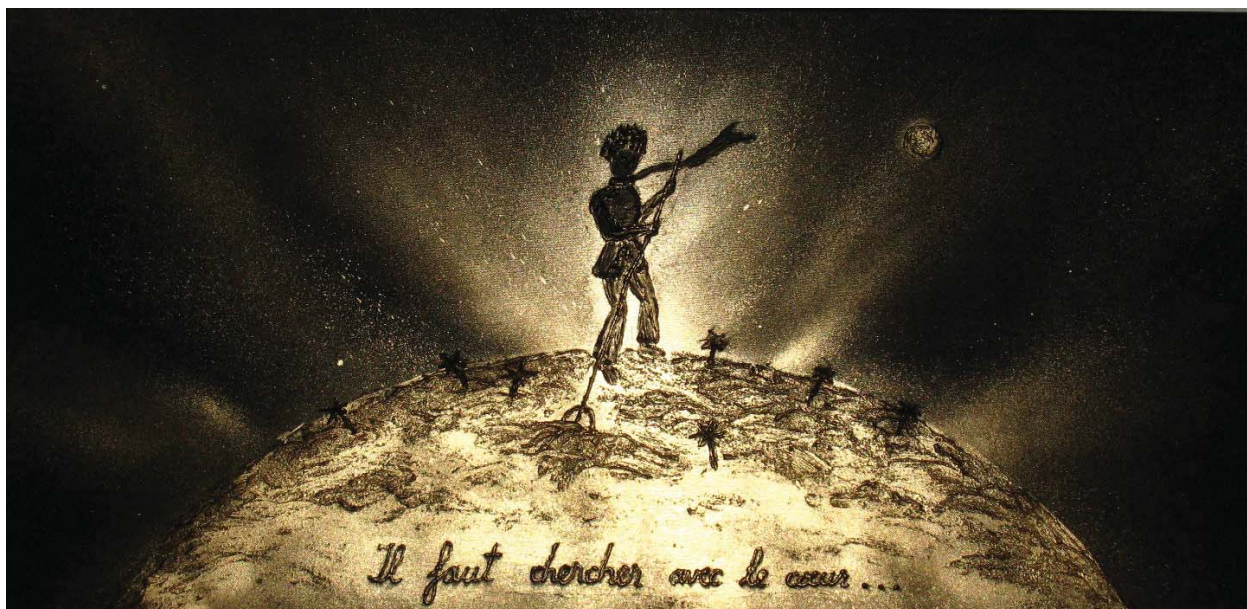
– Али ти ћеш плакати! – рече Мали Принц.

У означеном дијелу текста пронађи два сложена глаголска предиката.

Мали Принц

Роман *Мали Принц* преведен је на више од 180 свјетских језика и инспирирао је настајак многих школских и професионалних представа. Шта је све, по Твом мишљењу, потребно да *Мали Принц* оживи и у Твојој школи?

- Сигурно – рече лисица.
– Значи, ништа не добијаш!
– Добијам, – рече лисица – због боје жита. Па затим дода:
– Хајде, да опет погледаш руже. Схватит ћеш да је твоја ружа јединствена на свијету. Вратит ћеш се да ми кажеш збогом, а ја ћу ти поклонити једну тајну. И Мали Принц оде да поново погледа руже:
– Ви уопште не личите на моју ружу, ништа ви још нисте – рече он њима. – Нико вас припитомио није, нити сте ви кога припитомиле. Ви сте онакве каква је била моја лисица. Била је то лисица слична стотинама хиљада других. Али сам ја од ње створио свог пријатеља, и она је сада јединствена у свијету.
Руже су се нелагодно осјећале.
– Ви сте лијепе, али сте празне – још он њима рече. – Не може се за вас умријети. Наравно, обични пролазник би од моје руже мислио да личи на вас. Али је она сама важнија од свих вас, јер њу сам ја залијевао. Јер, њу сам ја ставио под стаклено звоно. Јер, њој сам ја направио заклон. Јер, на њој сам ја убио гусјенице (осим двије-три, ради лептирова). Јер, њу сам ја слушао како се жали, хвали, или чак шути. Јер, то је моја ружа.
Он се врати лисици:
– Збогом.
– Збогом – рече лисица. – Ево моје тајне. Врло је једноставна: само се срцем добро види.

Говорећи о својој ружи, Мали Принц користи личну замјеницу она. Препиши све замјенице које се односе на ружу и одреди коју службу ријечи у реченици обављају.

Очи не виде оно што је битно.

– Оно што је битно очи не виде – понови Мали Принц, да не би заборавио.

– Управо вријеме које си утрошио на своју ружу, њу чини тако значајном.

– Вријеме које сам утрошио на своју ружу... понови Мали Принц да би запамтио.

– Људи су ту истину заборавили – рече лисица. – Али ти је не смијеш заборавити. Заувијек си одговоран за оно што си припитомио. Одговоран си за своју ружу.

– Одговоран сам за своју ружу... – понови опет Мали Принц да би запамтио.

Разговор о одломку

Чији сусрет описује овај одломак? Какав дијалог воде Мали Принц и лисица? Да ли се они познају одраније? Одакле долази Мали Принц? Пронађи и наглас прочитај ту реченицу. Зашто је лисица питала Малог Принца да ли на његовој планети има ловаца?

Лисица је Малог Принца замолила да је он припитоми. У Малом Принцу јавља се недоумица у вези са значењем ријечи “припитомити”. На који начин је лисица појаснила ту ријеч? Препиши њено појашњење у свеску.

Шта за Тебе значи “припитомљавање”? За кога све можемо рећи да је “питом”?

Какав је живот водила лисица? Пронађи тај дио у одломку и појасни га.

Шта је Мали Принц тражио? Шта је осјећао? Наведи три особине које га најбоље описују.

Како је лисица реагирала у тренутку растанка од Малог Принца? Шта му је рекла на самом крају?

Мали Принц је потом посјетио врт у којем су живјеле руже. Опиши својим ријечима њихов сусрет. “Ви сте лијепе, али сте празне. Не може се за вас умријети”, рекао је Мали Принц ружама. Појасни значење његове тврдње. Могу ли руже бити “празне”? Може ли човек бити “празан”? На који начин?

Шта Мали Принц на крају одломка схвата? Шта за Тебе значи одговорност? Према коме осјећаш одговорност? Према коме одговорност осјећају Твоји родитељи? А Твој наставник/наставница?

Према коме су одговорни људи на власти?

Одреди тему и идеју овог одломка.

У којем лицу је написан одломак романа? Како се зове таква приповједачка форма?

Наведи ликове у одломку. Ко је главни лик? Лисица или Мали Принц? Да ли су руже такођер ликови?

Напиши састав на тему: “Само се срцем добро види”.

Новчаница

На слици је француска новчаница посвећена Антоану де Сент Егзиперију. Твој задатак је да дизајнираш новчаницу од 50 КМ тако што ћеш на њој приказати свој омиљени лик.

Фантастична књижевност

Прозна врста књижевности у којој се догађају немогуће и невјероватне ствари у реалном животу: мртви оживљавају, аутомобили лете, биљке и животиње говоре, путује се кроз вријеме, брзо се прелазе велике удаљености, ликови се претварају у друга бића или постају невидљиви... (настави списак) назива се фантастична књижевност. Које елементе фантастике препознајеш у одломку из *Малог Принца*?

Зија Диздаревић (1916.) рођен је у Витини код Љубушког, али су његово дјетињство и младост везани за Фојницу, родни крај његове мајке, гдје је с породицом преселио 1920. године. Још као средњошколац објављивао је књижевне радове. Учествовао је у ђачким штрајковима због чега је хапшен. Иза себе је оставио мали број књижевних дјела: тридесет краћих приповијетки и двије необјављене рецензије. Његова најпознатија збирка приповиједка је *Просање јесени*. У својим приповијеткама описивао је живот у босанској касаби и портретирао ликове из провинције.

Зија Диздаревић НАЗА ВЕЗИЉА

Прољеће коначно долази у једну босанску касабу. Биљке се буде, људи полако излазе из тиволих домова, чаришија оживи. Прољеће долази и у авлију Назе, тридесетогодишње неудаће везиље. Након смрти оца и мајке, Наза једва саставља крај с крајем, сиромашно дијелећи простор породичне куће с млађим браћом. Ради у фабрици ћилима. У слободно вријеме она везе на свом ћерџефу и у везове улиће своју машицу и своје снове. Највећи сан јој је – удаћи се за Незира, богајло бега из чаришије. Људи из касабе се Нази тајно подсмјехују, а сам Незир прихвата њихове шале и дочине јој се изруживају. Док Наза сипљиво пролази поред његовог зранаја, погледом тражећи Незирове очи, он јој у шали добацује њежне ријечи и обећање да ће је ускоро оженићи. Не схватајући Незирове безобзирне намене, Нази доде његове ријечи и она се тајно припрема за свадбу.

Тако је дошло и ово, тридесето Назино прољеће. У ноћи првога дана дуго је пребирала по руху. Скупљано с муком и годинама, затворено у тешкој окованој сехари (остатак богате прошлости) то рухо одисало је оним посебним мирисом ношене тканине. Биле су ту и старе материне свадбене џамфез-димије и једна ко зна одакле скривена златом прошарана папуча, па неколико Назиних најдражих везова, лијепо сложене крпе (богзна чему намијењене) и кошуље, и преко свега тога Наза је дуго превлачила руком гледајући укочено, као неком визијом очарана, у унутрашњост сандука и понављајући упорно двије ријечи:
– Удаћу се! Удаћу се!

У означеном дијелу Наза пореди прољеће с ћерџефом. Пронађи сва стилска средства у њему. Исприми их у свеску. Кроз свој прозор Наза примјећује “модри ћерџеф неба”. Које је ово стилско средство?

Па је дошао други дан. Рано изјутра пробуђена с једном сталном мишљу на своје рухо, гледала је кроз пенџер налакћена. Гране старе крушке, под којом дјеча сваке јесени дуго стоје и чежњиво гледају у жуте колачуше, те гране мирују тамне у свијетлом јутру. Као чудан и пун живота вез разапет на модром ћерџефу неба, црн, изломљен и изукрштан вез са ситним, једва примјетним зеленим пупољцима, указују се те гране Нази. Сјела је за ћерџеф. Тај тајанствени небески вез прољећа, може ли се он извести?

Прољећа су увијек доносила Нази нова и наново доживљена узбуђења и та узбуђења Наза није умјела ка-

зати нити би је ко слушао. Само су грчевити потези на разапетом платну говорили о тим доживљајима, и стога су прољетне везове њене госпође најрадије куповале, плаћајући изузетно и разметљиво по десет динара више. Дрхтави, ти су црвени и зелени потези задихано јурили некуд вијугајући, губећи се, да најзад избију на плаву ширину у некој врштавој боји што подсећа на прекинут узвик. И данас Наза је заборавила отићи на посао, заборавила да ће јој надница пропасти и од јутра до дубоко у ноћ, док јој се очи нису замагиле од суза, везла је и везла. Не осјећајући умор, понесена жељом да ухвати и испише на ђерђефу онај свој велики јутарњи доживљај, она је журила да што прије заврши (све с потајном мишљу на синоћно рухо), као да ће послѣје тога одмах доћи оно нешто, давно очекивана посљедња срећа. Ништа одређено није имала пред собом, ни сама није знала шта чека, али дубоко у њој почивало је увјерење да ће се брзо, чим заврши овај вез, можда још сутра, догодити “оно” и да послѣје тога неће више бити тегоба. А у дну тога увјерења почивала је једино стварна, неодољива чежња за човјеком. Незир! Из ђерђефа гледале су мушке очи.

У подне дошао је брат из школе, тихо сјео у ћошак и чекао да му сестра да ручак. Пошто је узалудно просједио ко зна колико и пошто је изгубио сваку наду да ће ручати, снуждено је откинуо комад хљеба и изашао на сокак, шутљив и непажен. Наза је везла и смијешила се.

“Незире!” говориле су кривуље са ђерђефа.

У трећи свијетао прољетни дан (баш кад су Илију Резикиног носили на гробље) Наза је пошла у сусрет догађају вођена својим лудим надањем. Сигурна да се сад мора збити “оно”, ишла је чаршијом усправљена и ведра. Негдје поврх глава свјетлуцале су нити паучине, или јој се само тако чинило. Хузбашин канат лупкао је на вјетру. Посред чаршије гега се безбрижно широка, блатом замрљана гуска. Пред дућаном Незир се свађао с неким сељаком због вјересије.

– Незире!

– Шта је!

Наједном, било је тихо, тако тихо да се препала. Онај велики догађај лебдио је у ваздуху и требало га је дохва-

Пронаћи глаголске придјеве, радне и трпне. Кад их пронађеш и препишеш у свеску, погледај коју службу ријечи у реченици имају.

Пре(не)познате ријечи:

сехара – ковчег

џанфез – врста свилене тканине

димџе – врста одјевног предмета

пенџер – прозор

колачуща – врста крушке

ђерђеф – дрвена направа, оквир округлог или четвртастог облика на који се разапне платно по коме се везе

надница – дневна надокнада за рад

канат – дрвено крило прозора

вјересија – позајмица

кадија – судија шеријатског суда

ниџах (никџах) – шеријатски

брак

сиктерисати – одбити

бег – господин, племићка титула

задригло – дебело, задебљало

Вез

Умјетност осликавања платна концем назива се везење. Данас везење више није толико популарно као некада. Везењем су се бавиле жене, а највише су везле зими кад је било мање посла у пољу, или у вечерњим сатима кад би завршиле кућне послове. Кад би се у кући родила дјевојчица, почињало је везење за њен мираз, а кад би одрасла, сама је везла своју одјећу. Везле су се марамике, крпе, столњаци, ношње...

Везење је чест мотив у народним лирским пјесмама што видимо и у примјеру из св-далинке *Везак везла Адем-када*:

“Везак везла Адем-када,
млада невјеста,
на чардаку, на високу,
крај џам-пенџера.
Сав је ђерђеф покапала,
горким сузама.”

тити, а њу је обузео страх пред Незировим смркнутим погледом.

– Шта је?

Присиљена да почне она се најзад ослободила:

– Ја не могу више чекат’... во-води ме... и... вјенчај, ако ’ш сад, намах!...

– Пусти ме, видиш да имам посла, није ми до машкаре, дјевојко!

– Не шалим се, дина ми, него ти озбиљно кажем, води ме кадији на нићах!....

– Ама шта ти је, иди доврага! Ђе си ти за ме и шта ми се, ког белаја, намећеш! Нећу те! Доста је шале, скини ми се с врата, будало будаласта, сиктер!

Наза се лецну. Све док је Незир говорио, распаљујући се властитим ријечима све више, она је отворених уста, са још насмијешеним изразом и са оним пуним повјерења погледом пратила његов говор не вјерујући ни у једну једину ријеч, сигурна да се он само шали. А кад чу оно “Сиктер!”, изговорено оштро и попраћено покретом руке као да је изгони напоље, она задрхта. У тај час сруши се све што је било свијетло. Указа јој се црвено, задригло и срџбом искривљено лице пред њом, одрпан сељак смије се с улагивањем бегу, чудна голо-тиња зја из тамне унутрашњости дућана, а она прљава гуска зауставила се и гаче. У један тренутак зачуди се како је све ново и непознато ту унаоколо. Затим јој се лице трже као од великог бола, покри га рукама и док ју је Незир гурао грубо руком, она је, чврсто стиснутих очију, бојећи се да поново погледа у рушевине једног драгог свијета, ишла насумице преко чаршије.

Кад је опет прогледала, оне свилене паучине није било, или јој се само тако чинило. Хузбашин канат је лупкао, звона су звонила Илијину смрт и тај звон мијешао се с далеким довикивањем сплавара с ријеке.

“Узалудно прољеће!” паде јој изненада на памет. И док је, погрбљена и скршена, ишла полако према фабрици, у њој се је јављало једнолично и упорно: Узалудно прољеће! Узалудно...

Разговор о приповијетки

Ко је била Наза? Шта о њој сазнајемо на основу овог одломка? О чему је она сањала? Да ли је њен сан био остварив? Зашто?

Једног дана појавило се ново прољеће. Тридесето. Како га је Наза доживјела? Шта јој је свако ново прољеће доносило? Пронађи тај дио у одломку. Писац каже да су Назини покрети иглом завршавали у бојама на ђерђефу те се претварали у прекинут узвик. Како тумачиш тај њен узвик?

Какав је био Назин однос према брату? У којем дијелу текста то примјећујемо? Како се брат односио према њој? Шта је очекивао од Назе?

Какав је био њен однос према послу? Шта је њој било важније, у чему је више уживала – у зарађивању новца у фабрици или у изради везова код куће?

Зашто је Наза кренула према Незировој радњи “усправљена и ведра”? Можеш ли наслутити ток њених мисли у тим тренуцима?

Покушај их навести својим ријечима.

У чаршији ју је дочекала тишина. “Затишје пред буру”. Каква се то “бура” спремала? Шта је Наза рекла Незиру кад га је угледала? Како је он реагирао? Која ријеч је њу највише погодила? Покушај појаснити значење те ријечи. Која ријеч би Тебе највише увриједила?

Шта се у једном тренутку промијенило? Зашто писац каже да је Нази све око ње одједном постало “ново и непознато”? Какав је то свијет који се у том трену срушио пред Назиним очима? Зашто она више није видјела “свилену паучину”? Шта та паучина симболизира?

На путу према фабрици, Наза је корачала “скршено и погрбљено”. Упореди њен ход при доласку у чаршију. Какву стилску фигуру препознајеш?

Зашто је Назино тридесето прољеће било “узалудно”?

Да ли је однос Незира и осталих мушкараца у чаршији према Нази био коректан? Зашто? Како бисмо тај однос могли назвати?

Наведи примјер оваквог опхођења с особом из своје околине. Можеш ли претпоставити како се та особа осјећала? Како се осјећала Наза?

Наза је била сиромашна везиља без родитеља, а Незир – син богатог трговца племићког поријекла (бег на турском значи господин, а у Босни су крајем 19. стољећа бегови представљали повлаштени слој друштва). Зашто Незир каже: “Ђе си ти за ме?” Постоје ли данас разлози “да неко није за некога”? Образложи свој став.

Одреди идеју приче о Нази везиљи.

Витез тужног лика

У предговору књизи прича *Башиџа сљезове боје* Бранко Ћопић пише писмо-посвету Зији Диздаревићу и каже: “Можда је неком смијешна старинска одора, прадједовско копље и убого кљусе, које не обећава богзна какву трку.” Покушај сазнати на којег књижевног јунака Ћопић мисли и по чему је тај јунак познат и необичан.

Трагом ријечи...**Сиктер!**

Ријеч “сиктер” потјече од турске ријечи “сиктир” што значи “иди, бјежи тамо, одбиј”. Ова ријеч има погрдно значење и звучи као псовка па се доживљава као увреда. У нашем језику “сиктер” је архаизам. С овом ријечју је повезана извезденица “сиктеруша” и она означава посљедњу кафу која се понуди гостима како би им се дало до знања да је вријеме да оду.

Кад деф и саз “бију”

На сликама видиш деф и саз – деф је музички инструмент из породице ударалки; састоји се од дрвеног обруча преко којег је затегнута животињска кожа. Промјер обруча најчешће је око 50 cm. Деф се спомиње у овој верзији севдалинке.

У другим верзијама исте севдалинке умјесто дефа појављује се саз – музички инструмент који је много чешће кориштен као пратња извођењу севдалинке. Саз је врста тамбуре, жичани инструмент перзијског поријекла.

Пре(не)познате ријечи:

акшам – предвечерје

деф – традиционални ударачки инструмент

јација – касно доба ноћи, вријеме обављања ноћне муслиманске молитве

шадрван – фонтана

ђул – ружа

булбул – славуј

гонце – пупољак

Народна лирска пјесма ИМА Л’ ЈАДА К’О КАД АКШАМ ПАДА

Има л’ јада к’о кад акшам пада,
кад махале фењере запале,
а са ђула јеца глас булбула?

кад деф бије у прве јације,
кад танани дршћу шадрвани
а из таме шапћу усне саме:
– Гонце моје, да л’ још мислиш на ме?”

Разговор о пјесми

Зашто се пјесник/иња пита има л’ јада к’о кад акшам пада, а не, нпр. к’о кад свиће зора? Обрати пажњу на глаголе у пјесми: пада, запале, бије, дршћу, јеца. Какве осјећаје у Теби изазивају? Чему они доприносе у пјесми? Како утјечу на стварање атмосфере у њој? Обрати пажњу на именице уз које ти глаголи стоје: махала, деф, шадрван, ђул, булбул. Какве осјећаје ове ријечи буде у Теби? Јесу ли ти осјећаји супротни онима претходним? Када се набројане именице споје с наведеним глаголима, да ли и оне добијају нешто од њихове туробности? Лирски субјект и лијепе ствари доживљава тмурно и туробно: булбул не пјева, него јеца; шадрвани не прскају, не представљају никакву радост, они дршћу; разлог таквом доживљају крије се у задњем стиху пјесме. Покушај јасно формулисати тај разлог и на основу њега одредити тему и идеју пјесме. Обрати пажњу на четврти и пети стих.

Готово у сваком стиху препознатљива је једна стилска фигура. Лирски субјект каже “махале фењере запале”. Да ли фењере баш махале запале или неко други? Како се зове та стилска фигура? Пронађи је у осталим стиховима. У предзадњем стиху лирски субјект не говори само “шапћу усне”, па у том стиху и не можемо говорити о истој стилској фигури као у претходним стиховима. А онда наглашава: “шапћу усне саме”, жели да схватимо буквално да усне саме од себе, без свјесне намјере говорника, шапћу. Да ли Ти се икад десило да изговориш нешто, а да ниси имао намјеру да то кажеш, да је то само од себе, како се у жаргону каже, “излетило” из Тебе? Кад се такве ствари најчешће дешавају, каква су то душевна стања?

Ова севдалинка, што је чест случај у усменој књижевности, има и друге верзије. Некад се једна верзија од друге разликује само на основу једне ријечи, а некад су другачији и цијели стихови, некад их има више, некад мање.

За истраживање: Покушај пронаћи и друге верзије ове севдалинке и уочити њихове разлике, те како оне утјечу на пјесме.

Сефардска романса ЗАШТО ПЛАЧЕШ, ДЈЕВО БИЈЕЛА?

Зашто плачеш, дјево бијела,
Зашто плачеш, цвијету бијел?
Или плачеш рад' порога зла
Или плачеш ради нове љубави?

“Ја не плачем рад порога зла
Нити плачем ради нове љубави.
Плачем због вас, мој витеже
Што одлазиш, мене остављаш.

Остављаш ме луду, младу
У најљепшем добу мом.
Кад већ идеш, мој витеже
Остави ми што да трошим.”

Руком прса прихвати се
Сто дуката њојзи даде
“Ово што ми даде, господине,
Ни за круха ниј' довољно.”

“Двије кћеркице с тобом имам
Плачу оне, хљеба траже.”
“Ак ти није то довољно
Ти већ имаш шта да трошиш.

Продат ти ћеш поља, лозе
Једну полу цијела града.”
“Кад већ идеш, господару
Реци мени, кад се враћаш?”

“Ак' за осам ја с' не вратим
Девете се удај одмах ти,
Ти ћеш узет млада момка
Што ће бити мени сличан.

А хаљине оне моје
Нека иду мом вршњаку.”
Кад то чула њег'ва мајка
Клетву она изрекла.

Баладе и романсе сматра-
не су средишњим дијелом лир-
ског пјесништва. То су мање
пјесничке приповијести, поне-
кад врло минијатурне, а поне-
кад с развијеном нарацијом, па
тако од лирског постају лир-
ско-епским обликом. Балада
приводи нарацију трагичну за-
вршетку, за разлику од роман-
се која је цијелим својим нара-
тивним током ведра, жива и
раздрагана. Како то већ у жи-
вотној стварности бива, тако и
у овим пјесмама трају ликови
који ће усмјеравати радњу
сретну завршетку.

Шпанска романса раши-
рена је на цијело шпанско го-
ворно подручје. У БиХ и на
Балкан романса долази са Се-
фардима који се из Шпаније
досељавају у XVI вијеку.
Карактеристика романсе јесте
фрагментизам – започети од-
ломак на основу којег пјевачи,
усмени казивачи сами импро-
визирају наставак и доводе до
кулминације и завршетка. На
тај начин рецитатори романси
су налазили подстицај и одваж-
ност измишљања (слобода ма-
ште) и осјећања.

У пјесми пронађи глаголе у
императиву, препиши у свеску,
одреди им лице и број.

Циџански романиџеро

На слици је плакат за вече поезије, посвећено Фредерику Гарсији Лорки, пјеснику и аутору чувене збирке пјесама *Циџански романиџеро*, надахнутих циџанским романсама. Погледај пажљиво плакат: знаш ли како се зове плес који плешу фигуре на слици? У којој земљи је тај плес популаран? Какве везе она има с пјесником, с романсама и Циџанима. Шта још о њој знаш?

“Сви бродови циџелог свијета
Ви бродите и у миру вратите се
А нек лађа њена сина
Нека броди и никад се не врати.”

“Не куни ме, мајко моја
Твој сам синак рођени
Јер све оно што ја рекох
Рекох да се нашалим.”

Разговор о пјесми

Знаш од раније да балада и романса имају и лирске и епске елементе. Пронађи у овој романси лирска и епска обиљежја. Постоји ли фабула у *Зашиџо џлачеш, дјево бијела*? Како би фабула гласила? Запиши у свеску или је реци ученицима у разреду. Гдје одлази витез? Како његова дјева реагује на његов одлазак, је ли тужна или показује ведрину? Приметиш ли шаљивост у њиховом разговору? Означи те дијелове пјесме, прочитај их. Шта дјева тражи од витеза? Колико јој он даје новаца? Тражи ли још? Витез тражи да га чека да се врати. Колико година? Гдје он одлази да му треба осам година да се врати? Погледај у уџбенику историје за VII разред гдје су то одлазили шпански војници крајем XV и током циџелог XVI вијека. Витез препоручује дјеви да се девете године, ако се он не врати, уда. За кога, какав треба бити? Пронађи дијелове у пјесми који говоре о томе. Ко прекида њихов опрштајни шаљиви разговор? Коју клетву је витезова мајка изрекла? Како њен син реагује? Узвраћа ли и он истом мјером? Буди и Ти рецитатор романси. Нека Ти прве двије строфе буду исте, а онда осмисли другачији развој пјесме. Тако ћеш схватити шта је то фрагментизам у романси. Пази да романса не постане балада. Шта се мора промијенити да *Зашиџо џлачеш, дјево бијела* буде балада, а не романса? Прочитај *Хасанаџинишу* и подсјети се која су обиљежја баладе.

Хедина Тахировић-Сијерчић ЧУЈ, ОСЈЕТИ

Чујеш ли и ти жубор потока,
 Чујеш ли благо падање воде
 са камена на камен,
 Са каменчића на каменчић,
 Расипање воде у капљице и
 Капљица у росу.
 Чујеш ли? Осјећаш ли?
 Чујеш ли пјесму птица,
 Разумијеш ли њене ријечи
 Чујеш ли говор шуме, дошаптавање
 гранчица и
 Смијех лишћа.
 Чујеш ли? Осјећаш ли?
 Чујеш ли рзање коња, лавез пса,
 Чујеш ли кораке на путу,
 Говор људи и смијех дјеце.
 Чујеш ли? Осјећаш ли?
 Ако чујеш: нису уништили човјека у
 теби.

Разговор о пјесми

Ова пјесма написана је у другом лицу. Да ли је то чест пјеснички поступак? Можеш ли одредити коме се пјесникиња обраћа? Покушај дати неколико одговора. Образложи их.

Какве све звукове “чујеш“ у пјесми? Наведи их и гласно изговори. Можеш ли их на тренутак заиста чути? А осјетити? Шта уствари значи “осјетити” жубор потока или смијех дјеце?

Одреди пјесничка понављања. Које ријечи, који стихови се најчешће понављају? Шта се тим ријечима наглашава? Која чула су присутна у њима? Посљедња строфа пјесме гласи: “Ако чујеш – нису уништили човјека у теби”. Покушај одредити смисао ове тврдње у односу на сва питања постављена у пјесми. О којем чулу говори ова строфа? Шта човјека чини човјеком? Када неко за њега/њу каже да је “човјек” због својих поступака, на шта при томе мисли? Да ли и у овој пјесми ријеч “човјек” има то значење? Покушај описати “човјека по мјери ове пјесме”. Какав би он требао бити? Какав однос према свијету око себе би морао изградити? Шта мислиш, да ли је много таквих људи у Твојој околини? Наведи особу коју познајеш као примјер.

Посљедња строфа нам непосредно говори и о онима који уништавају “људскост” у људима. Зашто нам пјесма не одаје ко су “они”? Јесу ли то особе или то може бити и нешто друго? Размисли и покушај дати одговор.

Хедина Тахировић-Сијерчић (1960.) је дипломирана журналисткиња и наставница разредне наставе. Радила је више година као уредница ромских програма Радиотелевизије Сарајево. Дуго година је сакупљала и биљежила старе ромске бајке и приче. Живјела је у Канади и била је главна и одговорна уредница првог ромског магазина у Канади под називом *Романо Лил*. Тренутно живи и ради у Њемачкој.

Ромски језик

Ромски језик је језик Рома у Европи, али је увијек обиљежен ријечима и језиком народа с којима Роми живе. Не постоји књижевна традиција ромског језика, као ни писани трагови. На основу пријевода пјесме, покушај разумјети значење појединих ријечи у стиховима прве строфе на ромском језику.

“Ashunes li lenaki vorba,
 Ashunes li kovlo pajesko peravipe e
 barestar pe bareste,
 E barorestar pe baroreste,
 E pajesko chhordaripe ande
 kavchinora thaj
 Kavchinora ande drosin.
 Ashunes li? Nachares li?”

BEZ FELERA NEMA ROKFELERA

Rokfeler je ime prvog američkog milionera i svojevremeno najbogatijeg čovjeka na svijetu. U naslovu ovog poglavlja – *Bez felera nema rokfelera* – napisano je malim slovom. Šta misliš, zašto? (Pomoć: pokušaj saznati šta je sinegdoha.) Kako sada razumiješ naslov poglavlja? Šta je to što je loše u bogatstvu? U kakvoj su vezi slike iz filmova Charlieja Chaplina s bogatašima poput Rokfelera.

Vjenceslav Novak

GOSPODAR

(Odlomak pripovijetke *Iz velegradskog podzemlja*)

Mika teško radi kako bi zaradio novac za prehranjivanje porodice koju čine žena, dva sina i mala kćerka. Posla rijetko ima i žive u velikom siromaštvu. I pored tog mukotrpnog života i teškog pronalaženja posla, Mika veći dio s mukom zarađenog novca često potroši u kafani i kući se vraća pijan. Odlomak koji je pred vama govori o jednoj takvoj noći u kojoj Mika, došavši kući pijan, tuče svoju porodicu. Ujutro otkriva da je nasrtn pretukao kćerku Eviću i djevojčica, od rana koje joj je nanio otac, uskoro umire.

Kad je doteturao do kuće, pojavio se u njem strah pred ženom: kako će ona sad vikati, plakati i kleti... A, doduše, – dosjećao se i pijan u tom strahu – bogzna je li imala s djecom i kruha za večeru? Jer trgovac gdjekada uduži, a gdjekada je zle volje pa se otrese na djecu: "Ne dam... Nisam ja tu da fukaru hranim..."

I Mika je nasloniv se na kućna vrata i razmišljao kao kroz maglu o svemu što se danas događalo. A svijest se sve više gubila i težak san htio da mu sklopi oči. Tad je otvorio kućna vrata i pomislio da se treba ušuljati u sobu na prstim da ga nitko ne čuje. U podzemlje spustio se četveronoške po strmim stubama, a kad je koraknuo posrnuvši od najniže stepenice, našao se poklopljen crnom tminom kao u grobu. Badava je napipavao rukama vrata sobe u kojoj su stanovali. Kud se god okrenuo, svuda zid... Onda najednom nije bilo dugo zida... neka golema šupljina u koju je ulazio sve dublje i dublje kao da joj nema kraja... Činilo mu se kao da pada nekamo u duboku tminu, počutao je strah, a od straha povratio mu se tračak svijesti. Tad je pomislio:

– Jesam li ja pogodio pravu kuću...

Nato je zovnuo dva puta ženu:

– Lucija!... Lucija!

Čekao je zbijajući se u tmini na nogama, a nitko se nije javljao. I opet je teturajući i ispruženih ruku pošao u tminu pomislivši srdito:

– Jednom ću valjda doći do kraja...

Napokon je opet udario rukama o zid, i kud god se sada okrenuo, svuda zid...

– Da nisu vještice... neka čarolija? – pomislio je šuljajući se uza zid, a zidu je iznenada bio kraj, i on se srušio na tlo.

Vjenceslav Novak (1859.)

rođen je u Senju, a umro u Zagrebu 1905. Njegova porodica se u Hrvatsku doselila iz Češke. Pisao je romane, pripovijetke, pjesme, feljtone, kritike... Napisao je sedam romana među kojima je posebno poznat roman *Posljednji Stipančići*.

Nasilje u porodici

Na crtežu jedne šestogodišnje djevojčice njena majka plače, s masnicom na oku... Crtež je plakat kampanje za borbu protiv nasilja u porodici... **Svako nasilje u porodici u kojoj ima djece je i nasilje nad djecom** bez obzira da li su mu djeca neposredno izložena. Nasilje u porodici može biti fizičko (batinjanje, udaranje po glavi i tijelu, čupanje kose, povrede predmetima, nanošenje opekotina), seksualno, psihičko (zastrašivanje, konstantno kritikovanje, potcjenjivanje), ekonomsko (nasilno oduzimanje novca i vrijednih stvari, kontrolisanje zarade i primanja, zabrana članu porodice da se zaposli i ostvari sopstvene prihode). Nasilje u porodici potrebno je prijaviti.

Obilježeni dio teksta bogat je glagolima upotrijebljenim u perfektu. Neki od njih su upotrijebljeni u 3. licu i nemaju pomoćni glagol biti pa se takav perfekt naziva krnjim. Pronađi sve primjere glagola u perfektu i krnjem perfektu.

Pre(ne)poznate riječi:

fukara – siromašan svijet, sirotinja; pren. propalica, ništarija
badava – uzalud
poćutati – oćutati, osjetiti
naužiti – nauživati
odrvavati – othrvavati, odolijevati
takov – takav
naramak – naruče
prekapati – pretraživati
zaslužba – plaća
skrbno – brižno
koreći – opominjući
prosvjed – protest
nekakovo – nekakvo
hiniti – glumiti
hroptati – teško disati
sabirati – skupljati
opetovati – ponavljati
ura – sat
najvoliti – najviše voljeti
škatulja – kutija
kanda – kao da
jošte – još
bodriti – hrabriti
opravica – haljinica
usahnuti – odumrijeti, uvenuti, sasušiti se

Sad mu je bilo ugodno. Pričinilo mu se da se našao na svom krevetu i da se smije mimo naužiti sna kojemu se jedva odrvavao. Ali u to se pojavilo svjetlo i digla vika. Što se zapravo događalo, ne zna, jer se sve gubilo iz sjećanja kao predmeti što iščezavaju u mraku. Netko mu je pomagao da uđe u sobu – valjda dječaci, a netko je pri tom neprestano vikao – bez sumnje Lucija.

Ali kao što obično u takovim zgodama, pored sve zamračene svijesti u njem se i sinoć stao javljati ponos i svijest o pravu gospodara koji je tu glava svemu pa smije da radi što hoće. Žena je vikala, on se razbuđivao – a onda su se potukli. Tad je žena pobjegla iz sobe, dječaci su skočili sa svoga kreveta, a kad ih je htio tući, umaknuli su nekamo za materom. I Evica je htjela za braćom, a on... Uhvatio ju je, i bogzna što je uradio djetetu, jer se opet našla odnekud u sobi žena i, otrgnuvši mu Evicu, digla je u naramak i psujući plakala. A on je vidio cijeli niz ženâ s djetetom u naramku i tu prestaje posve njegovo pamćenje. Pao je odjeven na krevet i odmah zaspao.

Probudio se s velikom glavoboljom kad mu je žena prekapala džepove. Još je bila potpuno tmina, u sobi je gorjela mala petrolejska svjetiljka. Odmah se sjetio kako je sinoć opet zapio dvije trećine zaslužbe, i bio na sebe srdit. A kad je ispod oka pogledao ženu kako uz svjetiljku skrbno premeće po rukama novčiće, stalo mu se po grudima razlijevati ganuće, a od toga rađala se želja da se ženi ispriča kako ga je zaveo Jankić... A mjesto toga najednom se javio u njem drugi čovjek koji je bio također uvjeren da nipošto ne valja ono što je sinoć počinio, ali svejedno da treba ženi pokazati mrko lice i barem jedan dan biti s njome i s djecom osoran, kao da su oni krivi onome što se dogodilo... Žena je dotle poslala jednoga dječaka da kupi drva, a drugoga po kavu, mlijeko i kruh. Tad je čučnula pred štednjak i čistila iz njega pepeo.

Mika je ustao i odijevao se mrk, ne progovorivši ni riječi. Isprva je šutjela i žena, a onda je rekla, doduše, više tužeciim nego korećim glasom:

– Opet si nam lijepo učinio... Kako te nije Boga strah i stid od ljudi? Opijaš se do nesvijesti, a mene i djecu puštaš da gladujemo u kući... I to bi ti čovjek nekako oprostio, jer smo navikli na zlo, ali kad dođeš kući, onda nas još tučeš...

Tu je prestao njezin tužeci glas i naglo se promijenio u energičan prosvjed matere i žene koja se osjetila povrijeđena u svojem pravu:

– Razbojnik si... Surov si i prost kao što nijedan od tvojih drugova. Jer i drugi se opiju... pogriješe, ali se i skruše. A ti... fuji! Sram te bilo!

– Šuti! – zagrozio se Mika ženi muklim glasom.

– Da šutim? Jer sam, misliš li, bez srca, kao što si ti, konjče nekakovo! Zašto si Evicu tukao? Što ti je ona bila kriva? Tek je plaćuci htjela pobjeći k nama, jer kako da se ne boji biti u sobi sama s onakvim ocem... Zašto si je?

– Nisam joj ja ništa – promrmlja Mika hineći ravnodušje prama ženinim riječima.

– Ubio si dijete... Gori si od psa! Pas čuva svoje štene, a ti si ono siročce izbio na mrtvo ime. Čuješ li kako joj u prsima hropti krv? Neprestano krvari... Bogzna kako će se to i svršiti. Idem, čim svane, javiti u gradsku kuću neka te privuku na odgovornost i umekšaju oni kad ne mogu naše suze. A treba da dijete pregleda i liječnik, jer bogzna što si ti u njem pokvario. Divljače! Pogledajder je samo. Treba da vidiš svoje djelo. Ali što je to tebi, kad srca nemaš! Surov si kao konj.

Rekavši to, pogledala ga je prezirno i izišla nadvor sabirati iverčice da potpali vatru.

A Mika je odmah pošao krevetu gdje je ležala Evica, i sagnuo se nada nju.

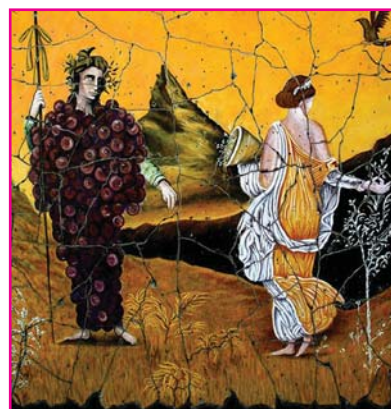
Do kreveta su jedva dopirale mrtve zrake male svjetiljke, ali je odmah vidio na ustima djeteta krvavu pjenu i crveni trak krvi kako se spustio od kuta ustâ prema podbratku. Dah je djetetu bio kratak i vruć, svakim izdahom opevalo se muklo stenjanje pravilno kao u uri ili u kakvom stroju. Obrisao joj je s lica krv i sjeo na rub kreveta.

– Evice... – rekao je tiho, uzeo joj malu, vruću ručicu i priljubio je k svojim ustima. – Tko je to tebe, zlato?... Otac te nije tukao... ne daj Bog! Tebe otac najvoli, pa kako bi te tukao? Ali onu dvojicu... no čekaj samo, vidjet ćeš ti kako ću ja njih još danas izlupati. A tebe... kako bih ja kad si ti moja mala, pametna mezimica? Gle, što ti je otac donio... sve tebi, a onoj dvojici ništa. Za njih batinu.

Uzeo je iz džepa škatulju sa slasticama i utisnuo je djetetu u ruku. A Evica kanda nije marila. Ne otvorivši očiju, jedva je vrućim prstima prihvatila škatulju.

Imperativ ili zapovjedni način koristimo kad zapovijedamo nekome, ali i kad savjetujemo, molimo, potičemo, zabranjujemo ili upozoravamo.

Svađajući se, Mika i njegova supruga, svako po jednom, upotrijebe imperativ. Pronađi ta dva primjera u označenom pasusu.

Bah (Bacchus)

Bah (Bacchus) je u rimskoj mitologiji bio bog vina. Njegovo ime u grčkoj mitologiji bio je Dionis. Legenda kaže da se rodio prije vremena, pa ga je Zeus ušio u svoje bedro i kasnije ga ponovo rodio. Bah i Dionis simboliziraju odanost piću i uživanje u njemu, a smatra se da bog vina nije posjedovao umjerenost.

If you drink, they will too.

Children of alcoholics are more likely to begin drinking at an earlier age.

– A što će tvoj otac tebi jošte kupiti, da ti to znaš! – nastavio je bodriti dijete milujući mu glavicu. – Dat ću materi puno novaca, pa će ti ona kupiti nov šešir i novu opravicu, a onoj dvojici ništa! Kupit će ti i krasnu lutku koja sama otvara i zatvara oči. A onu ću dvojicu, vidjet ćeš, remenom. Kad je spomenuo lutku, pogledala je Evica poluotvorenim očima i prihvatila jače škatulju s poslasticama. Tad se morala nakašljati. Usta su joj se grčevito nakrivila, a onda je s kašljem izišla crvena pjena.

Mika se zgrozio.

– Što se ovo dogodilo? – pitao se gledajući dijete s bolju i s užasom duše. Sagnuo se nada nju naslonivši nježno svoje lice uz njezinu vruću glavicu, a dvije njegove suze pale su na Evičino čelo.

– Da Bog dâ, Evice, da mi ruka usahne! – govorio je djetetu... – Oh, kako će to tebi otac nagraditi, samo ti skoro ozdravi...

Čuo je da žena dolazi stubama i žurno se otkinuo od djeteta. Ona kao da ne smije vidjeti njegovo ganuće, a trebalo bi mu njezine utjehe jer mu je u srcu bilo teško, vrlo teško.

– Što sam ja ovo u pijanstvu počinio? – upitao se opet i stao kleti talijansko vino i Jankića i napokon onoga gospodina koji je njega i Jankića razdražio svojom uputom u štednju. Prekoračili su mjeru s onom polulitrom što ju je zvao Jankić, a zna se da u piću nema mjere ni načina kad premaši samo jedna čaša. Čovjek kao da se izgubi. A jest u tom prokletstvo što čovjeka od vražjega vina obuzima neki osjećaj blaženstva sve više što dalje pije. A napokon izgubi pamet. Oh, oh, oh!

Žena je već sašla niz stube, a on je brzo poljubio još jednom Evicu, preporučio je Bogu i majci Božjoj i izišao na vrata.

U obilježenom dijelu teksta pronađi imenički atribut i prilošku odredbu količine!

Razgovor o odlomku

Kako živi Mikina porodica? U kojem dijelu teksta to vidimo?

Zašto se Mika plaši ući u kuću? Jesu li razlog Mikinog straha batine koje bi mogao dobiti od žene? Što je u svakodnevnom životu češće: muž se boji žene ili žena muža? Koja su osjećanja braku primjerenija od straha? Voliš li Ti da Te se drugi boje?

“Ali kao što obično u takovim zgodama, pored sve zamračene svijesti u njem se i sinoć stao javljati ponos i svijest o pravu gospodara koji je tu glava svemu pa smije da radi što hoće.”

Kako je dat portret glavnog lika, da li su istaknute njegove vanjske, fizičke ili unutarne, psihološke osobine? Navedi odlomke na osnovu kojih zasnivaš svoje odgovore. Zašto Mika sebe smatra gospodarem? Smije li, zaista, gospodar raditi sve što hoće?

Ujutro, kad se probudi, šta Mika otkriva?

Zašto je otac tukao članove svoje porodice? Je li ih volio?

Je li dozvoljeno tući onoga koga voliš?

Je li dozvoljeno tući osobu koju ne voliš?

Mikina porodica bila je siromašna. Je li otac pio da zaboravi na siromaštvo?

Zašto majka nije pila?

Kad je nasmrt pretukao Evicu, Mika je bio pijan. Opravdava li to njegov postupak?

Kako se otac ponaša kad otkrije šta je uradio? Kako se ponaša prema ženi? A kako prema kćerki? Na koji način tješi Evicu? Jesu li njegove riječi prijeteće, čak i kad je tješi? Za koga? Zašto ne želi iskreno pokazati osjećaje prema svojoj ženi?

Je li sramota priznati krivicu? Misliš li da je sramno da muškarac plače? Govori li nam Mikin odnos prema ženi da je on grub čovjek i kada je trijezan?

Smatraš li da bi ishod priče bio tragičan da Mika nije pio?

Dolje alkohol!!!

Mnoge agencije i umjetnici nadmeću se u tome ko će napraviti uspjeliji plakat za kampanju protiv alkoholizma. Možda Ti imaš neku ideju?

TKO ŽELI BITI ODLIKAŠ?

Uputstvo za igru: staviš svoju figuricu (novčić, gumicu, bombon...) na polje s nacrtanim šahovskim konjićem i odatle skočiš na polje po vlastitom izboru, poštujući pravilo o kretanju konjića u šahu – dva polja u jednom smjeru, pa onda jedno polje ustranu, tj. kao slovo L. S polja na koje doskočiš, pročitaj pitanje. Ako odgovoriš tačno, nastavljaš igru, ako pogriješiš, odgovara sljedeći igrač. Cilj je da odgovoriš na četiri pitanja zaredom tačno, i tako dobiješ peticu.

1. Mula Mustafa Bašeskija je napisao:
a) putopis
b) dnevnik
c) ljetopis
d) memoare.

2. Figura koja se krije u Jesenjinovom stihu "I dugo je, dugo drhtala / Voda nezaleđena" zove se:
a) metonimija
b) metafora
c) aliteracija
d) personifikacija.

3. David Štrbac, junak Kočićeve satire, dovodi pred sud:
a) hrta
b) kravu
c) jazavca
d) hrčka.

4. Anna Frank piše svoj dnevnik za vrijeme:
a) Prvog svjetskog rata
b) Balkanskog rata
c) Drugog svjetskog rata
d) Trojanskog rata.

5. Pjesma *Zašto plačeš, djevo bijela?* je:
a) balada
b) romanca
c) sevdalinka
d) šansona.

6. Vanjka, junak istoimene Čehovljeve priče, piše djedu:
a) e-mail
b) razglednicu
c) brzojav
d) pismo.

7. Priča kapetana Porporelosa pisca Feđe Šehovića zapravo je:
a) roman
b) pripovijetka
c) drama
d) balada.

8. Koje je godišnje doba bilo izuzetno važno vezilji Nazi jer joj je donosilo nanovo uzbuđenja:
a) proljeće
b) jesen
c) ljeto
d) zima.

9. Kojom se figurom koristi Hamza Humo u stihovima "Na piljarice šatoru bijelu, Na katedrale kupoli zlata":
a) aliteracijom
b) poređenjem
c) inverzijom
d) metaforom.

10. Kreuzmann, Liška, Kulda, Zelinka likovi su u djelu:
a) *Naše školovanje*
b) *Bajka o vodenjacima*
c) *Mašina za pisanje*
d) *Priča kapetana Porporelosa*.

11. Sadako želi napraviti 1000 ždralova jer:
a) ih hoće pokloniti bratu
b) oduvijek želi letjeti
c) vjeruje da će pobijediti smrt
d) ima ih za domaći zadatak.

12. Brod kapetana Jamesa Cooka zove se:
a) "Upornost"
b) "Marljivost"
c) "Ustrajnost"
d) "Požrtvovanost".

13. Da bi ušao u Veliku Bilježnicu, sastav:
a) mora biti napisan lijepim rukopisom
b) mora imati kompozicione dijelove
c) mora imati sretan završetak
d) mora biti istinit.

14. S obzirom na temu, roman *Grmljavina stada* autora Zanea Greya je:
a) pustolovni
b) ljubavni
c) kriminalistički
d) viteški.

15. Pjesmu o peru napisao je:
a) Mak Dizdar
b) Dobriša Cesarić
c) Miroslav Krleža
d) Muhamed Nerkesi Es-Saraji.

16. Pijanac, Pjesnik, Kapetan i Fortunato junaci su djela:
a) *Kapetan Džon Piplfoks*
b) *Priča kapetana Porporelosa*
c) *Kapetan James Cook*
d) *Kapetanova kći*.

17. Vertikalni ugao pod kojim filmska kamera snima objekte zove se:
a) plan
b) kadar
c) rakurs
d) sekvenca.

Ljiljana Dirjan
MAŠINA ZA PISANJE

Bila sam dijete razvedenih roditelja. Živjela sam s majkom. Otac mi je bio u drugom gradu. Imao je već, s drugom ženom, novu djecu. Viđali smo se vrlo rijetko. Takoreći svake tri-četiri godine. Ponekad sam mu slala pisma. On meni razglednice u boji s kratkim porukama. Uvijek negdje u donjem dijelu, nagurano, napisao bi: voli te tvoji tata.

Počinjala sam nešto da pišem po sveskama i papirićima. Prve, rane mladenačke pjesme. On je to znao. Bio je silno ponosan na mene. Znao je da kaže: želim da talenat naslijediš od mene, a ljepotu uzmi od majke.

Bila sam na ljetnjem raspustu. Imala sam 15 godina. Pozvao me je kod sebe. Da ne bih žalila za morem, da bi me odobrovoljio ili nagradio za ocjene, obećao mi je u jednoj od razglednica da će mi kupiti pravu mašinu za pisanje.

Otputovala sam. On je već bio u penziji. Imao je kućicu van grada. Tu je najčešće sam provodio ljeto, radeći u bašti i u voćnjaku. Ne bi li zaradio nešto više i ne bi li što bolje ispunio vrijeme, sjekao je divlji šimšir po brdima i prodavao ga po okolnim selima prodavnicama pogrebne opreme. Tamo su tu bockastu zeleniku prvo sušili, a zatim su je u velikim kazanima bojali onom otrovnom zelenom bojom. Od nje su pravili vijence. Nisam znala za to, sve dok me nije poveo sa sobom kod nekog Lajoša u Temerin. U autobusu mi je rekao da mu je trgovac dužan još od prošle godine i da namjerno nije išao da uzme pare, zato što je želio da se skupi dovoljno da može time u gotovom da mi kupi moju prvu mašinu za pisanje. Stigli smo u selo. Došli smo do kuće. Lajoš nije bio tu. U maloj kuhinji, na jednom metalnom krevetu sjedio je njegov mali sin i pravio cvijeće od rastegljivog crvenog papira i žice. Za iste te vijence. Radio je vrlo vješto. Na podu je bila cijela hrpa papirnih cvjetova. Gotove vijence su kačili kao slike po zidovima. Sin je čak htio da nam pokaže i najnovije modele, pa nas je s ponosom uveo i u spavaću sobu. Tamo, usred bračnog kreveta prekrivenog žutom brokatnom svilom, sjedila je italijanska lutka koja plače i trepće očima. Iznad nje gledala nas je velika uramljena fotografija s vjenčanja Lajoša i njegove žene. U ogledalu od politiranog namještaja, vidjela sam vijenac na suprotnoj strani. Najnoviji model. S roze-žutim ružama.

Ljiljana Dirjan (1953.)

rođena je u Skoplju. Diplomirala je na Filološkom fakultetu, na grupi jugoslovenska književnost i makedonski jezik. Objavila je nekoliko knjiga poezije. Prevođena je na više svjetskih jezika i zastupljena u brojnim antologijama makedonske poezije. Urednica je časopisa *Sarajevske sveske*.

Kondicionalom izražavamo mogućnost, želju, htijenje. Pronađi glagole u ovom glagolskom načinu u označenoj rečenici.

Pre(ne)poznate riječi:

šimšir – grmolika zimzelena biljka, česta u parkovima, i živim ogradama, koristi se za pravljenje posmrtnih vijenaca
kontrabas – muzički gudački instrument

Pronađi glagole s negacijom. Podsjeti se, pomoću primjera iz rečenice, kako se piše riječca "ne" uz glagole.

Čekali smo Lajoša. Otac je pušio, a ja sam u krilu mazila tigrastu mačku. Domaćin se na kraju pojavio. Počeo je da se žali tati kako "ovaj narod ne želi da umire" i kako njegove lijepe vijence niko ne kupuje. "Odavno", reče i pokazao prema sinu koji je za ta dva-tri sata već čitav bio prekriven crvenim cvjetovima od rastegljivog papira. "I," reče, "kako da ti platim za šimšir. Ostaje da se nadamo da će neko ipak uskoro otići na onaj svijet..."

Izašli smo iz njegove kuće. Dijete je izašlo u dvorište i htjelo da mi pokloni posljednju napravljenu ružu. Pravila sam se da ga ne primjećujem.

Napolju je bio jun i lipa su cvjetale. Do polaska autobusa ostalo je još vremena. Ušli smo u kafanu. Otac je naručio dvije rakije. "Jedna je za tebe," reče. "Ne pijem rakiju, tata." Ali, on je već stavio čašicu pred mene i kao za sebe rekao: "Pa neko treba i to da te nauči." Zatim je naručio još dvije za sebe. Pa još dvije, za oboje. Odnekud nagrnuše Cigani svirači. U prazno nedjeljno podne, u praznoj seoskoj kafani, svirali su nama, jedinim gostima. Otac je lijepio one krupne crvene stodinarkes. Oni su, oznojeni, ubrzavali ritam. Pojavljivala su im se ona debela užad žila na vratovima, a violina je pištala i zavijala. Otac je naredio sviraču da legne s kontrabasom na zemlju i da tako svira. Rekao mu je: "Plači!" I kontrabassist je ugurao prste u žice i plakao. Plakao je i moj otac. Pominjao je, odebljalog jezika, moju nesuđenu prvu mašinu za pisanje.

U autobusu, na povratku, oboje smo ćutali.

Ovaj zadatak, prepoznavanje gradova na slikama, najlakše ćeš riješiti uz pomoć ukućana, djeda, bake, nane... Na starim razglednicama su gradovi Bosne i Hercegovine: Brčko, Banja Luka, Gradačac, Travnik, Tuzla, Višegrad, Jajce i Stolac.

Razgovor o priči

Voli li tata svoju kćerku? Napisati u donjem dijelu razglednice "voli te tvoj tata" je dovoljna zamjena za izbjegavanje susreta s kćerkom? Koliko vremena prođe prije nego tata dođe? Zašto? Je li nova porodica razlog da ne viđa svoju kćerku? Kad je napunila 15 godina, šta je tata napisao na jednoj od razglednica?

Zašto pisaću mašinu, zašto ne laptop? Šta ti taj podatak govori? Možeš li na osnovu ovog podatka tvrditi da priča nije vezana za sadašnje vrijeme?

Gdje nalazi tatu? Čime se on bavi? Hoće li njegov posao pomoći da ispuni dato obećanje? Šta se treba desiti da bi pisaca mašina bila u kćerkinim rukama? Kako junakinja opisuje posao Lajoševog sina? Kako on pomaže ocu? Čekajući Lajoša, autorica razgleda sobu. Šta vidi? Ispunjava li se obećanje dolaskom Lajoša?

Zašto Lajoš ne može platiti ocu za šimšir? Šta se treba desiti da Lajoš zaradi novac? Kako komentiraš Lajoševu rečenicu: "Ostaje da se nadamo da će neko ipak uskoro otići na onaj svijet..."? Kakav je to poklon koji se veže za nečiju smrt? Gdje otac i kćerka odlaze nakon što im Lajoš ne daje novac?

Želi li kćerka da pije rakiju? Zašto otac insistira? Kakav je odnos oca prema njoj ako je tjera da pije alkohol? Ima li, ipak, otac novca? Gdje se to najbolje vidi? Da li i taj podatak potvrđuje Tvoj prethodni stav? Da voli svoju kćerku, da li bi joj kupio mašinu za pisanje ili bi u kafani, sa sviračima, žalio što nije kupio obećani poklon?

Šta misliš, kako je petnaestogodišnjakinja trebala reagovati kad je shvatila da joj je otac slagao i da joj neće kupiti mašinu za pisanje?

Hamza Humo (1895.) rođen je u Mostaru. Školovao se u gradu na Neretvi, a školovanje mu je prekinuo Prvi svjetski rat u kojem je služio kao pisar i tumač u jednoj mađarskoj bolnici. Nakon rata vraća se u Mostar i maturira, a zatim odlazi na studij historije umjetnosti u Zagreb, Beč i konačno u Beograd. Tokom studija upoznaje hrvatski ekspresionizam i počinje pisati. Najpoznatije zbirke pjesama su mu *Grad rima i ritmova* i *Sa ploča istočnih*, kao i roman *Grozdanin kikut*. Radio je kao urednik i novinar. Umro je u Sarajevu 1970. godine.

Pogledaj pažljivo ove dijelove stihova: "majka moja", "s pločnika deran", "ulicom pjevam", "auta hitra", "vrevu danju", "šatoru bijelu", "kupoli zlata". Da li ćemo u običnom, svakodnevnom govoru riječi napisati ovim redosljedom?

Inverzija je stilsko sredstvo kojim se u rečenici ili stihu obrće red riječi ili cijeli dijelovi rečenice, da bi se one jače istakle ili naglasile u odnosu na druge riječi.

Pre(ne)poznate riječi:

pralja – žena koja se bavi pranjem veša

deran – neodgojen dječak

piljarica – prodavačica

palata – bogato zdanje, dvorac

Hamza Humo AKVAREL

O bistri jesenji dani,
Odozgo sa svijetlih palata
Osmijeh me vaš mami,
O bistri jesenji dani!

Naš grad je zreo akvarel
Pun plavih, zlatnih boja.
Pralja je majka moja,
A ja s pločnika deran
Bos ulicom pjevam:
O bistri jesenji dani,
Na svemu vaš zlatni osmijeh titra:
Na prozorskim oknima
Skrivenim u granju,
Na zastavicama auta hitra,

Na licima što blenu u vrevu danju,
Na kosama gospe sa drugog kata.
Na piljarice šatoru bijelu,
Na katedrale kupoli zlata.

U našem malom dvorištu
Vijore haljine, haljine
Plave, crvene, bijele, šarene,
A ja s pločnika deran
Bos ulicama pjevam:
O bistri jesenji dani,
Odozgo sa svijetlih palata
Osmijeh me vaš mami,
O bistri jesenji dani!

Razgovor o pjesmi

Pjesnik kaže da je naš grad zreo akvarel. Šta sačinjava akvarel grada? Zrela kruška, zrela djevojka, zrelo žito u jesen... Može li akvarel biti zreo? Šta znači zreo akvarel? Pokušaj svojim riječima objasniti kako pjesnik vidi svoj grad.

Koje je godišnje doba prisutno u pjesmi *Akvarel*? Navedi što više boja jeseni. Koje od njih su predstavljene riječima u pjesmi? Pronađi sve stihove u kojima prepoznaješ jesenje boje i prepisi ih u svesku.

Odakle dječaka mame jesenji dani? Zašto ne spominje nebo, drveće, plodove? Zašto za sebe kaže da je deran s pločnika? Šta znači kada

neko potječe "s pločnika"? Također navodi da je njegova majka pralja, a on po ulici hoda bos. Na kakav nas zaključak ovi stihovi navode? Koji se stihovi ponavljaju? Šta pjesnik ovim postupkom želi naglasiti? Pjesma završava kao što i počinje. Kako tumačiš ovaj pjesnikov postupak?

Pjesma u sebi sadrži kontrast. Na jednoj strani je ulica, na drugoj palata, gore je gospođa, dole piljarica. (Pronađi još barem jedan ovakav par.) Šta pjesnik ovim kontrastom naglašava? Dječak je veseo zbog boja i lijepog dana; međutim, ima li razloga da bude ljut? Možda je njegova pjesma protest? Šta misliš o dječaku koji "bos ulicama pjeva"?

Akvarel (lat. aqua – voda) je slikarska tehnika koja upotrebljava vodene boje, tj. boje koje su vezane ljepilom koje se razgrađuje u vodi. Tehnikom akvarela slika se prozirno da se vidi podloga. Često se prije slikanja crta olovkom ono što se želi naslikati, pa se onda to vidi ispod prozirne (prozračne) boje.

Akvarelna matematika

Pokušaj odgonetnuti koji je bosanskohercegovački slikar naslikao koji akvarel?

Na slici Romana Petrovića nema drveća i kuća. Na slici Ljube Laha nema drveća. Na slici Avde Kalesića nema vode. Na slici Stipe Hamulke drveće nema lišća. Na slici Gabrijela Jurkića rijeka nema mosta. Na slici Ismeta Rizvića nema rijeke.

Anton Pavlovič Čehov

VANJKA

Vanjka Žukov, dječak od svojih deset godina, koga su prije tri mjeseca doveli obučaru Aljahinu na zanat, na Badnje večer nije htio da legne. Sačekao je dok su gazda, gazdarica i kalfe pošli na jutrenje, izvadio iz gazdina ormara bočicu s mastilom, držalo sa zardalim perom i, raširivši pred sobom zgužvani list papira, počeo pisati. Prije nego je nacrtao prvo slovo, on se više puta plašljivo okrenuo prema vratima i prozoru, bacio krišom pogled na tamnu ikonu, pokraj koje su se pružale police s kalupima za obuću, i duboko uzdahnuo. Papir je ležao na klupi, a on je klečao pred klupom.

“Dragi djede, Konstantine Makariču”, napisao je, “evo ti pišem pismo. Čestitam vam Božić i želim od Gospoda Boga sve najbolje. Nemam ni oca ni majke, samo si mi ti jedini ostao na svijetu.”

Vanjka pređe očima preko tamna prozora, u kom je titrao odsjev njegove svijeće, i jasno zamisli svoga djeda Konstantina Makariča, koji je služio kao noćni čuvar kod gospode Živarevih. To je suhonjav, ali neobično čio i živahan starčić od svojih šezdeset i pet godina, uvijek nasmijana lica i kao pijanih očiju. Po danu spava u kuhinji ili se šali s kuharicama, a noću, zaogrnut širokom bundom, hoda oko gospodske kuće i lupa u svoje klepetalo. Za njim koračaju, spuštene glave, stara kučka Kaštanka i psić Vjun, nazvan tako zbog svoje crne boje i dugog tijela kao u lasice. Taj je Vjun neobično ponizan i laskav, gleda jednako umiljato i domaće i strane ljude, ali ne uživa ničije povjerenje. Ispod njegove poniznosti i poslušnosti krije se najopasnije lukavstvo. Niko ne umije bolje od njega da se uvuče u ostavu ili da seljaku ukrade kokoš. Više puta su mu zbog toga prebili zadnje noge, dvaput ga objesili, šibali su ga svake sedmice na mrtvo ime, ali je on svaki put ostajao živ.

Sada, jamačno, djed stoji kod kapije, žmirka očima na crkveni prozor seoske crkve i tapkajući čizmama šali se sa služinčadi. Klepalo mu je privezano za pojas. On mlatara rukama, ježi se od zime i, smješkajući se starački, zadirkuje čas sobaricu, čas kuharicu.

Anton Pavlovič Čehov (1860.) rođen je u Rusiji. Nakon što je diplomirao na moskovskom medicinskom fakultetu, posvetio se liječničkom pozivu. Književnim radom počeo se baviti pišući humoreske pod pseudonimom Antoša Čehonte. Pisao je drame, novele i pripovijetke. Mnoge njegove drame se i danas igraju u pozorištima, a česte su i filmske adaptacije Čehovljevih djela. “Poslije Vas sve izgleda kao da je toljagom napisano”, rekao je Maksim Gorki svom prijatelju Čehovu.

“Uloga umjetnika je da postavlja pitanja, a ne da daje odgovore.”

“Zdrav čovjek ima hiljadu želja. Bolestan samo jednu.”

“Čast se ne može oduzeti, ona se može samo izgubiti.”

“Nema i ne može biti pravednog bogatstva.”

“Ljubav daje krila, ali ih i potkre-
suje.”

“Dobar čovjek se može postidjeti
čak i pred psom.”

Čehov

Pre(ne)poznate riječi:

Badnje veče – večer uoči Božića

jutrenje – jutarnja molitva

kalfa – trgovački ili zanatski po-
moćnik

ikona – slika sveca

kučka – kuja

laskati – hvaliti nekoga na način
koji mu je posebno drag

haringa – vrsta morske ribe

krčma – ugostiteljska radnja u

kojoj se uglavnom toči alkohol

deran – bezobrazno, neodgojeno
dijete

pud – mjera za težinu (16,38 kg)

rublja, kopejka – ruski novac, 1

rublja = 100 kopejki

tetrijev, leštarka – vrste šumskih
ptica

kadril – francuski ples s četiri pa-
ra igrača; kartaška igra

praporac – maleno metalno zvo-
no

“Ne biste li šmrknule duhana?”, upitao bi on pružajući ženama svoju duhankesu.

Žene šmrču i kišu. Djed se neobično ushićuje, prasne u veseo smijeh i viče:

“Diži noge! Hvata mraz!”

I psima daje duhan da primirišu. Kaštanka kiše, okreće njušku i, uvrijeđena, odlazi. Vjun iz poniznosti ne kiše, samo maše repom. A vrijeme je divno! Vazduh je miran, proziran i svjež. Noć tamna, ali se vidi cijelo selo sa svojim bijelim krovovima i mlazovima dima što izviru iz dimnjaka. Vidi se drveće posrebreno injem, grude snijega. Nebo je posuto zvijezdama, što veselo trepere, a Mliječni put ocrtava se tako jasno kao da su ga za praznike oprali i oribali snijegom.

Vanjka je uzdahnuo, zamočio pero i nastavio pismo:

“A juče sam dobio batine. Gazda me je izvukao za kosu u dvorište i tukao me kaišem zato što sam ljuljajući njihovo dijete slučajno zaspao. A jednog dana ove nedjelje gazdarica mi je naredila da očistim haringu. Ja sam počeo od repa, a ona uhvati ribu pa mene ribljom glavom pravo po njušci. Kalfe mi se rugaju, šalju me u krčmu po rakiju i traže da za njih kradem od gazde kisele krastavce, a gazda me tuče čim stigne. A jelo nije nikakvo. Ujutro mi daju hljeba, za ručak kašu, a za večeru opet hljeba, a čorbu ili čaj – to gazda i gazdarica žderu sami. Spavati moram u predsoblju, a kad njihov deran plače, ne mogu nikako zaspati, već ga moram ljuljati. Dragi djede, tako ti Boga, uzmi me natrag kući na selo jer ne mogu više izdržati... Klanjam ti se do zemljice crne, moliću Boga za tebe do smrti, uzmi me odavde, inače ću umrijeti...”

Vanjkina usta se zgrčiše, on protrlja oči crnom šakom i zajeca.

“Drobiću ti duhan”, nastavi zatim, “Boga ću moliti za tebe, a ako šta učinim, izlupaj me kao psa. Ako pak misliš da za mene tamo ne bi bilo posla, preklinjaću upravnika da me uzme da mu čistim čizme, ili ću mjesto Fečke u čobane. Slatki djede, ovdje ne mogu više, pogiboh. Htio sam da pobjegnem u selo pješice, ali nemam čizama, bojim se zime. A kad narastem veliki, ja ću te za to hraniti i braniti od svakoga, a kad umreš, moliću se za tvoju dušu isto onako kao za majčicu Pelagiju.

Moskva je velik grad. Kuće su gospodske, konja ima dosta, a ovce nijedne; i psi nisu zli. Dječica na Božić ne hodaju sa zvijezdama po kućama; u crkvi ne daju nikome da pjeva; a jednom sam vidio u nekom dućanu u izlogu udiču koja se prodaje zajedno s drškom, za svaku ribu; vrlo su zgodne. Ima čak i takva da bi njom mogao uhvatiti i soma od jednog puda. Vidio sam dućane gdje ima pušaka kao što ih ima naš gospodin, vrijede najmanje sto rubalja svaka...

A u mesarama ima tetrijeba, leštarki i zečeva, ali trgovci neće da kažu gdje su ih ulovili.

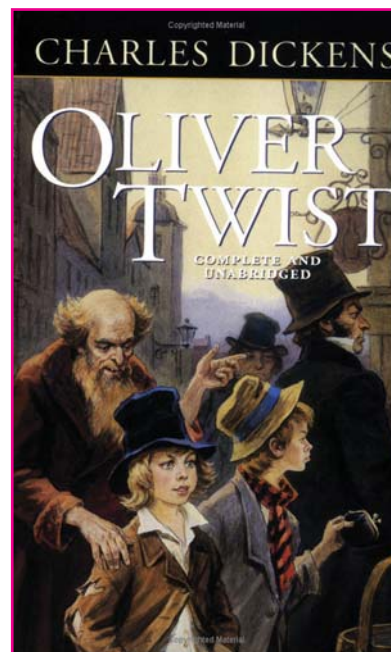
Dragi djede, a kad kod gospodina bude jelka s darovima, uzmi za mene pozlaćen orah i sakrij ga u zelenu kutiju. Zamoli gospođicu Olgu Ignjatijevnu, kaži da je za Vanjku."

Vanjka grčevito uzdahne i opet pogleda kroz prozor. Sjetio se da je po jelku za gospodina uvijek išao u šumu njegov djed i vodio sa sobom unuka. Ala je bilo divno! I djed je hukao, a i Vanjka je, gledajući ga, činio isto. Obično prije nego što odsiječe jelku, djed zapali lulu, šmrče dugo duhan i ruga se smrznutom Vanjuški. Mlade jele, posute injem, stoje nepomično i misle na koju je red da umre. Kad odjednom po snijegu kao munja protrči zec!... Djed ne može a da ne vikne:

"Hvataj ga! Drži ga, drži! Gle vraga bez repa!"

Odsječenu jelku djed bi odvuкао u gospodsku kuću, a tamo bi je okitili. Najviše se brinula za to gospođica Olga Ignjatijevna, Vanjkina miljenica. Dok je Vanjkina majka Pelagija bila u životu i služila kao sobarica, Olga Ignjatijevna častila je Vanjku bombonima i radi zabave naučila ga čitati i pisati, brojiti do sto, pa čak i igrati kadril. A kad je Pelagija umrla, izbacili su jadno siročće u kuhinju k djedu, a iz kuhinje obućaru Aljahinu u Moskvu...

"Dođi, mili djede", nastavi Vanjka, "tako ti Boga, odvedi me odavde, smiluj mi se, nesretnom siročću, jer me svi biju, i gladan sam, a kako mi je dosadno ne da se ni izreći; samo plačem. A maločas me je gazda udario kalupom po glavi te sam pao i jedva došao sebi. Propao mi je život, gori je od psećeg... Još pozdravi Aljonu, ćoravog Jegorku i kočijaša. A moju harmoniku ne daj nikome. Pozdravlja te tvoj unuk Ivan Žukov. Mili djede, dođi!"

Oliver Twist

Oliver Twist, roman britanskog pisca Charlesa Dickensa, govori o tužnom životu Olivera, dječaka iz sirotišta. Baš kao i Vanjka, Oliver nije imao roditelje, a s deset godina također je radio kao šegrt. Priča o njemu prepuna je trenutaka nepravde, zlostavljanja i udaraca koje je dječak trpio u svom djetinjstvu. Pročitaj ovaj roman i odredi sličnosti i razlike u književnim sudbinama dvaju junaka. Kako su djeca danas zaštićena od Vanjkine i Oliverove sudbine? Ko se i kako brine za djecu koja odrastaju bez roditelja? Ako ne znaš odgovore na ova pitanja, kako i gdje ih možeš saznati?

U označenom dijelu priče pronađi glagole u imperativu. Odredi njihovo značenje. Zapovijeda li Vanjka djedu, ili imperativ ima neko drugo značenje?

Jedno neobično pismo

NASA je na svoj svemirski brod stavila zlatnu ploču (veliki CD) promjera 25 cm, na koju su snimljeni svi važni podaci o Zemlji.

Vanzemaljci, kad je jednom pronadu, na njoj će čuti zvukove: kišu, vjetar, talase, cvrčke, žabe, ptice, hijene, slona, čimpanze, divlje pse, koračke, lupanje srca, smijeh, vatru, govor, morzeove znake, voz, poljubac, majku s djetetom... Moći će također čuti i muziku: Bacha, Mozarta, Beethovena, i muziku iz Perua, Meksika, Nove Gvineje, Japana, Zaira, Senegala, Australije, Kine, Indije... A to je tek jedan mali dio ovog velikog i neobičnog pisma... Ako te ovo zainteresovalo, pogledaj:

<http://voyager.jpl.nasa.gov/spacecraft/>

Vanjka presavije ispisanu hartiju i metne je u koverat, što ga je još juče kupio za kopejku. Razmisli malo, umoči pero i napisa:

“Mom djedu na selo.”

Zatim se počeha po glavi, promisli i dodade: “Konstantinu Makariču”. Sretan što mu niko nije smetao u pisanju, nabi kapu na glavu i bez kaputa, u samoj košulji, istrča na ulicu.

Mesarski pomoćnici, kod kojih se on juče raspitao, rekli su mu da se pismo baca u poštansko sandučće, a iz sandučćeta se šalje po cijeloj zemlji i poštanskim trojkama, što ih tjeraju pijani kočijaši uz zveket praporaca. Vanjka dotrča do prvog poštanskog sandučćeta i ugura dragocjeno pismo unutra.

Sat kasnije, uljuljkan, zanesen slatkom nadom, čvrsto je spavao... U snu je vidio peć. Na peći sjedi djed, spustio dolje bose noge i čita kuharicama njegovo pismo. Oko peći hoda Vjun i maše repom.

Razgovor o priči

Kakav je dojam na Tebe ostavila ova priča? Zašto?

Naslov priče je *Vanjka*, a ne, recimo, Pismo ili Na obućarskom zanatu. Ko je u prvom planu u ovoj priči?

Znamo li kako Vanjka izgleda? Zašto pisac nije dao dječakov fizički portret? Šta je njemu, a i nama, mnogo važnije?

Gdje Vanjku zatičemo? Zašto je tu? Obrati pažnju na glagol u prvoj rečenici.

Šta nam sugerira? Da li je Vanjka svojevóljno na zanatu?

Pronađi u tekstu rečenice koje govore o Vanjkinom životu u Moskvi.

Kako se prema njemu odnose gazda i gazdarica: šta radi, šta jede, šta, nažalost, svakodnevno doživljava?

Reci svoje mišljenje o ljudima koji se ovako odnose prema djeci. Da li je to “vrijeme” nepovratno prošlo ili, možda, i Ti poznaješ nekog Vanjku – u susjedstvu, mjestu u kojem živiš...?

Da li je Vanjka sretan u Moskvi?

Gdje je njegova sreća? Za čim on čezne?

Badnje je večje, vrijeme porodičnog okupljanja, vrijeme ljubavi, pažnje, darivanja...

S kim je Vanjka? Šta radi?

Papir je ležao na klupi, a on je klečao pred klupom. Na koga Ti Vanjka liči u ovoj sjajnoj slici? Kakve nade polaže u papir na klupi?

Koji način kazivanja pisac koristi da bi ga “vratio” u zavičaj?

Uporedi sliku zavičaja i sliku Moskve. Koja je ljepša? Zašto?

Da li je Vanjkin život na selu bio bolji od moskovskog?

Šta radi djed? Čime se bavila Vanjkina majka? A dječak, dok je boravio tamo? Kako su se prema njemu odnosile tadašnje gazde? Pronađi rečenicu u kojoj nam se to najjasnije kazuje.

Da li je Vanjka svjestan njihove pozicije i u toj kući?

Image © WSU Theatres

A ipak, on bi tamo bio sretniji. Zašto? Šta bi ga sretnim učinilo? Čehov, krećući se kroz pismo – ispovijest Vanje Žukova, pojačava dječakova osjećanja. Prepiši 3 – 4 rečenice iz teksta koje to dokazuju. Kako se naziva taj stilski postupak?

Za kraj priče, kao poentu i umjetničko razrješenje, Čehov je ostavio adresiranje pisma.

Šta misliš, hoće li Vanjka, na krilima radosnih sjećanja, dočekati ljepše dane?

Da li nam je to pisac jasno rekao? Možda nagovijestio?

Šta na kraju Vanjka sanja? A pismo – gdje je ono, šta će s njim biti?

Kakvi društveni odnosi vladaju u ovoj priči?

Koje je historijsko razdoblje dato?

Ko je krivac za nepodnošljive uslove u kojima se Vanjka nalazi?

Da li uslovi i poredak koji određuju Vanjkinu sudbinu i danas "žive"?

Postoje li i danas podjele među ljudima na one koji su, bogati i moćni, skoro pa izgubili ljudski lik i na siromašne, one na "prosjačkom štapu"? Kakvo je Tvoje mišljenje o socijalnoj podijeljenosti društva?

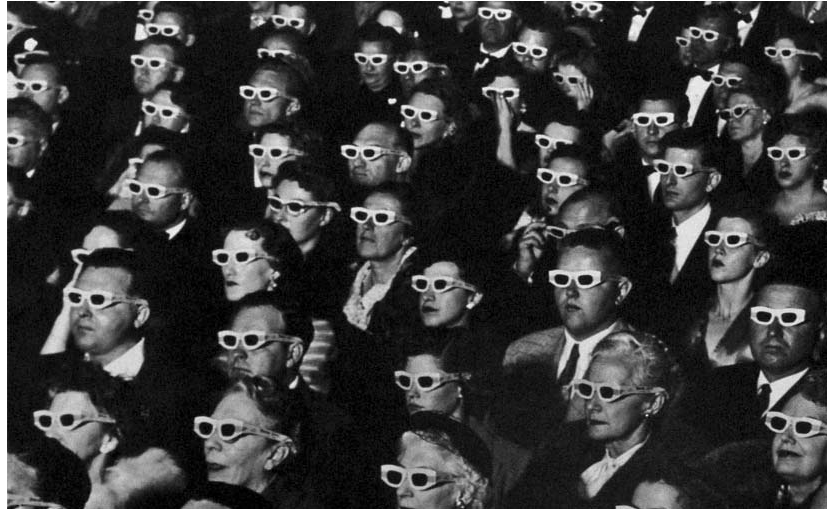
U lirskim slikama prirode Vanjkinog zavičaja nalaze se izuzetno lijepi primjeri poređenja i personifikacije. Pronađi ih i zapiši u svesku.

U tekstu pronadi karakterizaciju i drugih likova, uočni odnose koji vladaju među njima.

Zanimljivi su i likovi Vjuna i Kaštanke. Čijih su osobina oni nosioci?

Čehov je uz priče pisao i drame koje su izvođene na pozornicama cijelog svijeta. Na slikama su scene iz njegove tri najpoznatije drame: *Galeb*, *Tri sestre*, *Višnjik*.

ДА Л' ЈЕ СЛЕП ОВАЈ СВЕТ...

Досјећаш ли се од којег је стиха једне дјечије пјесме начињен наслов овог поглавља? Шта именица свијет значи у стиху, а шта у наслову? (Како се зове та појава у језику, да једна ријеч има два или више значења?) Кад се за некога каже да је слијеп, да ли то значи само да нема чуло вида, или још нешто?

Људи и жене на овој слици (има ли нешто погрешно у оваквом почетку?) фотографисани су у кину, за вријеме прве пројекције 3Д филма. По чему је фотографија необична, и помало смијешна? Кажи какав утисак оставља на Тебе, и објасни зашто. Идеш ли Ти често у кино? Волиш ли више гледати филмове или читати књиге? Многе књиге и многи филмови причају нам неку причу. Ко то чини боље? Када је “причање сликама” боље од причања ријечима, а када причање ријечима боље од причања сликама?

Пажња, дефиниција!

Романи у којима је прича у првом плану, романи који имају развијену фабулу, много догађаја, преокрета, узбуђења, у којима главни ликови пролазе кроз многе пустоловине називају се авантуристичким романима (фран. *aventure* – пустоловина). Писце авантуристичких романа не занима много љепота реченица, не троше слова на дугачке описе, не описују детаљно размишљања јунака.

На примјерима из два таква романа провјери наведене тврдње.

Зен Греј КОМАНЧИ

(Одломак из романа *Грмљавина сѝага*)

У роману “Грмљавина сѝага” Зен Греј, амерички писац познат по романима у којима обрађује темемаику Дивљеџ заѝага, џовори о освајању индијанских територија од сѝране бијелоџ човјека, борбама између домородаца и освајача, искорбљивању бизона, али и о љубави између авантуристе Тома Дона и Мили Фејр. Том, заједно с четрдесетак људи, међу којима су ловци Кларк Хаднел и Џуд Пилчак ѝе Медвјеђа Панца, њихов индијански саражник из племена Осаџа, ѝраџа за Команчима...

Сутрадан подвечер вратио се мексикански водич с вијешћу да је нашао главни табор Команча. Сам је био отишао на извиђање. Медвјеђа Панца и Пилчак, који су покушали пратити трагове Хаднелових кола, били су заиста изгубили сваки њихов знак. Далеко су пратили трагове железних обруча на котачима по подручју тврдог шљунка, али су их послѝе изгубили у жилавој, краткој, еластичној трави, која након недавне кише није сачувала траг.

“Индијанац каже да може пронаћи трагове кола ако у великом луку сађе с траве”, објасни Пилчак Старвелу, “али то би могло трајати више дана. Осим тога, Индијанци су отпремили кола са свога главног пута. Држим да су очекивали прогон. Ми се, дакако, нећемо изврћи том ризику.”

У часу кад је Пилчак донио ту одлуку није знао да је Мексиканац установио гдје се налазе Команчи. Пошто се посавјетовао с њиме, изишло је на видјело да се велика чета Индијанаца утаборила у неком кањону и да нема сумње да су га њихове страже опазиле.

Сутрадан је потврђена та вијест након напорног јахања. Чета Индијанаца, довољно бројна да би са собом водила стотине коња, нагло је напустила логор у кањону, попела се на равницу и ондје се разишла у свим правцима. Јасни су трагови остали на неколико мјеста, али се Медвјеђа Панца није хтио ни обазрети на њих; Мексиканац је пристао уза њ. Усредоточили су сву пажњу на праћење нејасних трагова на тврђем тлу.

Пилчак и његови људи вратише се у логор кад се умрачило, гладни и уморни од дугог дана што су га провели у седлу. Идућег јутра логор је премјештен десет миља према западу, на неко самотно мјесто у при-

Зен Греј (1872.) је сјеверно-амерички писац пустоловних романа (*Грмљавина сѝага*, *Јахачи румене кадуље*, *Караване се боре*, *Тајансѝвени јахач*, *Два сомбрера* – само су неки од наслова) којима је сликајући свијет каубоја и Дивљеџ запада стекао свјетску славу. Умро је 1939. године.

Пре(не)познате ријечи:

Команчи – племе америчких Индијанаца
шљунак – ситни здробљени комадићи стијена које наноси ријека
кањон – узак пролаз између стијена; усјечена тијесна ријечна долина
миља – мјера за дужину (1472,5 m)
далекозор – двоглед, дурбин
варав – непоуздан
кланац – узак пролаз с околним стрмим странама међу брдима
стопа – мјера за дужину (0,324 m)
цинобер – једна од нијанси црвене боје; живин сулфид (спој живе и сумпора)
скали – огуљена кожа с косом као ратни трофеј
гротескно – необично, чудно, неприродно, смијешно
топографија – премјеривање и снимање земљишта

Пронађи по чему су Индијанци добили име? У каквој су вези њихово име и Кристофор Колумбо?

Истражи зашто Индијанце називају “дјецом природе”?

Сазнај које је значење ријечи “резерват”. У каквој је вези с Индијанцима?

Прочитај у цијелости писмо индијанског поглавице упућено америчком предсједнику. Написано је 1854. године као одговор на понуду бијелаца да купе индијанску земљу. Ми ћемо Ти понудити само његов почетак: “Како можете купити или продати небо, топлину земље? Та идеја нам је страна. Ако ми не посједујемо свјежину и бистрину воде, како ви то можете купити?”

Сваки дио те земље свет је за мој народ. Свака сјајна борова иглица, свака пјешчана обала, свака магла у тамној шуми, сваки кукац, свети су у памћењу и искуству мог народа. Сокови који колају кроз дрвеће носе сјећање на црвенога човјека...”

Краљевић и просјак

Ова два дјечака су замијенила своје улоге – један потјече из сиромашне средине, а други живи у дворцу. Погађаш, ради се о екранизацији познатог романа Марка Твејна – *Краљевић и просјак*.

кладној удаљености од предјела на којем је прошле ноћи Медвјеђа Панца напустио трагање.

Тог је дана Индијанац из племена Осага изгубио трагове Команча, с разлога што је тај траг, одувијек нејасан, коначно посве нестао. Три даља дана тражења у удаљености до које је било могуће допријети на коњу нису ништа користила. Требало је наново премјестити логор, овај пут на Индијанчев приједлог, преко тешко премостива дијела равнице у дивљи и страшни каос разваљених пећина, којем се из средишта надалеко пружало више плитких кањона.

“Држим да се морамо поуздати у наше далекозоре да бисмо их угледали прије него што они угледају нас”, каза Пилчак.

Кад се сутрадан изјутра сунце попело довољно високо да протјера сјене, Пилчак је с водичима и с неколико људи стајао на врхунцу камене пустоши.

“То је рупа!”, викну.

Надалеко и широко дизали су се изломљени валови сивих пећина попут голема гребенастог мора, неплодних, једноличних, с којих су се као завјесе пењале копрене врућине. Ту и тамо, покоји је грмовити cedar ширио увис закржљалу крошњу, но опћенито није никакво зеленило прекидало потпуну голотињу. Без далекозора су Бијелци могли разабрати само страшну љепоту тога краја, и тај их је поглед могао само оспособити да схвате вараву нарав његових удаљености, величине и боја. Пилчак је кроз далекозор дуго проматрао околицу.

“Држим да сви ти завијени кланци воде у један исти кањон ниже одавде”, упозори Пилчак и пружи далекозор Старвелу.

“Слажем се с вама и кладим се да су Команчи тамо”, одговори Старвел па дода далекозор даље човјеку до себе. Том је добро разабрао ту повећану збрку пећина и распуклина, а чудеса те пустоши улила су му поштовање и потресла га.

Уз Тома стајаше Медвјеђа Панца, Индијанац из племена Осага. Био је тако непомичан и тако напет; гледао је тамним и општрим очима преко празнине, те му се Том зачудио и осјетио неизбјеживост неке узбудљиве чињенице. Пилчак то такођер опази, и не скине поглед с Индијанца стојећи покрај њега.

Медвјеђа Панца је био виши од шест стопа, гибак, мршав и усправан, а нешто је у њему подсјећало на орла. На брончаном непомичном лицу примјећивали су му се трагови бојења цинобером. Око врата му висјела огрлица од медвјеђих панца, по којој су му ловци пришили надимак. Страга је у увојак свога скалпа, засукан чвор косе, затакнуо репна пера неке преријске птице. Свијетле челичне наруквице сјале су му на зглобовима. Био је гол, осим што је носио стакленим бисерјем украшен и набран заклон око бедара.

“Мени”, загунђа и пружи руку према Пилчаковом далекозору не скрећући поглед с онога што га је занимало. Затим објема рукама подигне далекозор к очима. “Угх!”, смјеста викну.

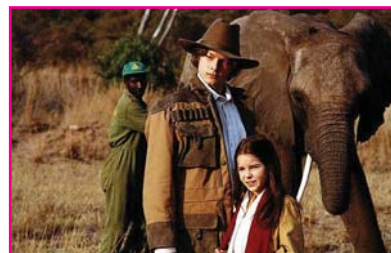
За људе који су проматрали крајину био је то час узбуђења и неизвјесности. Пилчак стиша Старвелову нестрпљивост. Том осјети како му хладни трнци пролазе тијелом, а онда кад је Индијанац рекао “Команчи!” ти се трнци, наоко, наједном претворише у ватру. Он помисли на Мили Фејр.

Медвјеђа Панца укоченом је руком непомично држао далекозор и истодобно коракнуо у страну па повукао Пилчака точно на исто мјесто на којем је сам био стајао. Његова је посве испружена рука гротескно изгледала, а тијело му се опрезно покретало. Покушавао је задржати далекозор уперен точно у ону точку која га је привлачила.

Пилчак чврсто прихвати далекозор; тај се мало зањише, а онда се потпуно смири. За људе који су око њега чекали тај час бијаше цијела вјечност. Но Пилчак на посљетку проговори: “Гром и пакао! Он има право... Једва их могу разабрати... Индијанци на путу... силазе... на крајњој точки кањона у који притјечу све те пећине... Погледајте, Старвел... Управите онамо, на ону прву крхотину пећине, у истом смјеру с високим црвеним обронком – и тражите подно ње.”

Сад су се и други ловци стали служити далекозорима, па су многи летимично примијетили Команче прије него што су они нестали.

Одмах је ту одржано вијеће. Удаљеност је износила по прилици десет миља, па је било управо невјеројатно да је Индијанац из племена Осаге могао нешто опазити

Књиге за платно

Још један филм настао је на основу познатог романа – *Кроз њустинју и њрашуму* Хенрика Сјенкјевича. Овај пољски филм из 1973. године режирао је Владислав Шлешицки. Прочитај роман, погледај филм, а онда објасни: зашто се баш авантуристички романи толико често екранизују и са страница књига селе на филмско платно?

Команчи

Команчи су племе америчких Индијанаца поријеклом из Тексаса, насељено у преријским подручјима и околну лову на буфале. Били су познати као добри јахачи.

што га је навело да употрејеби далекозор и докаже дивну оштрину вида. Мексикански је водич познавао топографију неравне пећинасте пустиње па је зајамчио да ће у зору идућег дана смјестити Пилчакову чету у дохватљивој удаљености од Команча.

Иза тога сићу ловци с врхунца и врате се у логор. Пилчак наложи водичима да потраже какво добро скривено мјесто или улаз у какав слијепи кањон гдје би кола и непотребни коњи могли бити добро скривени и гдје би за њихово чување био потребан мален број људи.

То је мјесто, насрећу, пронађено у смјеру индијанског логора, неколико миља ближе овоме. Пресељење је брзо обављено, прије него што се спустила тама.

“Држим да је то врло добро”, задовољно рече Пилчак. “Довољно смо далеко да се на нас не намјере уходе што их они шаљу да обиђу логор. То је стара индијанска вјештина – пројахати у кругу око скровишта, при чему се мораш намјерити на сваки траг човјека који се прикрао ближе к логору. Чини се да је врло тешко изненадити чету Индијанаца у Стејкед Плејну, али наши су изгледи очито добри.”

За најмрачнијег сата, прије него што се почело данити, изјахало је четрдесет одлучних људи из логора. На челу су им били Мексиканац и Пилчак.

Разговор о дјелу

На чијој се територији одвија радња романа?

Каквим Ти се чини крајолик у којем је радња смјештена? Уочи реченице у тексту које нам сликају “страшну љепоту тога краја”. Може ли нешто, истовремено, бити и “лијепо” и “страшно”?

Образложи одговор.

Какву функцију у тексту имају описи природе – покретања или заустављања радње?

Шта бијели “човјек” ради на индијанском тлу? Какве су му намјере?

Каквим догађајем је заокупљено четрдесетак прогонитеља у овом одломку? На какве потешкоће наилазе у трагању? Шта је то што им “смета” у проналаску Команча?

На који начин расте напетост у радњи? На којем је мјесту, по Твом мишљењу, радња достигла свој врхунац?

Међу прогонитељима посебно мјесто заузима Индијанац из племена Осага. Окарактирирај лик Медвјеђе Панце водећи рачуна о његовим способностима, изгледу, понашању и психолошким особинама. Зашто је на страни прогонитеља, а против својих сународњака? Покушај навести разлоге за његово опредјељење. Саслушај и разлоге које ће навести Твоји другови, а затим разговарајте о њиховој оправданости.

Лула мира

Ова света лула имала је вјерско и политичко значење за Индијанце Сјеверне Америке. Пушењем свете луле успостављали су се односи пријатељства и слоге међу посвађаним странама. Одбијање учествовања у обреду пушења Индијанци су доживљавали као велику увреду.

На чијој си Ти страни – “бијелој” или “црвеној”? Зашто? Да ли је лакше бити прогоњени или прогонитељ? Треба ли прогоњеном пружити заштиту? Или се придружити прогонитељима? Не жури с одговором. Нека Твоји одговори буду пропраћени јаким аргументима.

У зависности од одговора на претходна питања, покушај, служећи се маштом, испричати наставак романа. Пронађи у библиотеци роман и упореди свој и крај дат у *Грмљавини сјага*.

Винету, поглавица племена Апачи, вјероватно је најпознатији лик Индијанца у књижевности. На страницама свог романа (названог по главном лику) живот му је удахнуо њемачки писац Карл Мај. Роман прати авантуре Винетуа и његовог великог пријатеља, бијелца и авантуристе Олд Шетерхенда.

ЈЕЗИК ФИЛМА

Кадар је простор омеђен оквиром у којем се визуализира нека појава или радња.

Филмски план (фран. le plan – плоха, равнина, удаљеност) означава удаљеност камере од сниманог објекта или скупине објеката. То је удаљеност коју гледалац доживљава гледајући те објекте на платну или екрану. Док гледаш филм, уживаш у догађајима који се одвијају пред Твојим очима. Све сцене које видиш претходно је детаљно прегледало “око камере”.

Камера кроз низ кадрова настоји што боље представити филмску причу – она ће се приближити неком детаљу, пратит ће ликове, открити нам чак и њихове снове. Камера може бити **статична** (непокретна) и **динамична** (у покрету). Статични кадрови су они у којима се камера не помјера, нпр. снимак човјека који сједи за столом и пише. Када се камера покрене и с призора човјека за столом прелази на остатак просторије, такав кадар називамо динамичним.

Према удаљености сниманог објекта од објектива камере, разликујемо ШЕСТ ФИЛМСКИХ ПЛАНОВА:

тотал (опћи план или врло далеко) – план у којем је обухваћен читав простор, рецимо цијели трг, град, или нека двора-на (затворени простор);

средњи план – у кадру је цијели објекат, човјек “од главе до пете”;

американ – план који испуњава човјек од главе до кољена (чест у вестерн филмовима);

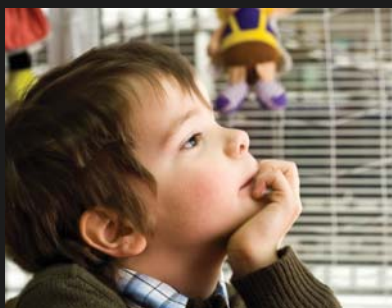
Угао (кут) снимања означава одређени положај камере у односу на снимани објекат.

Она може бити или у висини објекта, изнад њега или испод њега. Такав се однос камере према објекту назива **ракурс** (фран. rаssourсі – скраћен, односно rаssourсіr – скратити, збити, стиснути).

Врсте ракурса су:

а) горњи ракурс: објекат је снимљен из горњег ракурса кад се камера налази “изнад” сниманог објекта.

б) доњи ракурс: камера је “испод” сниманог објекта, а чини се као да је снимани објекат “виши” од камере, па чак и кад је у питању кутија шибица.

средњи крупни план (близу) – план који испуњава “попрсје” или човјек до појаса;

крупни план – план који испуњава људска глава, људско лице;

детал – камера је најближе објекту; на примјер, само око, ухо, ноге у покрету, шака, прсти, или предмети: отворена књига, сат на зиду или руци.

FILMSKI KVIZ

Ovo je kadar iz filma *Put oko svijeta za 80 dana* režisera Franka Coracija iz 2004. godine. Ekranizacija istoimenog romana Julesa Vernea govori o pustolovinama londonskog izumitelja Phileasa Fogg i kineskog lopova Passepartouta koji zbog opklade balonom kreću na put oko svijeta. Prepoznaj filmski plan na slici.

Sigurno prepoznajete nasmijanu riđokosu djevojčicu na slici. Od 1968. do 1970. godine snimljena je TV-serija o Pippi Dugoj Čarapi. Njeni kućni ljubimci, konj i majmun, kao i prijatelji Tomi i Anika, žive u svijetu mašte i neobičnih životnih situacija. Tvoj zadatak je da saznaš ko je napisao knjigu o Pippi i prepoznaš o kojem se filmskom planu ovdje radi.

Voliš li čokoladu? Ako voliš, onda je *Charlie i tvornica čokolade* film za Tebe. Ovu fantastičnu priču o ostvarenju sna dječaka Charlieja u fabrici čokolade koju posjeduje čudni Wonka režirao je Tim Burton 2005. godine. Za snimanje filma iskorišteno je 1,850 čokoladica, a još 110,000 ih je napravljeno od plastike. Koji rakurs prepoznaješ na sceni iz ovog filma?

Oko koje vidiš na slici pripada Juliji, koja posmatra zaljubljenog Romea kroz akvarij s ribicama. Priča o ljubavnicima iz Verone ekranizirana je 1997. godine pod režijskom palicom Baza Luhrmanna. Kojem filmskom planu pripada oko iz ovog kadra?

Bosanskohercegovački film *Snijeg* je priča o maloj grupici žena koje su se vratile da žive u razrušeno selo Slavno. Prvi snijeg donosi potpunu odvojenost sela od okolnih gradova. Film Aide Begić 2008. godine osvojio je Grand Prix de la Semaine u Cannesu. Prepoznaj plan na ovom kadru iz filma.

Film *Armin* Ognjena Sviličića iz 2007. godine je humorna drama o ocu i sinu koji odlaze na audiciju za film. Četrnaestogodišnji Armin doživljava razočarenje, ali ga otac Ibro podstiče da se bori za ostvarenje svog sna. Odredi o kojem se filmskom planu radi na ovoj slici.

Николај Корнејевич Чуковски ТАХИТИ

(Одломак из романа *Џејмс Кук*)

Џејмс Кук као четрнаестогодишњи дјечак постоје морнарски помоћник бјежећи од посла у дућану. Показује велико занимање за поморску науку и с двадесет двије године постоје најмлађи капетан Велике Британије. 3. јуна 1769. године, по предвиђањима астронома, морали су се Земља, Венера и Сунце наћи на истом равни. Ова појава могла се посматрати само на јужној половини земаљске куле. Географско друштво одлучило је послати научну експедицију у јужна мора. На челу ће експедиције био је Џејмс Кук.

10. априла 1769. године опазили су са јарбола оток Тахити. Издалека он је изгледао као тамнозелени грм израстао усред модрог океана. Између бујних шума блистале су брзе ријеке. Округли брежуљци протезали су се у даљину, постајали све већи, гомилали се један на други и најзад су се претварали у високе планине.

– Гледајте, колико пожара! – викали су морнари.

Али, они су се преварили, пожара није било. То је цвало гримизно цвијеће на дрвећу. А мало подаље од обале уздизао се из прозирних дубина дугачки ружичасти гребен у снежнобијелој пјени.

Из бамбусових кућица у сјени кокосових гајева појавили су се полуголи смеђи људи и потрчали на обалу да дочекају странце. За њима су јурили пси.

Прије него што је бацио сидро, Кук окупи сву посаду и одржи јој говор. Говорио је да су сви пријашњи морепловци поступали са урођеницима као с непријатељима и зато су се и они понашали непријатељски према њима.

– Морамо се понашати сасвим другачије – говорио је Кук. – Морамо им показати да смо им пријатељи, онда ће и они с нама поступати пријатељски. Имат ћемо много више користи од трговине с њима него од пљачке. Треба се бринути о просвјешћивању овог народа, а не о његовом поробљавању.

Кук изјави да ће бацити у затвор сваког морнара који увриједи или покраде урођеника. Нарочито је строго казну одредио за пуцање из пушака.

– Пуцати се смије само у случају ако нас урођеници први нападну – говорио је. – А и онда треба најприје настојати да се ствар уреди без пролијевања крви.

Николај Корнејевич Чуковски (1905.) рођен је у Русији. Писао је романе и биографије познатих историјских личности. Преводио је на руски Стивенсона, Твена, Тувима... Најпознатије његово дјело је *Балтичко небо*, роман по којем је снимљен и филм. Његов отац Корнеј био је познати pjesник и писац за дјецу.

Бродолом живоџа – Након што се авион сруши у океан, преживјели богаташ је принуђен да се сам сналази на пустом острву. Преживљавања главног лика на острву су скоро истовјетна онима које је имао и Робинзон Крусо.

Побуна на броду Баунџи – У овом класику из 1935. године морнари не желе слушати наредбе свог капетана и преузимају контролу над бродом.

Кук је наредио да се баца сидро и дозволио је да се сиђе на обалу.

Тахићани су са страхом и неповјерењем дочекали бијелце. Неколико година прије Кука на Тахити је стигао брод енглеског капетана Уолеса. Кад се приближио отоку, Уолес је без икаква разлога отворио топовску паљбу по селу. Тахићани нису никада видјели бијелце изблиза, али су знали да њихове лађе носе смрт.

Но, Кук је одлучио да пошто-пото стекне пријатељство Тахићана. Кук и Бенкс сиђоше на обалу натоварени чавлима, челичним сјекирама, црвеном тканином и стакленим перлама. Дозивали су урођенике и, када су ови неодлучно прилазили, даривали су их својим драгоценостима. Тахићани су били одушевљени црвеном тканином и стакленим перлама. Испочетка нису примали сјекире ни чавле јер никада нису видјели жељеза и нису знали шта би са њиме. Но, кад је Кук пред њима оборио сјекиром стабло и за двије минуте поправио чавлима стари расушени чун, они су почели да сматрају жељезне ствари највећом драгоценошћу на свијету.

Тахићани су често позивали Кука у своје колибе. Те су колибе биле исплетене од бамбуса попут кошара и подсјећале су својим обликом на преврнути чамац. Прозора нису имале. Кроз врата се могло ући само четвероношке.

Читаво покућство Тахићана састојало се из малих дрвених клупица, које су они при спавању стављали под главу.

Огњиште на којем су кухали храну налазио се изван колибе под ведрим небом; то је била ватра једноставно обложена камењем.

Бенкс се дао на изучавање урођеничког језика. Питао је знаковима како се зове овај или онај предмет и записивао је одговоре Тахићана. Тахићани су одговарали веома радо и ускоро је Бенкс саставио читав мали рјечник. Мало-помало су Бенкс и Кук почели да размијевају о чему међу собом говоре Тахићани, а и сами су донекле могли да се споразумијевају.

Кук је одлучио да се у име Енглеске склопи савез с Тахићанима. Он се надао да ће на тај начин барем унеколико заштитити мирне и доброћудне оточане од окрутних поморских капетана.

Послије дугих испитивања дознао је да на отоку влада краљица Обереја. Кук је зажелио да је посјети. Повео је са собом Бенкса, и Тахићани их поведоше у унутрашњост отока. Тамо је лежало друго, нешто веће село. Краљичин дворца ничим се није разликовао од осталих колиба. Он се састојао само из једне собе у којој није било прозора – свјетлост је улазила кроз врата. Краљива Обереја дочекала је Кука врло пријазно и много се смијала. Умјесто једне сукњице, како носе све тахићанске жене, имала је на себи четрнаест, једну преко друге – то је свједочило о њеном достојанству. Кук је отпочео свечани говор о својој дипломатској мисији. Нешто ријечима, нешто покретима, настојао је да јој растумачи како влада Енглеске, велике поморске државе, жели да склопи савез са владом отока Та-

Осјерво с благом – Неколико филмова је снимљено према роману Роберта Л. Стивенсона *Осјерво с благом*. На слици је сцена из филма у којем глуми Орсон Велс.

Пираџи с Кариба – Џек Спироу, у три дијела овог серијала, пловећи морима доживљава бројне авантуре. Као основа за сценарио овог филма послужио је, опет, Стивенсонов роман *Осјерво с благом*.

to the end but we
are getting weaker &
come and the end
cannot be far
It seems a pity but
I do not think I can
write more -

Robert

Last Entry -
For Gods sake look
after our people

Дневник Роберта Ф. Скота

Британски истраживач Роберт Фалкон Скот запутио се са својом посадом, опремом и залихама хране да освоји Јужни пол, али кад је након тешког путовања коначно стигао на циљ, тамо је затекао норвешку заставу експедиције Роналда Амундсена. На путу кући, због зиме и недостатка хране, страдали су сви чланови Скотове експедиције. Потресно свједочанство о њиховој страшној судбини сачувано је у његовом дневнику, у чијим посљедњим редовима пише: “Вјерујем да наша смрт није узалудна. Доказујемо да Енглец посједује довољно храбрости хладнокрвно гледати смрти у очи. Мислим да смо добар примјер будућим генерацијама... Жалосно је што вјероватно нећу више моћи писати. Молим вас, брините за наше обитељи!” (29. март)

хитија. Тај би савез служио на добробит обају великих народа.

Обереја се кикотала на сваку капетанову ријеч. Готово читав сат је прошао док је она напokon схватила да Кук говори о нечем врло важном. Онда је истрчала из дворца у двориште саплићући се у својих четрнаест сукања и повикала:

– Тупија! Тупија!

Тупија је био тахићански министар. Он дође, сијед и свечан, и достојанствено поздрави госте. Кук му разложи свој државнички посао. Тупија је слушао пажљиво и озбиљно погледајући с неодобравањем краљицу, која се и надаље смијала.

Када је Кук свршио, Тупија се замисли.

– Ми смо споразумни – проговори напokon. – Тахићани ће увијек бити пријатељи Енглеца ако их Енглези не буду убијали громовитим муњама са својих крилатих отока.

Кук рече да је Уолес напосто разбојник и да енглеска влада не одобрава његове поступке.

Савез је био склопљен. Кук покони Тупији и Обереји неколико сјекира и хрпу шарених перла, и тиме их је потпуно одушевио.

Приближавао се 3. јуни, дан када је требало да планета Венера прође преко сунчевог диска. Астроном Грин почео је да уз помоћ морнара гради звјездарницу на обали.

Али када је звјездарница већ била скоро готова, деси се догађај који умало није завадио морепловце с Тахићанима.

Астроном Грин радио је на обали само прије подне, а у свом одсуству остављао је за чување звјездарнице наоружан одред од тридесет људи под заповједништвом поручника Пикерсцила. Али, живот је текао мирно, и морнари из одреда умјесто да стражаре утркивали су се с Тахићанима, играли разне игре и у збору пјевали пјесме. Пушке су им само сметале и они су их мирно остављали без надзора.

Једном је неки млади Тахићанин пришао пушкама и стао их је радознано проматрати. Оне су му се врло свидјеле и он узме у руке једну пушку да је боље разгледа.

– Остави! – довикне му поручник Пикерсцил.

Али је Тахићанин и надаље држао пушку у рукама. Онда поручник опали у зрак за опомену. Тахићанин поскочи и појури с пушком у шуму. Пикерсцил опали за њим и убије га на мјесту.

Зачас се скупи гомила. Мртваца окурише са свих страна. Мајка убијеног нарицала је над њим. Отац је захтијевао освету. И када је Кук, који је чуо хитац, стигао на обалу, готово су сви Тахићани били наоружани копљима и спремали су се за борбу.

Срећом се на обали нашао Тупија. Он се попео на велики камен и одржао урођеницима говор.

Дуго је и увјерљиво говорио о томе да су бијелци пријатељи Тахићана, да им они никада ништа не узимају без питања и да ни Тахићани не смију без питања узети ништа што припада бијелцима.

Гомила је пажљиво слушала Тупију и на концу се с њим сложила. Мирни односи били су успостављени.

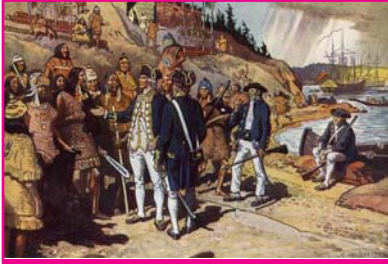
Али, Кук је сматрао да је убиство младог Тахићанина бесмислен и окрутан чин и ставио је поручника Пикерсцила у затвор.

3. јуна су Грин и Кук остали читав дан у звјездарници. Тамо је било врло загушљиво. Читав дан су се измјењивали код телескопа и биљежили сва своја опажања. Навечер су их извукли из звјездарнице полумртве од умора, али су посматрачи били задовољни.

А у то вријеме Бенкс је лутао по отоку и проматрао живот оточана. Сусрео је неколико пијаних урођеника и био је заинтересован чиме су се опили. Ускоро му је пошло за руком да то сазна. На једној ливади сједјело је око петнаест мушкараца и сви су шутке жвакали

Пол Гоген

Тахити је постао познат и по француском сликару Полу Гогену, који је на њему провео неколико последњих година живота. Једна од његових најпознатијих слика зове се *Опа-кле долазимо? Ко смо? Куда идемо?* Потражи још неке његове слике и сазнај по чему је постао славан сликарски правац импресионизам.

Џејмс Кук

Џејмс Кук био је капетан британске морнарице у 18. вијеку. Важио је за храброг и способног капетана, због чега су му повјеравани изузетно важни задаци – откривање нових континената, тражење бољих поморских путева, израда географских карата. Сачувани су његови дневници с путовања: око свијета 1769 – 1771. године, према Јужном полу и око свијета 1772 – 1775. године, и по Тихом океану 1776 – 1782.

стабљике неке биљке. Када се стабљика сасвим натопа слином, они су је циједили у заједничку земљану посуду, а затим су пили ту текућину, коју су називали кавом. Кад би се напили, почели би да пјевају и плешу. Тахићански веселјаци дочекали су Бенкса врло пријатно. Понудили су му посуду с кавом и врло су се зачудили када је одбио да куша. Бенкс је сјео постранце и слушао је њихове пјесме.

Они су пјевали:

– Допловили су нам иза мора крилати отоци.

На крилатим отоцима живе бијели људи.

Бијели људи имају много драгоцених невиђених ствари.

Имају црвених тканина, црвенијих од крви и љепших од зоре.

Имају свијетлих куглица што их стављају око врата, свијетлијих од сунца и неба.

Имају чврстих оштрих камена

који претварају дрвеће у иверје.

Добро је бити пријатељ бијелог човјека – он ће ти дати много драгоцености.

Зло је бити непријатељ бијелог човјека – он ће те убити летећом огњеном муњом.

Ослушкујући отегнуте једноличне звукове Бенкс је схватио да Тахићани нису имали одређених, унапријед измишљених пјесама. Они су пјевали све што би им у тај час пало на памет. Сада су мислили о бијелим људима – и бијели људи су се појавили у њиховој пјесми. Путнике су на Тахитију највише зачудила гробља. Тахићани нису покопавали своје мртваце. Они би саградиле негдје у густој шуми високу дрвену скелу и на њу положили мртваца ставивши му у једну руку камену сјекиру, а у другу копље. Над њим су подизали заклон од бамбуса који је штитио мртваца од кише. Птице грабљивице појеле би за неколико дана месо мртваца и оставиле само костур.

Лутајући по отоку бијелци су често наилазили на такве гробнице. Тахићани су се бојали својих покојника и да их удобровоље, стављали су им под ноге кокосове орахе и банане.

Астрономска проматрања била су завршена. Кук одлучи да напусти Тахити и да крене даље на запад у непознате предјеле да разјасни да ли постоји Јужни Континент и да истражи обале Аустралије.

Када су Тахићани сазнали за одлазак својих гостију, скупили су се у великој гомили на обали и гласно су јецали: према тахићанским правилима учтивости треба госте испратити плачем. Искрено је туговао Тупија који се спријатељио са Куком.

– Чуј, Тупија – рече му Кук – пођи са нама. Пропутуваћеш цијели свијет, видјет ћеш таква чудеса о каквима ниси ни сањао. Поступат ћу с тобом као са братом, живјет ћеш у обиљу и богатству. А за неколико година доведеш ме натраг, и ти ћеш научити свој народ свим мудростима бијелаца. Пристани, Тупија, пођимо!

Тупија горко уздахну.

– Радо бих пошао – рече он – али имам нећака Тајета, дванаестогодишњег дјечака без оца и мајке. С киме ћу га оставити? Он ће без мене умријети од глади!

– Поведи са собом свог нећака – предложи Кук. – Дат ћу га у Енглеској у школу па ће он постати образован човјек.

На то Тупија пристане. Настанио се скупа са својим нећаком, дјечаком коврчаве косе, у посебној кабини између кабина Кука и Бенкса.

13. јула “Устрајност” дигне сидро и исплови у отворено море.

Разговор о одломку

Одломак почиње датумом, али дјело ипак није дневник. Зашто? У одломку се пише о обичајима других народа који се упознају на путовању, али дјело ипак није путопис. Зашто? Шта Те у овом одломку упућује да је издвојен из пустиловног романа?

Шта капетан Кук каже посади прије бацања сидра? Која правила тражи да се поштују? Како то одреди њихове будуће односе с Тахићанима? Сматраш ли његове наредбе мудрим и праведним?

Ко их и како прекрши? Оправдаваш ли тај прекршај? Ко спријечи сукоб? Како на трагичан догађај гледају Тахићани? Разумијеш ли њихову пјесму? Да ли је она настала на битно другачији начин него што настаје у Твојој средини и култури? Ко је главни лик у овом одломку? Како се одломак завршава? Да ли је одлазак у Енглеску “сретан крај” за Тупијиног нећака? Шта је, по Твом мишљењу, циљ вриједан далеког путовања: открића, забава, плијен, знање, куповина сувенира, стицање нових искустава... (настави набрајање)?

Прича с јужних мора

Џек Лондон писац је Теби познатог *Гласа дивљине*, романа о псима, људима и вуковима на далеком сјеверу. Али Џек Лондон није био само ловац на злато, него и морнар; о том свом искуству написао је књигу узбудљивих и живописних *Прича с јужних мора*. Потражи ту збирку у библиотеци, научит ћеш из ње и много о списатељском занату.

DEVETA UMJETNOST

O čemu govori priča Harija Ramadana? Ko su glavni likovi? Odredi uvod, zaplet, vrhunac, rasplet i završetak. Da li Te kraj iznenadio?

Hari Ramadan
ASTROLOG

Zatrubile su trube i zabubnjali bubnjevi kada je Elias Veskot objavio da će za sedam dana nastupiti pomračenje Sunca. Car je tada obukao svečanu odoru, povukao se u samoću i počeo post. Dvorjani su imali čutati za to vrijeme, a u čitavom carstvu zabranjen je svaki rad sve dok ne prođe taj dan kada će tama progutati Sunce usred dana. Elias je Veskot bio carev zvjezdoznanač. Nije bilo nijednog značajnijeg događaja na nebu koji on ne bi zapazio ili predvidio. Godinama je bio u carevoj najvećoj milosti, zahvaljujući svojoj tačnosti i revnosći. Noći je provodio u kuli gledajući u nebo, a danju je obavještavao cara o tome kakva će biti ljetina, kada će se rijeke izliti iz korita, kada će biti Pun Mjesec, od kakvih se bolesti treba čuvati i kada treba donositi važne državničke odluke.

Dođe i taj dan kada je trebalo nastupiti pomračenje, ali ništa se ne dogodi. Prodoše još dva dana, a Sunce je i dalje sjalo kao i do tada. Car, ljutit i strahovito gladan od dugog posta, naredi da se Eliasu Veskotu oduzmu sve počasti i da se propisno kazni. Odvedoše ga na Sjever, gdje je trebao raditi u carevim podrumima vina.

Podrumi su bili beskrajni niz odaja načinjenih pod zemljom, gdje su ležali milioni boca kockastog oblika napunjenih maslačkovim vinom koje se proizvodilo samo za cara. Zadatak nesretnog Elias Veskota bio je da svaku bocu svakog dana okrene na suprotnu stranu od one na koju je bila okrenuta prethodnog dana. Samo tako vino je moglo da dobije sva ona svojstva za koja se pričalo da su čudesna.

Elias je Veskot obavljao svoj posao strpljivo i marljivo. Provodio je dane i noći u polumračnim hodnicima okrećući kockaste boce i razmišljajući o tome gdje je pogriješio u proračunu vremena kada je trebalo da nastupi pomrčina. Sa svakom bocom koju je uzimao, okretao je u glavi po jedan list iz svojih knjiga. S vremenom su se kockaste boce i znakovi iz knjiga toliko izmiješali u njegovoj glavi da ga nisu napuštali ni u snovima.

Jednog dana, nakon dvadeset godina zatočeništva, u glavi Elias Veskota sve se postavi na svoje mjesto, svi simboli i brojevi poredaše se u harmoničan niz. Astrolog u trenu shvati gdje je pogriješio, izađe iz podzemnih hodnika i zatraži prijem kod cara. Kada dođe u dvorac, iznese caru u tančine sve proračune do kojih je došao, objasni svoju pogrešku i predvidje naredno pomračenje Sunca. Tačno u predviđeni dan i sat Sunce se zamračí, a Elias Veskot ponovo dobi zvanje carevog zvjezdoznanača i bi obasut najvećim počastima.

Već sutradan car je naredio da se objavi kako je Elias Veskot ispravio svoju grešku, do koje je došlo zbog dotadašnjeg pogrešnog vjerovanja da je Zemlja velika ravna ploča koju na leđima drže četiri kornjače. Elias je Veskot, stajalo je u objavi, spoznao da je Zemlja, ustvari, jedna ogromna savršena kocka.

Izgovor i pisanje stranih riječi

(Albert) Einstein – (Albert) Ajnštajn
(Charles Robert) Darwin – (Čarls Robert) Darwin
(Galileo) Galilei – (Galileo) Galilej
(Honoré de) Balzac – (Onore de) Balzak
(Isaac) Newton – (Isak) Njutn
(Johann Sebastian) Bach – (Johan Sebastian) Bah
(Ludwig van) Beethoven – (Ludvig van) Betoven
(Wolfgang Amadeus) Mozart – (Volfgang Amdeus) Mocart
Agota Kristof – Agota Krištof
Anne Frank – Ana Frank
Antoine Marie Roger de Saint-Exupéry – Antoan Mari Rože de Sent Egziperi
Auschwitz – Aušvic
Bacchus – Bakus
Banks – Benks
Baz Luhrman – Baz Lurman
Betty Zane – Beti Zen
Bounty – Baunti
Charles Baudelaire – Šarl Bodler
Charlesa Dickensa – Čarls Dikens
Charlie – Čarli
Charlie Chaplin – Čarli Čaplin
Clark Hundall – Klark Handal
Comanche – Komanči
David Fincher – Dejvid Finčer
Dorothy – Doroti
Enola Gay – Enola Gej
Francis Scott Key Fitzgerald – Frensis Skot Ki Ficdžerald
Federico Garcia Lorca – Federiko Garsija Lorka
Franka Coracija – Frenk Korači
Gavin Hood – Gevin Hud
Green – Grin
Henryk Sienkiewicz – Henrik Sjenkjevič
Jack London – Džek London
Jack Sparrow – Džek Sperou
James Cook – Džejms Kuk
Johan Wolfgang Goethe – Johan Volf-gang Gete
Jonathan Swift – Džonatan Svift
Jude Pilchuck – Džud Pilčak
Jules Verne – Žil Vern
Karl Bruckner – Karl Bruknier
Karl May – Karl Maj
Kitty – Kiti
Leonardo (da Vinci) – Leonardo (da Vinči)
Lewisa Carola – Luis Kerol
Liar Liar – Lajer Lajer
Marka Twaina – Mark Tvejn
Milly Fayre – Mili Fear
Old Shatterhand – Old Šeterhend
Oliver Twist – Oliver Tvist
Orson Welles – Orson Vels
Otto Frank – Oto Frank
Owens – Ovens
Passepartout – Paspартu
Paul Gauguin – Pol Gogen
Phileas Fogg – Fileas Fog
Robert Falcon Scott – Robert Falcon Skot
Robert Louis Stevenson – Robert Luis Stivenzon

Robinson Crusoe – Robinzon Kruso
Saint-Ex – Sent Eks
Staked Plain – Steikd Plejn
Starwell – Starvel
Thierry Henry – Tijeri Anri
Tim Burton – Tim Barton
Tom Doan – Tom Doun
Van Daan – Van Dan
Van Gogh – Van Gog
Vittorio De Sica – Vitorio De Sika
Walesu – Vels
Winnetou – Vinetu
Wonka – Vonka
Zane Grey – Zen Grej

Indeks imena i pojmova

Akvarel – 129
Aliteracija – 15
Alkoholizam – 123
Anafora – 85
Arhaizmi – 98
Asonanca – 31
Babilonska kula – 49
Bah/Bacchus – 121
Balada – 58, 115
Bašeskija: San o Sarajevu – 81
Berlinski kongres – 69
Brodolom života – 146
Čiganski romancero – 116
Čistači cipela – 10
Ćošak – 65
Dažd – 26
Def – 114
Depo/skladište – 102
Didaskalije/remarke – 100
Dijalog – 100
Dinamički motivi – 38
Dnevnik – 87
Dugonja, Trbonja i Vidonja – 46
Enola Gay – 95
Epitet – 15
Fantastična književnost – 109
Filmski plan – 142
Galeb, Tri sestre, Višnjik – 135
Garderoba – 102
Hasanaginica – 59
Helije – 18
Hiperbola – 31
Hirošima – 96
Hrt – 36
Inat kuća – 63
Inverzija – 31, 128
Irena Sandler – 89
Ironija – 15
James Cook – 150
Jazavac – 72
Jezik novina – 76
Johan Wolfgang Goethe – 57
Kadar – 142
Karakterizacija – 74
Komanči – 140
Komedija – 100
Kontrast – 31
Kraljević i prosjak – 138
Kroz pustinju i prašumu – 139
Lava – 17

Lokalizmi – 98
Lula mira – 140
Ljetopis – 82, 83
Mali Princ – 107
Metafora – 15, 71
Metonimija – 15
Mješanci/Mischling – 87
Monolog – 100
Nasilje u porodici – 119
Nebeske ljestve – 50
Nelson Mandela – 40
Neobičan slučaj Benjamina Buttona – 21
Nioba – 71
Nirnberški zakoni – 86
Nojeva arka – 28
Oksimoron – 31
Oliver Twist – 133
Onomatopeja – 15
Opkoračenje – 85
Ostrvo s blagom – 147
Pas u stanu – 37
Paul Gauguin – 149
Pero – 84
Personifikacija – 31
Pirati s Kariba – 147
Pisci – 66
Ples na kiši – 27
Pobuna na brodu Bounty – 146
Poređenje – 31
Priča s južnog mora – 151
Ptica dodo – 39
Putopis – 54
Radionica kostima – 103
Rakurs – 143
Razglednica – 127
Rekvizita – 103
Ritam – 58
Robert F. Scott – 148
Robot – 44
Romansa – 115
Romski jezik – 117
RSPCA – 70
Saz – 114
Scena/prizor/pojava – 100
Sivi pejzaž – 30
Stalni epitet – 85
Stari časopisi – 67
Statički motivi – 38
Strašilo, Lav, Limenko – 51
Strip – 153
Svirač iz Hamelna – 19
Svjetonik – 14
Škrinja/sehara – 24
Španski romancero – 115
Talijanizmi – 98
Tudizmi – 98
Ugao snimanja – 143
Vez – 112
Vitez tužnog lika – 113
Vodenjak – 45
Vrste pripovjedača – 9
Vrt mira – 94
Winnetou – 141
Zakon za Rome – 90
Zlatna ploča – 134
Ždral – 92

Prava i zahvalnost

Str. 6-7: *Kaufmann house above waterfall*, Frank Lloyd Wright; *Stari most*, Aleksandar Trifunović; *Toranj u Pisi*, Jacopo Farina; *Birkenau gate*, Angelo Celedon AKA Lito Sheppard; *Taj Mahal*, Abd ul-Karim Ma'mur Khan, Makramat Khan, Ustad Ahmad Lahauri; *Rockefeller Center in 1933*, preuzeto s Wikipedije, prava slobodna; *Walt Disney Concert Hall*, preuzeto s Wikipedije, prava slobodna. Str. 8-12: *Henna – painted hands in Sinagar*, Paule Seux; *Plant nurtured by hands*, preuzeto s World Pressa; *Michelangelo*, detalj iz Sikstinske kapele; *Staračke ruke*, Omnibus; *Drawing hands*, Echer; *Čistač obuće*, Ranko Pavlović, *Čitanka za 8. razred osnovne škole*, Aiša Softić, Sarajevo Publishing, Sarajevo, 2003; *Sciuscia (Čistači cipela)*, 1946, režija: Vittorio De Sica; *Feet walking*, preuzeto sa Sacramento Scoopa. Str. 13-14: *Bakine naočari*, Nikola Šop, *Iza spuštenijeh trepavica: antologija hrvatskoga pjesništva dvadesetog stoljeća*, Mile Stojić, Svjetlost, Sarajevo, 1991; *Smrt moje bake*, Nikola Šop, *Hrvatska čitanka 5*, Ivo Zalar – Marija Putica, Školska naklada, Mostar, 2001; *Sojetionik*, Pablo Charlon. Str. 16-17: Rukopisi i crteži: *Leonardo Da Vinci*, preuzeto s The New York Botanic Garden; *Albert Einstein*, preuzeto s Max Planck Institute for the History of Science; *Galileo Galilei*, preuzeto s Royal Astronomical Society of Canada; *Isaac Newton*, preuzeto s University of Cambridge; *Čovjek je lava*, Miroslav Krleža, *Dječak prati snijeg*, Svjetlost, Sarajevo, 1990; *Lava*, J.D. Griggs. Str. 18-21: *Vočka poslije kiše*, Dobriša Cesarić, *Izabrane pjesme*, Matica hrvatska, Zagreb, 1996; *Helios, vaza*, preuzeto s Timeless Myths; *The Curious Case of Benjamin Button*, 2008, režija: David Fincher. Str. 22-24: *Sitnice*, Ljubica Ostojić; *Fotografija sitnica*, Omnibus; *Škrinja*, Njuškalo. Str. 25-28: *Dažd*, Tin Ujević, *Izabrane pjesme*, Bulaja naklada, edicija *Hrvatska književnost na CD ROM-u*, Zagreb, 1999; *Golconde*, Rene Magritte; *Singin' in the Rain*, 1952, režija: Stanley Donen, Gene Kelly; *Nojeva arka*, Alan Maskin. Str. 29: *Springer*, Elliott Erwitt; *Walking in London*, David Fisher. Str. 30-32: *U poznu jesen*, Vojislav Ilić; *Kanal*, Vincent Van Gogh; *Njemački vojnik*, Conrad Schuman. Str. 33-39: *Hrt*, Čamil Sijarić, *Pripovijetke*, Sarajevo-Publishing, Sarajevo, 2000; *Pas u džemperu*, Amer Tikveša; *Dodo*, Ballista; *Dodo*, Dutch School Drone; *Alice in Wonderland*, John Tenniel. Str. 40-41: *Nešto važno da ti kažem*, Duško Trifunović, *Sedam šuma*, Veselin Masleša, Sarajevo, 1987; *Speak*, Omnibus; *Zapis o zemlji*, Mak Dizdar, *Kameni spavač*, Svjetlost, Sarajevo, 1981. Str. 42-47: *Bajka o vodenjacima*, Karel Čapek; *Nacr R.U.R.*, Karel Čapek; *Vodnjak*, Elin Balinul; *Dugonja, Trbonja i Vidonja*, režija: Miroljub Mijatović i Snežana Marković; *Crteži Josefa Čapeka*, Karel Čapek, Poštarska i druge bajke, Znanje, Zagreb, 2002. Str. 48-52: *Nebeske ljestve*, Suzane Tratnik; *Babilonska kula*, Pieter Bruegel; *Nebeske ljestve*, preuzeto s Flickr; *The Wizard of Oz*, 1939, režija: Victor Fleming; *Stare fotografije i razglednice*, slobodna prava. Str. 53-54: *Pisma iz Norveške*, Isidora Sekulić, Matica Srpska, Novi Sad, 1961; *Winterlandschap met schaatsers en vogelknip*, Pieter Bruegel Stariji. Str. 57-59: *Hasanaginica*, Narodna balada, *Usmena balada Bošnjaka*, Munib Maglajlić, Preporod, Sarajevo, 1995; *Johan Wolfgang Goethe*, Johann Heinrich Wilhelm Tischbein; *Hasanaginica*, 1967, režija: Miodrag (Mića) Popović; *Hasanaginica*, opera, režija: Sulejman Kupusović; *Hasanaginica*, balet, koreograf: Slavko Pervan. Str. 60-69: *Ibrahimbegov čošak*, Svetozar Ćorović, *Izabrane stranice*, Matica Srpska, Novi Sad, 1970; *Inat house in Sarajevo*, Dženan Šehić; *Čošak*, Mostar XIX vijek, razglednica, slobodna prava; *Naslovnica časopisa Zora*, preuzeto s Biblioteke Sarajeva; *Berlinski kongres*, Anton von Werner. Str. 70-71: *Pjesma o kučki*, Sergej Jesenjin (prijevod: Marko Vešović); *Royal Society for the Prevention of Cruelty to Animals (RSPCA)*, preuzeto s Word Pressa; *Statua Niobe*, preuzeto s Flickr. Str. 72: *Jazavac pred sudom*, Petar Kočić, *Pripovijetke*, Veselin Masleša, Sarajevo, 1973; *Jazavac*, Richard Ford. Str. 78: *Liar Liar (Lažov)*, 1997, režija: Tom Shadyac. Str. 79: *Velika Bilježnica*, Agota Kristof, Split, 1999. Str. 81: *Ljetopis*, Mula Mustafa Bašeskija, Sarajevo-Publishing, Sarajevo, 1997. (prijevod: Mehmed Mujezinović); *Bašeskija: San o Sarajevu*, 1991, režija: Gradimir Gojer; *Ljetopis*, Bašeskija, Sarajevo Publishing, Sarajevo, 1997 – naslovnica knjige. Str. 84: *Pjesma o peru*, Muhamed Nerkesi Es-Saraji, *Hrvatska čitanka 7*, Školska naklada, Mostar, 2001; *Pero*, preuzeto s Old Florida Museuma. Str. 86-90: *Nuremberg Laws*, preuzeto s Wikipedije, prava slobodna; *Originalni Dnevnik Anne Frank*, preuzeto s Flickr; *Dnevnik Anne Frank*, Bosanska riječ, Sarajevo, 2003. (prijevod: Giga Gračan); *Statua Anne Frank*, fotograf: Juan Pablo Avello; *Dr. Robert Ritter sa starijom gospođom i policajcem*; Wikipedia, slobodna prava. Str. 91: *Ne želim da saginjem glavu*, Maja Pliseckaja; *Diva of dance*, Maya Plisetskaya, preuzeto s Wesley Classica. Str. 92: *Sadako hoće živjeti*, Karl Bruckner, Katarina Zrinski, Varaždin, 1995. (prijevod: Mirko Cerovac); *Žđral*, preuzeto s Flickr; *Origami žđral*, preuzeto s Wikipedije, prava slobodna. Str. 96: *Hirošima 1945*, preuzeto s Flickr. Str. 97-99: *Priča kapetana Porporelosa*, Feđa Šehović, *Hrvatska čitanka 7*, Diklić-Skok, Ivanković, Školska naklada, Mostar, 2001; *Crteži kostima za predstavu Priča kapetana Porporelosa*, Dina Ćerić.

Str. 101-103: *Slike pozorišta*, Omnibus. Str. 104-105. *The Scream*, Edvard Munch; *Lovers*, Magritte; *Birthday*, Marc Chagall; *Mali Princ*, Antoine de Saint-Exupéry, Svjetlost, Sarajevo, 1998. (prijevod: Faik Dizdarević). Str. 108-109: *Mali Princ*, slika, Raul Budusan; *Novčanica 50 franaka – Antoine de Saint-Exupéry*, iz privatne kolekcije Sanje Jurić. Str. 110-113: *Naza vezilja*, Zija Dizdarević, *Prosanjane jeseni*, Sarajevo-Publishing, Sarajevo, 1997; *Vež*, Namir Ibrahimović, Muzej Franjevačkog samostana; *Don Quijote*, Pablo Ruiz Picasso. Str. 115-116: *Zašto plačeš, djevo bijela?* Sefardska romansa, *Jevrejsko-španjolski romancero*, Muhamed Nezirović, Svjetlost, Sarajevo, 1987; *Ciganski romancero*, preuzeto s Word Pressa. Str. 117: *Čuj, osjeti*, Hedina Tahirović-Sijerčić. Str. 118: *The Gold Rush*, 1925, režija: Charles Chaplin; *Modern Times*, 1936, režija: Charles Chaplin; *The Kid*, 1921, režija: Charles Chaplin. Str. 119-121: *Iz velegradskog podzemlja*, Vjenceslav Novak, *Priopovijetke*, Katarina Zrinska, Zagreb, 1997; *Nasilje u porodici*, preuzeto s Family Safety Projecta; *Freska Dionisa*, Steve Bogdanoff. Str. 123: *Alcohol: Stronger Than You Think*, preuzeto s Salvador Association. Str. 125-127: *Mašina za pisanje*, Ljiljana Dirjan; *Razglednice bh. gradova*, slobodna prava. Str. 128-129: *Akvarel*, Hamza Humo, *Poezija i proza*, Sarajevo-Publishing, Sarajevo, 1999; *Akvarel kuće*, Ahmed Džuvic, časopis Most, online izdanje; *Akvarel s borom*, Nerica Abdulić-Osmančević, preuzeto s Radio Slobodna Europa; *Akvarel stari most*, Dušan Đukarić, časopis Most, online izdanje; *Akvarel most*, Zlatko Dević, časopis Most, online izdanje. Str. 131-135: *Vanjka*, Anton Pavlović Čehov, *Čitanka za 7. razred osnovne škole*, Alija Hasagić, Mirsad Bećirbašić, Sarajevo-Publishing, Sarajevo, 2001; *Oliver Twist*, Charles Dickens, preuzeto s Word Pressa; *Zlatna ploča*, NASA; *Tri sestre*, Višnjik, Galeb, Anton Pavlović Čehov. Str. 136: *Glasses life*, J. R. Eyerman/LIFE i Jae C Hong/AP; *The Prince and the Pauper*, 1937, režija: William Keighley. Str. 137: *Grmljavina stada*, Zane Gray, *Hrvatska čitanka 7*, Diklić-Skok, Ivanković, Školska naklada, Mostar, 2001. Str. 139-141: *W pustyni i w puszczy*, 2001, režija: Gavin Hood; *Three of Quannah Parker's wives and their babies*, D. A. Caldwell; *Lula mira*, preuzeto s Bare Foots Worlda; *Winnetou*, 1963, režija: Harald Reinl. Str. 142-143: *Filmski kadrovi*, Mirza Rahmanović; *Citizen Kane*, 1941, režija: Orson Welles. Str. 144: *Around the World in 80 Days*, 2004, režija: Frank Coraci; *Charlie and the Chocolate Factory*, 2005, režija: Tim Burton; *Romeo end Juliet*, 1997, režija: Baz Luhrmann; *Snijeg*, 2008, režija: Aida Begić; *Armin*, 2007, režija: Ognjen Sviličić. Str. 145-151: *James Cook*, Nikolaj Kornejević Čukovski, *Slavni moreplovci*, Svjetlost, Sarajevo, 1955; *Cast away*, 2000, režija: Robert Zemeckis; *Mutiny on the Bounty*, 1935, režija: Frank Lloyd; *Treasure Island*, 1934, režija: Victor Fleming; *Pirates of the Caribbean: The Curse of the Black Pearl*, 2003, režija: Gore Verbinski; *Near the end*, Markus Schreiber; *Odakle dolazimo? Ko smo? Kuda idemo?*, Paul Gauguin; *Jack London*, preuzeto s World Pressa. Str. 152-153: *Astrolog*, Hari Ramadan; *Zvijezdoznanac*, Edin Durmišević.

Književnoteorijski pojmovi i stilske figure definirani su na osnovu *Teorije književnosti* Zdenka Lešića (Sarajevo, 2005).

Rješenja za Ko želi biti odlikaš / Tko želi biti odlikaš:

1-c; 2-b; 3-a; 4-d; 5-d; 6-a; 7-a; 8-b; 9-d; 10-b; 11-d; 12-a; 13-a; 14-c; 15-c; 16-b; 17-d.

1-c; 2-d; 3-c; 4-c; 5-b; 6-d; 7-c; 8-a; 9-c; 10-b; 11-c; 12-c; 13-d; 14-a; 15-d; 16-b; 17-c.

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i univerzitetska biblioteka
Bosne i Hercegovine, Sarajevo

821-822(075.2)

SVEZAME, otvori se! : čitanka za 7. razred
devetogodišnje osnovne škole / [autori Namir
Ibrahimović ... [et al.]. - Sarajevo : Sezam,
2010. - 156 str. : ilustr. ; 29 cm

Lat. i ćir.

ISBN 978-9958-9405-4-5
I. Ibrahimović, Namir
COBISS.BH-ID 18188550